KADER ADALET EDER

CELAL ÇATAK

DİNİ İLMİ KAYNAK KİTAP-6

Tema resimleri resim sevdalısı Michael Elkan tarafından tasarlanmıştır.

Bu e-kitap Yazar Celal Çatak tarafından publitory com'da "2015" yılında ve yazarın kendisi tarafından Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivs CC BY-NC-ND lisansıyla (http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/legalcode) yayınlanmıştır. Tüm hakları saklıdır.

Bu e-kitap dosyasında, yazara atıfta bulunulabilir. İçeriğinde herhangi bir değişiklik yapmadan ve ticari amaçla kullanmamak kaydıyla ücretsiz indirilebilir, yayınlanabilir, bastırılabilir ve paylaşılabilir.

Bu e-kitab (UUIDsi 8d4a703e-accc-11e5-8a65-3f0f8825bcb).

Yazar; Konya'nın Akören ilçesinde doğdu. İlk ve orta tahsilini burada tamamladı. Konya Sanat Enstitüsü mezun olduktan sonra, İzmir Hava Teknik Okulunu bitirdi. 1995 yılında Türk Silahlı Kuvvetlerinden emekli oldu. Konya'da Rampalı Çarşıda Sahaflık yapmış olup, Konya merkezde ikamet etmektedir.

ÖNSÖZ

Değerli okuyucu! “Çalma kapıyı çalarlar kapını” ve “Ava giden avlanır” “Eden bulur” gibi; bu anlamlara gelen atasözlerimiz mevcuttur. Âcizane bu atasözlerine muhatap olduğum kanaatindeyim. Pek tabi ki; bu kanaate nerden vardınız diyeceksiniz? Yaşamım boyunca ilme karşı bir zafiyetim vardı. Sanki kitap kurdu gibi; çok çeşitli kitapları okumakla kalmayıp, bazılarını da Kur’an-ı Kerim’i hatmeder gibi defalarca okumuşumdur. Genellikle çok kitap okuyanlarda da şöyle bir hastalık olur. Kafaları birçok meselelere takıldığı için, çok da soru sorarlar. İşte o çok soru soranlardan biriside herhalde bu fakirdir.

Otuz beş yıl sonra değişik bir mekânda, ilminden istifade ettiğim büyüklerimden birisiyle karşılaştım. Dünyalık yönlerimden bahsettim, bir türlü çıkaramadı. Bana aynen şunu söyledi: “Devamlı soru soran genç bir kardeşimiz vardı, o sen misin?” dedi. Bende evet efendim o garip benim dedim. Bu şekilde marifetimiz de ortaya çıkmış oldu.

Kendileri ile yüz yüze görüşmediğim, ama ilminden istifade ettiğim bir başka büyüğüm vardı. Bu âlim zatın gazetenin birinde soru cevap köşesi vardı. Köşesine sorular gönderdiğim olurdu. Hatta sorduğum sorulardan bazıları, kitap haline getirilen eserinde yayınlanmıştır.

Yine ilminden istifade ettiğim çok değerli bir hoca efendi vardı. Evi sanki bir hastane gibi¸ gece yarılarına kadar ruhsal problemleri olanlara şifa dağıtmaya çalışırdı. İşte soru sorduklarımdan

biriside bu hoca efendiydi. Kafama şöyle bir soru takılmıştı. Hocam dedim: Padişahlar fakir miydi? Hoca efendi: Padişah; hiç fakir olur mu? Tabi ki zenginlerdi, dedi. Madem zenginlerdi; hacca gitmek zenginlere farz oluğuna göre, hacca niye gitmemişler? Dedim. Şöyle bir düşündü: Böyle sorular nerden aklına gelir, nerden bulursun dedi. Düşünüp araştırıyayım sonra cevabını veriyim dedi.

Pek tabi ki; bilenlere fazla soru tevcih etmekte kolay bir şey değil, sıkılıyorsunuz utanıyorsunuz, her akla gelen soruyu sorma imkânınız da olmuyor. Bundan dolayı meseleleri derinlemesine araştırmak daha uygun oluyor. Yetmişli seksenli yıllarda kitap bulmak, kitap almak öyle kolay bir şey değildi. Şimdiki nesil değerlendirebilirse bilgiye ulaşması çok kolay, fazla soru sormasına da gerek kalmıyor.

Başlangıçta atasözlerinden bahsetmiştik. Siz soru sorarsanız elbette size de soru soranlar çok olur. İşte insana soru soruldukça, bu seferde soru cevap listesi aynı oranda artıyor. Sorulan sorulara sadece cevap vermekle kalmayıp, muhakkak kaynağa da dayanması gerekmektedir. Genellikle araştırmalar kaynağa dayandığı için, bu sefer de kâğıda yazılma zarureti oluyor.

Bu fakirde de; bu cevaplar bir gün lazım olur diye, atmama hastalığı vardı. Hal böyle olunca bu soruları ve cevapları kitaplaştırmak hâsıl oldu. Bu soru cevapların içerisinde kader mesesiyle ilgili sorular öne çıkmaktaydı. Bu şartlar gereği, kader mesesiyle ilgili kitaplar yazmaya karar verdim. Mevlam mahcup etmesin.

Bu kitaplardan birinci kitap olan “ALLAH’IN SIRRI KADER” kitabı; Allah Teâlâ’yı tanıma,

yaratılan mahlûkatı tanıma, insana takılan cihazlarla insanı tanıma, kadere işaret eden deliller, kaderi iyi yaşamanın yolları nelerdir? Bu soruları cevaplamaya çalıştık.

İkinci kitap olan ”KADER” kitabı; Kur’an-ı Kerim ve Hadis-i Şerifler Işığında kaderden bahsetmekle birlikte, detaylı olarak kaza, kader, Cenab-ı Hakk’ın emirleri, irade çeşitleri, kudret, fiiller, rızık, ecel ve kaderle ilgili sorulara cevaplar bulabilirsiniz.

Üçüncü kitap olan “GÖMLEKTEKİ ESRAR” kitabı; rüyalarla kaderden bahsetmekle birlikte, rüyaların kaderle ilişkisi, rüya çeşitleri, Hz. Yusuf’un rüyası, bazı rüyalardan kesitler sunulmaktadır.

Dördüncü kitap olan “ANNE KALBİ” kitabı; rahmet merhamet ve şefkatteki kaderden bahsederek, Allah’la mahlûkat arasında ve mahlûkatın kendi aralarındaki kader kanunlarından bahsetmektedir.

Beşinci kitap olan “SORULARLA KADER” kitabı; kader nedir? Kaderimizi yaşarken nelere dikkat etmeliyiz? Kaderimizi güzel yaşamak için ne yapmalıyız? Nasıl hareket etmeliyiz? Kaderle ilgili daha nice akla gelen sorulara cevaplar bulabilirsiniz.

Altıncı kitap olan “KADER ADALET EDER” kitabı da; kaderin adalet etmesinden dolayı kaderin gerekli olduğunu, insanları doğrulara ulaştırdığını, kötü yollardan alıkoyduğunu anlatmaktadır.

Yedinci kitap olan “KEDERİN İLACI KADER” kitabı ise, kadere inanmanın insanı kederden kurtaracağı, insanın bilmediği kaderinden dolayı kederlenmesine gerek olmadığını, gelecekten ümitli olması gerektiğini anlatır.

Araştırmacı Yazar: Celal Çatak

İÇİNDEKİLER

KADERİN ADALET ETMESİNE GİRİŞ----------8

“ADL” VE "ADALET" NE DEMEKTİR?----------10

HZ ÖMER VE ADALETİ----------25

“MUVAFAKAT-I ÖMER” AYETLERİ----------33

HZ. ÖMER’İN ŞEHİT EDİLECİĞİNİN İŞARETLERİ----------60

ÜSTAD BEDİÜZZAMANIN ADALET GÖRÜŞÜ----------65

İMAM-I GAZALİ'NİN ADALET GÖRÜŞÜ----------70

İMAM-I GAZALİ'NİN SOSYAL ADALET GÖRÜŞÜ----------71

KADERİN ADALET ETMESİ----------74

KADERİN ADALET ETTİĞİ HARUN REŞİT KISSASI-------76

BİR BARDAK SÜTLE KADERİN ADALET ETMESİ----------78

KADERİN ADALET ETTİĞİ MAĞARA HADİSESİ----------81

HZ. MUSA (A.S)'IN ÜÇ KİŞİYLE İLGİLİ KISSADA KADERİN ADALET ETMESİ----------83

HZ. YUSUF KISSASINDA KADERİN ADALET ETMESİ----85

"İFK" HADİSESİNDE KADERİN ADALET ETMESİ----------87

KADERİN ADALET ETMESİYLE BAZI KAVİMLER HELAK OLMUŞLARDIR----------99

NÛH KAVMİNİN HELAK OLMASI----------105

AD KAVMİNİN HELAK OLMASI----------114

SEMUD KAVMİNİN HELAK OLMASI----------115

LÛT KAVMİNİN HELAK OLMASI----------115

FİRAVUN VE ORDUSUNUN HELAK OLMASI----------116

ÖNCEDEN VERİLEN MÜJDELER KADERİN ADALAT ETMESİYLE GERÇEKLEŞMİŞTİR----------120

RUMLARIN İRANLILARA GALİP GELECFEĞİ VE MÜMİNLERİN FERAHLIYACAĞI MÜJDESİ----------120

HZ. MUSA'IN KORUMA ALTINA ALINMA MÜJDESİ-----126

HZ.YUSUF'A VERİLN MÜJDE----------128

KADER AHİRETTE ADALET EEDECEKTİR----------131

ŞEHİTLİK MERTEBESİ KADERİN ADALET ETMESİDİR132

ŞEHÎD VE ŞEHÎTLİK NEDİR?----------132

ALLAH YOLUNDA ÖLDÜRÜLENLERE NİÇİN ÖLÜLER DENMEZ?----------136

SEYYİDÜ'Ş-ŞÜHEDA HZ. HAMZA----------148

MÛTE SAVAŞI----------152

ZEYD B. HÂRİSE---------- 157

CA‘FER B. EBÎ TALİB---------- 160

ABDULLAH BİN REVÂHA---------- 161

HÂLİD BİN VELÎD---------- 163

RECİ VAKASI---------- 166

HUBEYB b. ADÎ---------- 169

ZEYD B. DESİNE---------- 174

KAYNAKLAR---------- 178

KADERİN ADALET ETMESİNE GİRİŞ

Kaderin adalet etmesi demek: Adil bir şekilde, hak ve hukuk gözetilerek, doğru olanın yapılması ve hakkın yerine getirilmesi demektir. Kaderin adalet etmesi olmazsa: O zamanda; adalet yerine

getirilmemiş, hak ve hukuk gözetilmemiş, doğru olan yapılmamış ve zulüm yapılmış olur.

Zaten herkesin işlediği iyi veya kötü amel karşılığında kader adalet edecek. Bu dünyada adalet etmese de muhakkak ahirette adalet yerini bulacak. Biz genellikle bu dünyaya baktığımız için, kişilerin iyi veya kötü amelleri sonucu hak yerini buldu kader adalet etti diyoruz. Esasında eninde sonunda bu dünyada olmasa da, muhakkak ahirette hak yerini bulacak kader adalet edecektir.

Bir kimse geçmişte bir suç işler ve bu suçunu belki zaman içerisinde unutur, başkaları o kişinin işlemiş olduğu suçu da bilmez yâda hatırlamaz, dolayısıyla o an o suçtan ceza almaz. İleriki zaman içerisinde, bu suç işleyen kimse hiç karışmadığı ve tamamen suçsuz olduğu bir olaydan dolayı ceza alır ve cezasını çeker. Hâlbuki adamın bu olay ile hiçbir ilgisi yoktur. İşte kader bu adamın geçmişte işlediği suçtan dolayı çekmediği cezayı, ilgisi olmadığı olaydan dolayı aldığı ceza ile çektirir. İşte kader adalet etmiş olur.

Başkaları o kişinin işlemiş olduğu suçu bilmedikleri yâda hatırlayamadıkları için, önceden suç işleyen bu kişiye; ilgisi olmadığı olaydan dolayı ceza vererek, zulmetmiş olurlar. İşte kader adalet etmiş, insanlar da zulmetmiş olur.

Yine bir kimse geçmişte gizli bir iyilik yapar; bu yaptığı iyiliği unutur gider. Kimse onun yaptığı o iyiliği bilmez. O an o iyiliğin karşılığını almamış gibi görünsede, bir gün hiç ümidinin olmadığı bir anda karşılıksız iyilik görür.

Yine kader adalet etmiş olur. Bu gördüğü iyilikten dolayı da, insanlar nazarında bu kişiye iyilik yapılmış gibi görünür. İşte kader adalet etmiş, insanlar da iyilik yapmış olurlar.

Hiçbir iyilik veya kötülük karşılıksız kalmaz. Atalarımız: “İyilik yap denize at, balık bilmezse halık bilir” demişler. Başka bir atasözüde de: “El için kuyu kazan, kendi düşer kuyuya” demişlerdir. Bizim görevimiz haktan yana olmalı ve salih amel işlemeye çalışmalıyız. Kimsenin yaptığı yanına kâr kalmaz. Çünkü Allah adil-i mutlaktır; imhal eder, yani mühlet verir; ama asla ihmal etmez.

Cenab-ı Hakk’ın kudret sıfatı, insanın kaderini eyleme geçiren sıfattır. Kader, bir kimsenin günahını ve bunun cezasını ilme göre takdir ediyor, kudret sıfatı ise vakti gelince icat ediyor. İnsan günah veya sevap işlenmedikçe, kudret sıfatı; kaderin adalet etmesi için ne cezalandırır nede mükâfatlandırır.

İnsanlar için, Cenab-ı Hakk’ın kudret sıfatının devreye girmesi şu dört şekilden biriyle olabilir.

Birincisi: Cenab-ı Hakk; insanı imtihan etmek için kudret sıfatını devreye sokabilir.

İkincisi: Yapılan tercihlere göre, Cenab-ı Hakk kudret sıfatını devreye sokabilir.

Üçüncüsü: Yapılan dualar neticesinde, Cenab-ı Hakk kudret sıfatını devreye sokabilir.

Dördüncüsü: İşlenilen ameller neticesinde Cenab-ı Hakk kudret sıfatını devreye sokabilir. Cenab-ı Hakk; insanların işlediği günahları yüzünden ahirette ceza çekmemeleri için, kaderin adalet etmesiyle bu dünyada cezalarını çektirmek için kudret sıfatını devreye sokabilir. Yâda Cenab-ı Hakk;

insanların işledikleri iyi bir amelinden dolayı, dünyada mükâfat vermek için yine kudret sıfatını devreye sokabilir.

Kaderin adalet etmesi genellikle dördümcü maddeye göre gerçekleşmektedir. İnsanların işlediği bir günah yüzünden, yâda işledikleri iyi bir amelden sonra devreye girmektedir. Kaderin adalet etmesi meselesinin detaylarına girmeden önce "ADL" ve" ADALET" ile ilgili malumat vermekte yarar vardır.

"ADL" VE "ADALET" NE DEMEKTİR?

"ADL" Doğru olmak, doğru davranmak, adaletle hükmetmek; eşitlemek manalarına gelen bir mastardır. Ayrıca "doğruluk, hakkaniyet ve adalet" anlamlarıyla isim olarak kullanıldığı gibi, "çok âdil" anlamında sıfat olarak da kullanılır. Aynı zamanda, Allah'ın güzel isimleri olan doksan dokuz esmâ-i hüsna'sından biridir. [1]

"ADL" Allah'ın isimlerinden biri olarak kullanıldığında, mübalağa ifade eden bir sıfat olup, çok âdil, asla zulmetmeyen, hakkaniyetle hükmeden, haktan başkasını söylemeyen ve haksızlık yapmayan" anlamlarına gelir.

"ADL" kökünden gelen "adalet" kavramı ise sözlükte; insaflı olmak, doğru olmak, doğru davranmak, zulmetmemek, eşit olmak, eşit tutmak, her şeye hakkını vermek, düzeltmek, mutedil olmak, her şeyi yerli yerinde yapmak, istikamet ve hakkaniyet anlamlarına gelmektedir.

Adâlet kelimesinin bir anlamının da "itidal ve istikamet" olduğu belirtilir (Lisânü'l-'Arab, "'adl"

[1] Tirmizî, "Da'avât", 82.

md.; et-Taʿrîfât, “el-ʿadl” md.; Tâcü’l-ʿarûs, “ʿadl” md.).

"ADALET" Hakkın gözetilmesi ve yerine getirilmesidir. Haklı ile haksızın ayırt edilmesi adaletle sağlanır. Adalet kavramı, temelde hukuk kurallarına uygunluğu içerir. Yine adalet; insanların toplum içirişindeki ilişki ve davranışlarıyla ilgili olmasından dolayı, ahlak ve din kurallarıyla da ilişkilidir. Adalet; kısaca hakka uygun harekettir. Adâletin zıddı ise, zulümdür.

"Adâlet kelimesi lügatte, istikâmet, doğruluk ve denklik anlamlarına gelmekte olup, zulmün zıddıdır. Bu kelime, şahıs için kullanıldığında heves ve arzularına göre hareket etmeyen, zulmetmeyen anlamına gelmektedir. Mahkemede ise adalet; hüküm verirken hak ile hükmetmek, şahitlik yaparken doğru şahitlik yapmak, sözde doğru sözlü olmak; sözleşmede ahde uymak anlamlarına gelmektedir. İnsanlar için sıfat olarak kullanıldığında sözünden ve hükmünden razı olunan manasında kullanılır." [2]

Rağıb el-İsfehânî; adalet ve ihsanı karşılaştırmalı olarak birlikte şu şekilde açıklar: “Adalet borcunu vermek alacağını istemektir, görevini yerine getirmek ve hakkını almaktır. İhsan ise borcundan daha fazlasını vermek, alacağından daha azına razı olmaktır.” (el-Müfredât, “hüsn” md.).

“Adl”; Allah’ın esmâ-i hüsna’sından biridir. İsm-i a'zam yahut ism-i a'zam'ın altı nurundan bir nurudur. "Adl" demek: Verdiği hüküm ve kararlarda, hiçbir şekilde adaletsizlik yapmayan demektir. O halde! Kâinatta her şey belli bir ölçüye göre olmakta ve

[2] İbn Manzur, Lisânü'l–Arab, c-11, s.430-431.

adaletle hareket edilmektedir. Çünkü! Allah “Adl” dir.

“Hiçbir şey yoktur ki hazineleri yanımızda olmasın. Biz onu ancak belli bir ölçüyle indiririz.” (Hicr; 15/21). Ayetinin işaret ettiği gibi, her şey belli bir ölçüye göre olmaktadır.

Kâinatta insanı hayrete düşürecek bir adalet hükmediyor. Her şey belirli bir ölçü, belirli bir tartı ve belirli bir miktar iledir. Mevcudat her an gelişip değişim göstermekle kalmayıp, ihtiyaçları karşılanmakta ve masraftan kaçınılmamaktadır. İşte kâinattaki bu gelişim ve değişim, bütün mevcudatı her an görüp bilen Allah’ın belirlediği ölçü tartı ve miktar ile olmaktadır.

Şayet; Allah’ın belirlediği ölçü tartı ve miktar ile olmazsa, sadece sinekler; kısa bir süre değilde, bir yıl yaşasalardı, yeryüzünü bembeyaz kar gibi kapkara sinek kaplardı. Her balık binlerce yumurta bırakmaktadır, bu yumurtalardan çıkan balıklar bir yıl yaşasalardı, denizlerdeki suları balıklardan göremezdik.

Bitkiler içerisinde en fazla tohumu olan haşhaştır. Bir haşhaş yüz binlerce tohum verir. Bu tohumların tamamı haşhaş bitkisi olsa, diğer bitkilere yeryüzünde yer kalmazdı.

Misalleri daha da artırabiliriz. Her şey kendi güç kuvvet ve miktara göre hareket etseydi, mevcudat arasındaki muvazene bozulacaktı kâinat yaşanmaz hale gelecekti. Demek ki! Kâinattaki bu gelişim ve değişim, bütün mevcudatı her an görüp bilen Allah’ın belirlediği ölçü tartı ve miktar ile olmaktadır.

Kâinatta birçok galaksi bulunmaktadır. Her galakside birçok güneş sistemi bulunmaktadır. Bizim içinde bulunduğumuz güneş sistemindeki güneşi düşünelim. Bir an hızını yavaşlatsa, dünya da dâhil bütün gezegenler birbirine girerdi.

Dünya; hem güneşin, hem de kendi ekseni etrafında döner, kendi ekseni etrafında dönerken zikzak çizerek belirlenmiş bir yörüngede ve belirlenmiş bir hızda seyahat etmektedir. Belirlenmiş yörüngede belirlenmiş hızla seyahat ederken üzerindekiler hiçbir sıkıntı çekmiyorlar. Sıkıntı çekmedikleri gibi bu hareketlerin farkına dahi varmıyorlar. Hızını biraz artırsa yâda azalsa, üzerindekiler havaya fırlatıp gökyüzüne fırlayıp giderler. Kâinattaki bu gelişim ve değişim, bütün mevcudatı her an görüp bilen Allah'ın belirlediği ölçü tartı ve miktar ile olmaktadır. İşte; Allah'ın ne kadar "Adl" olduğunu görmekteyiz.

Mademki! Kâinattaki her şey; Allah'ın "Adl" ismiyle, belirlediği ölçü, tartı ve miktar ile gelişim ve değişim göstermektedir. Kâinattaki varlıklarda durum bu iken! İnsanların da; Allah'ın koymuş olduğu kural ve kaideler göre adaletle hareket etmesi gerekmektedir.

İnsanın; Allah'ın koymuş olduğu kural ve kaidelere uymayıp adaletle hareket etmezse, zulüm yaparsa; kâinattaki bütün mevcudatın hareket düsturu olarak belirlenen ölçü, tartı ve miktar ile gelişim ve değişimin tersine hareket etmiş olmaz mı? Bütün mevcudatın manen nefretlerine ve hiddetlerine mazhar olmaz mı? Bütün mevcudatın manen nefretlerine ve hiddetlerine mazhar olmamak

için, insan; Allah’ın koyduğu kural ve kaidelere uyarak adaletle hareket etmesi gerekmektedir.

Allah’ın “Adl” isminin cilvesinden gelen kâinattaki hakiki adalet, kâinattaki bütün varlıkların hal ve hareketlerini idare ettiği gibi; insanlara da adaleti emretmektedir.

Kur’ân-ı Kerîm adaleti emrediyor. Şüphesiz ki Allah, adaleti, iyiliği, yakın akrabaya vermeyi emreder. Fuhşiyatı, münkeri ve (başkalarının hakkını çiğneyecek) taşkınlığı yasaklar. Düşünüp tutasınız diye size öğüt verir. (Nahl; 16/90).

Elmalılı ise; bu ayet için şu tahlillerde bulunur:

“ADİL: Her şeyi layık olduğu yere yerleştirmek, hakkı yerine koymaktır ki, azgınlığın, başka bir ifade ile haksızlık ve zulmün zıddıdır. Adalet, insaf ve haklılık ve doğruluk mânâlarını kapsayan bir denkleştirmedir ki, terazinin dili gibi aşırılık ve ihmalkârlık arasında bir birleştirme noktası ve istikamet olarak iki tarafında denklik denilen bir denkleşme mânâsına gelir. Ve bundan dolayı adalete ve adalet düsturlarına mizan da denilir. Çünkü "Ve onlarla beraber Kitabı ve adalet ölçüsünü indirdik ki, insanlar adaleti yerine getirsinler" (Hadîd, 57/25) buyurulmuştur.

Yani adalet, kâinatın nizamıdır. Amel ve ibadette vacip gibi sayılan ahlâkî bir fazilettir. Şüphe yok ki her hakkın başı yüce Allah'ın hakkı olan ilâhlık haklarıdır. İlâhlık haklarının birincisi ise Allah'ın birliğine inanmaktır. Çünkü ortak ve benzeri bulunanın son derece saygı ve yüceliğe hakkı olamaz. Bundan dolayı adaletin başı Allah'ın birliğine inanmaktır. Çünkü bu ayetin tefsirinde İbnü

Abbas'tan: "Adalet, Allah'tan başka ilâh olmadığına şehadet etmektir; adalet, ortak ve benzerleri ortadan kaldırmaktır; adalet, Allah'ın birliğine inanmaktır." diye rivayetler yapılmıştır.

"İHSAN" kelimesi de Lügatta iki şekilde kullanılır. Birisi şudur ki, bir şeyi güzel yapmak demektir. Diğeri de şudur ki, ona iyilik etti demektir. Türkçede ihsan bu ikinci mânâda meşhurdur. Âyette ise iki mânâya da gelmesi muhtemeldir. Ve her ikisi ile de tefsir, rivayet olmuştur. Birincisi yaptığını güzel yapmak demek olur. Bu mânâ ile ihsan, peygamberimizin hadisinde: "Sanki görüyorsun gibi Allah'a ibadet etmen" diye tefsir olunmuştur. Yani bu şekilde ihsan, "görevi en güzel şekilde yapmak" demektir.

Yine bu mânâda ihsan: Birincisi; Peygamber (s.a.v): buyurmuştur: "Allah Teâlâ her şey üzerine ihsanı (güzel bir şekilde muamele yapmayı) yazdı. Bundan dolayı öldürme ve kesmeyi bile güzel şekilde yapınız. Her biriniz bıçağını iyi bilesin ve boğazlayacağı hayvanı rahat ettirsin" [3] demektir.

İkincisi; insanlara iyilik yapmak demek olur. Bu mânâ ile ihsan da "kendin için sevdiğini kardeşin için de sevmen" hadis-i şerifi ile tefsir edilmiştir. [4]

Akrabalara muhtaç oldukları hususlarda bahşiş vermek ve iyilik yapmak ile yakınlarla ilişki sürdürmek ve ikramda bulunmaktır. Bu aslında ihsan içinde bulunuyorsa da şanına verilen önemden dolayı özellikle zikredilmiştir. Peygamber (s.a.v.)den rivayet edilmiştir ki, şöyle buyurmuştur: "Sevabı en çabuk

[3] T Müslim; Sayd, s-57. Ebu Davut; Edahi, s-12.
[4] Buhari; İman, s-7. Müslim; İman, s-71-72.

olan taat yakın akrabaları gözetmektir." [5] Yani yakınlara iyilikte bulunmak suretiyle ilişkileri kuvvetlendirmektir.

FAHŞÂ: Çirkinlikler, zina gibi şehvetlere uymada ifrat (aşırılık) ile ilgili olan günahlardır ki, Türkçede edepsizlikler diye ifade edilir ve bunlar, insanların en çirkin durumlarıdır.

MÜNKER: Ne şeriatta, ne âdette tanınandır. Çünkü şeriat ve âdette uygun görülmeyen fiiller hoş görülmez. Öfkeyi tahrik eder, red edilir ve hoş karşılanmaz. Yani hakkı olmayan şeyi istemek, başkasının haklarına tecavüz etmektir ki, adaletin zıddı, yani zulümdür.

Sahabe büyüklerinden biri olan Osman b. Maz'un-ı Cumahî (r.a.) den rivayet edilmiştir ki: "Ben başlangıçta yalnız Muhammed (s.a.v) den utandığım için müslüman olmuştum. İslâm henüz kalbimde yerleşmemişti. Bir gün Hz. Peygamberin huzuruna vardım. Benimle konuşuyordu. Konuşurken gördüm ki gözünü göğe dikti, sonra da sağından aşağı indirdi. Sonra bunu bir daha tekrar etti. Sebebini sordum?

O buyurdu ki: Seninle konuşurken birden bire Cebrail sağımdan indi. “Ey Muhammed! Allah, adalet ve ihsanı emrediyor” [6] dedi.

Adalet: Allah'tan başka ilâh olmadığına şehadet etmektir. İhsan ise: Farzları yerine getirmektir. Yani akrabalığı olana iyilik yapmak, zinadan uzak durmaktır. Zina; ne şeriatta, ne sünnette tanınmayan başkasının hakkına tecavüz etmektir.

---

[5] İbn Mace; Züht, s-23.
[6] Suyuti; Ed-Dürrül Mansur,c-5, s-160.

İşte bunun üzerine adı geçen Osman dedi ki: "Kalbime iman yerleşti. Vardım Ebu Talib'e haber verdim. O da şöyle dedi: “Ey Kureyş topluluğu! Yeğenime tabi olunuz, doğru yolu bulacaksınız. Şüphesiz o, size güzel ahlâktan başka bir şey emretmiyor” dedi.

Bunun üzerine Hz. Peygamber (s.a.v): “Ey amcacığım! İnsanların bana uymalarını emredersin de kendini bırakır mısın?” Buyurdu ve onun müslüman olması için uğraştı. Fakat o, şehadet getirmekten kaçındı. Bunun üzerine "Ey Resulüm! Doğrusu sen, her sevdiğine hidayet veremezsin" (Kasas, 28/56) âyeti indirildi. [7]

Hz. Ali'den rivayet edilmiştir ki, o şöyle demiştir: "Yüce Allah, Peygamberine kendisini Arap kabilelerine arz etmesini emretti.” Bunun üzerine yüce Peygamber çıktı, ben ve Ebu Bekir de beraberinde idik. Bir mecliste durduk ki, üzerlerinde onur vardı. Ebu Bekir, bu toplum kimlerden diye sordu? Şeyban b. Sa'lebe'den dediler. Bunun üzerine Resulullah onları iki şehadet kelimesini getirmeye davet etti. Ve Kureyş Peygamberi yalanladığı için kendisine yardım etmelerini teklif etti.

Bu teklifi edince Makrun b. Amir “Ey Kureyş li! Bizi davet ettiğin şey nedir?” dedi. Resulullah; Nahl doksanıncı ayetini tilavet etti. Bunun üzerine Makrun b. Amir; “Vallahi, sen güzel ahlâka ve güzel amele davet ediyorsun. Seni yalanlayan ve senin aleyhinde

[7] Ahmed b.Hanbel; Müsned, c-1, s-318.

hareket etmek isteyenler, yemin ederim ki! İftira ediyorlar” [8] dedi."

İbnü Mesud (r.a) demiştir ki: "Kur'an'da iyilik ve kötülüğü en fazla toplayan âyet budur" demişlerdir. Eğer Kur'ân da bu ayetten başka bir şey olmasaydı ona yine "Her şey için bir açıklama, bir hidayet ve rahmet kaynağı ve müslümanlar için bir müjde denmesi doğru olurdu.” [9] "Allah daha iyi bilir." Bunun ayetinden sonra getirilmesi buna dikkat çekmek içindir.

Böyle emir ve yasak, iyilik ve kötülüğü açıklamak ve birbirinden ayırmakla Allah size vaaz ediyor ki düşünüp öğüt alasınız. Belleyip tutasınız. Dolayısıyla bu öğüdü dinleyiniz, bu emir ve yasağı tutunuz.” [10]

Bu iki kavram düşünüldüğü zaman hakiki adaletin de ancak ihsanla gerçekleşeceğini söylenebiliriz. Resûlullah Efendimiz söyle buyuruyor. “Hükmü altındakilere, adil davrananlar, kıyamet gününde nurdan minberler üzerindedirler.” [11]

İbnü’l-Arâbî, ilişkiler açısından adaleti üçe ayırarak şöyle açıklar:

Birincisi; Kul ile Rabbi arasında adalet. Allah hakkını nefsinin isteklerine karşı tercih etmesidir. Yani; Allah’ın rızasını nefsinin istek ve arzularından önce tutmasıdır. Bu da kişinin yasaklarından

---

[8] Alusi; Ruhu’l-Meani fi Tefsiri’l- Kur’ani’l- Azim ves’sebu’l-Mesani, c-14,
[9] Alusi; Ruhu’l-Meani fi Tefsiri’l- Kur’ani’l- Azim ves’sebu’l-Mesani, c-14, s-220.
[10] Elmalılı; Hak dini Kur’an dili, c-5, s253-255.
[11] Müslim, Es-sahih, İmâre, 18.

kaçınması ve Allah'ın emirlerini yerine getirmesiyle olur.

İkincisi; Kişinin kendi nefsine karşı adaleti; Nefsin; lüzumsuz, malayani istek ve arzularına karşı koruma ve helak edici şeylerden men etmektir.

Üçüncüsü; Kişi ile halk arasındaki adalettir: Halka karşı samimi olması, büyük olsun küçük olsun her türlü hıyanetten uzak durmasıdır. Şartlar ne olursa olsun insaf sahibi olmaktır. Bunun da asgari sınırı söz ve fiillerle insanlara eziyet vermeyi terk etmektir." [12]

Aşağıdaki ayette; adâletten yoksun olan kişi için; dilsiz, âciz ve hiçbir işe yaramayan bir köleye benzetmiştir. Böyle birinin, adaletli davranan, doğru yolu bulmuş olanla bir tutulamayacağı bildiriliyor. "Allah, (şöyle) iki adamı da misal verdi: Onlardan biri dilsizdir, hiçbir şeye gücü yetmez, efendisine sadece bir yüktür. Nereye gönderse oradan bir hayır getirmez. . Bu, adaletle emreden(adil iş yapan) ve doğru yol üzere olan kimse ile bir olur mu?" (Nahl; 16/76).

Yine ayette: Şahitlik yaparken adaletli davranılması gerektiğini vurgulamaktadır. "Ey İnananlar! Kendiniz, ana babanız ve yakınlarınız aleyhlerine de olsa, Allah için şahit olarak adaleti gözetin. İster zengin ister fakir olsun, Allah onlara daha yakındır. Onun için siz, haktan yüz çevirip nefsin arzusuna uymayın. Eğer adaletten sapar veya üzerinize düşeni yapmaktan geri durursanız bilin ki: Allah yaptığınız her şeyden haberdardır." (Nisâ; 4/135).

---

[12] İbn Arabî; Fütûhâtu'l-Mekkiyye, c-3, s-1172.

Yine ayette: Yetim malının en iyi şekilde korunmasını, ölçü ve tartının doğru yapılmasını, akrabanda olsa sözde adil olunması gerektiğini öğütlemektedir. “Yetim malına, erginlik çağına erişene kadar en iyi şeklin dışında yaklaşmayın; ölçüyü ve tartıyı doğru yapın. Biz kişiye ancak gücünün yeteceği kadar yükleriz. Konuştuğunuzda, akraba bile olsa sözünüzde adil olun. Allah'ın ahdini yerine getirin. Allah size bunları öğüt almanız için buyurmaktadır.” (En‘âm; 6/152).

Yine bir başka ayette: Doğrulukla birlikte adâletin, ilâhî kelâmın birer niteliği olduğunu belirtir. “Esasen doğrulukla birlikte adâlette, İlâhî kelâmın birer niteliğidir. “Rabbinin sözü, doğruluk ve adalet bakımından tamamlanmıştır. O'nun sözlerini değiştirecek kimse yoktur. O işitendir, bilendir.” (En‘âm; 6/115).

Kur' an-ı Kerim' e göre; bir bakış açısından adalet: Bu dünyada; Allah 'ın kâinattaki bütün mevcudata, illet ve hikmetine göre, gerekli bütün imkân ve suretleri verip, her şeyi belli bir ölçü ve denge içerisinde yaratarak idare etmesidir. Mevcudata gerekli olan her şey yerli yerince verdikten sonra, bu dünyada onlara mükellefiyet verip ve yine hikmetiyle ahirette arnellerinin karşılığını vermesidir.

Yine Kur’ân-ı Kerîm’e göre; adâletin ölçüsü yahut dayanağı hakkaniyettir. Hidayete hak sayesinde ulaşılabileceği gibi adâlet de hakka uymakla sağlanır. “Mûsâ’nın kavminden (insanları) hak ile doğru yola ileten ve onunla adaletli davranan bir topluluk da vardı.” (A‘râf; 7/159).

Yine bir başka ayette: “Yarattıklarımızdan bir ümmet de vardır ki, (insanlara) hak ile doğru yolu gösterirler ve onunla adâleti tatbik ederler.” (A‘râf; 7/181) buyrulmuştur.

Şahsi menfaat, akrabalık, düşmanlık gibi durumlarda, adaletle hareket edilmesi gerektiğini, taraflardan birinin soylu veya aşağı tabakadan olması, bedenî veya ruhî bakımdan kusurlu bulunması gibi durumlar, hakkın ihlâlini meşru kılmaz. “Ey iman edenler! Allah için hakkı ayakta tutan, adaletle şahitlik eden kimseler olun. Bir topluluğa duyduğunuz kin, sizi âdil davranmamaya itmesin. Adaletli olun; bu, Allah korkusuna daha çok yakışan (bir davranış) tır. Allah'a isyandan sakının. Allah yaptıklarınızı hakkıyla bilmektedir.” (Mâide; 5/8).(Nisâ; 4/3).

Allah, size, emanetleri mutlaka ehline vermenizi ve insanlar arasında hükmettiğiniz zaman adaletle hükmetmenizi emrediyor. Doğrusu Allah, bununla size ne güzel öğüt veriyor! Şüphesiz ki Allah, hakkıyla işitendir, hakkıyla görendir. (Nisâ; 4/58).

Kâinattaki düzen ve ahengin varlığının devamı hakka ve adalete tabi olmaktan geçmektedir. Adalet; sosyal hayatın en önemli denge unsuru ve teminatıdır. Allah; kimsenin şahsi fikirlerine göre hüküm vermez, herkesin şahsi fikrine göre hareket etseydi, o zaman kâinat fesada uğrardı. Kur’an; insanı daima ön planda tutar ve toplumsal huzurun tesisini sağlar. “Eğer hak onların keyfî arzularına uysaydı göklerin, yerin ve bunlarda bulunanların düzeni bozulurdu.” (Mü’minûn; 23/71).

Kur’ân-ı Kerîm’de; hak ve adâletin mutlaklığı öylesine vurgulanmıştır ki: Ahirette hiçbir şekilde

haksızlığa mahal verilmeyeceğini, adâletle hükmedileceğini ve onun bu vaadinin hak olduğu belirtilmiştir. “Zulüm yapmış olan herkes, azabı görünce yeryüzündeki her şeyin sahibi olsa da, (o azaptan kurtulmak için) hepsini feda ederdi. Ve içten içe pişmanlık duyardı. Fakat aralarında adaletle hüküm verilir ve hiçbirine zulüm yapılmaz.” (Yûnus; 10/54-55).

“Biz, kıyamet günü için adalet terazileri kurarız; artık kimseye hiçbir şekilde haksızlık edilmez. Yapılan, bir hardal tanesi kadar dahi olsa, onu getirir ortaya koyarız. Hesap görücü olarak biz yeteriz.” (Enbiyâ; 21/47).

“Yeryüzü, Rabbinin nuruyla aydınlanır. Kitap (amel defterleri) ortaya konur, peygamberler ve şahitler getirilir ve haksızlığa uğratılmaksızın aralarında adaletle hüküm verilir.” (Zümer; 39/69).

Yine ayetlerde; “Hiçbir günahkâr, başkasının günahını çekemez” buyruluyor. (Enam, 6/164; İsra, 17/15; Fâtır, 35/18; Necm, 53/38).

Resûlullah Efendimiz; bir hadis-i şeriflerde şöyle buyuruyor. “Gökler ve yer adâletle ayakta durmaktadır.” [13]

Resûlullah Efendimiz şöyle buyurmuştur: “Başka bir gölgenin bulunmadığı kıyamet gününde Allah Teâlâ, yedi sınıf insanı, arşının gölgesinde barındıracaktır.” [14] Yedi sınıf insandan bir tanesi de adil devlet başkanıdır. Adil devlet başkanının, Allah katında ne kadar önemli olduğu zikretmektedir.

---

[13] Ebu Dâvud, Sünen hadis. no: 3410. Râzî, Mefâtîḥu’l-gayb, c-20, s-83.
[14] Buhârî, Zekât 16. Müslim, Zekât 91. Tirmizî, Zühd 53.

Yine Resûlullah Efendimiz bir başka hadisinde de: “Her hak sahibine hakkını ver” [15] buyurmuştur.

Resûlullah Efendimiz; “Çocuklarınız arasında adaletli davranın” [16] buyurmuştur.

Yine Resûlullah Efendimiz; “Kıyamet günü, bir zimmiye (gayr-ı müslime) haksızlık yapanın hasmı olacağım” [17] buyurarak gayr-ı müslimlerin hukukunu gözetmiştir.

“Ey insanlar! Şunu iyi biliniz ki Rabb’ iniz birdir, babanız da birdir. Arab'ın Arap olmayana, Arap olmayanın Arab'a, beyaz tenlinin siyaha, siyah tenlinin de beyaza bir üstünlüğü yoktur” [18]

“Allah Teâlâ sizin suretlerinize ve mallarınıza bakmaz. Fakat kalplerinize ve amellerinize bakar. (Kalbini göstererek) takva şuradadır diyerek üç defa tekrarlamıştır.” [19]

Rasûlullah Efendimiz; Muaz b. Cebel’i Yemen’e gönderirken, ona şu tavsiyede bulunmuştur: “Mazlumun bedduasından korun. Çünkü zulme uğrayanla, Allah (c.c) arasında perde yoktur” [20]

Diğer bir hadiste de “Üç duanın kabul olunacağında şüphe yoktur. Mazlumun, misafirin ve babanın çocuğuna duası” [21] buyrulmuştur.

---

[15] Buhârî, Savm, s-51. Tirmizî, Vesâyâ, s-5.
[16] Buhârî, Hibe, s-13. Ebû Dâvûd, Büyû, s-83.
[17] Ebû Davud, İmare, s-11.
[18]Ahmed b. Hanbel; Müsned, c-5, s-411.
[19] Müslim, Birr, s-33, Tirmizî, Birr, s-18; İbn Mâce, Zühd, s-9.
[20] Buhârî; Mezâlim, s-9. Müslim; İman, s-29.
[21] Ebu Davud; Salât, s-364. Tirmizî; Birr, s-7. İbn Mâce; Dua, s-11.

Ayrıca âdil yöneticinin duasının makbul olduğuna dair, bir hadiste de şöyle buyrulmuştur: “Üç kişi var ki duaları geri çevrilmez. Âdil yönetici, orucunu açmak üzere olan oruçlu, bir de mazlumun duası” [22]

Yine adaletin ne kadar önemli olduğunu Rasûlullah Efendimizin şu uygulamasından öğrenmiş oluyoruz.

Arapların en şerefli kabilelerinden Kureyş'in Mahzumoğulları koluna mensup, Fâtıma binti el-Esved adında bir kadın vardı. Bu kadın, kabilesinin şerefli olmasının arkasına sığınıp kanunî olmayan işler yapardı. Meşhur kişilerin ismini kullanarak, toplumun varlıklılarından borç isterdi. [23]

Ne var ki Fâtıma, günü gelen borcunu geri vermezdi. Alacaklı olanlar, Fâtıma'nın borç talebinde ismini zikrettiği kişilerden, alacakları mallarını isterlerdi. Fakat bu kişilerin hiçbir şeyden haberleri olmazdı. Hâdisenin üzerine gidilince, Fâtıma'nın doğru konuşmadığı, her şeyi kendi çıkarı doğrultusunda yaptığı anlaşılmaktaydı. Ancak o, sürekli bunları inkâr ediyordu. Bir gün alacaklılar onu Rasûlullah (s.a.s) ’e şikâyet ettiler. Rasûlullah Efendimiz; hâdiseyi hırsızlık olarak gördü ve kadının cezalandırılmasına emir verdi. [24]

Kadının ceza aldığını duyan Fâtıma'nın mensup olduğu Mahzumoğulları, kendi adlarını taşıyan bir bireyin ceza görmesini istemediler. Kabilenin mühim kişileri derhal bir araya gelip Fâtıma'yı cezadan azat edecek bir yol aradılar. Rasûlullah (s.a.s) ’in çok

---

[22] Tirmizî; Cennetin Sıfatı, s-2. İbn Mâce; Sıyam, s-48.
[23] Nesâî; Müctebâ min es Sünen, Kat’u’s-sârık, s-6.
[24] İbn Hacer, Fetava'l-hadisiyye, c-12, s-88,90.

sevdiği Üsâme b. Zeyd'i ikna edip, Rasûlullah Efendimize yolladılar.

Rasûlullah Efendimiz; en sevdiği bir kişinin bu beklenmedik isteği karşısında oldukça katî, keskin ve sertçe, "Bizzat Allah tarafından tespit edilmiş bir cezanın affını mı istiyorsun!" buyurarak, (Mâide, 5/38) suresindeki âyeti hatırlatmıştır. Ashabına seslenerek şu konuşmayı yapar. "Sizden önceki insanlar, şu yüzden helâk oldular: Onların ileri gelenlerinden biri, hırsızlık yaptığında onu bırakırlar, güçsüz ve zayıf biri çaldığında ise, onu cezalandırırlardı. Allah'a yemin olsun ki, eğer Muhammed'in kızı Fâtıma hırsızlık yapsaydı, onun da elini keserdim" [25] buyurmuştur.

Hz. Ömer'in halifeliği döneminde; Fezâre oğulları kabilesinden bir kişi, Kâbe'yi tavaf ederken, farkında olmadan Gassan Meliki Cebele'nin ayağına basar. Buna çok sinirlenen Cebele, şahsın yüzüne çok sert bir tokat vurarak burnunu kırar. Haksız yere canı acıyan bu mazlum şahıs, durumu Halife Hz. Ömer'e şikâyet eder. Hz. Ömer Cebele'yi çağırıp hâdiseyi sorar. Hâlâ gazabı dinmemiş olan Cebele: "Ey Emir'el Mü'minin! O adam eteğime bastı. Kâbe'ye saygısızlık etmemek için kendimi zor tuttum. Aksi takdirde kılıcımla başını ikiye bölecektim.

"Hâdiseyi sükûnetle dinleyen Hz. Ömer; Cebele'ye şunları der: "Yaptığın suçu bizzat kendin itiraf ettin. Şimdi o şahsı razı etmen gerekir. Aksi takdirde senin attığın tokadı, onun da sana aynen atması ve burnunu da kırması için emir veririm."

---

[25] Buhârî; Ashâbü'n-Nebî, s-18 ve Hudûd, s-16. Müslim; Hudûd, s-11.

Cebele, tahmin bile etmediği bu konuşma karşısında hayret eder ve şu cevabı verir: “Ey Emîrü’l-mü’minîn! Ben bir devlet başkanıyım. O ise sıradan biridir. Bu nasıl olur?” deyince: Hz. Ömer şu sözleri söyler: “İslâm ikinizi de müsavi tutar. Bir mü’min diğer bir müminden, sadece takvasıyla üstün olabilir.”

Hz. Ömer’in adaletinden yakasını kurtaramayacağını idrak eden, fakat gurur ve kibrinin kendisini yanılttığını anlayamayan Cebele, İstanbul’a kaçar ve Arabistan’a bir daha dönmez. [26]

Yine Hz. Ömer arkadaşlarıyla sohbet ederken, huzura üç genç girerler. Derler ki: Ey halife, bu aramızdaki arkadaş bizim babamızı öldürdü. Ne gerekiyorsa lütfen yerine getirin, derler. Bu söz üzerine Hz Ömer: Suçlanan genç kişiye, anlat bakalım aranızdaki mesele nasıl oldu? Diye sorar.

Genç anlatmaya başlar: Ben bulunduğum yerde hali vakti yerinde olan bir insanım. Güzel bir atım vardı. Atımın endamını gören hayran kalırdı. Bu atımla birlikte bahçelerin arasından geçiyorduk. Bunların bahçesinin bulunduğu yere geldik.

At bahçenin yanından geçerken, bahçedeki ağaca saldırdı. Ne yaptıysam ağaçtan meyveleri koparmasına engel olamadım. Bunların babası sinirli bir şekilde içerden çıktı, atımın kafasına sopayla vurdu ve o güzel atım öldü.

Sevdiğim atın bir anda ölmesine dayanamadım, ben de bir taş alıp babalarına fırlattım. Taş gitti onun başına isabet etti ve babaları da orada öldü. Kaçmak

[26] Ahmet Cevdet Paşa, Kısas-ı Enbiya veTevârih-i Hulefâ, c-1, s-382-3.

istedim fakat bunlar beni yakaladılar. Sizin huzurunuza geldik, durum bundan ibarettir, dedi.

Hz Ömer: Madem suçunu da kabul ediyorsun, söyleyecek bir şey yok, kısasa kısas yapılıp, idam edileceksin. Dedi.

Bu sözden sonra delikanlı: Efendim bir özrüm var dedi ve devam ederek; ben bulunduğum yerde zengin bir insanım. Babam ölmezden önce bana epey altın bıraktı.

Kardeşim de küçük olduğu için onun hakkını saklamak zorunda kaldım. Altını sakladığım yeri, benden başka kimse bilmez. Şimdi siz bu cezayı infaz ederseniz, yetimin hakkını zayi ederiz, Allah indinde sorumlu oluruz. Bana üç gün izin verirseniz, yerime kefil bırakayım, emaneti de kardeşime teslim edip geleyim, dedi.

Hz. Ömer der ki: Bu topluluğa yabancı birisin, senin yerine kim kefil kalır ki? İdamlık kişi söyle bir insanları süzer. Bu zat benim yerime kalır, der. Seçtiği o zat ise, Peygamber Efendimizin (sav) en iyi arkadaşlarından, daha yaşarken cennetle müjdelenen Ebû Zer el-Gıfârî' dir.

Hz. Ömer; Ebû Zer el-Gıfârî' ye dönerek: Ey Ebû Zer, delikanlıyı duydun, ne diyorsun? O yüce sahabe: Evet, ben kefilim, der ve genç adam serbest bırakılır.

Üçüncü günün sonunda vakit dolmak üzere ama gençten bir haber yoktur.

Medine'nin ileri gelenleri Hz. Ömer'e çıkarak gencin gelmeyeceği, dolayısıyla Ebû Zer el-Gıfârî'ye verilecek idam yerine maktulün diyetini vermeyi teklif ederler, fakat gençler razı olmaz ve babamızın kanı yerde kalsın istemiyoruz derler.

Hz. Ömer kendinden beklenen cevabı verir der ki: Bu kefil babam olsa fark etmez cezayı infaz ettiririm.

Ebû Zer el-Gıfârî ise tam bir teslimiyet içerisinde der ki: Biz de sözümün arkasındayız, der. Bu arada kalabalıkta bir hareketlilik ve insanların arasından o genç görünür.

Hz. Ömer gence dönerek derki:

Ey delikanlı; kurtulmuşken gelmeyebilirdin, neden geldin? Diye sorar. Genç; çok rahat tavırlarla: “Ahde vefasızlık etti” demesinler diye geldim der.

Hz. Ömer başını Ebû Zer el-Gıfârî'ye çevirir.

Ebû Zer el-Gıfârî'ye der ki: Ey Ebû Zer; sen bu delikanlıyı tanımıyorsun, nasıl oldu onun yerine kefil oldun? Der.

Ebû Zer el-Gıfârî'de şu cevabı veriyor. Bu kadar insanın içerisinden beni seçti. Bende “İnsanlık öldü” dedirtmemek için delikanlının teklifini kabul ettim, der.

Sıra babası öldürülen gençlere gelir, gençler derler ki: Biz bu davadan vazgeçiyoruz.

Bu sözün üzerine Hz Ömer: Biraz evvel babamızın kanı yerde kalmasın diyordunuz ne oldu da vazgeçiyorsunuz, der.

Gençlerin cevabı ise şu olur: “Merhametli insanlar kalmadı demesinler diye” davadan vazgeçiyoruz.

Hz Ömer’le ilgili kıssalardan bahsetmişken, adalet timsali Hz Ömer’den ve Hz Ömer’in

adaletinde bahsetmezsek olmaz. Hz. Ömer'i tanımaya çalışalım.

HZ ÖMER VE ADALETİ

Fil Vaka'sından on üç yıl sonra Mekke'de doğmuştur. Baba tarafından soyu: Kureyş kabilesinin sefaret işlerine bakan Adî b. Kâ'b kabilesine ulaşır ve Kâ'b b. Lüey'de Hz. Peygamber'in nesebiyle birleşmektedir. Annesi: Mahzûm kabilesinden Hanteme bint Hâşim'dir.

Müslüman olmadan önceki hayatına gelince: Sülalesinin develerini güttüğü, içkiye ve kadına çok düşkün olduğu, pehlivan yapılı olduğu, iyi ata bindiği ve iyi silâh kullandığı belirtilmektedir. Okuma yazma bildiği, etkili konuşma yaptığı, ticaret yaptığı, Kureyş kabilesi adına elçilik görevinde bulunduğu ve bu maksatlarla Habeşistan, Suriye, İran ve Mısır'a gittiğini söylemektedir.

Kureyş'in bazı ileri gelenleri gibi, Peygamber efendimize ve islamiyete düşmanlık gösterenlerdendi. Kabilesinden müslüman olmak isteyenler onun işkence yapacağını bildikleri için ya islamiyete girememişler yâda islamiyete girdikleri gizlemişlerdir. Hz. Ömer; Peygamber efendimizin islam diniyle şereflenmesinin altıncı yılında müslüman oldu

Hz. Ömer'in müslüman olmasıyla ilgili, kaynaklarda değişik şekillerde rivayet bulunmaktadır.

Birincisi: İslam'a girmeden önce Müslümanlara karşı Mekke reisleriyle Daru'n-Nedve'de bir araya gelirdi. İslam'ı karalama, bitirme, Peygamber Efendimizin itibarını yok etme, insanları İslam'dan

uzaklaştırma maksadıyla yapılan toplantılara katılır ve zekâsı ile insanlara yön verirdi. Yine böyle bir toplantının olduğu sıralarda, Hz. Hamza'nın da müslüman olduğu konuşulur. Bunun üzerine dayanamayıp kılıcını alır ve Peygamber Efendimizi öldürmeye karar verir.

Hz. Ömer; ertesi gün hışımla Peygamber efendimizi öldürmek üzere yola çıkar. Yolda Nuaym b. Abdullah'la karşılaşır, Hz. Ömer'e hışımla gittiğini görünce. Nereye gittiğini sorar? O'da Muhammed'i (s.a.s)'i öldürmeye gidiyorum der. Bunun üzerine Nuaym b. Abdullah'ta sen önce kız kardeşini hallet, onlarda müsliman oldu deyince: Bu sefer kız kardeşinin evine yöneldi. Onları Tâhâ sûresini okurken bulur, okuduklarını kendisine vermelerini ister, sen pissin pis olanlar bunları eline alamaz der. Bunun üzerine kız kardeşini ve eniştesini kan revan içerisinde bırakır.

Kız kardeşte Ömer'den aşağı kalmaz, kendilerine Kur'an öğreten ve Hz. Ömer'den saklanan Habbâb b. Eret'i de çağırarak müslüman olduklarını yüzüne karşı söyler, haydi durma ne yapacaksan yap der. Kardeşinin bu denli çıkışı Hz. Ömer'i derinden etkiler ve bunun üzerine yumuşar müslüman olmaya karar verir. Habbâb'dan Peygamber Efendimizin Erkam b. Ebü'l-Erkam'ın evinde olduğunu öğrenir oraya gider ve kendisine biat ederek müslüman olmuştur. [27]

İkincisi: Bir gece içki içmek için arkadaşlarını arar, kimseyi bulamaz. Kâbe'ye gider ve Kâbe'yi önüne alan Peygamber efendimizin Beytülmakdis'e

[27] İbn İshak; es-Sîre, s-160,163. İbn Hişâm; Siretü'n-Nebeviyye, c-1, s-343,346.

doğru namaz kıldığını görür. Kâbe'nin örtüsü altına saklanır Peygamber efendimize yaklaşır. Peygamber efendimizin okuduğu, Kureyşliler'in Kur'an için söyledikleri, "Şairlerin, kâhinlerin veya Muhammed'in uydurmasıdır" şeklindeki sözlere cevaplar veren Hakka süresinin kırk bir ve kırk altıncı ayetlerini duyunca müsliman olmaya karar verir.

Peygamber efendimizi takip eder ve Peygamber efendimiz evine girmeden önce Hz. Ömer'i fark eder: "Ne var yâ Ömer?" diye sorması üzerine, "Allah'a, resulüne ve onun Allah katından getirdiği şeylere iman etmeye geldim" deyince Resûlullah, "Ey Ömer! Allah sana hidayet nasip etti" diyerek göğsünü sıvazlamış ve imanda sebat etmesi için ona dua etmiştir. [28]

Üçüncüsü: Hz. Ömer'in Müslüman olmadan önce etkilendiği bir diğer olay da şöyledir: "Hz. Ömer'in yakın akrabalarından Leylâ bint Ebî Hasme'den gelen bir rivayette şöyle anlatılmaktadır. Kocası Amir b. Rebi'atu'l-'Anzî ile birlikte Habeşistan'a hicret edenlerdendi.

Leylâ'nın anlattığına göre: "Hicret için eşyalarımı topluyordum. Eşim, Amir b. Rebîa bir iş için dışarıya çıkmıştı. Henüz Müslüman olmamış olan Hz. Ömer bize geldi. Biz onun elinden çok çekmiştik. Fakat o sırada O bir yerde durup bizi seyrediyordu. Bir ara lafa girdi: "Abdullah'ın annesi! Gidiyor musun?" dedi.

Ben "Evet! Sizler bizi çok rahatsız ettiniz ve bize çok zulüm ettiniz. Biz artık Allah'ın topraklarından

[28] Ahmed b. Hanbel; Müsned, c-1, s-17. İbn Hişâm; Siretü'n-Nebeviyye, c-1, s-346,348.

birine gideceğiz. Umarız orada bu zorluklardan kurtuluruz” dedim.

Bunun üzerine Hz. Ömer: “Allah sizinle beraber olsun” dedi. Sesi titriyordu ve yüzü ağlamaklıydı. Belli ki Mekke’den ayrıldığımıza çok üzülmüştü.

Bu konuşmadan sonra eşim Amir gereken eşyaları getirince eşime dedim ki: "Abdullah'ın babası! Keşke Ömer'i görseydin. Bizim hicret edip Mekke’den ayrılmamıza nasıl da üzülüyordu zavallı. Az evvel buradaydı" dedi. Amir, benim, onun Müslüman olmaya meyilli olduğunu sezip sezmediğimi sordu. Ben “evet” dedim.

Amir dedi ki: "Biraz önce gördüğün adam var ya! İşte O Hattab'ın eşeği bile müsliman olur, ama O (Ömer) asla müsliman olmaz.” dedi.

Genellikle Hz. Ömer’in müsliman olmasını, Resûlullah Efendimizin “Ya rabbi! İslâmiyet’i Ömer b. Hattâb veya Amr b. Hişâm (Ebû Cehil) ile teyit et” [29] duasına bağlanmaktadır. Resûlullah Efendimizin islamla şereflenmesinin altıncı yılında Hz. Ömer’de müsliman olarak islamla şereflenmiştir. [30]

Hz. Ömer müsliman olduğu gece müşriklerin önde gidenlerinden olan dayısı Ebû Cehil’in evine gider ve müsliman olduğunu bildirir. Ebû Cehil “bu çok içmiş ne dediğini bilmiyor, sabah görüşelim der” başından savar.

Gece müşriklerin önde gidenlerinden bazılarına uğrar hepsi bazı bahanelerle başından savarlar. Müslüman olduğunu bir türlü anlatamaz. Ertesi gün

---

[29] Ahmed b. Hanbel; Müsned, c-1, s-456. İbn Hişâm; Siretü’n-Nebeviyye, c-1, s-345. İbn Sa‘d; Ṭabaḳāt, c-3 s-269.
[30] İbn Sa‘d; Ṭabaḳāt, c-3 s-269.

Cemîl b. Ma‘mer el-Cumahî’ye müsliman olduğunu bütün Kureyşliler’e ilân ettirir ve müsliman olduğunu ispatlar.

Hz. Ömer’in İslâmiyet’e girmesinden sonra müslümanlar ilk defa Kâbe’de toplu olarak namaz kıldılar. [31]

Müslümanlar Medine’ye gizli gizli hicret etmeye başlamışlardı. Hz. Ömer gibi bir şahsiyete gizli hicret emesi uygun düşmezdi ve öylede oldu. Müşriklere; “yarın gündüz saatlerinde Medine’ye hicret edeceğim kim karısını dul, çocuğunu yetim bırakmak istiyorsa, karşıma çıksın” nidasıyla seslenir. Ertesi gün gündüz dediği saatte, yanına ağabeyi Zeydi, karısı ve oğlu Abdullah'ı, akraba ve arkadaşlarından oluşan yirmi kişilik bir kafileyle Mekke’den ayrıldı. Medine’nin girişindeki Kubâ’ya vardılar ve Rifâa b. Abdülmünzir’in evine misafir oldular.

Resûlullah efendimiz; bir evde toplanan ensarın erkeklerinden biat alıyordu. Kadınların da başka bir evde toplanmasını ve onlardan kendisi adına Hz. Ömer’in biat almasını emretti. [32]

Resûlullah efendimiz; Hz. Ömer’i Mekke’de Hz. Ebû Bekir’le kardeş yapmıştı. Medine’de Benî Sâlim kabilesinden İtbân b. Mâlik ile kardeş ilân etti.

Resûlullah efendimizin Kubâ’dan Medine’ye gitmesinden sonra, diğer birçok muhacir gibi Hz. Ömer de Kubâ’da oturmaya devam etti. Hz. Ömer; gün aşırı Medine’ye giderek Resûlullah ile görüşür, gitmediği günlerde ise İtbân giderdi ve akşamları

---

[31]Buhârî; “Feżâ’ilü aṣḥâbi’n-nebî, s-3,6. İbn Hişâm; Siretü’n-Nebeviyye, c-1, s-342. İbn Sa‘d; Ṭabaḳāt, c-3, s-269,270.
[32] İbn Sa‘d; Ṭabaḳāt, c-8, s-7.

yeni nâzil olan ayetlerle birlikte Hz. Peygamber'den öğrendiklerini birbirlerine anlatırlardı. [33]

Katıldığı seriyeler dışında Resûlullah efendimizin yanından hiç ayrılmamıştır. Resûlullah'ın yaptığı bütün savaşlara katılmıştır. Hudeybiye Antlaşması, Umretü'l-kazâ ile Vedâ haccında bulundu. Resûlullah efendimiz; Mekke'nin fethinden sonra erkeklerden biat alıyordu. Efendimiz kendisi adına Kureyşli kadınlardan biat almasını Hz. Ömer'e emretti. [34] Pek malı olmamasına rağmen, Tebük Gazvesi öncesinde ordunun teçhizi için malının yarısını bağışlamıştır.

Aşere-i mübeşşereden olan Hz. Ömer aynı zamanda vahiy kâtiplerinden ve Resûlullah Efendimizin en yakın sahabetlerdendir. Kızı Hafsa ile Resûlullah Efendimizin evlenmesi, onların bu dostluğunu daha da pekiştirmiştir. Resûlullah Efendimiz kendisiyle birçok konuda istişare ederdi.

Bir hadis-i şerifte, Resûlullah Efendimiz de: "Allah Teâlâ, hakkı Ömer'in diline ve kalbine koymuştur" [35] buyurmuştur.

Resûlullah (s.a.v):Bir başka hadislerinde şöyle buyurmuşlardır: "Sizden evvel yaşamış ümmetler içerisinde, kendilerine ilham olunan isabetli görüş sahibi kişiler vardı. Eğer ümmetim içerisinde de onlardan biri var ise, şüphesiz o Ömer ibn Hattâb'dır." [36]

---

[33] Buhârî; İlim, s-27. İbn Hişâm; Siretü'n-Nebeviyye, c-1, s-474.
[34] İbn Hişâm; Siretü'n-Nebeviyye, c-2, s-142.
[35] Tirmizî; Menâkıb, c-17, s-362.
[36] Buhârî; Ashâbu'n-Nebî, s-6, Enbiyâ, s-54. Müslim; Fedâilü's-sahâbe, s-23.

Resûlullah (s.a.v) Hz. Ömer hakkında: “Allah’ın emirleri konusunda ümmetimin en kuvvetlisi Ömer’dir.” “Nefsim kudret elinde olan Allah’a yemin ederim ki şeytan yolda sana rastlasa, kesinlikle yolunu değiştirir!” [37] “Ey Allah’ım! Ömer’in kalbinden haset ve hastalıkları çıkar ve onu imana tebdil et” şeklinde dua etmiştir. [38]

Yine bir gün Resûlullah Efendimiz; umre için kendisinden izin isteyen Hz. Ömer’e muhabbetle: “Bizi de duanda unutma kardeşim!” [39] Buyurmuştur.

Bu iltifat karşısında son derece duygulanan Hz. Ömer: O kadar sevindim ki sanki dünyalar benim oldu, demişti. Zira Allah’ın Resul’ünden gelen küçük bir iltifat, dünyalara bedeldi.

Yine Rasûlüllah (as) bir defasında şöyle buyurdular:

“Uyurken kendimi Cennet’te gördüm. Baktım bir köşkün yanında bir kadın abdest alıyor.

Bu köşk kimin? Diye sordum.

Ömer ibn-i Hattab'ın dediler. (Köşküne bir bakmak istedim, ancak) onun kıskançlığını hatırladım ve hemen geri döndüm.”

Bu sözler karşısında Ömer (r.a) ağladı ve: “Sana karşı da mı kıskanç olacağım ey Allah’ın Rasûlü!” [40] Dedi.

Hz. Ömer sert mizaçlıydı. Onun bu özelliğini Resûl-i Ekrem, “Ümmetimin içinde ümmetime en

---

[37] Müslim; Fedâilü’s-sahâbe, s-22. Buhârî; Ashâbu'n-Nebî, s-6.
[38] Ahmed b. Hanbel; Müsned, c-4 s-336. Müslim; Îmân, s-69.
[39] Tirmizî; Deavât, s-109. Ebû Dâvud; Vitr, s-23.
[40] Buhârî; Bed’ü’l-halk, s-8.

merhametlisi Ebû Bekir, Allah'ın emri konusunda en şiddetlisi Ömer'dir" [41] buyurmuştur.

Resûlullah Efendimiz; devlet işlerinin yürütülmesinde bu iki önemli şahsiyete danışırdı. "Ebu Bekir ve Ömer benim nazarımda, bir baş için göz ve kulak mesabesindedir" [42] buyurmuştur.

Yine Resûlullah Efendimiz: "Ebu Bekir ve Ömer istişare sırasında bir meselede ittifak ettiklerinde, asla itiraz etmem." [43] Buyurmuştur. Yine: "İkinizle beni takviye eden Allah'a hamd olsun." [44] dediği de rivayet edilmektedir.

Huzeyfe (r.a) şöyle nakletmiştir. Rasûlullah (as)'ın yanında oturuyorduk: "Aranızda ne kadar kalacağımı bilmiyorum. Benden sonra şu iki kişiye uyun!" buyurdular ve Ebû Bekir ile Ömer'e işaret ettiler. [45]

Abdullah İbn-i Ömer der ki: Bir meselede herkes bir görüş beyan etse, babam Ömer bir başka görüş beyan etse, meseleyle alâkalı olarak gelen ayet, her seferinde babam Ömer'i teyit etmiştir. [46]

Abdullah İbn-i Ömer şöyle demiştir: Babam Ömer; herhangi bir meselede: "Ben şöyle düşünüyorum" dediğinde, o şey gerçekten de onun düşündüğü şekilde olurdu. [47]

Yine Abdullah İbn-i Ömer der ki: İnsanlar bir mesele ile karşılaştıkları zaman görüş beyan

---

[41] Buhari; Menakıb, s-27. Müslim; Fedail, s-17.
[42] Münavi; Feyzu'l-Kadir, c-1, s-189.
[43] Heysemi; Mecmeu'z-Zevaid, c-9, s-53.
[44] İbnü'l-Esîr; Usdü'l-Gabe, c-6, s-10.
[45] Tirmizi; Menakıb, c-16, Had. No:3663.
[46] İbnu Hacer; Fethu'l-Bari, c-2, s-51.
[47] Buhârî; Menâkıbu'l-Ensâr, s-35

ederlerdi, aynı mesele hakkında babam Ömer de bir görüş beyan ederdi, ancak vahiy babam Ömer'in görüşüne uygun inerdi." [48]

Abdullah b. Mes'ud diyor ki: "Şüphesiz Ömer hepimizden daha çok Allah'ı tanıyan, hepimizden daha çok Allah'ın kitabını okuyan ve bilen kimse idi."

Huzeyfe (r.a) ise: "Bize öyle geliyor ki, bütün insanların bilgisi sanki Ömer'in kafasında saklıdır" demiştir.

Ramazan'da Mescid-i Nebevinin kandillerle aydınlatıldığını ve içinde insanların Kur'ân okuduğunu gören Hz. Ali'de, Hz. Ömer'e bir duada bulunur. "Ey Hattaboğlu, sen Allah'ın evlerini nasıl ışıklandırdınsa, Allah da senin kabrini ışıklandırsın" diye dua etmiştir.

Hz. Aişe (r.anha) ise: "Ömer anılınca adalet anılmış olur, adalet anılınca Allah anılmış olur, Allah anılınca rahmet iner" dediği rivayet edilmektedir.

Hz. Ebu Bekir ve Hz. Ömer hakkında İbnü Abbas: Resûlullah Efendimizin "iki havarisi ve iki veziri" [49] olarak tavsif eder.

Sahabeler; ayet-i kerimelerin süzgeci ve Resûlullah Efendimizin gözetiminde yetişmiş olup, vahyin iniş sürecine de yakından tanıklık etmişlerdir. Ayetlerin nüzul sebeplerini yakinen takip etmişledir.

Ayetleri anlayıp yaşamaya çalışan sahabelerin bazısı, basiret ve feraset hasletleriyle öne çıkmışlardır. Yaşadıkları hadiseler karşısında vardıkları kanaatler vahiy ile uyum içerisinde

[48] Tirmizî; Menâkıb, s-17.
[49] İbnu Kesir, Tefsirû'l Kur'an'il Azim, c-3, s-143.

olmuştur. İşte vahyin beşeri düşünceye uygun olarak gelmesi, tefsir ilminde ‘muvafakat’ olarak adlandırılmıştır.

Muvafakat terim ile görüş ve anlayışı özdeşleşen de Hz. Ömer’dir. Bu özelliğinden dolayı Resûlullah Efendimizin, Hz. Ebu Bekir’den sonra istişare ettiği Hz. Ömer’dir.

Allah’ın hükümlerine muvafık düşüp te, Hz. Ömer’in görüşleri doğrultusunda inen ayetlere “Muvafakat-ı Ömer” denilmektedir.

Hz. Ömer’in Buhari'de geçen bir beyanında: “Üç hususta Rabbime muvafakat ettim” [50] demiştir.

Kaynaklar incelediği zaman: Hz. Ömer’e muvafakat eden ayetlerin sayısının daha fazla olduğunu görmekteyiz.

İbn Hacer’e göre bu muvafakat sayısı on beştir. Süyûti’ye göre yirmi bir tanedir. Hatta bazı Âlimler bu rivayetlerin yirminin daha da üzerinde olduğunu iddia etmektedirler. [51]

“MUVAFAKAT-I ÖMER” AYETLERİ

“Muvafakat-ı Ömer” ayetlerinin bazıları şunlardır:

Birincisi: Makam-ı İbrahim’de namazgâh edinmekle ilgili inen ayet. Kur’an-ı Kerim’de iki yerde zikredilen Makam-ı İbrahim, Kâbe’nin kapısının karşısında yakın bir mesafede olan bir taştır. İbrahim (a.s) Kâbe’yi inşa ederken bu taşı iskele olarak kullanmış ve üzerine çıkıp insanları

[50] Buhârî; Salat, s-32.
[51]Ahmet Nâim-Kâmil Miras, Sahîh-i Buhârî MuhtasarıTecrîd-i SarîhTercemesi ve Şerhi, c. 2, s. 349.

dine davet etmiştir. Hz. Ömer; Resûlullah Efendimize: “Keşke Makam-ı İbrahim’i kendimize namazgâh edinsek.” Demişti, akabinde: “Siz de İbrahim'in makamından kendinize namaz kılacak bir yer edinin.” (Bakara; 2/125) ayet-i nazil olmuştur. [52]

İkincisi: Resûlullah Efendimizin Medine-i Münevvere’ deki mescidi ve evi, islama davet merkezi olarak kullanılıyordu. Resûlullah Efendimizin hücre-i saadetleri mescidin doğu duvarının arkasında sıralanmaktaydı. Genellikle dini tebliğ etmeyi ve istişareleri mescitte yapardı. Gelenler Resûlullah Efendimizi mescitte bulamayınca vakitli vakitsiz evine giriyorlardı. Resûlullah Efendimizin eşleri de, gelen misafirlere ikramda bulunmaya çalışıyorlar. Bu orada örtünme ile ilgili meselelere istenilen özeni gösteremiyorlardı.

Bu durumu gören Hz. Ömer; Resûlullah Efendimize: “Ey Allah’ın Rasûlü! Senin evine iyi insanlar geldiği gibi facirler de gelmektedir. Hanımlarına söylesen de insanlarla aralarına örtü çekseler” dedi. Bunun üzerine, hicap ayeti denilen: “Peygamber hanımlarından bir şey istediğinizde, onlar perde arkasında iken isteyin; bu sizin kalplerinizin de onların kalplerinin de temiz kalması için en uygunudur.” (Ahzâb; 33/53) ayet-i kerimesi nazil olmuş ve Allah (c.c)’hü hicabı emretmiştir. [53]

Üçüncüsü: Hz. Ömer’in Tahrim suresi beşinci ayetinin nüzulüne sebep olması meselesidir. Resûlullah Efendimizin eşleriyle aralarında geçen tatsız hadise sonrasında aralarında geçen konuşmadır. Şöyle ki: Hz. Ömer; eşlerinden bir

[52] Buhârî; Salât, s-32.
[53] Buhârî; Kıble, s-5. Mevdudi; Tefhimu’l-Kur’an, c-4, s-447,448.

süredir ayrı duran ve mescitte istirahat eden Resûlullah Efendimizin yanına girer. Üzerinde yattığı hasırın mübarek yüzlerine iz çıkardığı görmüş ve ağlamıştır.

Daha sonra da Resûlullah Efendimizin yüzünde gazap halini müşahede etmiş ve ona: “Ya Resûlullah! Eşlerinin yaptığı şeyler seni neden üzüyor? Sen onları boşayacak olsan Allah (c.c)’hünün melekleri, Cebrail, Mikail (a.s) seninle beraberdir.

Ben ve Ebubekir de seninle beraberiz” demiş ve akabinde: “Eğer sizi boşayacak olursa rabbi ona, sizin yerinize sizden daha iyi olan, Allah’a teslimiyet gösteren, yürekten inanan, içtenlikle itaat eden, tövbe eden, kulluk eden, dünyada yolcu gibi yaşayan, dul ve bâkire eşler verebilir.” (Tahrim; 66/5).ayet-i nazil olmuştur. [54]

Bir başka rivayette de: Hz. Ömer; bir gün Rasûlüllah Efendimize uğrar. Rasûlüllah Efendimiz’in mübarek vücudunda, yattığı hasırın izlerini görmüş ve içli içli gözyaşları dökmüştü. Rasûlüllah Efendimiz ona niçin ağladığını sorunca da: “Ya Rasûlullah! Kisrâ ile Kayser’in ne şekilde yaşadığı malum! Hâlbuki sen, Allah’ın Resulüsün!” karşılığını vermişti.

Bunu üzerine Rasûlüllah Efendimizde: “Dünyanın onların, ahiretin de bizim olmasını arzu etmez misin, ya Ömer?” [55] buyurmuştu. İşte Rasûlüllah Efendimizin bu yaşantısı Hz. Ömer’i, adaletiyle müsemma olmuş Hz. Ömer yapmıştır.

---

[54] Müslim; Talâk, s-30.
[55] Müslim, Talâk, s-31.

Dördüncüsü: Hz. Ömer'le muvafakat gösteren Tahrim süresinin ilk ayetleri: Resûlullah Efendimizin eşleriyle yaşadığı hadiseden dolayı inmiştir. Resûlullah Efendimiz her gün ikindi namazı sonrası eşlerinin odalarını dolaşır, her birine eşit zaman ayırmaya özen gösterirdi. Âdeti olduğu üzere eşlerinin odalarını gezdiği bir günde Resûlullah Efendimiz, Zeynep b. Cahş' ın kendisine bal şerbeti ikram etmesi sebebiyle onun yanında daha fazla kalmıştır.

Bu durumu kıskanan Hz. Aişe ve Hz. Hafsa aralarında anlaşıp Resûlullah Efendimiz yanlarına geldiğinde ağzından meğafir (bala benzer bir şey) kokusu geldiğini söylemeye karar verdiler. Ağız temizliğine ve güzel koku sürünmeye önem veren Resûlullah Efendimiz eşlerinin ağzından meğafir kokusu geliyor demelerinden dolayı üzüntü duymuş ve bir daha bal yememeye yemin etmiştir.

Bunun üzerine Tahrîm Suresi'nin ilk ayetleri nazil olmuş, eşlerinin rızasını gözetmek maksadıyla Allah'ın helal kıldığı şeyi kendisine haram kılmaması hususunda Hz. Peygamber uyarılmıştır. (Tahrîm; 66/1-5). [56]

Beşincisi: Hz. Ömer anlatıyor: "Andolsun biz insanı çamurdan, bir süzmeden yarattık" (Mü'minun; 23/12) ayeti nazil olunca: Yaratıcıların en güzeli olan Allah'ın şanı ne yücedir, demiştim, unun üzerine: "Yaratanların en güzeli Allah, ne yücedir." (Mü'minun; 23/14) ayeti nazil oldu. [57]

Altıncısı: Resûlullah Efendimiz: Bedir savaşında elde edilen esirlere ne yapılacağı hakkındaki

[56] Mevdudi, Tefimu'l Kur'an, c. 6, s. 66.
[57] İbn Hıbbân, es-Sahih, c-5, s-315, Had. No: 1977.

istişarede bulunmuştu. Hz. Ebubekir ve çoğunluğun görüşü fidye karşılığı serbest bırakılmasını önermişler.

Hz. Ömer ise esirlerin öldürülmesinden yana olmuştur. Allah (c.c.), Hz. Ömer'in "Onları öldürelim" görüşünü haklı çıkaran Enfâl Suresi'nin atmış sekizinci ayetini indirmiştir. "Allah'ın daha önceden yazılmış bir hükmü olmasaydı elde ettiğiniz menfaat sebebiyle size büyük bir azap dokunurdu." (Enfâl; 8/68).

Müslümanlar ve Mekke müşrikleri arasındaki ilk savaş olan Bedir savaşı, Müslümanların galibiyetiyle neticelendi ve müşriklerden yetmiş kişi esir alındı. [58]

Resûlullah Efendimiz Hz. Ebubekir ve Hz. Ömer'e yönelerek: "Bu esirler hakkında ne dersiniz?" diye sordu. Hz. Ebubekir: "Ey Allah'ın Peygamberi! Onlar senin amca çocukların ve akrabaların, bence onlardan fidye alalım ki, kâfirlere karşı güçlenmiş olalım. Umulur ki Allah (c.c)'hü onları hidayete ulaştırır da Müslüman olurlar" dedi.

Hz. Ebubekir'in sözleri bitince Resûlullah Efendimiz Hz. Ömer'e döndü ve: "Sen ne dersin ey Hattab'ın oğlu?" dedi. Hz. Ömer: "Allah'a yemin olsun ki böyle olmaz ya Resûlallah! Ben Ebubekir'in düşündüğü gibi düşünmüyorum. Ben derim ki: "Bize izin ver, onların boyunlarını vuralım. Hz. Ali'ye izin ver, Akil'in boynunu vursun.

Bana izin ver, kendi akrabalarımın boynunu vurayım. Zira bunlar küfrün önde gidenleridir. Şayet bunları bugün salıverirsek yarın yine bizimle savaşmak üzere etraflarına insanları toplayıp

[58] Tirmizî

gelirler.” dedi. Resûlullah Efendimiz; yapılan istişare neticesinde Hz. Ebubekir’in görüşünü kabul etti ve esirlerin fidye karşılığında serbest bırakılmalarına karar verildi.

Bir gün Hz. Ömer; Resûlullah Efendimiz ve Hz. Ebubekir’i ağlar bulur ve niçin ağladıklarını sorar? “Ya Resûlallah! Seni ve arkadaşını ağlatan şey nedir? Resûlullah şöyle buyurdu: “Müşriklerden aldığımız fidyeler sebebiyle başımıza geleceklere ağlıyorum. Zira başımıza gelecek azabın (yakındaki bir ağacı göstererek) şu ağaçtan daha yakın olduğu bana gösterildi” buyurdu.

Bu olay ve konuşma üzerine: “O yerde gerekli temizliği yapıp hâkimiyetini kuruncaya kadar bir peygamberin esirlerinin olması uygun değildir. Siz geçici dünya varlığını istiyorsunuz, oysa Allah ahireti istiyor. Allah izzet ve hikmet sahibidir. Allah’ın daha önceden yazılmış bir hükmü olmasaydı elde ettiğiniz menfaat sebebiyle size büyük bir azap dokunurdu. Artık aldığınız ganimetten helâl ve hoş olarak yiyin.” (Enfâl; 67-69) ayetleri nazil oldu. [59]

Yedincisi: Münafıkların başını çeken Abdullah bin Übeyy bin Selûl, cenaze namazına katılmaması ile Hz. Ömer’in görüşü:

Abdullah bin Übeyy bin Selûl, münafıkların başında gidenlerindendi. Resûlullah Efendimizin arkasından çok çeşitli entrikalar çevirdi. Müslümanları birbirine düşürmek için elinden gelen bütün gayreti gösterdi. İftira atmakta yalan söylemekte çok mahirdi. Cenâb-ı Hakk'ın inayeti ve Resûlullah Efendimizin tedbiri ile bu teşebbüsleri hep boşa çıktı.

[59] Müslim; Cihâd, s-58.

Bu gibi ve buna benzer münafıklar için ayet-i kerimeler ve "Münafikun" sûresi nazil olmuştu. İşte, müslümanlar arasındaki birlik ve dayanışmayı bozmak için elinden gelen her şeyi yapan bu adam, hicretin dokuzuncu senesinde hasta oldu ve Resûlullah Efendimize haber göndererek görüşmek istediğini bildirdi. Resûlullah Efendimizin onun yanına gelince, ölmek üzere olduğunu gördü. Münafık kandırmak için doğru söyler derler.

İşte bunlardan bir tanesi de: Abdullah bin Übeyy bin Selûl; Resûlullah Efendimize karşı: “Yahudilere olan sevgin, seni helak etti” buyurdu. “Ya Resûlallah! Bugün kınama zamanı değildir. Vücuduna değen gömleğini bana giydirir misin? Ben bununla bağışlanma dilerim. Cenaze namazımı da kıl ve benim bağışlanmam için Allah’a dua et” dedi. Resûlullah Efendimiz bir şey konuşmadan orayı terk etti. Ve baş münafık hicretin dokuzuncu senesinde öldü. [60]

Abdullah bin Übeyy bin Selûl, münafıkların en başta giden baş münafık olmasına rağmen, oğlu Abdullah ise samimi bir müslümandı.

Resûlullah Efendimizin baş münafığa gömleğini vermesi ve cenaze namazını kıldırmasıyla ilgili önemli iki rivayet bulunmaktadır.

Birinci rivayet: Münafıkların reisi olan Abdullah bin Übeyy bin Selûl, öldüğü zaman cenaze namazını Resûlullah Efendimizin kıldırmasını ve Resûlullah Efendimizin gömleğine sarılıp kefenlenmesini, oğlu Abdullah’a vasiyet eder. Abdullah; “Ya Resûlallah! Babam öldü. Gömleğini ver de, onu gömleğinin içine

[60] İbn-i Kesîr; Sîre, c-4, s-64.

sarıp kefenliyeyim. Onun cenaze namazını kılıp ve yargılanması için Allah'a dua etseniz" [61] dedi.

Resûlullah Efendimizin; Abdullah'ı kırmak istemediğinden, sırtından gömleğini çıkarıp ona verdi. "Cenaze hazırlanınca bana haber ver. Cenaze namazını da kılayım" [62] buyurdu. Cenaze hazırlanıp musallaya konulduğu zaman, cenazenin namaz için hazır olduğunu Resûlullah Efendimize haber verdi.

Peygamber efendimiz cenaze namazını kıldırmak üzere ileri vardığı sırada, Hz. Ömer; Resûlullah Efendimizin ellerine sarılıp, "Allahü Teâlâ münafıklar üzerine namaz kılmanı nehyetmedi mi?" [63] dedi.

Resûlullah Efendimizin tebessüm ederek; "Geri dur ya Ömer! Allah beni (münafıklar için) mağfiret dileyip dilememem hususunda serbest bıraktı" [64] buyurarak şu ayeti hatırlattı:

"Ey Habibim! Onların ister bağışlanmasını dile, ister dileme, birdir. Onlar için yetmiş defa istiğfarda bulunsan, Allah onları bağışlamayacaktır. Bu, Allahü Teâlâ'yı ve Peygamberini inkâr etmelerinden dolayıdır. Allahü Teâlâ, fasıklar topluluğunu doğru yola eriştirmez" (Tevbe; 9/80).ayetini okudu ve cenaze namazına hazırlık yaptı.

---

[61] Ahmed b. Hanbel; Müsned, c-2, s-18.
[62] Ahmed b. Hanbel; Müsned, c-2, s-18. Tirmizî, Sünen c-5, s-280
[63] Ahmed b. Hanbel; Müsned, c-2, s-18. Müsned, 2:18; Müslim; Es-sahih, c-4, Had. No:1865.
[64] İbn-i Kesîr; Sîre, c-4, s-197. Ahmed b. Hanbel; Müsned, c-4, Had. No:1865..

Daha sonra Resûlullah Efendimiz; Abdullah bin Übeyy bin Selûl`in cenaze namazını kıldı ve kabri başına kadar da gitti. [65]

Bazı rivayetlere göre namaz kılındıktan sonra, bazı rivayetlere göre ise henüz namaz kılınmadan; Resûlullah Efendimize münafık ölüleri hakkında Cenâb-ı Hakk tarafından ayet-i kerimeyle şu kesin emir verildi:

"Onlardan ölen hiçbir kimsenin asla namazını kılma ve kabrinin başında durma. Onlar Allah'ı ve Resulünü inkâr etmişler ve Allah'a itaatten çıkmış olarak ölüp gitmişlerdir." (Tevbe; 9/84). [66]

Bu ayet-i kerimenin nazil olmasından sonra Resûlullah Efendimiz, hiç bir münafığın cenaze namazını kılmadı ve kabrinin başında da durmadı. [67]

Resûlullah Efendimiz; ömrünün her safhasında müslümanları bölmeye çalışan bir adamın cenazesinde bulunmaya çalışmasının muhakkak bizim bilmediğimiz hikmetleri vardır.

Bu hikmetlerden bir tanesi, baş münafığın etrafında birçok adamları vardı. Bu adamların samimi müsliman olmalarını sağlamaktı. Resûlullah Efendimizin gömleğini vermesi ve cenaze namazını kıldırmasıyla ilgili sorulan soruyu şöyle cevaplamıştır.

"Gömleğim ve onun üzerine kıldığım namazım, kendisini Rabbimden gelecek azaptan kurtaramayacaktır. Fakat ben, bu sayede onun

---

[65] İbn-i Kesîr; Sîre, c-4, s-197. Ahmed b. Hanbel; Müsned, c-1, s-16.
[66] Buhari; Cenâiz, s-20. Ahmed b. Hanbel, Müsned, c-1. s-254.
[67] İbn-i Kesîr; Sîre, c-4, s-197. Müsned, -1. s-16.

kavminden bin kişinin samimi Müslüman olmasını umuyorum" [68] buyurmuştur.

Gerçekten de Abdullah bin Übeyy'in vefat ederken Resûlullah Efendimiz'den medet umduğunu gören bin kişi samimiyetle Müslüman olmuştur. [69]

Bunu gören Hz. Ömer de davranışından pişmanlık duymuş, "Allah ve Resûlü elbette daha iyi bilir" [70] demiştir.

Sekizincisi: Müslümanlar arasında Hz. Ömer'de dâhil olmak üzere birçok içki müptelaları bulunmaktaydı. Resûlullah Efendimiz Medine'ye teşrif ettikleri zaman yine Müslümanlar arasında da içki içiliyor kumar oynanıyordu. Müslümanlardan birileri; Resûlullah Efendimize içki ve kumarın hükmünü sordular? O sırada Hz. Ömer de "Ya Rabbi! İçki hakkında bize, açık ve kesin bir beyanda bulun." diye dua etti.

Aradan biraz zaman geçmişti: "Sana içkiyi ve kumarı soruyorlar: De ki; 'Onlarda büyük günah ve hem insanlar için bazı faydalar vardır. Fakat günahları, faydalarından daha büyüktür." (Bakara; 2/219). Ayeti nazil oldu ve bu ayet üzerine bir kısım Müslümanlar zararından dolayı içkiyi bıraktı, bir kısmı ise içmeye devam ediyordu.

İçki içenler de namaz kıldırırken problemler yaşanmaya başlar. Abdurrahman b. Avf, yemek ve içki hazırlatır ve sahabeden bir grubu da davet eder. Yemeği yiyip içkiyi içtikten sonra sarhoş olurlar. Bazı rivayetlere göre namazı kıldıran Hz. Ali veya bazı

---

[68] Taberî, Camiu'l-Beyan an Te'vili Ayi'l-Kur'an, c-10, s-:206.
[69] Aynî; Umdetü`l-Kari, c-8, s-54.
[70] İbn-i Kesîr; Sîre, c-4, s197.

rivayetlere göre Abdurrahman b. Avf namazda kâfurun suresini okurken “ben sizin taptığınıza taparım, ben sizin ibadet ettiğinize ibadet ederim” [71] gibi yanlışlıklar yapar.

Hz. Ömer tekrar, "Allah'ım, içki hakkında bize açık ve kesin bir beyanda bulun." diye dua etti. Şu âyet-i kerime nazil oldu: "Ey îmân edenler! Sarhoş olduğunuz zaman ne söylediğinizi bilinceye kadar, cünüp olduğunuz zaman da eğer yolcu değilseniz, gusledinceye kadar namaza yaklaşmayın." (Nisa; 4/43).

Bunun üzerine Müslümanlar, "Ya Resûlallah, biz, namaz vakti yaklaşınca içki içmeyiz." dediler. Resûlullah Efendimiz onlara cevap vermeyip susmayı tercih etti.

Bu ayet nazil olduktan sonra namazlardan önce içki bırakılsa da yine de çoğunluk içki içiyordu.

Bu arada namaz kılınacağı zaman da Resûlullah Efendimizin emriyle "Hiçbir sarhoş namaza yaklaşmasın" diye nidâ edilirdi. Buna rağmen Müslümanın biri akşamleyin içki içip namaza geldi.

Bu ayet nazil olduktan sonra yine içki yüzünden nahoş olaylarda devam ediyordu. Yine bir gün Utbe b. Mâlik evlenme ziyafeti vermişti. Sa`d b. Ebî Vakkas da oradaydı. Deve eti yediler, içki içtiler, sarhoş olunca da asalet iddiasına kalkıştılar. Sa`d bu konuda kavmini öven ve Ensar’ı hicveden bir şiir okudu. Ensar’dan birisi buna kızarak, sofradaki bir deve kemiği ile Sa`d`ı yaraladı. Sa`d da bu durum

[71] Taberî; Câmiu’l-Beyân, c-8, s-376. İbn Kesîr; Tefsir, c-2, s-309.

karşısında Resûlullah Efendimize şikâyette bulunur. [72]

Bu olaylar üzerine Hz. Ömer, yine aynı duada bulunur. "Ey îmân edenler! İçki, kumar, putlar ve kısmet çekilen fal okları hep şeytanın işinden birer pisliktir, ondan kaçının ki kurtuluşa eresiniz. Şüphesiz şeytan, içki ve kumarla, aranıza düşmanlık ve kin sokmak, sizi Allah'ı anmaktan ve namazdan alıkoymak ister. Artık bunlardan vazgeçtiniz, değil mi?" (Mâide; 5/90-91). Ayeti iner ve Resûlullah Efendimiz; Hz. Ömer'inde bulunduğu topluluğa okur. Bunun üzerine Hz. Ömer "vazgeçtik, vazgeçtik" [73] der.

Bundan sonra Müslümanlar, "Artık içkiden, kumardan vazgeçtik Rabbimiz." Diye söz verdiler ve içki islam dininde haram kılınmış oldu.

Bu ayetlerin nazil olması üzerine Resûlullah Efendimizin emriyle: "Haberiniz olsun ki; içki haram kılınmıştır" diye; Medine sokaklarında tellal vasıtasıyla duyuruldu. Bu emri duyanlar evlerinde bulunan bütün içkileri döktüler.

Dokuzuncusu: Hz. Aişe'ye atılan iftirada, Hz. Ömer'in söylediklerinin doğrultusunda ayet inzal olması.

Resûlullah Efendimiz; Aişe annemizle ilgili bilinen "ifk" olayında ashabıyla istişare eder. İstişare ettiklerinden birisi de Hz. Ömer'dir. "Ya Resûlullah! Hâşâ! Bu büyük bir iftiradır. Kesinlikle biliyorum ki, bu, münafıkların yalanlarından birisidir. Allahü

---

[72] Müslim; Fedâilü's-Sahabe, Had.No: 6. Taberî, Câmiu'l-Beyân, c-10, s-569.
[73] Tirmizî; Sünen, c-6, s-2.

Teâlâ, bedeninize sinek kondurmaktan sizi koruyor. Bedenini böyle pisliklere konan sineklerden bile muhafaza eden, onları bedenine yaklaştırmayan Allah, nasıl olur da aileni, böyle kötülüklere bulaşmaktan korumaz?" dedi. Bunun üzerine Nur Suresi'nin on altıncı ayeti nazil olmuştur.

Âişe validemiz için inen Ayetler

Cenâb-ı Hak, konu ile ilgili olarak Resûlüne indirdiği âyet-i kerimelerde şöyle buyurdu:

"İftirâyı atanlar, içinizden bir zümredir. Bunu sizin için bir şer saymayın. Aslında bu sizin için bir hayırdır; böyle imtihanlar sizin sevâba erişmeniz için birer vesile teşkil eder. İftirâ atanların herbirinin, o günahtan kazandığı bir hisse vardır. Onlardan günahın büyüğünü üzerine alan kimse için ise pek büyük bir azap vardır."

"O iftirâyı işittiğinizde, mü'min erkeklerin ve mü'min kadınların, kendileri hakkında hayır düşündükleri gibi mü'min kardeşleri hakkında da hayır düşünerek, 'Bu apaçık bir iftirâdır" demeleri gerekmez miydi?"

"Bu iftirâyı ispat etmek için dört şâhit getirmeli değiller miydi? Mâdem şâhit getirmediler; o halde Allah katında onlar yalancıların tâ kendileridir."

"Eğer dünyada ve âhirette Allah'ın lûtuf ve rahmeti üzerinizde olmasaydı, içine daldığınız şey yüzünden size pek büyük bir azap dokunurdu."

"O zaman siz o iftirâyı dilden dile naklediyor ve hakkında bilginiz olmayan şeyi ağzınıza alıp söylüyor, bunu da basit bir iş sayıyordunuz. Hâlbuki o, Allah katında pek büyük bir günahtır."

"Onu işittiğinizde, 'Bunu söylemek bize yakışmaz. Hâşâ, bu büyük bir iftirâdır.' demeniz gerekmez miydi?"

"Gerçek müminlerseniz, Allah size bir daha böyle bir günaha aslâ dönmemenizi öğüt veriyor. Âyetlerini de Allah size böylece açıklıyor, Allah her şeyi hakkıyla bilen, her işi hikmetle yapandır.

"Îmân edenler hakkında çirkin söz ve hareketlerin yayılmasından hoşlananlar için dünyada da âhirette de pek acı bir azap vardır. Allah her şeyi bilir; siz ise bilmezsiniz."

"Eğer üzerinizde Allah'ın lûtuf ve rahmeti olmasaydı ve Allah pek şefkatli ve pek merhametli olmasaydı, helâk olup giderdiniz." (Nûr, 24/11-20).

Böylece Cenâb-ı Hak vahiy ile Hz. Âişe hakkında söylenenlerin, bir iftirâdan ibaret olduğunu haber vererek, hem Resulünün temiz ruhunu ve pâk vicdanını üzüntüden kurtardı. Hem Ebû Bekir-i sıddığın şahsiyetinin küçük düşürülmesine müsâade etmedi. Hem de Müslümanlar arasında zuhur eden fitne ve fesadın büyümesine fırsat vermedi.

Sonra Resûlullah efendimiz; Âişe validemizin beraatını ilân eden âyetleri Mescid-i Nebevî'de müslümanlara okudu.

Onuncusu: Resûlullah Efendimizin huzurunda davalaşan Yahudi ve Münafık hakkında inen ayet:

Resûlullah Efendimizin verdiği kararı beğenmeyen Münafık; Hz. Ömer'in yanına gider ve durumu ona arz eder. Hz. Ömer de kılıcıyla münafığı oracıkta öldürür. Resûlullah Efendimiz durumu kendisine sorunca; Hz. Ömer'de: "Verdiğin hükmü beğenmeyip reddetti ya Resûlullah" diye cevap verdi.

Bu sırada Cebrail (as) gelir ve “Ömer Faruk’tur, hak ile batılı ayırmıştır” der. Bu olay üzerine Nisa Sûresi atmış beşinci ayet iniştir. Ayette: “Hayır! Rabbine andolsun ki, aralarında çıkan anlaşmazlıklarda seni hakem tayin edip, verdiğin hükme içlerinde hiçbir sıkıntı duymadan ve tam bir teslimiyetle teslim olmadıkça iman etmiş olmazlar.” Buyrulmuştur. (Nisâ; 4/65).

Böylece Hz. Ömer bir Müslümanı öldürme ithamından uzak olmuş oldu. [74]

Onbirincisi: Meleklere Düşman Olanlar Allah’ın Düşmanlarıdır: Hz. Ömer ile karşılaşan bir Yahudi ona, “Arkadaşınızın (Muhammed (s.a.s)’in zikretmiş olduğu Cebrail (a.s) var ya! O bizim düşmanımızdır” dedi. Hz. Ömer’de cevap vererek: “Her kim Allah’a, meleklerine, peygamberlerine, Cebrail'e ve Mikail'e düşman ise bilsin ki Allah’ta inkârcıların düşmanıdır” dedi ve Hz. Ömer’in bu sözü üzerine: “Her kim Allah’a, meleklerine, peygamberlerine, Cebrail'e ve Mikail'e düşman ise bilsin ki Allah da inkârcıların düşmanıdır.” (Bakara, 2/98) ayet-i kerimesi nazil oldu. [75]

Oniksinkisi: Evlere girerken izin istenmesiyle ilgili inen ayet: Hz. Ömer’in uyuduğu bir sırada hizmetçisi odasına girdi. Hizmetçinin yanına girmesiyle uyanan ve Hz. Ömer; Allah’ım! Uygunsuz bir vaziyette karşılaşmaktan koru demesi üzerine ayet nazil olmuştur. Hz. Ömer: “Allah’ım! Bu şekilde girmeyi haram kıl!” diye dua etti.

“Ey iman edenler! Kendinizi tanıtıp izin almadan ve içinde oturanlara selâm vermeden kendi

[74] İbn. Kesîr, Tefsîru’l-Kur’âni’l-Azîm, c-2, s-351.
[75] Suyûtî; Târîhu’l-Hulefâ, s. 101.

evlerinizden başka evlere girmeyin. Sizin için daha iyi olanı budur; umulur ki düşünüp anlarsınız. Eğer o evlerde bir kimse bulamazsanız -size izin verilmedikçe- oralara girmeyin. Size “Kabul edemiyoruz, dönün.” denirse hemen dönün; bu sizin için daha nezih bir davranıştır. Allah bütün yaptıklarınızı bilmektedir. İçinde kimsenin oturmadığı ve kendinize ait eşya bulunan evlere girmenizde sizin için bir sakınca yoktur. Allah açıkladığınızı da bilir, gizlediğinizi de!” (Nûr; 24/27-29) ayet-i kerimeleri nazil oldu. [76]

Öncekilerin çoğu, bizim ise azımız mı cennete girecek? İlgili inen ayet: “İyilikte öne geçenler, (mükâfatta da) öne geçenlerdir. İşte (Allah'a) yakın olanlar bunlardır. Bunlar Nâim Cennetlerindedirler. Öncekilerden büyük bir cemaattir, sonrakilerden az bir topluluktur. (Vakıa; 56/10-14) ayet-i kerimeleri nazil olduğunda Hz. Ömer ağladı ve “Ey Allah’ın elçisi! ‘Bu nimetlere nail olacaklar’ önceki ümmetlerden çok, bizim ümmetten ise az olacaklar. Hâlbuki biz de Allah’ın Resûlüne iman ediyor ve onu tasdik ediyoruz.” dedi. Daha sonra aynı surede yer alan, “Onların bir kısmı öncekilerdendir; bir kısmı da sonrakilerdendir.” (Vakıa; 56/39-40) ayetleri nazil oldu. Resûlullah Efendimizin; Hz. Ömer’e “Ey Hattab’ın oğlu! Allah (c.c)’hü senin dediğin gibi buyurdu.” diyerek ilgili ayetleri okudu. [77]

Yine bir başka rivayette Resûlullah Efendimizin: “Ya Ömer! Gel de Allah'ın indirdiği ayetleri işit!” buyurdu ve inen Vakıa otuz dokuz ve kırkıncı ayetleri okuduktan sonra şunları söyledi:

---

[76] Suyûtî; Târîhu’l-Hulefâ, s. 101.
[77] Sa‘lebî; Keşf-ü ve’l-Beyân an Tefsîri’l-Kur’ân, c-9, s-211.

“Ümmetimden bir taife hak üzere olup üstünlük sağlayarak devam edecek; onları rüsvay etmek isteyenler ve onlara muhalefet edenler kıyamete kadar onlara zarar veremeyecektir.” [78]

“Ümmetimin misali, yağmura benzer; öncesi mi hayırlıdır, sonu mu hayırlıdır bilinmez.” [79]

Hz. Ömer’in en meşhur lakabı “Faruk’tur. “Hak ile bâtılı birbirinden ayıran” anlamındaki bu lakabı kendisine Hz. Peygamber’in, müslümanların veya Ehl-i kitabın vermiş olduğuna dair rivayetler bulunmaktadır. [80]

Hz. Ömer, İslamiyet’te ilk defa “Emir’el-Mü'minin" (Müminlerin Emiri) sıfatını taşıyan kişi olmuştur. Bunu ilk kullananda Adiyy bin Hatem olduğu rivayet edilmektedir.

Hz. Ömer: “Sana vaiz olarak ölüm yeter ey Ömer!” ifadesini mührüne kazıtmış, kendisini malıyla ve canıyla Hz. Peygamber’in yoluna adamıştır. Hz. Ömer: “Fırat kıyısında bir deve helak olsa, Allah bunu Ömer’den sorar diye korkarım.” diyerek, bu sorumluluk duygusunu dile getirmiştir. [81]

Hz. Ömer’in; Kur’ân-ı Kerîm’e ittiba hassasiyeti de çok derindi. İslâm ile şereflenmesine, kız kardeşi Fâtıma’nın evinde dinlediği Kur’ân-ı Kerîm vesile olmuştu. Hz. Ömer, Kur’ân-ı Kerîm’in muhtevasına nüfuz edebilmek ve muktezasınca yaşamak için çok gayret gösterirdi. Bu hâl kendisine sonsuz bir haz ve lezzet verirdi.

---

[78] Buharî; İ'tisam, s-10. Müslim; İmân, s-247. Ebû Dâvud; Ffiten, s-1.
[79] Tirmizî; Edeb, s- 91.
[80] İbn Sa‘d; Ṭabaḳāt, c-3, s-270,271.
[81] İbn Sa‘d; Ṭabaḳāt, c-3, s-284.

Rivayete göre Bakara Suresi'ni on iki senede bizzat yaşayarak ikmal etmiş ve bitirince de şükür niyetiyle bir deve kurban etmişti. [82]

Allah korkusunda da zirve bir şahsiyet olan Hz. Ömer, karşılaştığı meselelerde: "Ey îmân edenler! Eğer Allah'tan korkarsanız, O size Furkan (iyi ile kötüyü ayırt edecek bir anlayış) verir. (Enfâl, 29) gibi ayetlerin ışığıyla, hakkı hak bilip ona uymak, bâtılı da bâtıl bilip ondan sakınmak huşusunda, Allah'ın lütfu keremiyle isabetli kararlar veriyordu.

Hz. Ömer'in Mescid-i Nebevinin minberde halka hutbe verirken, İran topraklarında olan Sâriye' ye seslenerek keramet göstermesidir.

"Ya Sâriye! Dağa, dağa!" diye seslenmişti. Hz. Ömer, hutbedeki mevzu ile alâkası olmayan bu sözü söylediği sırada, kumandan Sâriye, Medine'ye bir aylık mesafede Allah düşmanlarıyla harp etmekteydi. Fakat Allah (c.c)'hû, Hz. Ömer'in sesini Sâriye'ye duyurmuştu. [83]

Yine Hz. Ömer'in feraset dolu şu ifadeleri, insanlara muhteşem bir nasihattir. "Bir kimsenin kıldığı namaza, tuttuğu oruca bakmayınız. Konuştuğunda doğru söylüyor mu, kendisine bir şey emanet edildiğinde emanete riayet ediyor mu, dünya ile meşgul olurken helâl-haram gözetiyor mu, ona bakınız." [84]

"Biz tevekkül ehliyiz." Deyip, çalışmayan tembel kişilere, Hz. Ömer (r.a.): "Siz Allah'a değil, başkalarının malına güvenen kimselersiniz. Hakiki

---

[82] Kurtubî; el-Câmî'li-aḥkâmi'l-Ḳur'ân, c-1, s-40.
[83] İbn-i Hacer; el-İsâbe, c-2, s-3.
[84] Beyhakî; Sünenü'l-Kübrâ, c-5, s-288.

mütevekkil; toprağa tohumu attıktan sonra Allah'a itimat edendir!" [85] Diyerek ikazda bulunmuştur.

Yine bir gün, bir kimse Hz. Ömer'in yanında başka birinden övgüyle bahsediyordu. Hz. Ömer: "Onunla hiç yolculuk, komşuluk veya ticaret yaptın mı?" şeklinde sualler sordu. Adam her seferinde "hayır" cevabını verince: Hz. Ömer: "Allah'a yemin ederim ki sen onu tanımıyorsun" [86] buyurdu.

Yine bu hususta Hz. Ömer şöyle buyurmuştur:

"Görmediğim sürece sizin bana en sevimliniz, ismi en güzel olanınızdır. Gördüğümde bana en sevimliniz, ahlâkı en güzel olanınızdır. İmtihan ettiğimde sizin bana en sevimli olanınız ise, en doğru sözlünüzdür." [87]

Hz. Ömer, toplumun çıkarları ile adaleti elden hiç bırakmazdı. Adalet noktasında vali ve fert ayrımı yapmazdı. Bir hutbesinde : "Ey insanlar! Sizi yönetmek üzere tayin ettiğim bir görevliden cefa görürseniz, hemen bana bildirin. Allah'a yemin ederim ki! Öyle bir yöneticiden kesinlikle hakkınızı alır ve kısas uygularım" [88] diyordu.

Devlet yönetiminde görevli olan insanların, kendilerine herhangi bir adaletsizlik yapmamaları için onları haberli-habersiz sıkı bir şekilde denetim altında tutmuş, valilere mektuplar yazmış, adalet çizgisinden ayrılmamaları konusunda onları ihtar etmiştir.

---

[85] İbn-i Receb; Câmiu'l-Ulûm, c-1, s-441.
[86] Gazâlî; İhyâ, c-2, s-312.
[87] İbnü'l-Cevzî, Menâkıb, s-219.
[88] Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi, c-2, s-178,179.

“Bir adam Ebû Musa el Eş'arî'nin maiyetindeydi. Savaşta ganimet ele geçirdiler. Ebû Musa hissesini verirken tamamını vermedi. Adam da: Sen hissemin hepsini vermezsen almam, dedi.

Ebû Musa da kızıp adama yirmi değnek vurduktan başka saçını da kestirdi. Adam da saçını toplayıp Ömer’e gitti ve cebinden saçlarını çıkarıp Ömer’in göğsüne fırlattı. Ömer (r.a.):

Meselen nedir, diye sordu. Adam meseleyi anlattı. Bunun üzerine Hz. Ömer, Ebû Musa’ya şu mektubu yazdı: “Selam üzerine olsun.

Falan oğlu falan bana şöyle şöyle söyledi. Benim de sana kesin emrim şudur ki! Eğer adama herkesin gözü önünde bu hakareti yapmış isen, sen de herkesin önünde otur da, adam gelip aynı biçimde senden kısas alsın, eğer kimsenin görmediği bir yerde ona bu hakareti yapmış isen sen de kimsenin bulunmadığı bir yerde otur yine aynı hakareti sana yapsın.”

Ebû Musa (r.a.) mektubu alır almaz, kendisinden kısas alınmak üzere oturdu. Adam da ona: Ben Allah için seni affettim, dedi.” [89]

Geceleri sırtında erzak çuvalı ile mahalleleri dolaşıp zayıfların, muhtaçların yardımına koşardı. Yetimlerin, öksüzlerin ve kimsesizlerin kimsesiydi. Öyle bir emanet ve mesuliyet şuuruna erdi ki, halifeliği müddetince ümmetin işleri için gecesini gündüzüne katardı, devlet işinde devletin malını, kendi işinde kendi malını kullanırdı. Bu kadar hassas davranmasına rağmen, yaptığı hizmeti yeterli görmezdi. Çünkü örnek aldığı kişi Allah’ın Resûlü idi.

[89] Kandehlevî; Hayatü’s-Sahabe, c-2, s-197.

Hz. Ömer'in halifeliği zamanında: Sâsânî İmparatorluğu'na bağlı olan; Irak, İran ve Azerbaycan ve Bizans İmparatorluğu'na bağlı olan; Suriye, el-Cezire (Mezopotamya), Filistin ve Mısır ülkeye katılmıştır. Halifeliğinin son dönemlerinde; Bizans ve İran'ın zengin hazineleri Medine'ye getirilmişti. Toplumun refah seviyesi epeyce yükselmesine rağmen, kendisini bu zenginlik ve bolluktan uzak tutmuştur. Devletin ihtişamına, beytülmalin zenginliğine rağmen, o yine yamalı elbisesiyle hutbe okuyordu. Makamdan şöhretten uzak mütevazı bir hayat yaşadı.

Hz. Ömer, devlet başkanı seçildiğinde, Hz. Ebu Bekir'e tayin edilen maaş kadar ücret alıyordu. Bu şekilde bir müddet devam edildi. Daha sonra, Hz. Ömer, geçim sıkıntısına düştü. Bu durumu gören, Ashabın büyüklerinden bazıları toplanıp, bu durumu görüştüler. Zübeyir bin Avvam, kendisine söyleyerek maaşını artırma teklifinde bulundu. Zübeyr bin Avvam'ın teklifini kabul etmedi.

Ashabın ileri gelenleri, halifenin bu hâline yine dayanamadılar. Maaşını artırmak istediler. Fakat bunu kendisine söylemekten çekindikleri için, Peygamber Efendimiz'in zevcesi ve aynı zamanda Hz. Ömer'in kızı olan Hafsa validemize başvurdular. Babasına bu teklifi arz etmesini istediler.

Hazret-i Hafsa, ashabın bu teklifini babasına açtı. Peygamber Efendimiz'in gün boyu açlıktan kıvranıp karnını doyuracak bir tek hurma bile bulamadığı günlerine şahit olmuş bulunan Hz. Ömer, kızı Hafsa 'ya:

"Kızım! Resûlullah'ın yeme-içme ve giyimde hâli nasıldı?" diye sordu.

“Kifayet miktarı (ancak yetecek derecede) idi.” cevabını alınca da sözlerine şöyle devam etti:

“İki dost (Hz. Peygamber’le Ebubekir) ve ben, aynı yolda giden üç yolcuya benzeriz. Birincimiz (Hazret-i Peygamber) makamına vardı. Diğeri (Ebubekir) aynı yoldan giderek birinciye kavuştu. Üçüncü olarak ben de arkadaşlarıma ulaşmak isterim. Eğer fazla yükle gidersem, onlara yetişemem! Yoksa sen, bu yolun üçüncüsü olmamı istemez misin?” [90] dedi.

Hz. Ömer “Günah işlemekten vazgeçmek, tevbe ile uğraşmaktan daha kolaydır.” “En çok sevdiğim kimse, bana ayıp ve kusurlarımı haber verendir.” [91]

İbn-i Ebî Şeybe Hz. Ömer’in meşihatlarından şöyle bahsetmiştir:

“Çok konuşan, çok yanılır. Çok yanılanın, hayâ duygusu azalır. Hayâ duygusu azalanın, günah ve harama düşme endişesiyle şüphelilerden sakınma titizliği kaybolur. Şüphelilerden sakınma titizliği kaybolanın, kalbi ölür.

Bütün dostları gezdim, gördüm; dili muhafaza etmekten daha iyi dost göremedim. Bütün elbiseleri gördüm; iffet ve sakınmaktan daha iyi elbise görmedim. Bütün malları gördüm; kanaatten daha iyi mal görmedim. Bütün iyilikleri gördüm; nasihatten daha iyisini görmedim. Bütün yemekleri görüp tattım; sabırdan lezzetlisini görmedim.

İnsanlarla güzel dostluk kurmak, aklın yarısıdır. Yerinde sual sormak, ilmin yarısı; iyi tedbir almak da yaşamanın yarısıdır. Ahiret yanında dünya nedir ki!

---

[90] Şehbenderzâde Ahmed Hilmi; Târih-i İslâm, c-1, s-367.
[91] Süyûtî; Târîhu’l-Hulefâ, s-130.

Ancak tavşanın bir defa sıçraması misali bir şeydir.” [92]

Hz. Ömer (r.a.), valilerine şöyle yazmıştır:

“Benim katımda en mühim işiniz namazdır. Kim onu koruyup vakitlerine dikkat ederse, dinini korumuş olur; kim de onu yerine getirmeyip yitirirse, dinini de kısa zamanda yitirir.” [93]

Kadı Şurayh, Hz. Ömer’e mektup yazarak nasıl hükmedeceğini sordu. Hz. Ömer cevaben şöyle yazdı:

“Allah’ın kitabında olanlarla hükmet. Eğer onda bulamazsan Allah Rasûlü ’nün sünnetiyle hükmet. Allah’ın kitabı ve Rasûlü ‘nün sünnetinde de bulamazsan sâlihlerin verdiği hükümlerle hüküm ver. Salihlerin verdiği hükümler arasında da yoksa istersen devam et hükmünü ver, istersen geri dur. Geri durup hüküm vermemenin senin için daha hayırlı olduğu kanaatindeyim. Ve’s-selâm.” [94]

İşte Hz. Ömer (r.a.) daima söyle dua ederdi.

“Ey Allah’ım! Beni ansızın yakalamandan, gaflet içerisinde bırakmandan ve gâfillerden kılmandan Sana sığınıyorum” [95] diye dua ederdi. Akşamları da, elindeki kamçısıyla ayaklarına vurur ve “Bugün ne yaptın ey Ömer?” [96] Diye kendisini hesaba çekerdi.

Yine bir gün; Peygamber efendimizi çok seven, Firâs adlı bir sahâbe vardı. Efendimize olan muhabbetinden dolayı teberrüken O’nun bir eşyasına sahip olmak istiyordu. Bir gün Efendimiz’in,

---

[92] İbn-i Ebî Şeybe, Musannef, c-8, s-152.
[93] Muvatta; Vukûtu’s-Salât, s-6.
[94] Nesâî, Tesmiyetü’ş-şüyûh, s-311.
[95] İbn-i Ebî Şeybe, Musannef, c-7, s-82.
[96] Gazâlî; İhyâ, c-4, s-728.

önündeki bir tabaktan yemek yediğini gördü ve tabağın kendisine hediye edilmesini istedi. Kimsenin isteğini geri çevirmeyen Allah Resûlü de tabağı ona hediye etti.

Hz. Ömer zaman zaman Firâs'ın evine gider: Hele şu mübarek tabağı bir getir, derdi. Allah Resul'ünün mübarek ellerinin değdiği bu tabağı zemzemle doldurup kana kana içer; artan suları yüzüne gözüne serperdi. [97]

Hz. Ömer'in Peygamberimize yaptığı şu şaka onun mizaha yatkınlığını göstermektedir: Hz. Ömer bir gün Peygamberimizi Hz. Hasan ve Hüseyin'i iki omzuna oturtmuş halde görünce; onlara:

"Altınızdaki at ne kadar da kıymetlidir!" diye şaka yapar. Her ne kadar Hz. Ömer, Hasan ve Hüseyin'e hitap etmişse de Peygamberimiz de Hz. Ömer'e:

"Onlar da çok iyi binicidirler" [98] diye karşılık verir.

Hz. Ömer; insan psikolojisini iyi anlardı ve yaptığı şakalarla gergin ortamı yumuşatmasını bilirdi. Hz. Ebû Bekir bir gün Hz. Peygamber'in huzuruna girmek için izin istedi. Hz. Ebû Bekir'e ve daha sonra gelen Hz. Ömer'e de izin verildi. Hz. Ömer içeri girdiğinde Peygamberin çevresinde hanımları üzgün kederli ve sessiz bir şekilde oturuyorlardı. Bunun üzerine kendi kendine: "Mutlaka bir şey söyleyip Hz. Peygamber'i güldürmeliyim" diyerek şöyle dedi. "Ey Allah'ın Resûlü! (Hz. Ömer kendi karısını kastederek)

---

[97] İbn-i Hacer, el-İsâbe, c-3, s-202.
[98] Tirmizî; Menakıb, s-31.

Hârice'nin kızını bir görseydin! Benden nafaka istedi. Ben de kalktım onun boğazını sıktım" dedi. Bunun üzerine Hz. Peygamber güldü ve "Bunlar (kendi hanımlarını kastederek) da etrafımda gördüğün gibi, benden nafaka istiyorlar" [99] dedi.

Abdullah b. Abbas Hz. Ömer'le ilgili bir hatırasını şöyle anlatır: Ömer yaralandığı zaman onu ziyaret amacıyla yanına gittim. Orada kendisini övünce, "Beni hangi sebepten dolayı övüyorsun? Yöneticiliğimden dolayı mı, başka sebepten mi?" diye sordu. "Her şeyle!" dedim. "Keşke ne bir sevap, ne de bir günah olmadan bu işin içinden başa baş çıkabilsem!" [100] dedi.

Hz. Ömer döneminde bir kıtlık yaşandı. Medine ve civarında oldukça etkili olan kıtlık sırasında insanlar gıda temininde sıkıntı yaşadılar. Bunu aşabilmek için eyaletlerden destek istedi. Bu kıtlıktan herkes etkilenmişti. O günlerde Hz. Ömer'in akşam yemeği, zeytinyağına bandırdığı ekmekti.

Bir gün kesilen bir devenin etinin güzel yerinden Hz. Ömer için bir parça ayırdılar. Et ona götürülünce eti nereden bulduklarını sordu.

"Ey Müminlerin Emiri! Bugün kestiğimiz deveden." dediler. Bunun üzerine

"O devenin güzel yerini kendim yiyip de kemiklerini insanlara yedirdiğim takdirde ne kötü bir yönetici olurum! Bu tası kaldırın ve bize başka yemek getirin!" dedi.

---

[99] Müslim; Talâk, s-29. Ahmed b. Hanbel; Müsned, c-3, s-328,342.
[100] İbn Sa'd; Tabakât, c-3, s-325.

Bunun üzerine ona ekmekle zeytinyağı getirildi. Eliyle ekmeği bölüp yağa bandırdı. Sonra da görevliye

“Ey Yerfâ! Bu tası Semğ'deki aileye götür! Üç günden beri onlara bir şey vermedim. Onların aç kaldıklarını zannediyorum. Tası onların önüne koy!” [101] dedi.

Resûlullah efendimizin rahatsızlığı sırasında oluşturduğu orduya Üsâme b. Zeyd’i kumandan tayin etti ve Hz. Ömer’i onun emrinde görevlendirmiştir. Resûlullah efendimiz; safer ayının son haftasında (Mayıs 632) namaza çıkamayacak kadar rahatsızlığı artınca, namazı Hz. Ebû Bekir’in kıldırmasını emretti. Bir rivayete göre de; Hz. Âişe, babasının zayıf sesli ve çok hassas olup Kur’an okurken ağladığını söyleyerek, namazı Hz. Ömer’in kıldırmasını istemiş ve bunu Hz. Ömer’e söylemiş. Hz. Ömer de; bu şartlar üzerine namaz kıldırmaya başlamış, ancak Resûl-i Ekrem buna engel olduğu aktarılmıştır. [102]

Resûlullah efendimiz; hastalığının şiddetlendiği bir sırada kâğıt ve kalem getirilip söyleyeceklerinin kaydedilmesini istemişti. Hz. Ömer’in de aralarında bulunduğu bazı sahabeler buna gerek olmadığını, Resûlullah’ın rahatsızlığının şiddetlenmesi yüzünden böyle bir talepte bulunduğunu, Allah’ın kitabı ve Hz. Peygamber’in sünnetinin yeterli olduğunu söylemişler. Bazıları ise aksi kanaat belirtmiş, bunun üzerine Resûlullah efendimiz, yanında tartışmamalarını söyleyerek kendisini yalnız

---

[101] İbn Sa'd; Tabakât, c-3, s-290.
[102] İbn Hişâm; Siretü’n-Nebeviyye, c-2, s-652. İbn Sa'd; Tabakât, c-3, s-178.

bırakmalarını bildirmiştir. Tarihte “Vasiyetname” veya “Kırtâs Vak‘ası” diye geçmektedir. [103] Şiîler; Hz. Ömer’in bu görüşünü zamanla aleyhine kullanıldığını belirtmişlerdir.

Hz. Peygamber’in vefatı üzerine, Sakîfetü Benî Sâide’de Ensar’ın toplanarak halife seçimi konusunu görüşüldüğünü öğrenen Hz. Ömer; yanına Ebû Bekir ile Ebû Ubeyde b. Cerrâh’ı da alıp oraya gitti. Hz. Ebû Bekir onlara Ömer’i veya Ebû Ubeyde’yi halife seçmelerini teklif etti. Ancak Ömer ve Ebû Ubeyde, Hz. Ebû Bekir varken bu görevi üstlenemeyeceklerini belirtiler. İkisi de Ebû Bekir’e biat ettiler. Hz. Ömer ertesi gün Mescid-i Nebevî’de bir konuşma yaparak Müslümanlardan Kur’ân-ı Kerîm’e sarılmalarını ve Ebû Bekir’e biat etmelerini istedi. [104]

Hz. Ebû Bekir’in hilâfeti döneminde Ömer ona müşavirlik ve kadılık yaptı. Halife olunca Üsâme b. Zeyd kumandasındaki orduya hareket emri veren Ebû Bekir, Ömer’in Medine’de kalmasını istedi v bunun için Usame'den izin aldı. [105]

Hz. Ömer; hâfız sahabelerden bir kısmının şehit düşmesi üzerine, Kur’an’ın toplanması konusunu Hz. Ebû Bekir’e açtı. Resûl-i Ekrem’in yapmadığı bir işi yapma hususunda tereddüt gösteren halifeyi ikna edip, vahiy kâtiplerinin yazdığı dağınık haldeki ayet ve sürelerin, Zeyd b. Sâbit başkanlığında bir heyet tarafından bir araya getirilmesini sağladı. [106]

Hz. Ebû Bekir; Hz. Ömer’i, H.11, M.633 yılı hac mevsiminde emîr-i hac olarak görevlendirdi. Hz. Ebû

---

[103] Tecrîdü’ṣ-ṣarîḥ Tercemesi, c-1, s-108,111.; c-11, s-412,417
[104] İbn Hişâm; Siretü’n-Nebeviyye, c-2, s-660.
[105] İbn Sa'd; Tabakât, c-2, s-290.
[106] Buhârî; Feżâ’ilü’l-Ḳur’ân, s-3.

Bekir Medine'den ayrıldığında veya hastalığında kendisine Hz. Ömer vekâlet etti. [107]

Hz. Ebû Bekir namaza çıkamayacak derecede hastalanınca imamlık görevini Ömer'e bıraktı. Hz. Ömer'i yerine halef tayin etmek üzere Abdurrahman b. Avf, Saîd b. Zeyd, Osman b. Affân, Üseyd b. Hudayr gibi sahabelerle istişareye başladı. Bunlardan bazıları Hz. Ömer'in sert mizacını ileri sürerek çekincelerini dile getirdiler. Halife görüşmelerini tamamladıktan sonra Hz. Osman'ı çağırarak bu hususta bir ahitname yazdırıp mühürledi.

Halife yanına Ömer ile Osman'ı alıp Mescid-i Nebeviye gitti ve halka şöyle dedi: "Sizin için halife seçtiğim kişiye razı olur musunuz? Bir yakınımı tayin etmedim. Allah'a andolsun ki bütün gücümle düşünüp taşındım ve Ömer b. Hattâb'ı uygun buldum; onu dinleyin ve ona uyun" orada bulunanların hepsi olumlu cevap verdi. Hz. Ebû Bekir'in vefat üzerine, Hz. Ömer Mescid-i Nebevî'de biat aldı.

Sünnî ulemalar; Hz. Ömer'in, Hz. Ebû Bekir'den sonra müslümanların en faziletlisi ve hilâfet makamına en uygun sahâbe olduğunda ittifak etmiştir. Şiî uleması ise Hz. Ali'nin hilâfetiyle ilgili ilâhî emir bulunduğunu, Hz. Ömer'in Hz. Ebû Bekir ve Ebû Ubeyde ile birlikte bu emre muhalefet ettiğini ve Resûlullah'ın cenazesi henüz ortada iken, hilâfeti Hz. Ali'den gasp ettiğini ileri sürmüşler. Hz. Ebû Bekir'in Hz. Ömer'i halife tayin etmesini de eleştirmiştir. Sünnî kaynaklarında Hz. Ebû Bekir'in yaptığı istişarelerden sonra Hz. Ömer'i yerine

[107] İbn Sa'd; Tabakât, c-3, s-177,186.

bırakmayı kararlaştırdığı ve Hz. Ömer'in başarılı yönetiminin bu tayinin ne kadar isabetli olduğunu gösterdiği belirtirler.

Hz. Ali, Hz. Ebû Bekir'in Hz. Ömer'i halife olarak bırakmasına karşı çıkmamış, ona ilk gün biat edenler arasında yer almış, onu desteklemiş ve onun yardımcısı olmuştur. Hatta Hz. Ömer yanlışa düştüğü durumlarda Hz. Ali'nin kendisini uyarmasından son derece memnun olduğunu şu ifadeleri ile dile getirir: "Ali olmasaydı Ömer helâk olurdu" diyerek birbirlerini ne kadar sevip saydıklarını ifade etmektedir.

Hz. Ömer'in halifeliği zamanında Şam'a gitmesi gerekiyordu. Medine'den bir grup Ashab-ı Kiram'la yola çıktılar. Hz. Ömer'in bir devesi vardı, Muğîre adlı kölesiyle birlikte sırayla biniyorlardı. Şam'a girecekleri vakit deveye binme sırası Muğîre'ye gelmişti. Muğîre'yi deveye bindirdi. Devenin yularından tutarak yola devam etti. Ayakkabılarını çıkarıp dereden geçti. Uzaktan bakanlar; deveye binmiş köleyi halife, devenin yularını çeken Hz. Ömer'i de köle zannediyordu.

Ordu komutanı Ebu Ubeyde bin Cerrâh: Bugün Şam'ın bütün eşrafı zat-ı âlinizi karşılayacaklardır. Onlar atlı, siz ise halife olduğunuz halde yaya yürüyeceksiniz. Bu hiç münasip değildir. Lütfediniz de istirhamımızı reddetmeyiniz, dediler.

Hz. Ömer bu sözlerden müteessir oldu ve şöyle cevap verdi: Bize, ihsan olunan bu saadet ve bu devlet kime nasip olmuştur ki, Cenab- ı Hakk islam dininin tacını başımıza koydu. Kelime-i tevhidi bize söyletti. Kur'an-ı Kerimle kalbimizi nurlandırdı. Ne acayiptir ki, hâlâ İslam'ın kadrini anlamamışsınız.

Yalnız Resûlullah'ın ümmeti olma şerefi bize yetmez mi?

Hz. Ömer'in bu sözlerine karşı kimse cevap veremedi. Muğîre deveyi hazırlayıp Hz. Ömer'in huzuruna getirdi. Deveyi çökerterek: Ey müminlerin emiri, benim dileğimi kabul buyurun. Deveye sizin binmenizi istirham ediyorum. Bu hususta ki hakkımı size helal ediyorum dedi. Bunun üzerine Hz. Ömer o gün deveye binmeye mecbur oldu.

Hz. Ömer ve Amr Bin As'ın arkadaşlığı, islam öncesine dayanmaktadır. Aradan yıllar geçer, değişik zamanlarda ikisi de islamla şereflenirler. Hz. Ömer halife seçilir, Amr Bin As'da Mısıra vali olarak tayin edilir.

Amr Bin As Mısırda mescit yapımı ve çevre düzenlemesi için ev ve arsa istimlâki yapmaya başlar. Bazıları ev ve arsalarını bağışlarlar, bazıları da para karşılığı satarlar.

Mescidin yapılacağı mahalde, yahudi birinin de evi bulunmaktadır. Amr Bin As; ona da para teklifinde bulunur. Yahudi evini satmaya yanaşmaz. "Hayır, ben razı değilim, evimi satmıyorum" cevabını verir. Amr Bin As, bu cevap karşısında şaşırır kalır. Çözüm olarak Yahudi'nin yerini gasbeder ve mescidin yapılmasını söyler. Yahudi bu durum karşısında bir şey yapamadığı gibi, sesini de çıkaramaz

Yahudi Yemen tarafına ticarete çıkar. Yemen tarafından dönerken yolu Medine'den geçer. Bura kadar gelmişken halifeye durumu arz edeyim der. Yahudi rastladığı bir adama halifenin sarayının nerede olduğunu sorar. Adam halifenin sarayının

olmadığını söyler. Yahudi şaşırır, zira Mısır'daki valinin bile sarayı varken, yedi düvele hükmeden halifenin nasıl bir sarayı olmaz diye düşünür.

Adamın birine halifeyi nasıl bulabileceğini sorar. Adam halifeni evini tarif eder, evine gitmesini söyler. Yahudi tarif edilen eve varır, gayet mütevazı bir ev olduğunu görür. Diğer evlerden herhangi bir farkı yok. Kapıyı çalar, Hz. Ömer'in kızı Hz. Rukiyye kapıyı açar. Yahudi, halifeyle görüşmek isteğini bildirir. Hz. Rukiyye de halifenin evde olmadığını, mescid-i nebevi civarlarında olabileceğini söyler.

Yahudi geri dönüp halifeyi araştırır ve yine birsine sorar. Hava çok sıcak olduğu için, mescidin duvarın gölgesinde başını bir tuğlaya yaslamış, elbisesi eski, hırkası yamalı yatmakta olan halifeyi gösterir. Yahudi halifenin o olacağına ihtimal vermez, yine de gidip sorayım der. Yahudi: Müminlerin emiri halife sizmişsiniz? Der.

Hz. Ömer evet ne istiyorsunuz? Yahudi: Amr bin As'ın arsasını gasp ettiğini söyler. Hz. Ömer dikkatle dinledikten sonra; etrafına bakınır. Bir kemik parçası görür. O kemik parçasını alır ve üzerine: " Nuş-i Revan, Ömer'den daha adil değildir" diye yazar. Yahudiye uzatıp, bunu Amr bin As'a vermesini söyler. Yahudi, yine halifenin kendisini başından savdığını düşünür. Çaresiz, kemik parçasını alır. Ertesi gün Mısır'a doğru yola koyulur ve Mısıra varır. Ümitsiz bir şekilde Amr bin As'a halifenin bu kemik parçası üzerine yazdığı yazıyı verir.

Amr bin As, kemiği alır ve üzerindeki yazıyı okur ve birden sapsarı kesilir. Gözleri dalmış bir vaziyette bir süre hareketsiz kalır, "Evin senin olsun, özür

diliyorum, benden ne istersen vermeye hazırım, hakkını helal et” der.

Yahudi; Amr bin As'ın bu tavırları karşısında şaşırır kalır. Sade giyimli birinin kemik üzerine yazılı bir yazıdan dolayı, Mısır'ı yöneten bir vali nasıl böyle etkilenir?

Yahudi: "Ey vali, bu sözün sırrı nedir? Diye sorar. Amr bin As; halifeyle yıllar önce yaşadıkları hadiseyi anlatır.

Henüz cahiliye devri zamanıydı. Ben ve Ömer Mekke'de yaşar ve ticaretle meşgul olurduk. Sermayemiz fazla değildi. Ortaklaşa alabildiğimiz malları develerimize yükler, uzak yerlerde onları satar, kârını paylaşırdık. Yine ticaret için bir seferde İran'a gittik.

O zamanlar İran'ın kisrası adaletiyle meşhur Nuş-i Revan, idi. Mallarımızı satıp bir handa konakladık. Hancı bize devemizi koruyabileceğini, paralarımızı da kendisine emanet verebileceğimizi söyledi. Biz, yabancı bir ülkede paramızı emanete vermeyi düşünmedik. Develerimize de ücret vermemek için hanın dışında bir ağaca bağladık. Sattığımız malların parasıyla ertesi günü mal alıp, Mekke’ye götürüp orada satmayı düşünüyorduk.

Sabahleyin uyandığımızda, yastığımızın altındaki paralar da develerimizde çalınmış. Yabancı bir memlekette ortada kaldık. Hancıya durumu anlattık, ben size her şeyinizi emanet etmenizi söylemiştim ama kabul etmediniz, dedi. Ben boynumu büktüm, ama Ömer durumu Nuş-i Revan’a anlatmaya kararlıydı. Nuş-i Revan öğleye kadar devlet işleri ile meşgul olduğunu, öğleden sonra da

halkın arasına karışıp şikâyetlerini dinlediğini söylediler.

Öğleden sonra Nuş-i Revan'la görüşüp başımıza gelenleri anlattık. Nuş-i Revan, "Demek yastığınızın altından paranızı çaldılar. Peki, be adamlar paranız yastığın altındayken siz uyuyor muydunuz? Uyanık kalıp paranıza sahip çıksaydınız ya" diye çıkışınca, ben cevap veremedim, ama Ömer başını kaldırdı, "Evet efendim, biz uyuyorduk. Çünkü sanıyorduk ki siz uyumuyorsunuz" dedi. Ömer'in kralı kızdırmış olmasından korktum.

Nuş-i Revan biraz düşündü. Acaba bize ne gibi ceza verecek diye düşünürken, "Ey Arap, galiba sen haklısın. Memleketimde bulunan herkesin rahatça, huzur içinde uyuyabilmesi için benim uyanık olmam lazımdı" dedi. Biraz sustu, sonra en kısa zamanda olayın sorumlularının ortaya çıkarılacağını söyleyip bizi gönderdi. Bu arada konaklayacak yer gösterdi ve konaklama masraflarımızı da karşılayacağını söyledi.

Birkaç gün sonra Nuş-i Revan bizi saraya çağırttı. İçeri girince develerimizi gördük. Hem şaşırmış hem de sevinmiştik. Nuş-i Revan'ın huzuruna çıktık. Sonra para kesemizi de bize uzattı ve bununla ne yapacaksınız? Diye sordu. Biz de, memleketimizde satmak için kumaş, ıtriyat gibi şeyler alacağımızı, iki gün sonra da yola çıkacağımızı söyledik. Nuş-i Revan:, "Şehirden çıkarken, biriniz şehrin güney kapısından, diğeriniz de batı kapısından çıkın" diye bizi tembihledi. İşlerimizi bitirdikten sonra yola koyulduk. Ömer güney kapısına, ben de şehrin batı kapısına yöneldim. Dışarı çıkarken, kapının üzerinde süslü elbiseler içinde birinin asılmış olduğunu gördüm. Kapıdaki

nöbetçiye; bu asılan kimdir? Niye asılmış? Diye sordum.

Nöbetçi: Şehrin güvenliğinde sorumlu Şahnepehlev'dir. Tahkikat sonucunda hırsızlarla birlikte çalıştığı öğrenildi. Çaldıklarının bir kısmı da ele geçirildi. Kendisi de ibret için buraya asıldı, dedi.

Dehşet içinde oradan uzaklaştım ve Ömer'le buluştum. Ona gördüklerimi anlattım. O da bana güney kapısı üzerinde güzel giyimli bir gencin asılmış olduğunu gördüğünü, nöbetçilere onun kim olduğunu sorduğunu ve Nuş-i Revan'ın oğlu olduğunu söylediklerini anlattı. Şahnepehlev ile Nuş-i Revan'ın oğlu ortak olup, hırsızlarla işbirliği içindeymişler. İbret olsun diye ikisi de şehrin iki kapısına asılmışlar. Bu hadiseyle Nuş-i Revan'a niçin âdil denildiğini daha iyi anlamış olduk dedi.

Amr bin As biraz susar. Sonra: "Ey adam, anladın mı şimdi, halife Hz. Ömer'in bunu bana niçin yazdığını? Nuş-i Revan, mecusi olduğu halde adalet uğruna kendi oğlunu bile idam etti. "Halife, biz Nuş-i Revan kadar âdil değil miyiz ki, sen cizyesini ödeyen, emanımız altında bulunan birine böyle davranıyorsun, böyle devam edersen hiç tereddüt etmem seni idam ederim ?" Demek istiyor. Senin evini almaktan vazgeçtim, özür diliyorum, benden ne istersen vermeye hazırım, hakkını helal et" der.

Bu olayları yaşayarak şahit olan yahudi, hemen müsliman olur ve evini bağışlar.

HZ. ÖMER'İN ŞEHİT EDİLECİĞİNİN İŞARETLERİ

Resûl-i Ekrem Efendimiz bir Hadis-i şerif'te: Hz. Ebû Bekir, Hz. Ömer ve Hz. Osman ile birlikte Uhud

dağına çıktığı bir sırada dağ sallanınca “Ey Uhud, sakin ol! Senin üzerinde bir peygamber, bir sıddık ve iki şehid var.” [108] Hadis-i şerif Hz. Ömer’in şehit edileciğinin işaretiydi.

Hz. Ömer şehit edilmezden önce bir rüya görmüştü, bu rüya ile de ilgili değişik rivayetler bulunmaktadır. Görmüş olduğu rüya şöyledir:

Kırmızı bir horoz kendisini bir ya da iki kez gagalıyordu. Bu rüyayı Esma bint Umeys'e tabir ettirmiştir. Esma bint Umeys, halife Hz. Ömer'in şehit edileceğini, hatta katilin de acemden birisi olacağı şeklinde rüyayı tabir ettiği rivayet edilmektedir.

Bir rivayette: Avf b. Malik el-Eşcâi Hz Ömer’in kendisine "Bir horozun rüyamda göbeğimi gagaladığını ve onu engelleyemediğimi gördüm" dediğini rivayet eder.

Başka bir rivayette ise: Hz. Ömer görmüş olduğu rüyayı sahabeye şu şekilde anlatmıştır: "Sanki bir horozun bir iki defa beni gagaladığını gördüm ve dedim ki Rabbim bana şehadetin yolunu açıyor. Yabancı biri yahut acemden birisi beni öldürüyor.” [109]

Hz. Ömer’in şehit edilmesi ile ilgili de değişik rivayetler bulunmaktadır.

Birinci rivayet: Hz. Ömer’i şehit eden ve köle olan Ebu Lü'lüe, bir defasında yolda karşılaşmış olduğu halifeye annesinin geçim zorluğu, şahıs

---

[108] Buhârî; Aṣḥâbü’n-nebî, s-5. Tirmizî; Menâḳıb, s-18. Ahmed b. Hanbel; Müsned; c-3, s-112.
[109] İbn Sa'd; Tabakât, c-3, s-371. Belâzur**î;** Ensabüleşraf, c-10, s-412.

vergilerinin çokluğu ve işinin ağırlığından dert yandı. Ebu Lü'lüe'ye, mesleğini soran halife Ömer'e, bir görüşe göre sadece değirmen ustası olduğunu söylemiştir. Değirmeni ne kadar zamanda yaptığı, kaça mal edip sattığı gibi sorularından sonra halife, tayin edilen haracın (verginin) az bile olduğu tespitinde bulundu.

Daha sonra Ebu Lü'lüe'ye, "Allah'tan sakın, efendine iyi davran!" şeklinde tembihte bulunmuştur. Ömer'in "Bize de bir değirmen yapmaz mısın?" teklifini "Elbette; sana öyle bir değirmen yapacağım ki şehirlerin halkları ondan bahsedecek." yahut "Şayet sağ kalırsam, sana doğu ve batıda yaşayanların hakkında konuşacağı bir değirmen yapacağım." diyerek cevaplamıştır. Diğer bir rivayette ise Ömer bin Hattab (ra), mesleğinin çeşitliliğini öğrenince, kölenin vergisinin işi ve geliriyle orantılı olduğunu belirtmiştir. [110]

İkinci rivayet: Hz. Ömer, 23 (644) yılı haccını eda edip Medine'ye döndüğü günlerde, Medine çarşısında gezerken, Muğîre b. Şube'nin Hristiyan kölesi Fîrûz en-Nihavendi (Ebû Lü'lüe) ile karşılaştı. Not: Fîrûz en-Nihavendi (Ebû Lü'lüe)'nin mecusi yâda Hristiyan olduğunu söyleyenler kaynaklar da mevcuttur.

Fîrûz: "Ey Müminlerin Emiri! Muğîre bana ağır haraç koydu, onu hafiflet." deyince Hz. Ömer konuyu öğrenmek için "Haracın nedir?" diye sordu. Fîrûz: "Günlük iki dirhem." deyince Hz. Ömer tekrar "Sanatın nedir?" diye sordu. Köle "Tüccarım, nakkaşım, demirciyim." buyurdu. Aldığı cevaplar üzerine Hz. Ömer "Bu sanatlara göre haracını çok

[110] İbn Sa'd; Tabakât, c-3, s-320. Taberi; Tarih, c-4, s-191.

görmüyorum. Hem duyduğuma göre, sen yel değirmeni yapabilirim demişsin, dedi. Hristiyan köle, “Evet” diye onu doğrulamıştı ama haracı hafifletilmediği için de kızmıştı. O kızgınlıkla Halife Hz. Ömer’e şöyle dedi: “Sana öyle bir değirmen yapayım ki doğudan batıya dillere destan olsun!” Hz. Ömer son cümle üzerine, “Köle beni tehdit etti!” deyip evine gitti.

Üçüncü rivayet: Ömer Hac ibadetini yerine getirmek için Arafat’taydı ve arkasında da Selmân-ı Fârisî vardı. Hz. Ömer o an: “Allah’ım! İslâm devleti genişledi, altımdakiler çoğaldı, benim gücüm zayıfladı. Ne olur bir an önce katına al. Benden önce sana ulaşan iki dostuma kavuştur ve bu ağır yükü bana taşıtma” [111] diye dua etti. Selmân “Bu hal nedir?” diye sorunca da “Vallahi korkuyorum Selmân. Ben halife miyim, yoksa sultan mıyım?” diye cevap verdi.

Hz. Selmân hakikatli bir dosttu. “Eğer sen Müslümanların malından aldıysan onu kendin ve yakınların için kullandıysan sultansın. Yoksa korkma, sen bir halifesin!” dedi. İşte imamet ile saltanat arasındaki fark tam olarak buydu.

Hz. Ömer; etini koparan bir horoz ile gördüğü rüyanın etkisi ile: “Herhalde acemlerden birisi beni şehit edecek!” Şeklinde yorumladı. Arkadaşları “Ey Ömer! Medine’de toplam dört tane acem köle var. Ne gerekiyorsa uygulayalım!” deyince, “Olmaz, rüya üzerinden adam mı yargılanır? Suç işlemeden ceza verilir mi?” diyerek onları engelledi. Sonra da orada konuyu kapatarak Mescid-i Nebevi ’de kendisinin şu duasına âmin denmesini istedi: “Ya Rab! Bana

[111] İbn Sa'd; Tabakât, c-3, s-393.

şehadeti rızık olarak ver. Medine'de ölmeyi bana kolaylaştır!"

Kızı Hafsa annemiz duayı duyunca "Babacığım Peygamber'in şehrinde düşman mı var ki seni şehit etsin?" diye sordu. Hz. Ömer ise "Bilmediğiniz bir hadise var!" dedi ve anlatmaya başladı: "Bir gün Peygamber Efendimiz; ben, Ebû Bekir ve Osman Uhud dağının üstünde yürüyorduk. Dağ deprem olur gibi sallanmaya başladı. Efendimiz Uhud'a seslendi: 'Ey Uhud! Yerinde dur, senin üstünde bir nebi, bir Sıddık, iki de şehit var" buyurdu. O bir Nebî, Efendimiz; bir Sıddık ise Ebû Bekir'dir. Şehadet de Osman ile bana düştü ey kızım! Bu Efendimiz'in beşaretidir." [112]

Fîrûz'la Hz. Ömer'in yukarıda geçen konuşmalar üzerinden biraz zaman geçmişti. Bir sabah namazı vakti, Hz. Ömer imamette namaz kıldırmaktaydı. O esnada arkasındaki acem, köle Firuz hançerini çıkardı, Hz. Ömer'i birkaç kez hançerledi ve ağır yaralar aldı. Firuz kaçarken başka sahabeleri de hançerledi. Hançer yarası alan Sahibelerden altısı şehit oldu. En son Abdurrahman b. Avf cübbesini onun üstüne attı. Firuz kaçamayacağını anladı ve hançeriyle kendisini de öldürdü.

Hz. Ömer "Ey İbn-i Abbâs, bak bakalım beni kim yaraladı!" diye sordu. İbn-i Abbâs bir müddet dolaşıp döndü ve kendisini hançerleyenin Muğîre bin Şu'be'nin kölesi olduğunu söyledi. Bunun üzerine Hz. Ömer "Allah canını alsın, ben ona doğru olanı emretmiştim!" dedi ve ilave etti: "Ölümümü, İslâm'a

[112] Buhârî; Ashâbu'n-Nebî, s-6. Tirmizî; Menâkıb, s-18.

girdiğini iddia eden birinin eliyle yapmayan Allah'a hamdolsun!" [113] Dedi.

Hz. Ömer ağır yaralanınca İbni Abbâs onu hasta yatağında ziyarete gitti ve "Buradaki yatan Ömer'dir, Peygamberin arkadaşıdır, cennetle müjdelidir!" diye konuşmaya başladı. Onun bu sözleri üzerine Hz. Ömer "Kimi neyle övüyorsun sen?" dedi. İbni Abbâs "Vallahi sende olmayan tek bir vasfı söylemedim" deyince; Hz. Ömer gözyaşları içinde "Allah bana sevabın ile günahın eşit desin ötesini istemiyorum. Eğer Allah beni bağışlamazsa vay Ömer'e, vay Ömer'in anasına!"

Halife'nin yaralanması üzerine diğer sahabeler de yanına gittiler ve "Ey Ömer! Sen de Hz. Ebû Bekir gibi; kendinden sonra oğlun Abdullah b. Ömer'i bize halife bırak!" dediler. Hz. Ömer ise onlara: Sizin mesuliyetinizi sağken üstlendiğim gibi vefat ettikten sonra da mı taşıyayım? Ben yaptığım halifelikten bir mükâfat beklemiyorum. Bu vazifedeki sevaplarımla vebalimin birbirini dengelemesini ne kadar isterim! Ne lehime ne de aleyhime! Yeter ki (ilâhî mahkemede) muaheze edilmeyeyim!" "Bir evden bir kurban yeter." [114] Buyurdular.

Halife bu sözlerinden sonra, aşere-i mübeşşereden altı kişilik şûranın toplanarak üç gün içerisinde aralarından birini halife seçmelerini istedi. Oğlu Abdullah'ı da halife seçilmemek şartıyla bu heyete dâhil etti. Cenaze namazını Suheyb b. Sinân'ın kıldırmasını istedi. Şûra üyelerini toplamak üzere Mikdâd b. Esved'i, seçim gerçekleşinceye

---

[113] Zührî; Meğāzi'n-nebeviyye, s-68.
[114] Müslim; İmârt, s-11.

kadar heyetin rahatsız edilmemesini sağlamakla da Ebû Talha el-Ensârî'yi görevlendirdi.

Oğlu Abdullah'ı Hz. Aişe'ye yollayarak Resûl-i Ekrem'in hücresine onun ayağının dibine defnedilmek için izin istedi. Hz. Âişe kendisi için düşündüğü bu yeri ona vermeyi kabul etti. Hz. Ömer üç gün sonra Hicri 23 yılında, Zilhicce'nin 26 sı günü Hak'kın rahmetine kavuştu. Cenaze namazını Suheyb b. Sinan kıldırdı. [115]

Vefatından önce belirlediği şûra heyetinin toplanarak: halifeyi seçmelerini söyledi. Yine bazı kaynaklarda; oğlu Abdullah'a tembih yapıp, şura heyetinin kendi aralarından birisini halife seçmelerini, halife seçilmeden çıkmak isteyen olursa onu öldür dediğini aktarmaktadır. (Bugün bu sistemi Hristiyanlar papa seçiminde kullanmaktadırlar. Papa'yı seçmeden dışarı çıkmaları yasaktır. Ne zaman papa seçilir, ateş yanar bacadan duman tüter, papa seçilmiş demektir. Papa seçme işi bitince, Papayı seçenler o zaman dışarı çıkabilirler). Hz. Ömer'in belirlediği şûra heyeti, Allah Resul'ünün hayattayken razı olduğu on kişiden altısı oluşturmaktaydı. Aslında bu sayının yedi olması lazımdı ama o yedi kişiden birisi eniştesi Saîd bin Zeyd olduğundan, Hz. Ömer "Yakınlarım burada olamaz!" diyerek onu şûra heyetine almamıştı. [116]

Hz. Ömer vefat etmeden önce oğlu Abdullah ile kızı Hafsa'yı yanına çağırdı ve: "Oğlum, kızım ben size mal bırakamadım. Ama borçlarımı bıraktım. Ben ölünce evimi satılığa çıkarın. O para da yetmezse

[115] İbn Sa'd; Tabakât, c-3, s-393.
[116] Taberi; Tarih, c-2, s-580. İbnü'l-Esîr; Usdü'l-Gabe, c-1, s-487.

Adiyyoğulları'na gidin ve benim borcumu kapayın!" dedi.

Hz. Ömer vefat ettiğinde, Abdullah bin Abbas: Büyük bir teessür içinde; "İlmin onda dokuzu gitti." demiştir. Bunu duyan sahabeler kendisine; "Daha içimizde âlimler var!" dediklerinde de cevaben; "Ben marifet ilminden bahsediyorum." demiştir.

Hazret-i Âişe r.anhâ validemiz de şöyle buyurmuştur:

"Meclislerinizi Resûlullah'a salavat getirmek ve Ömer bin Hattâb'dan bahsetmekle süsleyiniz." [117]

ÜSTAD BEDİÜZZAMANIN ADALET GÖRÜŞÜ

Üstad Bediüzzaman; Kur'an'ın takib ettiği esas maksatları ve asli unsurları; tevhid, risalet, haşir, adalet olmak üzere dört unsur olduğunu beyan etmiştir. [118]

Demek ki! Kur'an'ın yeryüzüne indirilme sebepleri olan dört sebepten bir tanesi adalet olduğunu belirt ve adalet uygulanırken ikiye ayırır şöyle izahat getirmektedir.

"Hazret-i Ali (R.A.) zamanında başlayan muharebelerin mahiyeti nedir? Muhariplere ve o harbde ölen ve öldürenlere ne nam verebiliriz?

Elcevab: Cemel Vak'ası denilen Hazret-i Ali ile Hazret-i Talha ve Hazret-i Zübeyr ve Âişe-i Sıddıka (Radıyallahü Teâlâ anhüm ecmaîn) arasında olan muharebe; adalet-i mahza ile adalet-i izafiyenin mücadelesidir.

---

[117] İbnü'l-Cevzî, Târîẖu Ömer, s-276.
[118] Bediüzzaman; İşarat-ül İ'caz, s-31

Şöyle ki: Hazret-i Ali, adalet-i mahzayı esas edip, Şeyheyn zamanındaki gibi o esas üzerine gitmek için içtihad etmiş. Muarızları ise: Şeyheyn zamanındaki safvet-i İslâmiye adalet-i mahzaya müsaid idi, fakat mürur-u zamanla İslâmiyetleri zaîf muhtelif akvam hayat-ı içtimaiye-i İslâmiyeye girdikleri için, adalet-i mahzanın tatbikatı çok müşkil olduğundan, "ehvenüşşerri ihtiyar" denilen adalet-i nisbiye esası üzerine içtihad ettiler. Münakaşa-i içtihadiye siyasete girdiği için, muharebeyi intaç etmiştir. (Şeyheyn: İslam tarihinde ilk iki halife olan Hz. Ebu Bekr ile Hz. Ömer kasdedilmektedir.)

Madem sırf lillah için ve İslâmiyetin menafi'i için içtihad edilmiş ve içtihaddan muharebe tevellüd etmiş; elbette hem katil, hem maktul ikisi de ehl-i Cennet'tir, ikisi de ehl-i sevabdır diyebiliriz. Her ne kadar Hazret-i Ali'nin içtihadı musîb ve mukabilindekilerin hata ise de, yine azaba müstehak değiller. Çünki içtihad eden hakkı bulsa, iki sevab var. Bulmazsa, bir nevi ibadet olan içtihad sevabı olarak bir sevab alır. Hatasından mazurdur.

Adalet-i mahza ile adalet-i izafiyenin izahı şudur ki:

مَنْ قَتَلَ نَفْسًا بِغَيْرِ نَفْسٍ اَوْ فَسَادٍ فِى ٱلاَرْضِ فَكَاَنَّمَا قَتَلَ النَّاسَ جَمِيعًا Bir cana kıymaya veya yeryüzünde fesat çıkarmaya karşılık olmaksızın, kim bir kimseyi öldürürse, bütün insanları öldürmüş gibi olur. (Maide; 5/32). âyetin mana-yı işarîsiyle: Bir masumun hakkı, bütün halk için dahi ibtal edilmez. Bir ferd dahi, umumun selâmeti için feda edilmez. Cenab-ı Hakk'ın nazar-ı merhametinde hak haktır, küçüğüne büyüğüne bakılmaz. Küçük, büyük için ibtal edilmez. Bir cemaatin selâmeti için, bir ferdin

rızası bulunmadan hayatı ve hakkı feda edilmez. Hamiyet namına rızasıyla olsa, o başka mes'eledir.

Adalet-i izafiye ise: Küllün selâmeti için, cüz'ü feda eder. Cemaat için, ferdin hakkını nazara almaz. Ehvenüşşer diye bir nevi adalet-i izafiyeyi yapmağa çalışır. Fakat adalet-i mahza kabil-i tatbik ise, adalet-i izafiyeye gidilmez, gidilse zulümdür.

İşte İmam-ı Ali Radıyallahü Anh, adalet-i mahzayı Şeyheyn zamanındaki gibi kabil-i tatbiktir deyip, hilafet-i İslâmiyeyi o esas üzerine bina ediyordu. Mukabilleri ve muarızları ise, "Kabil-i tatbik değil, çok müşkilâtı var." diye adalet-i izafiye üzerine içtihad etmişler. Tarihin gösterdiği sair esbab ise, hakikî sebeb değiller, bahanelerdir.

Eğer desen: Hilafet-i İslâmiye noktasında İmam-ı Ali'nin fevkalâde iktidarı, hârikulâde zekâsı ve yüksek liyakatıyla beraber seleflerine nisbeten muvaffakıyetsizliği nedendir?

Elcevab: O mübarek zât, siyaset ve saltanattan ziyade, daha çok mühim başka vazifelere lâyık idi. Eğer tam muvaffakıyet-i siyasiye ve tamam saltanat olsaydı, "Şah-ı Velayet" ünvan-ı manidarını bihakkın kazanamayacaktı. Hâlbuki zahirî ve siyasî hilafetin pek çok fevkinde manevî bir saltanat kazandı ve Üstad-ı Küll hükmüne geçti; hattâ kıyamete kadar saltanat-ı manevîsi bâki kaldı.

Amma Hazret-i İmam-ı Ali'nin Vak'a-i Sıffîn'de, Hazret-i Muaviye'nin taraftarlarıyla muharebesi ise, hilafet ve saltanatın muharebesidir. Yani: Hazret-i İmam-ı Ali, ahkâm-ı dini ve hakaik-i İslâmiyeyi ve âhireti esas tutup, saltanatın bir kısım kanunlarını ve siyasetin merhametsiz mukteziyatlarını onlara feda

ediyordu. Hazret-i Muaviye ve taraftarları ise; hayat-ı içtimaiye-i İslâmiyeyi, saltanat siyasetleriyle takviye etmek için azimeti bırakıp ruhsatı iltizam ettiler, siyaset âleminde kendilerini mecbur zannedip ruhsatı tercih ettiler, hataya düştüler.

Amma Hazret-i Hasan ve Hüseyin'in Emevîlere karşı mücadeleleri ise, din ile milliyet muharebesi idi. Yani: Emevîler, Devlet-i İslâmiyeyi, Arab milliyeti üzerine istinad ettirip rabıta-i İslâmiyeti, rabıta-i milliyetten geri bıraktıklarından, iki cihetle zarar verdiler:

Birisi: Milel-i saireyi rencide ederek tevhiş ettiler.

Diğeri: Unsuriyet ve milliyet esasları, adaleti ve hakkı takib etmediğinden zulmeder. Adalet üzerine gitmez. Çünki unsuriyet-perver bir hâkim, milletdaşını tercih eder, adalet edemez. Kur’an ferman etmiş:

اِذْ جَعَلَ الَّذِينَ كَفَرُوا فِي قُلُوبِهِمُ الْحَمِيَّةَ حَمِيَّةَ الْجَاهِلِيَّةِ فَاَنْزَلَ اللّٰهُ سَكِينَتَهُ عَلَى رَسُولِهِ وَعَلَى الْمُوْمِنِينَ وَاَلْزَمَهُمْ كَلِمَةَ التَّقْوَى وَكَانُوا اَحَقَّ بِهَا وَاَهْلَهَا وَكَانَ اللّٰهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمًا

“O zaman inkâr edenler, kalplerine taassubu, cahiliye taassubunu yerleştirmişlerdi. Allah da elçisine ve müminlere sükûnet ve güvenini indirdi, onların takvâ sözünü tutmalarını sağladı. Zaten onlar buna lâyık ve ehil kimselerdi. Allah her şeyi bilendir.” (Fetih; 48/26).

İşte şu hadis-i şerif, şu âyet-i kerime, kat’î bir surette menfi bir milliyeti ve fikr-i unsuriyeti kabul etmiyorlar. Çünkü müsbet ve mukaddes İslâmiyet milliyeti ona ihtiyaç bırakmıyor.

اَلْاِسْلَامِيَّةُ جَبَّتِ الْعَصَبِيَّةَ الْجَاهِلِيَّةَ لَا فَرْقَ بَيْنَ عَبْدٍ حَبَشِيٍّ وَسَيِّدٍ قُرَيْشِيٍّ اِذَا اَسْلَمَا

“İslâm, Câhiliyetten kalma ırkçılık ve kabileciliği ortadan kaldırmıştır. Müslüman olduktan sonra, Habeşli bi köle ile Kureyşli bir efendi arasında hiçbir fark yoktur.” [119]

Bu mevzuda birçok hadis-i şerif rivayet edilmiştir. Bunlardan birisi şöyledir: اَلْاِسْلَامُ يَجُبُّ مَاقَبْلَهُ “İslâm dini, kendinden önceki bâtıl olan fiil, hareket, âdet ve inanışları keser, kaldırır.” [120]

Kur’an ve hadis-i şeriflerin ferman-ı kat'îsiyle: Rabıta-i diniye yerine rabıta-i milliye ikame edilmez; edilse adalet edilmez, hakkaniyet gider.

İşte Hazret-i Hüseyin rabıta-i diniyeyi esas tutup, muhik olarak onlara karşı mücadele etmiş, tâ makam-ı şehadeti ihraz etmiş.

Eğer denilse: Bu kadar haklı ve hakikatlı olduğu halde, neden muvaffak olmadı? Hem neden kader-i İlahî ve rahmet-i İlahiye onların feci bir akibete uğramasına müsaade etmiş?

Elcevab: Hazret-i Hüseyin'in yakın taraftarları değil, fakat cemaatine iltihak eden sair milletlerde, yaralanmış gurur-u milliyeleri cihetiyle, Arab milletine karşı bir fikr-i intikam bulunması Hazret-i Hüseyin ve taraftarlarının safi ve parlak mesleklerine halel verip, mağlubiyetlerine sebeb olmuş.

---

[119] Buharî; Ahkâm, s-4. Ebû Dâvud; Sünnet, s-5. Tirmizî; Cihâd, s-28.
[120] Buharî; Ahkâm, s-4. Ebû Dâvud; Sünnet, s-5. Tirmizî; Cihâd, s-28.

Amma kader nokta-i nazarında feci akibetin hikmeti ise: Hasan ve Hüseyin ve onların hanedanları ve nesilleri, manevî bir saltanata namzed idiler. Dünya saltanatı ile manevî saltanatın cem'i gayet müşkildir. Onun için onları dünyadan küstürdü, dünyanın çirkin yüzünü gösterdi. Tâ, kalben dünyaya karşı alâkaları kalmasın. Onların elleri muvakkat ve surî bir saltanattan çekildi; fakat parlak ve daimî bir saltanat-ı maneviyeye tayin edildiler; âdi valiler yerine, evliya aktablarına merci' oldular.

Üçüncü sualiniz: "O mübarek zâtların başına gelen o feci gaddarane muâmelenin hikmeti nedir?" diyorsunuz.

Elcevab: Sâbıkan beyan ettiğimiz gibi, Hazret-i Hüseyin'in muarızları olan Emevîler saltanatında, merhametsiz gadre sebebiyet verecek üç esas vardı:

Birisi: Merhametsiz siyasetin bir düsturu olan: "Hükûmetin selâmeti ve asayişin devamı için, eşhas feda edilir."

İkincisi: Onların saltanatı, unsuriyet ve milliyete istinad ettiği için, milliyetin gaddarane bir düsturu olan: "Milletin selâmeti için herşey feda edilir."

Üçüncüsü: Emevîlerin Hâşimîlere karşı an'anesindeki rekabet damarı, Yezid gibi bazılarda bulunduğu için, şefkatsiz bir gadre kabiliyet göstermişti.

Dördüncü bir sebeb te: Hazret-i Hüseyin'in taraftarlarında bulunan bir sebebti. Emevîlerin Arab milliyetini esas tutup, sair milletlerin efradına "memalik" tabir ederek köle nazarıyla bakmaları ve gurur-u milliyelerini kırmaları yüzünden, milel-i saire

Hazret-i Hüseyin'in cemaatine intikamkârane ve müşevveş bir niyetle iltihak etmişlerdir. Bu iltihak etmeler; Emevîlerin asabiyet-i milliyelerine fazla dokunmuş, gayet gaddarane ve merhametsizcesine meşhur faciaya sebebiyet vermişlerdir.

Mezkûr dört esbab, zahirîdir. Kader noktasından bakıldığı vakit; Hazret-i Hüseyin ve akrabasına o facia sebebiyle hâsıl olan netaic-i uhreviye ve saltanat-ı ruhaniye ve terakkiyat-ı maneviye o kadar kıymetdardır ki, o facia ile çektikleri zahmet, gayet kolay ve ucuz düşer.

Nasılki bir nefer, bir saat işkence altında şehid edilse; öyle bir mertebeyi bulur ki, on sene başkası çalışsa, ancak o mertebeyi bulur. Eğer o nefer şehid olduktan sonra ona sorulabilse, "Az bir şey ile pek çok şeyler kazandım" diyecektir. [121]

İMAM-I GAZALİ'NİN ADALET GÖRÜŞÜ

Gazali: “Her hak sahibine hakkının verilmesi” şeklinde adalet tanımı yaparken, terazinin iki kefesinin denkliği önem arz etmektedir. Gazali; adalet meselesini, ilahi adalet ve beşeri adalet olmak üzere iki başlık altında izah getirmiştir.

Gazalî, Allah’ın adaletinin ne anlama geldiğini bilmeden onun âdil olduğunu anlamanın, fiillerini, yaratıp idare ettiği kâinatı tanımadan da adaletini kavramanın mümkün olmadığını söyler ve kâinatın tanınması konusunda çeşitli örnekler vermektedir. [122]

Gazali: İlahi adalet ile Allah'ın tüm varlık âlemi karşısındaki adaletini kastetmiştir. İlahi adalet olan Allah'ın adaletinin, insanların adaletine

[121] Bediüzzaman; Mektubat, s-50,53.
[122] Gazali; Maḳṣadü’l-esnâ, s-71,73.

benzemediğini düşünmektedir. İlahi adalet: Allah'ın kulları arasında taksim ettiği rızık ve ömür, sevinç ve hüzün, acizlik ve kudret, iman ve küfür, itaat ve isyan gibi her şey, bütünüyle içinde hiç zulüm olmayan mutlak adalet ve içinde hiç haksızlık olmadığı bir durumdur.

Gazali'nin ilâhî adalet anlayışını onun aşağıdaki sözlerinden daha veciz ve beliğ anlatmak mümkün değildir. Allah'ın kulları arasında; taksim ettiği rızık ve ömür, sevinç ve hüzün, acizlik ve kudret, iman ve küfür, itaat ve isyan gibi her şey, bütünüyle, içinde hiç zulüm olmayan mutlak adalet ve içinde hiç haksızlığın olmadığı bir durum olarak nitelemiştir.

Bu taksim gerektiği gibi, gerektiği şekilde ve gerektiği kadar olan hak ve vacip tertip üzeredir. Ondan daha iyisi, daha tamı ve daha mükemmeli asla imkân dâhilinde değildir. Eğer mümkün olsaydı ve gücü yetmesine rağmen esirgese ve lütfetmeseydi, bu cömertliğe aykırı bir cimrilik ve adalete aykırı bir zulüm olurdu. Allah için böyle bir durum söz konusu değildir. [123]

Gazali: Beşeri adaleti anlatırken, insanı ön planda tutarak meseleye yaklaşmaktadır. Beşeri adaleti de kendi içinde ferdi ve sosyal adalet olarak ikiye ayırmıştır.

Ferdin veya bireyin içinde taşıdığı ilim kuvveti, gazap kuvveti, şehvet kuvveti ve bunların birleşiminden doğan adalet kuvvetinden ahlaki adaletin doğduğunu söyler.

Ahlaki adaletin; diğer tüm adalet dallarının temeli olarak gören Gazali, insanın içinde sağladığı

[123] Gazâlî; İhyâ, c-4, s-258.

adaletin aileden başlayarak sosyal ortama yayılacağını ve devlete kadar ulaşacağını savunur.

İMAM-I GAZALİ'NİN SOSYAL ADALET GÖRÜŞÜ

Sosyal adalet: Toplumun aksayan yönlerinde eşitlik ve hakkaniyeti ifade etmektedir. Sosyal adalet teriminde âlimlerin görüş birliği olmadığı gibi, pek çok tanımlama girişimi de mevcuttur.

Gazali'nin düşüncesinde, sosyal adalet kavramının dört temel özelliği bulunmaktadır. Fert, devlet, toplum ve karşılıklı ilişkilerdir. Mesela: Kişinin Adaleti sağlama ve zulümden kaçma hususunda kişinin gayreti tek başına yeterli olamayacağı, sosyal adaletin sağlanması devlet, toplum ve karşılıklı ilişkilerle sağlanabileceğini savunmaktadır. Bir noktadan da sosyal adaleti, karşıdakinin menfaatine olacak şekilde davranma olarak tanımlar

Adaletin zıddı olarak zulmün doğduğunu belirtir ve zulümden kaçınma, zulmü terk etme veya başkasına zarar vermeme durumlarında, islam dinini referans almaktadır. “Farz-ı ayn" ve “farz-ı kifaye" kavramları bağlamında adalet ve sosyal adaleti açıklar. Farz-ı ayn kişisel veya bireysel sorumluluk alanını ifade ederken farz-ı kifaye ise kolektif veya sosyal sorumluluk alanını teşkil etiğini savunur. Farz-ı kifayede sorumlu, mükellefler ve bütün toplumdur. Buradaki sorumluluklar; dini konular, insan hayatıyla ilgili olanlar ve bu ikisinin birleşiminden doğanlardır. Sosyal adalet anlayışında dinin, nefsin, aklın, neslin ve malın korunmasını gerekli görür. Bunların korunmasına “maslahat"

adını verir. Maslahatı da; zorunlu ve kesin durum olarak görür.

Genel olarak bakacak olursak: Gazali: mağduriyetlerin önlenmesi ve adaletin tesis edilmesinin çaresi olarak her seviyede sosyal adaletin ön plana çıkarılması gerekliliğini savunur. Bireyin içinden başlayarak aileye, topluma oradan devlete kadar ulaşır. Buna göre adalet her bireyin içinde taşıdığı bir değer haline geldiğinde aileler, toplumlar, devletler ve hatta tüm dünyaya adalet hükmedeceğini savunur. Ancak ne var ki insanın içinde iyi ve kötü huylar mevcut olduğundan her bireyin içyapısı gereği adaletin hükmetmesi mümkün olmaz. Ama yine de sosyal adaletin tesisine çalışılmalıdır.

Gazali devamlı olarak adalet kavramını ön planda tutmuştur. Yöneticilerin adil olmasını istemiştir. Adil yöneticiyi devamlı methetmiştir.

Örneğin: Başkanın bir günlük adil yönetimi, yetmiş yıllık ibadetten daha üstündür. Hadis-i şerifte şöyle buyruluyor.

“Devlet yönetimi çetin bir iştir. Devlet adamları, kendilerine, adaleti nasıl gerçekleştireceklerini öğretmeleri ve bu ağır yükü hafifletmeleri için din âlimlerini yakın tutmadıkça sağlıklı bir yönetimi gerçekleştiremezler.”

Başkan kâfir de olsa, halkına zülüm yapmadıkça idareciliği bakidir.

Allah nasıl olmuş da Mecusilere dört bin yıl boyunca dünyanın iktidarını vermiştir? Diye sorulan suale söyle cevap vermiştir. Onlar, adaletle yönetmişler, asla zulüm yapmamışlardır. İnsanların

Yüce Allah'a en sevimlisi ve en yakın olanı, adaletli liderdir. O'nun en çok buğzettiği ve (dergâh-ı izzetinden) uzak tuttuğu kişi de zalim liderdir. [124]

"Şunu biliniz ki, sizinle Allah (c.c) arasında olan şeylerin affedilmesi mümkündür. İnsanlara zulüm olan işlere gelince, Allah (c.c) onun hakkını kıyamete kadar sizden kaldırmaz. Bunun tehlikesi çok büyüktür. Adaletli ve vicdanlı sultanlardan başkası bu büyük tehlikeden emin olamaz. Adaletin ve vicdanın kıymeti o zaman bilinir. "Unutma! Adalet ve vicdan, iman ağacının dalları ve meyveleridir.

İslam âlimleri: "Dinin bekası başkanla, başkanın bekası askerle, askerin bekası mali güçle mümkün olur. Aynı şekilde mali güç, ülkenin bayındır olmasıyla, ülkenin bayındır olması da, adil yönetimle olur." Demişlerdir.

İbnü'l Mukaffa şöyle demiştir: "Hint krallarının o kadar çok kitabı vardı ki, fillerle taşınırdı. Bir gün bilgelerine bu kitapların özetini çıkarmalarını emrettiler. Bilgeler, toplandılar ve kitapları şu dört sözle özetlediler:

Birinci söz krallar içindi: Adaletle hükmetmek.

İkinci söz halk içindi: İtaat etmek.

Üçüncü söz nefis içindi: Acıkmadan yememek.

Dördüncü söz insan içindi: Nefsin kötülüklerini görüp ona göre hareket etmek.

Gazâlî: Allah'ın tanım gereği âdil olduğunu, ama onun adaletinin insanlarınkine benzemediğini belirtir. Onun bu hususta akıl yürütmesi aşağıdaki

[124] El-Müttakî, Kenzu'l-Ummâl, Hadis No:14608.

şekilde özetlenebilir: Bir insan için, başkasının mülkünde tasarrufta bulunmaktan dolayı zulüm tasavvur edilebilir; ancak Allah için, onun mülkü dışında bir mülk olmadığı için böyle bir şey tasavvur edilemez. Allah'ın dışındaki her şey, insanlar ve cinler, melekler ve şeytanlar, yer ve gökler, hayvan, bitki ve cansızlar, idrak edilenler ve his edilenler yok iken onun tarafından yaratılmışlardır, sonradan olmuş şeylerdir. Kendisi var ve ondan başka hiçbir şey yok iken, ihtiyacı olduğundan değil, kudretini göstermek istediğinden dolayı onları yarattı. Bundan dolayı hiç kimsenin ve hiçbir şeyin ona karşı ileri sürebileceği bir hakkı yoktur ve yine bundan dolayı onun hakkında zulüm tasavvur edilemez. [125]

Gazâlî: Allah'ın güzel isimleri olan esma'ul-husna arasında el-Adl, yani âdil ve el-muksit, yani mazlumun hakkını zalimden alıp iade eden, anlamındaki isimlerini de sayar. Ve bir önceki başlık altında işaret ettiğimiz adalet tanımına uygun olarak, Allah'ın adaletinin kâinatta ve insanda, her şeyin kendine en uygun yerde olması anlamına geldiğini belirtir. Ona göre hem bir bütün olarak kâinatta, hem de insanda hikmete ve adalete dayalı bir düzen vardır. Nitekim kâinat ve insandan verdiği örneklerle bu düzeni anlatmaya çalıştıktan sonra durumu şöyle özetler. [126]

Kısacası, bilesin ki, bir şey bir yerde yaratılmışsa, orası en uygun olduğu içindir. Oranın sağında ya da solunda, aşağısı ya da yukarısında olsa eksik, elverişsiz, çirkin, orantısız veya nahoş görüntülü olurdu. Mesela burun yüzün ortasında

[125] Gazâlî; İhyâ, c-1, s-112,113.
[126] Gazali; Maḳṣadü'l-esnâ, s-98,99.

yaratılmıştır; eğer alında ya da yanakta yaratılmış olsaydı faydalarına bir çeşit halel gelirdi. [127]

KADERİN ADALET ETMESİ

Kaderin adalet etme meselesine önceden de değinmiştik Şimdi; biraz daha detaylı ve olarak ve misallerle anlatmaya çalışalım. Kaderin adalet etmesi ve beşerin zulmetmesi meselesi:

Bir kimse geçmişte gizli bir suç işler ve bu suçunu gizler, kimse o kişinin işlemiş olduğu suçu da bilmez, dolayısıyla o suçtan dolayı ceza almaz. İleriki bir zaman içerisinde, bu kimse hiç karışmadığı ve tamamen suçsuz olduğu bir olaydan dolayı ceza alır ve cezasını çeker. Hâlbuki adamın bu olay ile hiçbir ilgisi yoktur. İşte kader bu adamın geçmişte işlediği suçtan dolayı çekmediği cezayı, ilgisi olmadığı olaydan dolayı aldığı ceza ile çektirir. İşte kader adalet etmiş olur. Bu kişiye; ilgisi olmadığı olaydan dolayı insanlar da iftira atıp ceza vererek, zulmetmiş olur. İşte kader adalet etmiş, insanlar da zulmetmiş olurlar.

Yine bir kimse geçmişte gizli bir iyilik yapar; bu yaptığı iyiliği gizli tutar. Kimse onun yaptığı o iyiliği bilmez. O iyiliğin karşılığını almamış gibi görünsede, bir gün hiç ümidinin olmadığı bir anda karşılıksız iyilik görür. Yine kader adalet etmiş olur. Bu gördüğü iyilikten dolayı da, insanlar nazarında bu kişiye iyilik yapılmış gibi görünür. İşte kader adalet etmiş, insanlar da iyilik yapmış olurlar.

Bundan dolayı insan; başına gelen musibet ve belalara isyan etmemeli. Acaba hangi karıncayı öldürdüm, hangi karınca yuvasını bozdum, nerede

[127] Gazali; Maḳṣadü'l-esnâ, s-99.

bir hata işledim de bu başıma geldi diye, kendisini muhasebeye çekmelidir. Kusurunu kendinden bilip tövbe ve istiğfar etmeli. İşte hayatımızda başımıza gelen musibet ve belalara bu nazarla bakmalıyız.

Şuda iyi bilinmeli; kimsenin yaptığı yanına kâr kalmaz. Çünkü Allah adil-i mutlaktır; imhal eder, yani mühlet verir; ama asla ihmal etmez. Tarihte görüldüğü gibi nice Nemrutlar firavunlar helak olup gitmişlerdir.

Hz. Ali (r.a) bir defasında yanındakilere: “Ben hiç kimseye ne bir iyilik ve nede kötülük yaptım!” dedi. Oradaki insanlar şaşırdılar ve: “Efendim, bu nasıl olur? Kötülük yapmadığınız doğru, fakat hiç kimseye iyilik yapmadınız mı? Bizler sizin çok iyiliğinizi gördük!” dediler.

Hz. Ali (r.a): “Ben her ne yaptımsa kendime yaptım” dedi ve şu ayeti okudu: “Kim iyi bir amel yaparsa, bu onun kendi faydasınadır. Kim de kötü bir amel yaparsa, bunun zararı kendi nefsinedir. Sonra Rabbinize döndürüleceksiniz. O size hak ettiğinizi verir.” (Câsiye, 45/15).

Kaderin adalet ettiği bir yerde, bir kimse zulme uğrarsa kaderin bir gün adalet edeceğini bilir kendisini üzmez ve karamsarlığa düşmez. Kötülük yapmak isteyen bir kişiye de, kaderin bir gün adalet edeceğini hatırlatır, yapacağı kötülüğün bir gün kendi başına da geleceğini düşündürür, kötülük yapmaktan vaz geçirir. İşte kaderin adalet etmesi, zulme uğrayanı kederden kurtardığı gibi, kötülük yapmak isteyeni de kötülük yapmaktan alıkoyor.

İnsanlar başına gelen musibetler ve uğradığı zulümlerden sonra, bir gün muhakkak kaderin

adaletiyle karşılaşacaktır. Bir insanın yapmadığı bir işten dolayı o insana birileri zulüm yapabilir. Fakat kader o insanın gizli hatalarına binaen, birilerinin eliyle yapılan musibetle o insanı hem terbiye eder, hem hatasına kefaret yapar.

Allah'ın adaletinin kadere yansımasıyla herkes işlediği iyi veya kötü amelin karşılığını bu dünyada da görülüle bileceği gibi esas kaderin adalet etmesi ahirette olacaktır. Böyle bir adalet te insanı kedere düşmekten kurtarır. Kaderin adalet etme yansımalarını, dünyada gözümüzle görüp şahit olduğumuz için, öncelikle dünyaya ait misallerle anlatmaya çalışacağız. Ahirete ait kaderin adalet etme yansımalarını ise, ileriki sayfalarda izah etmeye çalışacağız.

Şuda unutulmamalı insanın başına gelen her musibet ve zulüm, illa kendi işlediği günahları ve yaptığı zülümler neticesinde olacak diye bir şey olamaz. Cenab-ı Hakk; dilediği zaman imtihan etmek için insana musibet verebilir.

KADERİN ADALET ETTİĞİ HARUN REŞİT KISSASI

İnsan ister iyilik yapsın isterse kötülük yapsın, kaderin bir gün adalet edebileceğini düşünmesi gerekir. Kaderin adalet ettiği bir yerde de, kötülük yapacak bir kişi kötülüğü yapacağı zaman en aşağı iki kere düşünmesi lazım.

Harun Reşit'in ibretlik kıssası kaderin adalet etmesine güzel bir örnek teşkil etmektedir

Harun Reşit'in bahçesinde bir gülfidanı vardı. Bu gülfidanının gülünü merak ediyordu. Bahçıvanına, fidanın bakımını iyi yapmasını, gül açtığında da,

gülünü kimseye kopartmadan kendisine getirmesini emretmişti.

Halifenin emrini yerine getirmek için, gece gündüz fidanın üzerine titreyen bahçıvan; bir gün, henüz yeni açılmış olan gülün dalına konan bir bülbülün, gülü gagalayarak yapraklarını uçurup, darmadağın ettiğini görür ve durumu üzülerek halifeye arz eder.

Halife durumu anlayınca: Üzülme bahçıvan efendi, bülbülün yaptığı yanına kâr kalmaz der. Ferahlayan bahçıvan, tekrar ağaçların arasındaki işine döner.

Bir gün bakar ki, otların arasında dolaşan bir yılan, o bülbülü ağzına almış, dikenlerin arasına doğru kayıp gidiyor. Durumu halifeye arz eder. Halife: Üzülme, yılanın da ettiği yanına kâr kalmaz der.

Bir müddet sonra bahçıvan, yine otlar arasında dolaşırken, işi azıtan azgın yılan, bahçıvanın ayağına dolanır ve onu sokmaya çalışır. Bahçıvan, elindeki kürekle kendini kurtarır ve yılanı öldürür ve durumu da halifeye arz eder. Halife Harun Reşit: Üzülme efendi, senin yaptığın da yanına kâr kalmaz der.

Aradan zaman geçer ve bahçıvan, bir suç işler. Halife de, cezalandırılması için hâkimin huzuruna sevk eder. Ancak, bahçıvan, hâkimin bütün suallerini cevapsız bırakır. Ben ancak halifeye karşı konuşurum. Başka kimse, benden cevap alamaz der.

Nihayet Harun Reşit'in huzuruna getirilen bahçıvan, şöyle konuşur. Efendim; siz "Bülbülün yaptığı yanına kâr kalmaz" dediniz; onu yılan yuttu. "Yılanın da yaptığı yanına kâr kalmaz" dediniz; onu

da ben öldürdüm. Benim de yaptığımın yanıma kâr kalmayacağını söylediniz; işte o da oldu. Zat-ı Şahaneniz, benim kusurumu affedip, bağışlayınız! Siz bana etmeyiniz ki, size de bir eden bulunmasın.

Bahçıvanın bu sözleri, Halife Harun Reşit'in çok hoşuna gider. Kendi şahsına karşı suç işleyen bahçıvanın kusurunu affederek onu bağışlar. Evet, atalarımız: "Etme bulma dünyası" "Eden bulur" sözü de bu mânâyı işaret eder.

Aşağıdaki ayet-i kerimelerde bildirildiği gibi; büyüklüğün şanı, sana yapana aynısını yapmak olmayıp, onu affetmektir. Geçmişteki olaylardan ibret almaktır. "İyiliğin karşılığı ancak iyiliktir". (Rahmân; 55/60).

Sen af yolunu tut, iyiliği emret, cahillerden yüz çevir. (A'râf; 7/199).

Bir kötülüğün karşılığı aynı kötülükle ceza çekmesidir. Ama kim bağışlar, düzeltme yolunu tutarsa onun mükâfatını Allah verir. Hiç şüphe yok ki O haksızlık edenleri sevmez. (Şûra; 42/40) buyurulmaktadır

Onlar, Rablerinin rızasına ermek için sabreden, namazı dosdoğru kılan, kendilerine verdiğimiz rızıklardan gizli olarak ve açıktan Allah için harcayan ve kötülüğü iyilikle ortadan kaldıranlardır. İşte bunlar için dünya yurdunun iyi sonucu vardır. (Ra'd, 13/22).

Yine bu kıssada da; kaderin adalet ettiğini görüyoruz. Bir yerde, bir kimse zulme uğrarsa kıssada da görüldüğü gibi, kaderin bir gün adalet edeceğini bilir, kendisini üzmez ve karamsarlığa düşmez. Kötülük yapacak bir kişi de, kaderin bir gün

adalet edeceğini bilir, yapacağı kötülüğün kendi başına geleceğini düşünür, onun sıkıntısıyla yaşar ve bir daha kötülük yapmama gayretine girer.

BİR BARDAK SÜTLE KADERİN ADALET ETMESİ

Yukarıda kötülük yapanlara karşı kaderin nasıl adalet ettiği anlattık. Bir kimse kötülük yapar da, hiç dahli olmadığı bir olayda cezasını çektiği gibi, şimdi de yapılan iyilik karşısında kaderin nasıl adalet ettiği görelim.

Kaderin adalet ettiği bir yerde, insan iyilik yapar ve yaptığı iyiliği unutur gider. İnsan unutur ama o iyiliği Cenab- ı Hakk unutmaz, kader bir gün adalet eder o iyiliğin karşılığında kat kat mükâfata ulaşabilir. İşte aşağıdaki hikâyede bir bardak sütte, kaderin nasıl adalet ettiğini göreceğiz.

Atalarımız: “İyilik yap denize at, balık bilmezse Halık bilir” demişler. Bu hikâyede iyiliğin kıymetini hem balığın bildiğini, hem de yüce yaratıcının kaderle nasıl adalet ettirdiğini göreceğiz.

Howard Kelly, yoksul bir ailenin çocuğuydu. Okul masraflarını karşılamak için kapı kapı dolaşarak eşyalar satardı.

Birgün, hiçbir şey satamamıştı ve karnı da çok acıkmıştı. Artık çalacağı ilk kapıdan yiyecek bir şeyler istemekten başka çaresi yoktu.

Önüne gelen ilk kapıyı çaldı. Kapıyı sevimli genç bir bayan açtı. Çocuk; kapıyı açan sevimli genç bayanı görünce utandı. Yiyecek bir şeyler istemek yerine, yalnızca: ”Affedersiniz, bir bardak su rica edebilir miyim?” diyebildi.

Genç bayan, çocuğun aç olabileceğini düşünerek, çocuğa kocaman bir bardak süt getirdi. Çocuk, sütü yavaş yavaş içti. Genç bayana “Çok teşekkür ederim, borcum ne kadar?” diye sordu.

Genç Bayan: “Borcunuz yok” diyerek, yüzünde sıcak bir gülümsemeyle devam ederek: ”Annem bize, gösterdiğimiz şefkat ve nezaket karşılığı olarak asla bir bedel ödenmesini beklemememizi öğretti” dedi.

Çocuk: “O halde size çok teşekkürler, yürekten teşekkür ederim” dedi.

Howard Kelly, evin önünden ayrıldığı zaman kendisini yalnızca bedensel olarak değil, ruhsal olarak da güçlü hissediyordu.

Howard Kelly zamanla kendini çok iyi yetiştirir, çevresinde bilgi tecrübesine başvurulan bir uzman doktor olur.

Yıllar sonra genç bayan çok ender rastlanan bir hastalığa yakalanmıştı. Yöredeki doktorlar çaresiz kalınca, hastalığı ile ilgili araştırmalar yapılması için onu büyük kente gönderdiler. O büyük kentin uzman doktoru olan Dr. Howard Kelly, muayene etmesi için çağrılır.

Muayene etmesi için çağrıldığı hastanın hangi kasabadan geldiğini sordu ve cevabı duyunca çok heyecanlandı. Yıllar geçmesine rağmen, yıllar önce kendisine sevgiyle yaklaşan bayanı ilk gördüğü anda tanıdı. Yaşlı bayanı hastalığından kurtarmak için elinden geleni yaptı.

Uzun süren tedaviden sonra bayan sağlığına kavuştu. Dr. Howard Kelly, denetlemesi için önüne getirilen faturaya şöyle bir baktı ve üstüne birşeyler

yazarak zarfın içine koydu ve hasta bayanın odasına gönderdi.

Kadın elleri titreyerek aldı zarfı eline. Açmaya korkuyordu. Hastane faturasını asla ödeyemeyeceğini ve geri kalan yaşamı boyunca bu faturayı ödemek için çalışacağını biliyordu. Sonunda zarfı açtı ve faturaya iliştirilmiş bir not dikkatini çekti.

Kâğıtta şunlar yazılıydı: “Hastane giderlerinin tamamı bir bardak süt karşılığı ödenmiştir.”

Yine bu kıssada da; kaderin adalet ettiğini görüyoruz. Aşağıdaki ayetlerde de görüleceği gibi; insanlar yaptıkları iyilikleri; hem Allah'ın rızasını kazanmak hem de, insani bir görev olarak yaparlar. İşte yüce yaratıcının rahmeti de çok geniş olduğu için, insanların yaptıkları bu iyilikleri karşılıksız bırakmaz, misli misli karşılığını vermektedir.

Allah'ın rahmeti, iyilik edenlere yakındır. (A'raf; 7/56).

Erginlik çağına erişince, kendisine hüküm ve ilim verdik. İşte Biz, iyilik yapanları böyle ödüllendiririz. (Yusuf, 12/22).

De ki: "Ey iman eden kullarım, Rabbinizden sakının. Bu dünyada iyilik edenler için bir iyilik vardır. Allah'ın arz'ı geniştir. Ancak sabredenlere ecirleri hesapsızca ödenir." (Zümer; 39/10).

Yukarda hem hikâyede hem de ayetlerde bahsedildiği gibi; kaderin adalet ettiği bir yerde, insanın yaptığı iyilik bir gün karşısına çıkar, o iyiliğin karşılığında kat kat mükâfat görebilir. Böylece kaderin adalet etmesiyle, insan hem kederden kurtulur, hem de iyilik yapmak için şevki artar.

Daima iyilik yapman sevdasına düşer, iyilik yapmanın yollarını arar.

İşte kaderin adalet etmesi, iyilik yapanın şevkini artırdığı gibi, insanın kederle işinin olmayacağını aşılar. Yaşamından haz duyar, geleceğe ümitle bakar.

KADERİN ADALET ETTİĞİ MAĞARA HADİSESİ

Peygamber efendimiz (s.a.v) mağarada mahsur kalan üç kişiden şöyle bahsetmektedir. İbn Ömer (r.a)'dan nakledildiğine göre: Allah Rasulü (s.a.v) şöyle buyurmuştur:

"Bir zamanlar üç kişi yolda giderlerken yağmura tutulmuşlar. Bunlar hemen dağdaki bir mağaraya sığınmışlar. Derken mağaranın ağzı, dağdan kopup düşen büyük bir kaya ile kapanmış. Bunun üzerine birbirlerine: "Hayatımızda sırf Allah için işlediğiniz bir takım iyi ameller varsa onlar vasıtasıyla Allah'a dua edelim. Belki Allah bu kayayı açar" dediler.

Bunlardan birisi: "Allah'ım! Bilirsin ki benim, çok yaşlı anne ve babam, bir karım ve bir kaç küçük çocuğum vardı. Ben her gün onlar için koyunları otlatırdım. Koyunları onların yanına sürüp getirdiğim zaman sütlerini sağar, çocuklarımdan önce anne ve babama süt içirirdim.

Bir gün geç kaldım, karanlık bastıktan sonra ancak gelebildim. Annem ve babamı uyumuş olarak buldum. Yine her zamanki gibi, koyunlarımı sağdım ve çocuklarım açlıktan bağrıştıkları hâlde anne ve babamdan önce onlara süt içirmeyi münasip bulmadım. Anne ve babamı da uyandırmaya kıyamadığım için, sabaha kadar başları ucunda, hazır vaziyette ayakta bekledim.

Hiç şüphe yok sen pekiyi bilmektesin ki ben ana ve babama yaptığım bu hizmeti yalnız senin rızan için yapmıştım. Şu kayayı kaldır.” diye dua etti. Bunun üzerine Allah kayayı biraz araladı ve o delikten dışarıyı gördüler. Ama dışarıya çıkmaya imkân yoktu.

Onlardan bir diğeri: “Ey Allah'ım! Amcamın bir kızı vardı. Onu, bir erkek kadını nasıl severse öyle aşırı bir sevgi ile seviyordum. Fakat o başkası ile evlendi ve çocukları oldu. Daha sonra geçim sıkıntısı çekmeye başladı. Çocuklarını geçindiremediği için bana başvurup, kendisine yardım etmemi istedi.

Ben de kendisini bana teslim etmedikçe, ona yardım etmeyeceğimi söyledim. Ardından çocukları zor durumda olduğu için bir daha, kapıma gelip yalvardı. Ben yine benimle birlikte olmadığı müddetçe yardım etmeyeceğimi söyledim. Nihayet o buna mecbur kaldı ve teklifimi kabul etti.

Bunun üzerine onunla birlikte olmak üzere idim ki: Ey Allah'ın kulu! Bu iş ancak nikâhlı eşler arasında helâl olur. Allah'tan kork ve bu işten vazgeç! Dedi.

O bu sözleri söyleyince derhal kendimi toparlayıp bu işten vazgeçtim. Ardından onların ihtiyaçlarını fazlasıyla karşılayacak şekilde yardım edip gönderdim.

Allah'ım! Eğer bunu senin rızan için yaptıysam, şu mağaranın ağzındaki kayayı kaldır” dedi. Adamın bu duası üzerine Allah'u Teâlâ da kayayı biraz daha kaldırdı. Yine dışarıya çıkmaya imkân yoktu.

Öteki de: “Ey Rabbim, ben iki ölçek buğday gündelikle işçi çalıştırıyordum. Bir gün öğle vakti bir

işçi geldi. Akşama kadar diğer işçilerin gün boyunca yaptıklarına eş değerde iş yaptı. Ben de ona tam gün yevmiye vermek istedim. Bu durum karşısında diğer işçiler itiraz ettiler. O işçi de kızıp ücretini almadan çekip gitti.

Ben de o adamın hakkı olan iki ölçek buğdayı toprağa ekmeye devam ettim ve çobanları ile birlikte bir hayvan sürüsü elde ettim. Bir gün o adam gelip benden kalan ücretini istedi. Ben de kendisine çobanları ile birlikte şu sürü senin, dedim. Adam sürüsünü alıp gitti.

Ey Allah'ım! Eğer bunu senin rızan için yaptıysam, şu kayayı kaldır!" diye dua etti. Dua biter bitmez mağaranın ağzını kapatan kaya tamamen kaktı. Adamlar çıktılar ve yollarına devam ettiler. [128]

Hadis-i Şerif'te de belirtildiği gibi; kaderin adalet ettiğine şahit olmaktayız. Sıkıntılı durumlarda kaderin adaleti insanın imdadına yetişmektedir. İnsanın yaptığı iyiliğin bir gün karşısına çıkacağını bilmesi gerekir. Böylece kaderin adalet etmesiyle, insan hem kederden kurtulur, hem de iyilik yapmak için şevki artar. Daima iyilik yapmaya çalışır.

İşte kaderin adalet etmesi, iyilik yapanın şevkini artırdığı gibi, insanın kederle işinin olmayacağını aşılar. Yaşamından haz duyar, geleceğe ümitle bakar.

HZ. MUSA (A.S)'IN ÜÇ KİŞİYLE İLGİLİ KISSADA KADERİN ADALET ETMESİ

Yine bu kıssada da olduğu gibi, kaderin adalet ettiğine şahit olacağız.

---

[128] Buhari; İcâre, s-12.

Hz. Musa (a.s)’ın üç kişiyle ilgili ibretlik kıssası kaderin adalet etmesine güzel bir örnek teşkil etmektedir.

Allah (c.c) Musa Aleyhisselam'a: Ya Musa sana acaibattan bir sır bildireyim mi? buyurdu. Musa Kelimullah: Göster ya Rabbi! Diye iltica etti.

Allah tarafından: Ya Musa! Git filan yerdeki çeşmenin başında kimse görmeyecek şekilde bir yere gizlen ve bekle! Emri geldi. Musa (a.s) gitti, tarif edilen çeşmeyi buldu ve beklemeye başladı.

Biraz sonra atlı bir adam çeşmenin başına geldi, atından indi, altın kesesi bağlı olan kemeri çeşmenin üstüne koydu, kendisi su içip atını suladı ve zaruri ihtiyaçlarını tamamlayıp atına bindi gitti. Fakat giderken altın kesesi bağlı olan kemeri çeşmenin üstünde unuttu.

Çok geçmeden bir çocuk geldi, o da su içti ve yolcunun unuttuğu altın kesesi bağlı olan kemeri alıp gitti. Aradan çok zaman geçmeden bu sefer bir âmâ geldi, abdest aldı ve bir kenara çekilip ibadete başladı.

Biraz sonra altın kesesi bağlı olan kemeri unutan atlı adam geri geldi. Altın kesesi bağlı olan kemerini çıkarıp bıraktığı yere baktı ki, orada yok.

Doğru âmâ’nın yanına vardı ve altın kesesi bağlı olan kemerini unuttuğunu, vermesini söyledi. Âmâ: Görüyorsun ki, iki gözüm de görmüyor. Ben kese falan almadım diyerek adamı iknaya çalıştı ise de, adam bir türlü inanmadı. Altın kesesi bağlı olan kemeri sen aldın, vermiyorsun diyerek, âmâ’ya vurdu, o da düşüp öldü. Adam altın kesesi bağlı olan kemeri bulamadığı gibi, âmâ’yı da öldürmüş oldu.

Hz. Musa gizlendiği yerden manzarayı buraya kadar takip etti ve sırrına vakıf olamadığı bu hadisenin mahiyetini öğrenmek için Cenab-ı Hakk'a ilticada bulundu.

Allah'u Teâla meseleyi şöyle izah buyurdu: Ey kelimim Musa! Altın kesesi bağlı olan kemeri alan çocuğun babası daha evvel o atlı ağanın hizmetinde çalıştı ve ağa da onun hakkını vermemişti. Şimdi hakkını almış oldu.

Âmâ ise, daha evvel o ağanın babasını öldürmüştü. Sonra gözleri kör olduğu için onu tanıyan çıkmadı ve unutuldu gitti idi. Ama ben unutmadım ve âmâ'nın ölümünü o adam vasıtasıyla yaparak kısası yerine getirmiş oldum. Bu hadise karşısında Musa Aleyhisselam; Allah'a şükrederek secdeye kapandı. [129]

Yine bu kıssada da olduğu gibi, kaderin adalet ettiğini görüyoruz.

HZ. YUSUF KISSASINDA KADERİN ADALET ETMESİ

Hz. Yusuf kıssasında da kaderin adalet etmesine şahit olmaktayız.

Kur'an-ı Kerim'de Yusuf suresinde Hz. Yusuf kıssası anlatılmaktadır. "Kur'an-ı Kerim ve Hadis-i Şerifler Işığında Kader" kitabında geniş bir şekilde anlatıldığı gibi özet olarak kıssa söyle gelişir. Bir zaman Yusuf babasına, "Babacığım! Ben rüyamda on bir yıldızla güneşi ve ayı bana secde ederken gördüm" demişti. (Yusuf, 12/4). Yusuf bu rüyayı, henüz çocuk yaşlarında iken görüyor. Rüyasını

[129] İmam-ı Gazzali; Keşfu'z-Zunun et-Tibru'l- Mesbuk fi-Nasihati'l-Mülükkubat, s119.

Kur’an da, “kuvvet ve basiret sahibi olarak zikredilen” babası Hz. Yakup’a anlatıyor. (Sad, 38/45). (Babası) “Yavrucuğum! Rüyanı kardeşlerine anlatma, sonra sana tuzak kurarlar. Çünkü şeytan insana apaçık düşmandır.” (Yusuf, 12/5).

“Böylece Rabbin seni seçecek; sana ehadisin te’vilini (rüyaların tabirini) öğretecek ve daha önce ataların İbrahim ve İshak’a nimetini tamamladığı gibi, sana ve Yakup soyuna da nimetini tamamlayacaktır. Şüphesiz ki Rabbin; Alîm’dir, Hakîm’dir” dedi. (Yusuf, 12/6).

Bu rüya üzerine Hz. Yakup, Yusuf’unu elinden geldiğince korumaya başlar. Zaten Yusuf’u çok seviyordu, birde rüya devreye girince, bu sevgi, şefkat, himaye daha da arttı. Daha önceki yanan sevgi ve şefkat ateşi, etraftakiler tarafından bariz bir şekilde fark ediliyordu. Yusuf’u bir an olsun yanından ayırmaz oldu. Artık Yusuf güzelliği yanında, ayrıca yüksek bir ahlaka sahip olmuştu. Bu kadar hasletlere sahip bir çocuk, herkesin dikkatini çektiği gibi, anneleri ayrı diğer kardeşlerinde, dikkatini bir şey vesile olarak çekiyor. (Bu vesileler; Hz. Yakup’un sevgi ve şefkati olabilir, Yusuf rüyasını babasına anlatırken, birileri duymuş olabilir veya şeytan vesvese vermiş olabilir). Kardeşler, Yusuf ve Bünyamin’i kıskanmaya başlarlar. [130]

Hz. Yusuf’un kardeşleri; Hz. Yusuf’u kıra gezmeye götürme bahanesiyle Hz. Yakup’tan izin alırlar. Kıra götürürler ve orada Hz. Yusuf’a işkence yaparlar ve ardından da kuyuya atarlar. Hz. Yusuf’u kuyudan mısırlı tacirler çıkarırlar ve Mısırda cüz’i bir

[130] Taberî; Tarih, c-1, s-165.

fiyata Mısırlı azize satarlar. Mısırlı azizin evinde gençlik çağına gelince Hz. Yusuf'a azizin eşi sarkıntılık yapmaya kalkar ve suçunu Hz. Yusuf'un üzerine yıkar. Sonuçta Hz. Yusuf zindana atılır.

Hz. Yusuf zindanda iki kişinin rüyasını yorumlar Zindandaki mahkûmlardan birisi Hz. Yusuf'un rüyayı yorumladığı gibi zindandan çıkar. Belirli bir zaman sonra Mısır'ın Meliğ'i bir rüya görür ve rüyasının tabir edilmesini ister. Zindandan çıkan mahkûm ben bu rüyanın tabirini yapacak kişi biliyorum der ve zindana gönderilir. Hz. Yusuf rüyayı yorumlar, bu yorum Meliğ'in çok hoşuna gider. Melik Hz. Yusuf'u zindandan çıkartır ve Mısır hazinelerinin başına geçirir.

Hz. Yusuf Mısır hazinelerinin başında iken, Mısır'da kıtlık baş gösterir. Mısır'da kıtlık baş gösterince Hz. Yusuf'un Bünyamin'in haricindeki kardeşleride erzak almak için saraya gelirler. Kardeşler Hz. Yusuf'u tanıyamazlar ama Hz. Yusuf onları tanır. Hz. Yusuf kardeşlerinin erzağını verir ve bir daha kardeşinizi getirmezseniz size erzak vermem der. Babalarından Bünyamin'e zorla izin alarak tekrar sarayının yolunu tutarlar. Sarayda güzelce ağırlanırlar ve Hz. Yusuf; Bünyamin'in yüküne değerli bir su kabı koydurarak erzaklarını verir. Yola koyulurlar ve arkalarından bir tellal "Ey kafile herhalde siz hırsızsınız" diye seslendi. Onlar da "ne kaybettiniz?" dediler. "Melikin su kabını kaybettik" dediler. "Su kabını bulup getirene bir deve yükü bahşiş var, ben de buna kefilim" dedi. (Yusuf, 12/70-72).

Kardeşler: “Allah’a yemin olsun ki, biz buraya fesat çıkarmak için gelmedik. Biz hırsız da değiliz” dediler, (Yusuf, 12/73).

“Eğer yalan söylüyorsanız cezası nedir” dediler. Kardeşler: “Kayıp eşya kimin yükünde çıkarsa o kişi mal sahibinin yanında bırakılır” dediler. (Yusuf, 12/74-75).

Su kabı zaten Bünyamin’in yüküne konulmuştu oradan çıkar ve Bünyamin alıkonulur.

İşte Bünyamin’in alıkonulmasında şu dikkatimizi çekmektedir. Kardeşler her türlü tedbiri almalarına rağmen Bünyamin’in alıkonulmasına engel olamadılar. Allah’u a’lem Hz. Yusuf’un kardeşleri Hz. Yusuf’u kuyuya atarak Hz. Yusuf’a zulüm yaptılar.

İşte kardeşlerin Hz. Yusuf’a yaptıkları zulümden dolayı Bünyamin alıkonularak yaptıkları zulmün cezasını çekmişlerdir. Bünyamin’in alıkonulmasında kardeşler suçlu olmamalarına rağmen, kaderin adalet etmesiyle cezalarını çekmişlerdir.

“İFK” HADİSESİNDE KADERİN ADALET ETMESİ

Hz. Âişe (r.anha) Validemize münafıkların reisi Abdullah bin Übeyy tarafından yapılan iftira hâdisesidir. Hâdise şöyle cereyan etmiştir:

Âişe validemizden şöyle nakletmiştir. Resûlullah (s.a.v) herhangi bir sefere çıkacakları zaman Ezvâc-ı tâhirat arasında kur'a çeker, kur'a kime çıkarsa onu beraberinde götürürdü. Benî müstalık gazâsında ise, kur'a Hz. Âişe Validemize çıkmıştı. [131]

[131] Buhari; Es-sahih, İlm, c-3, s-154.

"Resûlullah ile beraber sefere çıkmıştım. Bu sefer, tesettür âyeti inzal buyrulduktan sonra idi. Bunun için ben hevdeçin içinde taşınır, konak yerine de hevdeç içinde indirilirdim. Bu suretle gittik."

"Resûlullah(s.a.v) Benî Müstalık gazâsından dönüyordu. Medine'ye yaklaştığımızda bir konak yerine indi. Gecenin bir bölümünü orada geçirdi. Sonra göç edilmesini emretti."

"Hareket emri verildiği zaman, ben kalkıp ihtiyacımı gidermek için yalnız başıma ordudan ayrılıp gittim. Kazâ-yı hâcet ederek dönüp bindiğim devemin yanına geldim. Göğsümü yokladığımda, Yemen göz boncuğundan dizilmiş gerdanlığımın kopmuş olduğunu fark ettim. (Bu gerdanlığı annesi Ümmü Rumân düğün hediyesi olarak takmıştı.) Dönüp gerdanlığımı aramaya koyuldum. Fakat onu aramak beni yoldan alıkoymuştu. Ben öyle zannetmiştim ki, sefere iştirak etmiş olanlar bir ay bekleseler dahi, benim devemi, ben hevdeçte bulunmadıkça sevk etmezler. Hâlbuki yolda bana hizmet edenler gelip hevdecimi yüklemişler, bindiğim deveyi de hareket ettirmişlerdi. Onlar beni hevdeç içinde sanıyorlarmış."

"Ben çok hafiftim, çünkü küçük ve zaîf bir kadındım. Hizmetçiler hevdeçin ağırlık derecesinin farkına varamayarak yüklemişler. Deveyi sürüp gitmişler."

"Gerdanlığımı, ordu ayrılıp gittikten sonra buldum. Hemen dönüp ordugâha geldim. Fakat onlardan kimseyi bulamadım. Hepsi çekip gitmişti. Ben de orada evvelce bulunduğum yere geldim. Çarşafıma büründüm yanımın üzerine uzandım.

Hevdeç'te beni bulamayınca, aramak için yanıma gelirler sandım."

"O sırada gözlerimi uyku bürüdü, uyumuş kalmışım."

"Safvan bin Muattal, ordunun arkasına kalır, halkın mallarını araştırır, bir şey kalmışsa, onları toparlar diğer konak yerine götürürdü."

"Safvan, askerin arkasından yürüyerek, sabaha karşı bulunduğum yere doğru gelmiş. Uyuyan bir insan karaltısı görünce, gelip başucuma dikilmiş ve beni görür görmez tanımış. Çünkü bize hicap âyeti inmeden evvel, onun beni görmüşlüğü vardı."

"Safvan, beni görünce şaşırarak 'İnna lillahi ve inna ileyhi racîun [Biz Allah'ın kullarıyız ve muhakkak Ona dönüp varıcıyız]' dedi."

"Hemen onun sesine uyandım. Çarşafımla yüzümü örtüp büründüm."

"Vallahi, onunla ne bir kelime konuşmuşuzdur ne de 'İnna lillahi ve inna ileyhi raciûn' ifadesinden başka ondan bir kelime işitmişimdir."

"Bundan sonra Safvan, devesini ıhtırdı. Beni, binsin diye ayağını devesinin ön ayağına bastı. 'Bin! Dedi ve kendisi geri çekildi."

"Ben de hemen kalkıp deveye bindim. Kendisi de devenin başını, yularını çekerek askere yetişmek için süratle ilerlemeye başladı. Sabaha kadar askerin arkasından yetişemedik. Nihayet asker, konak yerine inip yerleştiği sırada idi ki Safvan' ın, devemin yularını çekerek konak yerine getirdiği görüldü." [132]

[132] Müslim, Es-sahih, c-8, s-113-114.

Safvan bin Muattal; Âişe validemizi deve üzerinde getirirken, baş münafık Abdullah bin Übeyy'le karşılaşmışlardı. Baş münafık durur mu? Hemen fırsatı değerlendirir. Abdullah bin Übeyy; "Bu kimdir?" diye sordu. Âişe' dir." dedi.

Kavmi arasında itibarı oldukça sarsılan, bütün nazarları menfi şekilde üstüne toplamış bulunan baş münafık bu masum hâdiseyi diline dolamak istedi. Art niyetini orada bulunanlara: "Vallahi" dedi, "ne Âişe, o adamdan dolayı kurtulur, ne de o adam, Âişe' den dolayı kurtulur" diyerek fitne yaymaya başladı.

Ordugâh, başmünâfık Abdullah bin Übeyy bin Selûl'ün yaptığı iftira ile çalkalanmaya başlar.

İşte, gerçek mânâda bir müslüman olan, hatta rivayete göre erkeklik özelliğinden bile mahrum bulunan Safvan bin Muattal' da bu vazifeyi yaparken oda iftiraya uğramış oluyor. [133]

Münafıkların reisi Abdullah bin Übeyy'in başlattığı, Hassan bin Sabit, Mistah bin Üsâse, Hamne binti Cahş ve halktan bazı saf Müslümanların, münafıkların tuzağına düşerek etrafa yaydıkları iftira hâdisesinden Âişe validemizin bir müddet haberi olmamıştı.

Yine bu hususu Âişe validemizi şöyle anlatmıştır:

"Medine'ye dönünce ağır bir hastalığa (hummaya) tutuldum. Bir ay çektim. Meğer bu esnada halk arasında ifk hadisesi dolaşıyormuş. Ben ise olanlardan bütünüyle habersizdim. Aleyhimdeki iftiraları Resûlullah, annem ve babam da duymuşlar, fakat bana hiçbir şeyden bahsetmiyorlardı."

---

[133] Müslim, Es-sahih, c-8, s-114.

"Yalnız hastalığımda beni şüphelendiren bir husus oldu, Resûlullah (s.a.v) daha önce hastalandığım zamanlardaki görmüş olduğum lütuf ve şefkati, bu hastalığım esnasında görmüyordum. Ve adımı bile zikretmeden ‘hastanız nasıl?’ diyor ve bununla iktifa ediyordu. Benim, iftiracıların uydurduklarından hiç haberim yoktu."

Söylenenleri Resûlullah (s.a.v), Ebû Bekir’i Sıddık ve Âişe validemizin annesi duymuş olmasına rağmen, Âişe validemize hiç bir şey bahsetmemişler. Sadece Resûlullah (s.a.v)’in kendisine karşı tavrından Âişe validemiz endişe duyuyor ve üzülüyordu. Fakat bunun sebebini bilmiyordu.

Âişe validemiz iftirayı kimden ve nasıl öğrendiğini de şöyle anlatıyor:

"Aradan yirmi gün geçmişti. Hastalığımı atlatmıştım."

"Bizler, o dönemler def’i hacetimizi evlerimizin yakınında bulunan boşluklarda giderirdik. Genellikle kadınlar ihtiyaçlarını gidermek için tenha zamanları kollarlardı."

"Ben, yine bir gece Mıstah bin Üsâse'nin annesi ile hacet giderme yerimiz olan Menası tarafına çıkmıştım. Mıstah'ın annesi, çarşafına takılarak düşünce, 'Mıstah yüzünün üzerine düşsün, kahrolsun!' diyerek oğluna bedduâ etti."

"Ben, 'Ey ana! Ne diye oğluna beddua ediyorsun?' dedim. Sustu, cevap vermedi."

"İkinci kere ayağı dolaşıp düştü. Yine; 'Mıstah, yüzünün üstüne düşsün, kahrolsun!' diye bedduâ etti."

"Ben, 'Ey ana! Ne diye oğluna bedduâ ediyorsun?' dedim. Yine susup cevap vermedi."

"Üçüncü kere düştü. Yine; 'Mıstah, yüzünün üstüne düşsün, kahrolsun!' diye bedduâ etti."

"Ben yine 'Ey ana! Ne diye oğluna bedduâ ediyorsun? Bedir Savaşında bulunmuş bir zata bedduâ edilir mi? dedim."

O, "Vallahi; ben ona senin aleyhinde söylediklerinden dolayı bedduâ ediyorum" dedi.

"O, neler söylemiş?' diye sordum. Bunun üzerine, Mıstah'ın annesi, iftiracıların söylediklerini bana teker teker anlattı. Hastalığım tekrar geri geldi."

"Vallahi, üzüntümden hacetimi gidermeye bile güç yetiremedim ve döndüm. O kadar ağladım ki, ağlamaktan ciğerlerim kopacak, parçalanacak sandım." [134]

Hastalığı dolayısıyla Âişe validemize annesi Ümmü Rumân bakıyordu.

Bir gün yine Resûlullah, selâm verip yanına girdi. Hz. Aişe'nin ismini zikretmeden, "Hastanız nasıldır?" diye sordu. Başka da hiç bir şey konuşmadı.

Hz. Âişe der ki: "Artık kendimi tutamadım, 'Yâ Resûlullah! Şimdiye kadar görmediğim eziyeti görüyor ve çekiyorum. Bana müsaade etsen de annemin evine gitsem. Hastalığıma orada bakılsa olmaz mı?' dedim."

"Resûlullah, 'Gitmende bir mahzur yok.' dedi.

[134] Müslim, Es-sahih, c-8, s-114. İbn İshak, es-Sîre, c-3, s-311-312.

"Ben, babamın evine gidip, aleyhimdeki haberin içyüzünü anlamak istiyordum. Resûlullah, yanıma bir hizmetçi katıp, beni babamın evine gönderdi."

"Annem, 'Kızcağızım, sen niçin geldin?' diye sordu.

"Anneciğim, halk benim aleyhimde neler söyleyip duruyormuş da, siz bana hiçbir şey söylemediniz?' dedim."

"Annem; 'kızım sen kendini üzme, sıhhatini düşün. Vallahi, bir kadın senin gibi güzel ve kocasının yanında sevgili olsun ve onun birçok ortakları bulunsun da onu kıskanmasınlar ve onun aleyhinde bir takım laflar çıkarmasınlar, bu pek nadirdir.' dedi."

"Babamın, bundan haberi var mı?" dedim.

"Evet" dedi.

"Resûlullah'ın da haberi var mı?" diye sordum.

"Evet" dedi.

"Kendimi tutamadım ağladım. Babam, damda Kur'ân okuyordu" sesimi duyunca, yanıma indi.

"Anneme 'Nedir bunun hâli?" diye sordu.

"Annem, 'Hakkındaki dedikodulardan haberi olmuş' dedi."

"Babamın da gözleri yaşla doldu. O gece, sabaha kadar hep ağlayıp durdum." [135]

Peygamberimiz (s.a.v.)'in Ashabıyla İstişaresi:

---

[135] Müslim, Es-sahih, c-8, s-114. İbn İshak, es-Sîre, c-3, s-311-312.

Resülüllah Efendimiz, Âişe validemiz aleyhinde yapılan iftiranın etrafta konuşulduğu günlerde vakitlerinin çoğunu evinde geçiriyor, pek dışarı çıkmıyordu. Hadisenin aydınlığa kavuşması gecikince, ashabıyla iştişare ederek onların fikirlerini aldı.

Hz. Ömer fikrini şöyle ifade etti:

"Yâ Resûlullah! Hâşâ! Bu büyük bir iftiradır. Kesinlikle biliyorum ki, bu, münafıkların yalanlarından birisidir. Allah'u Teâlâ, bedeninize sinek kondurmaktan sizi koruyor. Bedenini böyle pisliklere konan sineklerden bile muhafaza eden, onları bedenine yaklaştırmayan Allah, nasıl olur da aileni, böyle kötülüklere bulaşmaktan korumaz?" dedi.

Hz. Osman ise görüşünü şöyle açıkladı:

"Yâ Resûlullah! Allah, üzerine insan ayağı basmasın yahut yeryüzündeki pislikler üzerine düşmesin diye gölgenizi yere düşürmekten korumaktadır. Böyle gölgenizi bile hiç kimseye çiğnetmezken, nasıl olur da sizin ailenizin namusunu herhangi bir kimsenin kirletmesine meydan ve imkân verir?" dedi.

Hz. Ali de kanaatini şöyle ifâde etti:

"Yâ Resûlullah! Bir gün bize namaz kıldırıyordun. Namaz içinde iken, ayakkabılarını çıkartmıştınız. Size uyarak biz de çıkartmıştık. Namaz bitince, ayakkabılarımızı çıkarmanın sebebini bize sormuştun. Biz de sana uymuş olmak için çıkardığımızı söylemiştik. Bunun üzerine siz; 'Temiz olmadıkları için, onları çıkarmamı bana Cebrâil emretti.' demiştiniz"

"Böyle ayakkabılarına bulaşan pislik, size bildirildiği ve onları pislik bulaşığından dolayı çıkarmanız size emredildiği hâlde, ailenize, namus kirletecek kötülüklerden bir şey bulaşsın da onu çıkarmanız için size emredilmesin, olur mu hiç?" [136] dedi.

Resûl-i Ekrem Efendimiz bu arada, Hz. Âişe Validemizin hizmetçisi Hz. Berire'nin de görüşünü sordu. Hz. Berire: "Yâ Resûlullah, seni hak peygamber olarak gönderen Allah'a yemin ederim ki, ben onun hakkında hayırdan başka bir şey bilmiyorum. Onun hakkında kusur olarak sadece şunu söyleyebilirim: Kendisi çok genç bir kadındı. Ev halkının hamurunu yoğururken uyuya kalırdı da evde beslenilen hayvan gelir, hamurunu yerdi." [137]

Hz. Zeynep (r.anha) Peygamberimiz (s.a.v.)'in zevceleri arasında güzelliği ve Efendimiz yanındaki mevkii ile kendisini Âişe validemizle eşit görür ve zaman zaman rekabet ederdi. Buna rağmen Âişe validemiz hakkında bu hususta en küçük bir kötü zanna kapılmamış, Resûlullah bu hususta onun görüşünü sorunca, şu cevabı vermişti:

"Yâ Resûlullah! Ben işitmediğimi 'işittim' demekten, kulağıma gelmeyeni 'duydum' demekten ve görmediğimi 'gördüm' demekten gözümü korurum. Vallahi, ben onun hakkında hayırdan başka hiçbir şey bilmiyorum." [138]

Peygamberimiz (s.a.v.)'in Hitabesi:

---

[136] Ḥalebî; es-Sîretu'l-Ḥalebiyye fî sîreti'l-emîni'l-me'mûn, c-2 s-624-625.
[137] Müslim, Es-sahih, c-8, s-115. İbn İshak, es-Sîre, c-3, s-313-314.
[138] Müslim, Es-sahih, c-8, s-118.

Aslında Resûl-i Ekrem Efendimiz, zevcesi Hz. Aişe'nin böyle bir isnattan uzak olduğunu çok iyi biliyordu. Ancak böylesine haince ve sinsice plânlı bir iftiranın halk arasında yayılması, kendisini son derece üzmüştü. Âişe validemize karşı ister istemez tavrını değiştirmesine sebep olmuştu. Nitekim mescit te irat ettiği hutbede bunu açıkça ifade ediyordu:

"Ey Müslümanlar cemaati! Ailem aleyhindeki iftirasıyla beni üzüntüye düşüren bir şahsa karşı bana kim yardım eder. Hâlbuki vallahi ben, ailem hakkında hayırdan başka bir şey bilmiyorum. İftiracılar öyle bir adamın ismini de ileri sürdüler ki, ben onun hakkında da hayırdan başka bir şey bilmiyorum." [139]

Peygamberimiz (s.a.v.)'in, Âişe validemizle konuşması:

Hz. Aişe'ye iftira edilişin üzerinden bir ay gibi uzun bir müddet geçmiş olmasına rağmen, Resûlullah Efendimize (s.a.v.) bu hususta herhangi bir vahiy inmedi. Mescitte ashabına irat ettiği hitabesinden birkaç gün sonra, Hz. Ebû Bekir'in evine vardı. selâm verdikten sonra, Hz. Aişe'nin yanına oturdu ve şöyle dedi:

"Ey Âişe! Hakkında bana şöyle şöyle sözler erişti. Eğer sen bu isnatlardan uzak isen, yakında Allah, senin onlardan beri ve uzak olduğun noktasında bir çıkış kapısı verir. Yok, eğer böyle bir günaha yaklaştınsa, Allah'tan af dile ve Ona tövbe et! Çünkü kul, günahını itiraf ve sonra da tövbe edince, Allah da ona af ile muamele buyurur."

---

[139] Müslim, Es-sahih, c-8, s-115. İbn İshak, es-Sîre, c-3, s-312.

Hz. Âişe o andaki durumunu da şöyle anlatır:

"Resûlullah (s.a.v.) sözlerini bitirince gözümün yaşı kesildi. Öyle ki, gözyaşından birtek damla bulamıyordum. Hemen babama dönüp, 'Resulullah'a bu hususta benim tarafımdan cevap ver' dedim.

"Babam, 'Vallahi kızım! Resûlullah (s.a.v.) ne diyeceğimi bilemiyorum' dedi.

"Sonra anneme döndüm, 'Resûlullah (s.a.v.)'e bu hususta benim tarafımdan cevap ver' dedim.

"O da, 'Vallahi, ben de Resûlullah (s.a.v.) ne diyeceğimi bilmiyorum' dedi." [140]

Baba ve annesi Resulullah'a herhangi bir cevapta bulunmayınca; Âişe validemiz bizzat konuşmak mecburiyetinde kaldı. Şehâdet getirip, Cenâb-ı Hakk'ka hamd ve senada bulunduktan sonra:

"Vallahi" dedi. "Ben anladım ki, siz halkın yaptığı dedikoduyu işitmişsiniz. Hattâ onlara inanmış gibisiniz! Şimdi ben, size o kötülükten uzağım desem, Allah biliyor uzağım. Beni doğrulamazsınız!"

"Vallahi, ben kendim için de, sizin için de Yakup (a.s.)'ın oğulları ile olan durumundan başka bir durumu düşünemiyorum. "Bana düşen güzel bir sabırdır. Söylediklerinize karşı ancak Allah'tan yardım istenir" demişti. (Yusuf, 18/13). Bende öyle söylüyorum." [141]

Peygamberimiz (s.a.v.)'e Vahyin Gelişi:

Henüz Resûl-i Kibriya Efendimiz yerinden kalkmamıştı. Ev halkından da hiç kimse dışarı

---

[140] Müslim, Es-sahih, c-8, s-116. Ahmed b. Hanbel; Müsned, c-6, s-197.
[141] Müslim, Es-sahih, c-8, s-116.

çıkmamıştı. Peygamber Efendimize hemen orada vahiy geldi. Hz. Âişe o ânı da şöyle anlatır:

"Resûlullahı, vahyin ağırlığı ve şiddetinden terlemek gibi vahiy alâmetleri bürüdü. Vahiy sırasında kış günleri bile kendisinden inci tanesi gibi ter dökülürdü.

Resûlullah'ın (s.a.v.) üzerine elbisesi örtüldü. Başının altına da deriden bir yastık konuldu.

"Vallahi, ben ne korktum ne de aldırış ettim. Çünkü o fenalıktan uzak olduğumu ve Allah Teâla'nın bana zulmetmeyeceğini biliyordum.”

"Annemle babamın ise, halkın ağzında dolaşan dedikodular, Allah tarafından doğrulanacak diye, korkularından ödleri kopuyor, cansız düşüvereceklerini sanıyordum." [142]

Vahiy hâli, Resûlullah efendimizin üzerinden kalkınca, sevincinden gülüyordu. Hz. Aişe'ye,

"Müjde ey Âişe! Yüce Allah, seni kesin olarak tebrik etti! Yapılan iftiradan beri ve uzak kıldı" dedi. [143]

Hz. Ebû Bekir de son derece sevindi. Yerinden kalkıp kızı Hz. Aişe'nin başını öptü.

Bu müjdeli haberi işiten Âişe validemiz: “Vallahi ben, ne kalkıp O’nun yanına varırım, nede sizlere teşekkür ederim. Fakat ben ancak, sizlerin işitipte inkâr etmediğiniz ve gayrete gelmediğiniz o kötü

[142] Müslim, Es-sahih, c-8, s-117. İbn İshak, es-Sîre, c-3, s-315.
[143] Müslim, Es-sahih, c-8, s-117. Ahmed b. Hanbel; Müsned, c-6, s-197.

şeylerden beni beri ve uzak tutan ayetler indirmiş bulunan Allah’a hamd ederim” diyor. [144]

Ümmü Rumman der ki: “Aişe; ben bundan dolayı sana değil, Allah’a hamdederim” deyince; Ebu Bekir: “Sen bu sözü Resûlullah Aleyhisselam’a mı söylüyorsun?” dedi: Aişe’ de “evet” deyince, onu kınadı. [145]

Âişe validemiz için inen Ayetler

Cenâb-ı Hak, konu ile ilgili olarak Resulüne indirdiği âyet-i kerimelerde şöyle buyurdu:

"İftirayı atanlar, içinizden bir zümredir. Bunu sizin için bir şer saymayın. Aslında bu sizin için bir hayırdır; böyle imtihanlar sizin sevâba erişmeniz için birer vesile teşkil eder. İftirâ atanların herbirinin, o günahtan kazandığı bir hisse vardır. Onlardan günahın büyüğünü üzerine alan kimse için ise pek büyük bir azap vardır."

"O iftirâyı işittiğinizde, mü'min erkeklerin ve mü'min kadınların, kendileri hakkında hayır düşündükleri gibi mü'min kardeşleri hakkında da hayır düşünerek, 'Bu apaçık bir iftiradır" demeleri gerekmez miydi?"

"Bu iftirâyı ispat etmek için dört şâhit getirmeli değiller miydi? Mâdem şâhit getirmediler; o halde Allah katında onlar yalancıların tâ kendileridir."

"Eğer dünyada ve âhirette Allah'ın lütuf ve rahmeti üzerinizde olmasaydı, içine daldığınız şey yüzünden size pek büyük bir azap dokunurdu."

---

[144] Buhari; Es-sahih, c-6, s-13.
[145] Müslim, Es-sahih, c-8, s-117. Ahmed b. Hanbel; Müsned, c-6, s-368.

"O zaman siz o iftirâyı dilden dile naklediyor ve hakkında bilginiz olmayan şeyi ağzınıza alıp söylüyor, bunu da basit bir iş sayıyordunuz. Hâlbuki o, Allah katında pek büyük bir günahtır."

"Onu işittiğinizde, 'Bunu söylemek bize yakışmaz. Hâşâ, bu büyük bir iftirâdır.' demeniz gerekmez miydi?"

"Gerçek müminlerseniz, Allah size bir daha böyle bir günaha asla dönmemenizi öğüt veriyor. Âyetlerini de Allah size böylece açıklıyor, Allah her şeyi hakkıyla bilen, her işi hikmetle yapandır.

"Îmân edenler hakkında çirkin söz ve hareketlerin yayılmasından hoşlananlar için dünyada da âhirette de pek acı bir azap vardır. Allah her şeyi bilir; siz ise bilmezsiniz."

"Eğer üzerinizde Allah'ın lûtuf ve rahmeti olmasaydı ve Allah pek şefkatli ve pek merhametli olmasaydı, helâk olup giderdiniz." (Nûr, 24/11-20).

Böylece Cenâb-ı Hak vahiy ile Hz. Âişe hakkında söylenenlerin, bir iftirâdan ibaret olduğunu haber vererek, hem Resulünün temiz ruhunu ve pâk vicdanını üzüntüden kurtardı. Hem Ebû Bekir-i sıddığın şahsiyetinin küçük düşürülmesine müsâade etmedi. Hem de Müslümanlar arasında zuhur eden fitne ve fesadın büyümesine fırsat vermedi.

Sonra Resûlullah efendimiz; Âişe validemizin beraatını ilân eden âyetleri Mescid-i Nebevide müslümanlara okudu.

Bu iftirayı yayan Hassân b. Sâbit, Hamne bint Cahş ve Mistah b. Üsâse'ye, iffetli kadına zina isnadında bulunmaktan dolayı, Nûr sûresi dördüncü ayetin hükmüne göre seksener sopa vurulması ve bir

daha şahitliklerinin kabul edilmemesi cezasını uyguladı. [146]

İftira istinadında bulunan “şâirü’n-nebî” diye anılan Hassân b. Sabit'tir. İfk hadisesinden sonra Hz.Âişe’nin iffetini dile getiren bir kaside yazdığı için bağışlanmıştı. Ama şiirinde iftira attığı diğer bir kurban Safvân b. Muattal’dan kurtulamamış, bir kılıç darbesiyle bir gözünden ve iki elinden sakatlanmıştır. Bunun üzerine Safvân, Resûl-i Ekrem’in emriyle yakalanarak Hassân b. Sâbit’in ölmesi halinde kısas edilmesi için hapse atılmış, fakat Hassân b. Sâbit’in kendisini affetmesiyle serbest bırakılmıştır. Hz. Peygamber de Hassân’ın bu davranışından çok memnun olmuş ve Mukavkıs’ın gönderdiği iki kardeş câriyeden Sîrîn’i ve Beyraha mâlikânesini hediye etmiştir.

Had cezası uygulananlardan Hamne bint Cahş, savunmasında şöyle demiştir. Resûlullahın nezdinde kız kardeşi Zeyneb’in konumunu güçlendirmek, Âişe’nin itibarını düşürmek için iftira olayına katıldığını söylemiştir.

Yine had cezası uygulanan Mistah b. Üsâse ise: Bedir gazilerindendi ve akrabası Hz. Ebû Bekir’den maddî yardım görüyordu. Hz. Ebû Bekir, ifk olayından sonra ona artık yardımda bulunmayacağına yemin etti; ancak bu olayın sebebiyle inen Nûr sûresinin yirmi ikinci ayetinden dolayı yemininin kefaretini ödeyerek bu yemininden vazgeçti.

---

[146] Ahmed b. Hanbel; Müsned, c-6, s-35. İbn İshak, es-Sîre, c-3, s-315.

İftira olayının asıl tertipçisi olan Abdullah b. Übey b. Selûl'ün cezalandırılıp cezalandırılmadığı hakkında değişik görüşler bulunmaktadır.

Böylece Cenâb-ı Hak vahiy ile Hz. Âişe validemiz hakkında söylenenlerin, bir iftirâdan ibaret olduğunu haber vermiştir. Bu vahiyle inen ayetlerle kader adalet ederek, hem Resulünün temiz ruhunu ve pâk vicdanını üzüntüden kurtardı. Hem Ebû Bekir-i sıddığın şahsiyetinin küçük düşürülmesine müsâade etmedi. Hemde Müslümanlar arasında zuhur eden fitne ve fesadın büyümesine fırsat vermedi.

KADERİN ADALET ETMESİYLE BAZI KAVİMLER HELAK OLMUŞLARDIR

Geçmişten günümüze kadar pek çok kavim gelip geçmiştir. Bunlardan bazıları helak olup gitmişlerdir. Niçin helak olduklarını incelediğimiz zaman, Kur'ân-ı Kerim; bolluk ve refah içerisinde yaşarken Allah' a isyan ve sapık hareketlerinden dolayı helak olduklarından bahsetmektedir.

Yine Kur'ân-ı Kerim'in bizlere bildirdiğine göre, Allah her kavme doğru yolu göstermeleri için peygamber göndermiştir. Peygamberlerin hepsi; gönderildikleri bütün kavimlerden Allah'a iman ve itaat etmelerini, taşkınlık, zulüm ve isyan da etmemelerini tebliğ etmişlerdir. Ancak o kavimlerin pek çoğu peygamberlerinin davetine uymadığı gibi, onları yalanlamışlar, hatta eziyet edip öldürmüşlerdir. İşte Allah; o kavimleri peygamber vasıtasıyla çok kereler uyarmasına rağmen, onlar azgınlıkta daha da ileri gittikleri için helak etmiştir.

Demek ki: Kur'ân-ı Kerime göre; helak olan kavimlerin helak olmalarına sebep, o kavimlerin

bizzat kendi yaşantıları sebep olmuştur. Allah Teâlâ bütün kişi ve toplumlar için belirli bir kural, kaide ve kanunlar koymuştur. İşte kişi ve toplumlar bu kural, kaide ve kanunlara uymazlarsa, başlarına değişik bela musibet ve felaketler gelir, bunların müsebbibi de kişi veya topluluğun kendisidir. Çünkü: Allah Teâlâ; çok merhametlidir. Onun merhameti her şeyi kuşatmıştır. Allah insanlara zulmetmez, iyiliklerin karşılığını kat kat fazlasıyla verdiği gibi, işlenen kötülüklerin de cezasını ikaz ve ibret olması için değişik şekillerde vermektedir.

اِنَّ اللّٰهَ لاَ يَظْلِمُ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ

“Şüphesiz Allah (hiç kimseye) zerre kadar zulüm etmez. (Nisa, 4/40).

اِنَّ اللّٰهَ لاَ يَظْلِمُ النَّاسَ شَيْئًا وَلٰكِنَّ النَّاسَ اَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُون

“Şüphesiz Allah insanlara hiçbir şekilde zulmetmez; fakat insanlar kendilerine zulmederler.” (Yunus,10/44).

Ayetleri, Allah'ın insanlara zulmetmediği, insanların başlarına gelen bela musibet ve felaketler kendi hataları sebebiyle geldiğini açıkça belirtmektedir.

Kişi ve toplumların başına gelen bela musibet ve felaketlerin neden meydana geldiğini aşağıdaki ayeti kerimeler bizlere şöyle anlatmaktadır.

“Andolsun ki; sizden önceki nesilleri, peygamberleri kendilerine mucizeler getirdiği halde, onlara zulum etmelerinden ve iman edecek de olmadıklarından onları helâk ettik. İşte biz günahkâr kavimleri böyle cezalandırırız.” (Yunus, 10/13).

“Eğer, o memleketlerin halkları iman etseler ve Allah’a karşı gelmekten sakınsalardı, elbette onların üstüne gökten ve yerden nice bereketler açardık. Fakat onlar yalanladılar, biz de kendilerini işledikleri günahlarından dolayı azabımızla yakalayıverdik.” (Araf, 7/96). “Ayetlerimizi yalanlayanlara gelince, biz onları bilemeyecekleri bir yerden yavaş yavaş felakete götüreceğiz.” (Araf,7/182).

“Şüphesiz ki, bir kavim kendi durumunu değiştirmedikçe Allah onların durumunu değiştirmez. Allah, bir kavme kötülük diledi mi, artık o geri çevrilemez. Onlar için Allah’tan başka hiçbir yardımcı da yoktur.” (Ra’d, 13/11).

Bu ayeti kerimede ise, kişi ve toplumlar emredilen hallerini değiştirmediği müddetçe nimet ve huzur içerisinde bulunmaya devam ederler. Ama kişi ve toplumlar emredilen hallerini değiştirirlerse, işte o zaman başlarına gelecek felaketi beklesinler. Kişi ve toplumlar bela musibet ve felaketlere düşmeleri kendi kabahatleri yüzündendir.

Yine bir toplumda ahlaksızlık, haksızlık, zulüm ve kötülükler çoğalır, bu kötülükleri önlenmeye çalışılmazsa veya kötülükleri önlemeye çalışan olurda, o topluluk onu dinlemezlerse, elbet bir gün cezaya çarptırılıp helâk olmayı hak ederler. Hatta Allah böyle bir toplumu yok eder, yerine başka toplumlar meydana getirir.

Bu hususu da Kur'ân'ı Kerim şöyle bildirmektedir. “Biz halkı zalim olan nice memleketleri kırıp geçirdik ve onlardan sonra başka milletler var ettik.” (Enbiyâ, 21/11).

“Onlardan önce nice nesilleri helâk ettiğimizi görmediler mi? Yeryüzünde size vermediğimiz imkân ve iktidarı onlara vermiştik. Onlara bol bol yağmur yağdırmıştık. Topraklarından nehirler akıttık. Sonra da günahları sebebiyle onları helâk ettik ve arkalarından başka bir nesil var ettik.” (En’âm, 6/6).

“Muhakkak ki; Cenab-ı Hakk’ın, o Celal ve izzetine uygun bir cezalandırma şekli olacaktır. Çünkü ekseriya zalim izzetinde, mazlum zilletinde kalıp, buradan göçüp gidiyorlar. Demek bir büyük mahkemeye bırakılıyor, tehir ediliyor. Yoksa bakılmıyor değil. Bazan dünyada dahi ceza verir. Geçmiş çağlarda cereyan eden âsi ve mütemerrid kavimlere gelen azaplar ve helak olmaları gösteriyor ki: İnsan başıboş değil, bir celal ve gayret sillesine her vakit maruz kalıyor.

Üstad Bediüzzaman’da; bu helak olmalarla ilgili şöyle diyor:

“Evet, hiç mümkün müdür ki; insan umum mevcudat içinde ehemmiyetli bir vazifesi, ehemmiyetli bir istidadı olsun da, insanın Rabbi de insana bu kadar muntazam masnuatıyla kendini tanıtmasına rağmen, mukabilinde insan iman ile onu tanımazsa. Hem bu kadar rahmetin süslü meyveleriyle kendini sevdirmesine rağmen, mukabilinde insan ibadetle kendini ona sevdirmezse. Hem bu kadar bu türlü nimetleriyle muhabbet ve rahmetini ona göstermesine rağmen, mukabilinde insan şükür ve hamdle ona hürmet etmese; cezasız kalsın, başıboş bırakılsın. O izzet ve gayret sahibi Zât-ı Zülcelal; isyan ve kusurun durumuna göre bir cezalandırma şekli hazırlamasın? Haşa ve kella!” [147]

[147] Bediüzzaman; Sözler, Onuncu söz, s-103.

Geçmiş kavimlerin kıssalarında insanlar için ibretler ve öğütler vardır. Her kavmin dünyada belirli bir yaşama süresi vardır. Bu süre geldiği anda geri bırakılmaz ve ertelenmez. Dünya üzerinde yaşamış olan kavimlerin helak edilmeleri, işledikleri şirk, küfür, isyan ve zulüm gibi günahları sebebiyledir. Allah'ın şer'i emirlerine uymadıkları için, kendilerine cebri emirleri celp etmişlerdir. Kaderin de adalet etmesiyle helak olup gitmişlerdir.

Bazı sapık kavimlerin ve azılı kâfirlerin durumu ise imtihan gereği; aşağıda izah edileceği gibi, ahiretteki büyük mahkemeye bırakılmaktadır.

Cenab-ı Hakk kâinatta öyle bir düzen kurmuş ki: İnsanların dışındaki bütün mahlûkatın en zayıf ve en güçsüzden tut, tâ en güçlü ve en kuvvetliye kadar herkese yardım ediliyor, hepsinin rızıkları veriliyor. Herkes vazifesine dikkat edip başkasının hakkına tecavüz etmiyor. En küçükten en büyüğe kadar, büyük bir itaatle mütevazı bir şekilde itaat etmektedir. Ay'ı bir nur kılmış, güneşi bir lamba yapmış, baharı bir çiçek bahçesi ve yazı nimetlerin sergilendiği yemek sofrası yapmıştır. Anne ve babaları yavrulara hizmetçi kılmıştır. Demek ki; Cenab-ı Hakk'ın büyük bir keremi ve geniş bir merhameti var. Hem büyük izzeti, pek celalli bir haysiyeti vardır.

Mahlûkatta durum bu iken, bu yardım insanları da kapsamasına rağmen; irade verilip imtihan edilmesinden dolayı insanlar bu kurallara uymuyorlar. Hâlbuki kerem nimet vermek ister, merhamet ise ihsansız olmaz. İzzet gayret edilmesini ister, celal ve haysiyet ise, kanunlara ve kurallara

uymayanların cezalandırılmasını ister. Hâlbuki bu dünyada o merhamet ve celaliyetin binden biri yapılmıyor. Zalim izzetini koruyor, mazlumunda zillet içerisinde kalıp buradan göçüp gidiyor. Demek ki; hesabı, ahiretteki büyük mahkemeye bırakılıyor.

Görüyoruz ki; Cenab-ı Hakk'ın mülkünde büyük bir hikmet ve intizamla işler yürüyor. Hakikî bir adalet, bir mizanla muameleler görülüyor. Durum bu iken; bu dünyada bu hikmet ve intizama, bu adalet ve mizana uymayanları görüyoruz. Hâlbuki hükmetmenin hikmeti, hükmüne uyanların taltif edilmesini, hükmüne uymayanların cezalandırılmasını ister. Zaten adalet; hükûmetin haysiyeti ve saltanatın haşmetinin muhafaza edilmesi için, hükümlere uyan raiyetin hukukunun muhafaza edilmesini ister. Hâlbuki bu dünyada o hikmete, o adalete lâyık binden biri icra edilmiyor. Kaderin adalet etmesi her zaman herkese uygulanmadığı için, çoğu ceza görmeden buradan göçüp gidiyorlar. Demek ki; bir gün kader adalet edecek, hesabı ahiretteki büyük mahkemede görülecek.

En küçük bir mahlûkun, en küçük hacetinin imdadına koşan bir adalet ve hikmet; mahlûkatın en şereflisi olan ve beka için yaratılan insanın hakkına ve hukukuna riayet etmez mi? Böyle bir yönetim kendi kanunlarını ve insanların hukukunu muhafaza etmek istemez mi?

Bakıyoruz ki; şu fâni dünyada kısa bir hayat geçiren insan, öyle bir adaletin hakikatine mazhar olamıyor. Demek ki; işlediği amelin durumuna göre bir kısmı burada yani, kaderin adalet etmesi ile küçük mahkemelerde mükâfat veya ceza verilir. Yine

işlediği amelin durumuna göre ahirette büyük mahkemede mükâfat veya cezasını alacak.

Çünkü hakikî adalet insanın işlediği amelin küçük veya büyüklüğü göre, mükâfat veya ceza görsün. İşte şu fâni dünyaya imtihan için gönderilen ve ebet için halk olunan insan için, dünyada öyle bir adalet ve hikmete mazhar olunamıyor. Demek ki; işlediği büyük amellerin mükâfat veya cezası büyük mahkemelerde görülüp ona göre mükâfat veya cezasını alacaktır.

Kur'an-ı Kerim'e baktığımız zaman, bu dünyada Cenab-ı Hakk'kın emirlerinin uygulandığına şahit olmaktayız. Zalimler ne zaman haddi aşarlarsa, Cenab-ı Hakk bir sebep yaratarak onları helak etmiştir. İşte o yarattığı sebepler; kendilerinde tecelli eden Cenab-ı Hakk'kın isimleri namına, zalimlere helak tokadını vurarak ölümleriyle sonlarını getirmektedir.

Tarih boyunca insanlar ibret alsınlar diye, bazı kavimler bu helak tokadını yemişlerdir. Helak olanlara; Nuh kavmi, Lût kavmi, Semûd kavmi, Ad kavmini misal olarak verebiliriz. Kuşlarının attığı pişmiş çamur ile Ebrehe ve ordusu helak olmuştur.

Çekirge, haşerat, kurbağa ve kan; Firavun ve kavmini helâk etmiştir. Musa (a.s)'ı takip eden firavun ve ordusu, denizde boğulmuştur.

Bazı mikroplar masum zalim demeyip ikisini de öldürdüğü gibi hala da devam etmektedir. Yakın zamanda atlatılan korana canlı şahit olarak gözümüzün önünde durmaktadır. Bu helak olan kavimler gibi nice kavimler de helak olmaktadır. Biz bunun farkına dahi varamıyoruz.

Sırayla kaderin adalet etmesiyle helak olan kavimleri anlatalım.

NÛH KAVMİNİN HELAK OLMASI

Nûh kavmi; Allah'a isyanda bulunurlar ve Nûh (a.s)'ın ikazlarını dinlemedikleri gibi; hakaret ederler birçok sıkıntı verirler. Bu isyan ve sıkıntı vermeleri sonucu onların üzerine Allah tufan verir. Daha dünyada iken kaderin adalet etmesiyle helak olup giderler. Nûh (a.s)'ı dinleyip Allah'a itaat edenler ise; bir sürü sıkıntıdan sonra kaderin adalet etmesiyle yapılan gemi vasıtasıyla helak olmaktan kurtulurlar.

Ankebût suresinde olay şöyle özetlenmiştir. "Andolsun ki Nuh'u kendi kavmine gönderdik de, o bin seneden elli yıl eksik onların arasında kaldı. Sonunda, onlar zulümlerini sürdürürken tufan kendilerini yakalayıverdi. Fakat biz onu ve gemidekileri kurtardık ve bunu âlemlere bir ibret yaptık." (Ankebût; 29/14-15).

Kur'an-ı Kerim Nûh tufanını (A'râf; 7/59-64); (Hûd; 11/25-48); (Mü'minûn; 23/23-28); (Nûh; 71/1-28) ayetlerinde detaylı bir şekilde anlatmaktadır. Kaderin adalet etmesinin anlaşılabilmesi için, bu surelerde geçen ayetlerin ışığı altında anlatmaya çalışalım.

Kısaca ayetleri özetleyecek olursak kıssa söyle gelişmiştir.

Nûh (a.s); kavmine acı bir azap gelmezden önce onları uyarmak için gönderiliyor. Kavmine açıktan ve gizli gizli Allah'a kulluk edin, ondan korkun ve bana itaat edin. Allah'tan bağışlamanızı isteyin, çünkü O çok bağışlayıcıdır. Üzerinize gökten bol yağmur yağdırsın. Mallar ve oğullar vererek sizin imdadınıza

koşsun. Sizin için bahçeler yapsın, ırmaklar yapsın diyor.

Allah'ı tanıtmaya çalışır: İnsanları aşama aşama yaratmıştır, yedi göğü uygun tabakalar halinde ve Ay'ı bunların içinde bir nur yapmış, güneşi de bir lamba kılmıştır. Allah; sizi yerden bir bitki bitirir gibi bitirdi, sonra sizi tekrar oraya geri çevirecek ve tekrar çıkaracaktır. Allah; rahat hareket edesiniz diye sizin için yeri bir yaygı yapmış ve geniş geniş geniş yollar yaptığını anlatıyor.

Nûh (a.s); gerekli tebligatı ve ikazları yaptıktan sonra da:

“Ey Rabbim! Ben kavmimi gece gündüz davet ettim. Fakat benim çağırmam, sadece onların kaçmalarını artırdı. Ben onları senin bağışlaman için her davet ettiğimde, onlar parmaklarını kulaklarına tıkadılar, elbiselerine büründüler, ısrar ettiler, kibirlendikçe kibirlendiler. Benden dolayı, tıpkı sizin gibi bir beşer olmaktan başka bir şey değildir. Size üstün ve hâkim olmak istiyor. Eğer Allah peygamber göndermek isteseydi, muhakkak ki bir melek gönderirdi. Biz geçmişteki atalarımızdan böyle bir şey duymadık. Bu, yalnızca kendisinde delilik bulunan bir kimsedir” dediler.

Bu sözler üzerine Nûh (a.s) söyle dedi: "Ey kavmim! Peki, şu söyleyeceğime ne diyeceksiniz? Ben Rabbimden apaçık bir delil üzere isem ve O, bana kendi tarafından bir rahmet bahşetmişse, size de onu görecek göz verilmemişse, biz; istemediğiniz halde onu size zorla mı kabul ettireceğiz? Ben size; Allah'ın hazineleri benim yanımdadır demiyorum. Ben bir meleğim de demiyorum."

"Ey kavmim! Ben sizden herhangi bir mal mülk istemiyorum. Benim mükâfatım ancak Allah'a aittir. Ve ben ona iman edenleri kovacak değilim. Onlar elbette Rablerine kavuşacaklar. Ben onları etrafımdan kovacak olursam, Allah'tan beni kim kurtarabilir? Siz hiç düşünmez misiniz?" Fakat ben de sizi cahillik eden bir kavim görüyorum.

Bu sözler üzerine Nûh (a.s)'ın kavmi de söyle dediler: "Ey Nuh! Bizimle didişip durdun, didişmende de çok ileri gittin. Eğer doğru söylüyorsan, bizi tehdit ettiğin şu azabı getir de görelim." Nuh dedi ki; "Onu ancak Allah dilerse getirir. Ve siz O'nu savuşturacak değilsiniz."

Bu kadar ikazlardan sonra, Nûh (a.s)'a bedduadan başka yapacak bir şey bırakmadılar.

Nûh (a.s) da: "Ey Rabbim! Onlar bana isyan ettiler; malı ve çocuğu hüsrandan başka bir şeyini artırmayan kimsenin ardına düştüler. Bana büyük büyük tuzaklar kurdular. Sakın Vedd, Suva, Yeğus, Yeûk ve Nesr tanrılarınızı bırakmayın dediler. Yeryüzünde kâfirlerden bir tek kişi bırakma. Zira sen onları bırakırsan kullarını yoldan çıkarırlar ve sadece ahlâksız ve kâfir çocuklar doğururlar. Ey Rabbim! Bana, babama, anama, mümin olarak evime girene ve bütün inanmış erkek ve kadınlara mağfiret buyur. Zalimlerin de sadece helakini artır."

Bu beddua üzerine Nûh (a.s)'a şöyle vahyedir: Bizim nezaretimiz altında ve vahyimizle gemiyi yap. Nûh (a.s) gemiyi yaparken kavminden bazı ileri gelenler, yanından gelip geçtikçe, alay ediyorlardı. Nuh dedi ki: "Bizimle eğleniyorsunuz, biz de sizinle tıpkı bizimle eğlendiğiniz gibi alay edip eğleneceğiz" dedi.

Bizim emrimiz gelip de tandır kaynayınca, her cinsten eşler halinde iki tane ve bir de içlerinden, daha önce kendisi aleyhinde hüküm verilmiş olanların dışındaki aileni gemiye al. Zulmetmiş olanlar konusunda bana hiç yalvarma! Zira onlar kesinlikle boğulacaklardır! Sen, yanındakilerle beraber gemiye yerleştiğinde: "Bizi zalimler topluluğundan kurtaran Allah'a hamdolsun" de, buyurulur.

Elmalılı; Nuh tufanını söyle tefsir etmektedir.

Gemiyi yapıyordu. Hz. Nuh'un gemisinin vasıfları hakkında bazı sözler nakledilmiştir. Bu arada denilmiştir ki, boyu üç yüz arşın, eni elli arşın, su kesiminin üstünde kalan yüksekliği otuz arşın, saçtan yapılmış üç ambarlı bir gemi idi. Hasen'den naklen rivayet olunduğuna göre, boyu bin iki yüz, genişliği altı yüz arşın imiş. Fakat bu gibi ayrıntılara girişmek boşuna uğraşmak olur, doğrusunu tayin imkânsızdır.

Bu konuda Kur’an’dan öğrenilen şudur ki, kavmin müminlerini ve ihtiyaçları olan yiyecekleri ve her çeşit hayvanattan iki taneyi, yani birer çifti sığacak genişlikte imiş. Ancak bu geminin yelkenli olmayıp, vapur gibi, ocaklı ve istim gibi feveranlı, yani kaynayıp fışkıran bir kuvvetle harekete geçtiğini hatırlatan şu cümle çok dikkat çekicidir:

Ta ki emrimiz geldi ve tennur feveran etti. Yani bu gayeye gelinceye kadar Nuh gemisinin yapımına devam ediyordu. Kavmi de kendisiyle alay ediyordu. O vakit yükle dedik ona!

Tennur: Lügatte kapalı bir ocak, bir fırındır ki, dilimizde "tandır" olarak kullanılır. Leys demiştir ki;

"tennur" genellikle bütün dillere gelmiş olan bir kelimedir. Bir benzeri de "tennar" teleffuzudur. Ezherî de demiştir ki; "Bu gösterir ki, isim bazan A'cemi olur, Arap onu Arapçalaştırır da sonra Arapça olur. Ve buna delil aslı tennar olmasıdır. Bundan önce Arapça da "tennur", bilinen bir şey değildir. Bunun benzeri başka dillerden Arapça'ya geçmiş olan dîbâc, dinar, sündüs, istebrak gibi kelimelerdir. Arap bunları konuşmaya başlayınca artık Arapça olmuşlardır."

Feveran kelimesi de biliniyor ki, kuvvet ve şiddetle kaynamak ve fışkırmaktır. Şimdi biz gemiden söz edilirken tam ocak feveran ettiği sırada yük emri verildiğini işittiğimiz zaman o geminin hareket etmeye hazır bir vapur olduğunu anlamakta hiç tereddüt etmeyiz. Lakin vapuru görmemiş olanlar bunu anlayamazlar ve "Acaba bu ocağın feveranı da ne demektir? Bu olsa olsa bir işaret olacaktır." diye düşünmekte mazur olurlar.

İlk devir müfessirleri bunun hakkında muhtelif manalar kayıt ve nakletmişlerdir ki, bunları burada özetleyelim:

Birincisi: Müfessirlerin çoğu, "tennur "un gerçekten bir ocak anlamına geldiğinde görüş birliği içindedir. Ancak kimisi Nuh'a mahsus bir tennur idi demiş, birçoğu da ekmek pişirilen bir fırın idi demişler.

Kimi Hz. Âdem'den kalma idi, kimi de Hz. Nuh'un zevcesinin ekmek pişirdiği bir tandır idi, demiş. Kimi taştan idi, kimi Kûfe tarafında idi demiş ve hatta Hz. Ali'den Kûfe mescidinin yerinde idi diye bir söz de nakledilmiştir. Kimi Şam diyarında "Ayn-i Verdan" denilen mevkide, kimi de Hint diyarında idi

demişler. Ve bütün bunlar, feveranı suyun kazanda kaynar gibi fırından kaynayıp fışkırmasıyla izah etmişlerdir.

Böyle bir feveran ayette niçin geminin inşasına bir sonuç ve yüklenmesi emrine bir şart ve başlangıç olarak gösterilmiş? Bunun çeşitli açılardan yorumuna gelince de, Allah Teâlâ, bunu Hz. Nuh'a tufanın başlayacağına bir alâmet olmak üzere tayin buyurup önce haber vermiş ve böylece bu alâmet ve mucize zuhur ettiği vakit yüklemek emrini vermiş demişler. Fakat bir kısım müfessirler, bu izahı kabul edilebilir bulmamışlar ve başka manalar vermişlerdir.

İkincisi: Araplar arasında bazan yeryüzüne de "tennur" denildiği görüldüğünden, tennurun feveranı yeryüzünden suların fışkırması olacaktır. Nitekim Kamer Suresi'nde "Bunun üzerine şakır şakır akan sularıyla göğün kapılarını açtık. Yeri de kaynaklar halinde fışkırttık. Ezelde takdir edilmiş bir emir üzere sular birleşti." (Kamer, 54/11-12) buyurulmuştur, demişler.

Yer kürenin bir büyük fırın anlamında olduğunu hatırlatan bu görüş dahi dikkate değer ise de bu şekilde feverana yakışan manası su fışkırması değil, ateş püskürmesi olurdu. Çünkü tandır ateş yakılan bir yerdir, bir su kuyusu değildir.

Üçüncüsü: Tennur'dan murat yeryüzünün yüksek ve şerefli mevkileri demektir ki, harikulade bir olay olarak oralara bile sular fışkırmıştır, demişlerdir.

Dördüncüsü: "Farettennur", şafak attı, tan yeri ağardı, sabah oldu mânâsına gelir, denilmiş ve

bunun Hz. Ali'den menkul bir tefsir olduğu söylenmiş.

Beşincisi: İş kızıştı, şiddetlendi mânâsına "fırın kızdı" denildiği gibi, "Farettennur" da böyledir, denilmiştir. Lâkin bu dört mananın dördü de mecazdır. Ancak meselenin özü, harikulade bir olaya ait olduğundan tefsir âlimlerinin hemen hepsi (cumhur), bu mâniaları, tennur kelimesinin gerçek ve lügat mâniasından saymaya sebep teşkil etmediğini söylemektedirler.

Altıncısı: Ebu Hayyân, tefsirinde Hasen'den rivayetle "tennur “un gemide suyun toplandığı yer" olduğunu nakletmiştir ki! bu ifade hemen hemen geminin kazanını andırıyor.

Görülüyor ki, tefsir âlimlerinin rivayetlerinin bazı noktaları yukarıda arz ettiğimiz manaya değinir yapıdadır. Yani geminin yelkenli bir gemi değil, kazanla çalışan bir vapur olduğunu hatırlatır niteliktedir. Rivayetlerdeki bu ayrıntılar da görüldükten sonra biz şimdi hakkıyla diyebiliriz ki, tennurun gerçek anlamıyla bir ocak olması, aynı zamanda onun gemide su toplanan bir kazan ile ilişkili olmasına da engel değildir. Cumhurun ocak olduğu hakkındaki rivayetiyle bu rivayet arasında çelişki de yoktur. Harf-i tarif ile "ettennur" buyurulması, bunun gemiye ait bir tandır, bir ocak olmasını açıkça belli eder.

Aynı zamanda Hz. Nuh'a ait bir tennur olması da buna engel değildir. Çünkü bu onun bir mucizesidir. "Keşşaf" sahibinin, sarahatle belirttiği üzere, ayette gayesi yukarıdaki fiiline müteallik olup, mânâ demek olduğundan, tennurun feveranı gemideki yapım işinin sona ermesi, yükleme ve hareket emrinin de

başlangıcı ve şartı olarak gösterilmiştir. Bunun böyle olduğu göz önünde bulundurulursa, tennurun feveranı gemiyi harekete geçiren kuvvetin kendisini ifade ettiği anlaşılır.

Bu günkü söylenişi ile "nihayet emrimiz gelip gemi ateşlendiği vakit" demek olur. Ve bunda tennur ve feveran kelimeleri gerçek anlamda kullanıldığı ve ayetin bu manada gayet zahir olduğu da şüphesizdir. Şu halde nasta hakikat anlamını ve zahiri bırakıp da te'vil aramaya hiç de sebep yoktur. Geminin yapımı tamam olup "fayrap" haline gelmesi, ilâhî emir olan tufanın başlayacağına bir alâmet olmasına da engel olan bir durum değildir.

Ayetin bu zahirine karşı, "O zaman öyle bir vapur nasıl yapılabilirdi? Yapılmış olsa bu sanat unutulur mu idi?" gibi vehim ifade eden bir iki sual akla gelebilir. Hâlbuki daha önceki çağlarda bilinip de sonradan kaybolup gitmiş bir takım sanatların olduğu bile tarihi misallerle sabittir. Kaldı ki Nuh, gemisini beşerin bilgi ve tecrübe birikimiyle değil, doğrudan doğruya "Bu gemiyi Bizim gözetimimizde ve vahyimize göre yap!" ayetinde de ifade buyurulduğu gibi, Allah'ın vahyi ile ve yine O'nun gözetiminde yapmıştır.

Her çiftten iki tane, yani erkeği ve dişisi olan her canlıdan ikişer tane ki, bunun miktarını Allah bilir, gemiye alınmıştır. Bu kadar canlıyı alabilen ve bunlarla beraber Hz. Nuh'un bir oğlunun dışında bütün aile fertlerini ve az da kavminden kendisine iman etmiş olanları, gerek insanlar, gerek diğer hayvanlar için gerekli olan yiyecekleri dahi yüklenmiştir.

Dağlar gibi dalgalar içinde akıp giden bir geminin harikulade bir gemi olması ve bunun basit bir yelkenli gemi gibi düşünülmemesi gerekiyor. "O devirde böyle bir gemi yapılabilir miydi?" sorusuna karşılık, "Öyle fırtınalı ve dalgalı bir tufanda bu kadar yükü küçük bir yelkenli taşıyabilir mi?" sorusuyla cevap vermek gerekir.

Bu gün Allah'ın emrinden kurtaracak yoktur. Yani, bu gün bazı basit tedbirlerle bu afetten kurtulmaya imkân yoktur. Bu gün başka yağışlı günlere benzemez ve bu olay senin zannettiğin gibi basit yağmur ve fırtına olayı değildir. Allah'ın emriyle kesinleşmiş olan büyük bir azap ve helâk günüdür. Bundan sen değil, dağlar bile kurtulamaz. Ancak Allah'ın merhamet ettikleri müstesna ki bunlar da gemide bulunanlardır. Bu ifadeden söz konusu tufanın umumi olduğu, yani bölgesel ve yerel bir tufan değil, bütün dünyaya yaygın bir tufan olduğu anlaşılıyor ki, meşhur olan da budur.

Fakat bu umumiliğin yerkürenin dışındaki âlemlerle ilişkili olmadığı da kesindir. Nitekim Nuh Suresi’nde Hz. Nuh'un duası "Ey Rabbim, kâfirlerden hiçbirine yeryüzünde adım atacak bir yer bırakma!" (Nuh, 71/26) şeklindedir. Buna göre, tufanın yerküre üzerindeki alanı da, kutup bölgeleri de dâhil olmak üzere bütünü ve her tarafı değildir. O devirde insan ile meskûn olan kısımlarını hesaba almak gerekecektir.

Hz. Nuh'un bütün insanlara mı yoksa kendi kavmine mi peygamber gönderildiği bahis konusu edilecektir ki! Bu noktada ihtilaf vardır. O devirde henüz insanlar Âdem'den beri bir tek kavim halinde miydiler, yoksa değişik kavimlere ayrılmış ve çeşitli

bölgelere dağılmış mıydılar? Şurası kesindir ki, Hz. Nuh'un peygamber olarak gönderildiği kendi kavminin bulunduğu yerde tufanın umumiliği kesin, bunun ötesi zan ve tahmindir.

Derken aralarına dalga giriverdi, bunun üzerine o da boğulanlardan oluverdi. Ve denildi. Ey yer, suyunu yut! Ey gök, sen de kes artık! Bu emirlerin ifade ettiği heybeti ve kudreti tasavvur etmeli. Yere, göğe böyle emir veren ve onlara hükmeden ilâhî saltanatın azamet ve büyüklüğünü düşünmeli. Bu kudrete kim karşı durabilir? Sular çekildi ve emir icra edildi. Yani azap emri, azap hükmü yerine getirildi. Boğulacaklar boğuldu, kurtulacaklar kurtuldu. İş bitirildi. Gemi de Cudi üzerine oturdu.

Cudi: Engince bir dağdır ki, Musul'da denilmiş, El-Cezîre'de, Âmid'de, Şam'da denilmiş. Ebu Hayyân diyor ki, Cezire'de veya Âmid'de denilmesi Musul'a yakınlığı dolayısıyladır. Bir de denilmiş ki, Cudi her dağa söylenilebilen bir cins ismidir.

Nitekim Zeyd b. Amr b. Nufeyl'in şu beyti bu kabildendir:

"Suphanallah, Suphanallah diyerek tekrar tekrar O'nu tesbih ederiz. Bizden önce O'nu dağ da, buz da tesbih etti."

Ve o zalim kavme, defolun denildi. Nuh'a karşı tavır alan ve yukarıda da açıklandığı gibi, sürekli alay eden ve haklarında Allah tarafından "O zalimler hakkında bana bir niyazda bulunma." diye onlar hakkında hayır dua edilmesine bile izin verilmeyen işte o zalim kavim böylece helâk edilmiş oldu.

Ey Nuh! Denildi, in. Bizden selamet ve bereketlerle in. Sana ve seninle beraber olanlardan

gelecek nice ümmetler, daha nice ümmetler de olacak ki, Biz onları faydalandıracağız, dünya nimetleri ile nimetlendireceğiz, sonra da kendilerine bizden acı bir azap dokunacak.

"Yanında ona iman edenler ancak çok az kimselerdi." buyurulduğu için Hz. Nuh'un aile fertlerinden başka yanında çok az mümin vardı. Allah Teâlâ bunlara öyle bir selamet ve bereket ihsan buyurdu ki, bunlar çoğaldıkça çoğalacaklar ve kendilerinden birçok ümmetler gelecekti. İşte Hz. Nuh'a bu durum önceden haber veriliyor ve "Acaba az sayıda bu müminlerin ve aile fertlerinin akıbeti ne olacak?" Şeklindeki endişesi gideriliyordu. Bu endişeyi Hz. Nuh, kendi içinde duymuş olmalı ki ona, içe dönük bir ifade tarzıyla "denildi" meçhul fiili ile hitap ediliyor.

Hz. Nuh'un soyundan gelecek olan ümmetler de iki kısım olacak. Bunlardan birinci kısım yine o selamet ve berekete nail olup kıyamete kadar üremeye devam edecek, diğer bir kısmı da bir müddet dünya nimetlerinden istifade ettikten sonra yine acı bir azaba çarptırılacak ve ahiret selametine eremeyecek. Görülüyor ki, bu ayet eski zamanlarda yaygın olan bir kanaate de açıklık kazandırıyor: Demek oluyor ki, tufandan sonraki insanlar yalnızca Hz. Nuh'un üç oğlunun soyundan ibaret değildir. Hz. Nuh'un yanında bulunan az sayıda müminlerin sülâleleri de berekete mazhar olmuşlardır.

Zira Hz. Nuh'un yanında bulunan oğulları "ve ehleke" ifadesinden de anlaşılacağı üzere ailesine dâhildir. Yani onunla birlikte olup ona iman edenler ise aile fertlerinin dışında kalan müminlerdir ki, selamet ve bereket ile ayrıca taltif edilen "Yani

seninle beraber olanlardan üreyecek ümmetler." ifadesi gayet açık olarak diğerlerini kapsamına alır. O halde bütün ümmetlerin Hz. Nuh evlatlarından üremiş oldukları hakkındaki tarihi görüş, mutlak bir hakikat değil, çoğunluğu Nuh'un soyundan anlamına gelir. Zira bu selamet ve berekette en büyük hisse Hz. Nuh ile evlatlarına aittir. Rivayet olunduğuna göre Hz. Nuh Recep ayının onunda gemiye binmiş ve Muharrem ayının onunda inmiş, o gün şükür orucu tutmuş ve bu orucu tutmak sünnet olmuştur. [148]

Nûh (a.s)'ın kavmi; Nûh (a.s)'ın yıllarca ikazlarına kulak tıkadılar. Nûh (a.s)'a bedduadan başka yapacak bir şey bırakmadılar. Nihayetinde Nûh (a.s) da: "Ey Rabbim! Onlar bana isyan ettiler. Bana büyük büyük tuzaklar kurdular. Yeryüzünde kâfirlerden bir tek kişi bırakma" diye bedduada bulundu. Kaderin adalet etmesiyle de bu dünyada da cezalarını çektiler.

AD KAVMİNİN HELAK OLMASI

Ad kavmi; Yemen bölgesinde yaşamış bir kavimdir. Ad kavmine, Allah (c.c)'hü; peygamber olarak Hud (a.s)'ı göndermiştir.

Ad kavmi, birçok görkemli binalar inşa etmişler. Ad kavmine Hud (a.s), Allah'a şirk koşmamaları ve Allah'ın birliğine inanmaları için değişik mucizeler göstermesine rağmen, onlar şirk ve küfürde ısrar etmişlerdir. Şiddetli bir rüzgâr ile helak olmuşlardır. Ad kavminin helak olmasının nedeni Kur'ânı Kerim'de şöyle anlatılmaktadır.

"Âd kavmi ise yeryüzünde haksız olarak büyüklük taslamış, "Bizden daha güçlü kim var?"

[148] Elmalılı; Hak Dini Kur'an Dili, c-4, s-537,542.

demişlerdi. Onlar, kendilerini yaratan Allah'ın onlardan daha güçlü olduğunu görmediler mi? Onlar bizim ayetlerimizi inkâr ediyorlardı." (Fussilet,41/15).

"Bundan dolayı biz de onlara dünya hayatında zillet azabını tattırmak için o uğursuz günlerde soğuk bir rüzgâr gönderdik. Ahiret azabı elbette daha çok rüsvay edicidir. Onlara yardım da edilmez." (Fussilet, 41/16).

Hud (a.s); Ad kavmine tebliğde bulunuyor. Âd kavmi ise, büyüklük taslıyorlar. Bizden daha güçlü kim var? Diyorlar. Allah'ın ayetlerimizi inkâr ediyorlar ve kaderin adalet etmesiyle helak olup gidiyorlar.

SEMUD KAVMİNİN HELAK OLMASI

Ad kavminin helakinden sonra, yine Hicr bölgesinde Semud kavmi yaşamıştır. Semud kavmî de dağları ve taşları oyarak muhkem yazlık ve kışlık evler inşa etmişler. Bolluk ve refah içerisinde uzun ömürlü bir hayat sürmüşler. Zamanla bu kavimde yoldan sapmış, şirke düşmüşler. Allah onlara Salih (a.s.)'ı peygamber olarak göndermiştir. Onları Allah'a imana, ibadete ve itaate çağırdı. Kendilerine mucize olarak verilen ve sakın dokunmayın denilen dişi deveyi öldürdüler. Bunun üzerine Salih (a.s) ve iman edenler dışında, Semud kavmi şiddetli bir gök gürültüsüyle helak oldular. Semud kavminin helak olmasının nedenini Kur'an'ı Kerim şöyle anlatmaktadır.

"Andolsun biz, "Allah'a kulluk edin" diye (uyarması için) Semûd kavmine, kardeşleri Salih'i peygamber olarak göndermiştik. Bir de ne görsün,

onlar birbiriyle çekişen iki grup olmuşlar.” (Neml, 27/45).

“Semud kavmi azgınlığı yüzünden (Allah'ın elçisini) yalanladı. Onların en bedbahtı (deveyi kesmek için) atıldığında, Allah'ın Resûlü onlara: “Allah'ın devesine ve onun su hakkına dokunmayın!” dedi. Ama onlar, onu yalanladılar ve deveyi kestiler. Bunun üzerine Rableri günahları sebebiyle onlara büyük bir felâket gönderdi de hepsini helâk etti.” (Şems, 91/11-14).

Semud kavmî; çok muhkem evler inşa ediyorlar. Refah bir hayat sürerlerken, yoldan sapmışlar şirke düşmüşler. Allah onlara Salih (a.s.)'ı peygamber olarak göndermiş. Onları Allah’a imana, ibadete ve itaate çağırmış. Kendilerine imtihan için mucize olarak verilen deveye dokunmayın denmesine rağmen, deveyi öldürdüler. Allah’ın ayetlerini inkâr ettiler. Sonuçta kaderin adalet etmesiyle helak olup gittiler.

LÛT KAVMİNİN HELAK OLMASI

Lût (a.s); Filistin bölgesinde bulunan Sedom kavmine peygamber gönderilmiştir. Bu kavim, hak yoldan sapmış, inkâr ve isyana dalmış bir kavimdi. Kadınları bırakıp şehvetle erkeklere yönelmişler. Lût (a.s)’da kavmini doğru yola davet etti. Kendilerine yapılan daveti kabul etmemeleri üzerine helak oldular. Lût kavminin helak olmasının nedenini Kur'ân'ı Kerim şöyle anlatmaktadır.

“Elçiler ona, korkma, üzülme, biz seni ve aileni kurtaracağız. Ancak karın başka. O geride kalıp helak edilenlerden olacaktır. Şüphesiz biz, bu memleket halkı üzerine, fasıklık ettiklerinden dolayı

gökten bir azap indireceğiz. Lût'u da (Peygamber olarak gönderdik.) Hani o kavmine şöyle demişti: Göz göre göre o çirkin işi mi yapıyorsunuz? Siz kadınları bırakıp şehvetle erkeklere mi varıyorsunuz? Doğrusu siz ne yaptığını bilmez bir toplumsunuz." (Neml, 27/54).

"Biz Lût'a da bir hikmet ve bir ilim verdik ve onu çirkin işler yapan memleketten kurtardık. Gerçekten onlar kötü bir toplum ve fâsık idiler." (Enbiyâ, 21/74).

Lût kavmi de, Lût (a.s)'ın ikazlarını dinlemediler kaderin adalet etmesiyle helak olup gittiler.

Örneklerini vermeye çalıştığımız ve bu kavimlerin dışında nice kavimler de helak olmuşlardır. Belki de günümüzde de helak olmalar devam etmektedir, lakin biz işin farkına varmıyoruz.

FİRAVUN VE ORDUSUNUN HELAK OLMASI

Kur'ân-ı Kerim'de helak edildiği bildirilen bir başka kavim de Firavun ve ona tabi olanlardır. Firavuna bir kâhin, İsrail oğullarından bir çocuğun doğacağını ve o çocuğun ileride saltanatını yıkacağını söyleyince, Firavun; İsrail oğullarından doğan erkek çocuklarını öldürmeye başlamış ve böyle bir zamanda da Musa (a.s.) dünyaya gelmişti. Musa (a.s), Firavun'un sarayında Asiye validemiz tarafından mucizevi bir şekilde büyütülmüş, sonra kazara bir kıptının ölümüne sebep olmuş ve Mısırdan kaçmıştır. Daha sonra peygamberlikle müjdelenince, Firavunu ve Kıptileri tevhit inancına çağırmış, ancak imana gelmeyen Firavun ilahlık taslamış, neticede ordusuyla birlikte denizde helak olmuşlardır.

Musa (a.s) kıssasını Kur’an-ı Kerim şöyle anlatmaktadır: “İman eden bir kavim için Mûsâ ile Firavun’un haberlerinden bir kısmını sana gerçek olarak anlatacağız” “Şüphe yok ki, Firavun yeryüzünde (ülkesinde) büyüklük taslamış ve ora halkını sınıflara ayırmıştı. Onlardan bir kesimi eziyor, oğullarını boğazlıyor, kadınlarını ise sağ bırakıyordu. Şüphesiz o bozgunculardandı.” (Kasas,28/3-4).

Tâhâ, suresinde de kıssa şöyle anlatmaktadır:

“O sağ elindeki de ne, ey Musa? Musa: O benim asam, üzerine dayanırım ve onunla davarlarıma yaprak çırparım; benim daha başka ihtiyaçlarımı da görür dedi. Bırak onu, ey Musa!" diye buyurdu. Bıraktı onu, bir de ne görsün, o bir yılan olmuş koşuyor! Allah: “Tut onu ve korkma, Biz onu önceki haline döndüreceğiz” buyurdu. Bir de elini koynuna sok ki, diğer bir mucize olarak kusursuz bembeyaz çıksın! Ta ki sana en büyük mucizelerimizden bir kısmını gösterelim.”

Firavuna git, çünkü o pek azıttı. Musa dedi: "Ey Rabbim, benim göğsüme genişlik ver, işimi kolaylaştır bana, dilimden düğümü çöz, sözümü iyi anlasınlar. Bana ailemden bir yardımcı ver. Kardeşim Harun'u. Onunla sırtımı pekiştir. Onu görevimde ortak et ki, Seni çok tesbih edelim ve çok analım. Şüphe yok ki, Sen bizi görüp duruyorsun." Allah: "İstediğin sana verilmiştir" buyurdu. (Tâhâ, 20/17-36).

Ayet-i kerimenin devamında Firavuna varıyorlar:

Varın da ona yumuşak söz söyleyin; olur ki, öğüt dinler yahut korkar.

(Musa ile Harun) "Rabbimiz! Onun bize kötülük yapmasından veya azgınlığını artırmasından korkarız" dediler.

Allah buyurdu ki: "Korkmayın, zira ben sizinle beraberim, işitir ve görürüm."

Hemen gidin de Firavuna deyin ki: "Biz Rabbinin (sana gönderilen) elçileriyiz. Artık İsrail oğullarını bizimle gönder, onlara azap etme; biz sana Rabbinden bir mucize ile geldik. Selam doğru yolda gidenleredir."

"Bize kesin olarak vahyolundu ki, azap şüphesiz (gerçeği) inkâr edip ona sırt çevirenleredir."

Firavun: "Ey Musa! Sizin Rabbiniz kimdir?" dedi.

Musa: "Bizim Rabbimiz her şeye şeklini veren, sonra da yolunu gösterendir." dedi.

Firavun : "Öyleyse geçmiş asırlar (daki insanlar)ın durumu nedir?" dedi.

Musa dedi ki: "Onların bilgisi Rabbimin katında bir kitapta (yazılı)dır. Rabbim yanlış yapmaz ve unutmaz."

"Yeryüzünü sizin için bir döşek yapan, oradan sizin için yollar açan ve gökten bir su indiren O'dur." İşte biz o su ile türlü türlü bitkilerden çiftler çıkardık.

Hem siz yiyin, hem de hayvanlarınızı otlatın. Akıl sahipleri için bunda nice ibretler vardır!

Sizi yerden (topraktan) yarattık, yine (ölümünüzden sonra) ona döndüreceğiz. Hem de ondan sizi bir kere daha çıkaracağız.

Andolsun ki, biz, Firavuna mucizelerimizin hepsini gösterdik. Böyle iken o yine onları yalan sayıp kabulden çekindi.

(Firavun Musa'ya şöyle) dedi: "Ey Musa! Sen sihrinle bizi yerimizden çıkarmak için mi geldin bize?"

"O halde biz de senin sihrin gibi bir sihirle sana geleceğiz (karşına çıkacağız); şimdi bizimle senin aranda bir vakit ve bir buluşma yeri tayin et ki; ne senin, ne bizim caymayacağımız uygun bir yer olsun."

Musa: "Sizinle buluşma zamanı, süs (bayramı) günü ve insanların toplanacağı kuşluk vaktidir." dedi.

Bunun üzerine Firavun döndü gitti ve bütün hile vasıtalarını topladıktan sonra geldi.

Musa onlara dedi ki: "Yazıklar olsun size! Allah'a yalan uydurmayın. Sonra bir azap ile kökünüzü keser. Gerçekten (Allah'a) iftira eden hüsrana uğramıştır."

Sihirbazlar aralarında işlerini tartıştılar ve konuşmalarını gizli tuttular

(Sihirbazlar daha sonra Musa ve Harun'u göstererek şöyle) dediler: "Bu ikisi muhakkak sihirbazdır; büyüleriyle sizi yurdunuzdan çıkarmak ve de örnek dininizi yok etmek istiyorlar."

"Onun için bütün tuzaklarınızı bir araya getirin, sonra hep bir sıra halinde gelin. Bugün üstün gelen muhakkak zafer kazanmıştır."

“Sihirbazlar: "Ey Musa! Ya sen at, yahut ilk atan biz olalım" dediler.

Musa dedi ki: "Hayır, siz atın." Bir de ne görsün! Onların ipleri ve değnekleri, yaptıkları sihirden ötürü kendisine sanki yürüyorlarmış gibi geldi.

Bu yüzden Musa içinde bir korku hissetti.

Biz dedik ki: "Korkma, çünkü sen muhakkak üstünsün (galip geleceksin) "

"Sağ elindekini atıver, o, onların yaptıklarını yutar. Çünkü onların yaptıkları ancak bir büyücü tuzağıdır. Büyücü ise, her nerede olursa olsun başarıya ulaşamaz."

Sonunda bütün sihirbazlar secdeye kapandılar, "Musa ile Harun'un Rabbine iman ettik" dediler.

Firavun: "Ben size izin vermeden mi ona iman ettiniz? O, muhakkak size sihir öğreten büyüğünüzdür. Andolsun ki, ellerinizi ve ayaklarınızı çaprazlama keseceğim ve muhakkak sizi hurma dallarına asacağım. Böylece hangimizin azabının daha şiddetli ve devamlı olduğunu bileceksiniz" dedi.

(İman eden sihirbazlar şöyle) dediler: "Bize gelen bu açık mucizeler ve bizi yaratana karşı, asla seni tercih edemeyiz. Ne hüküm vereceksen ver. Sen, ancak bu dünya hayatına hükmedebilirsin."

"Doğrusu biz hem günahlarımıza, hem bizi zorladığın sihre karşı, bizi bağışlasın diye, Rabbimize iman ettik. Allah (sevapça senden) daha hayırlı ve (azap verme bakımından da) daha devamlıdır." (Tâhâ, 20/44-73).

Yine; Ayet-i kerimenin devamında, Allah; Musa (a.s)'a şöyle vahyediyor.

"Kullarımla geceleyin yürü (Mısır'dan çık) de (asanı vurarak) onlara denizde kuru bir yol aç; (artık

firavun tarafından) yetişilmekten korkmazsın ve (boğulmaktan) endişe de etmezsin." Firavun ordularıyla hemen onları takip etti, denizden kendilerini korkunç boğulma sarıverdi. Böylece Firavun kavmini yanlış yola sürükledi ve doğru yola götürmedi. (Taha, 20/77-79).

Musa (a.s)'ın Firavuna tebliğde bulunmasına rağmen, Firavun ve ona uyanlar isyanları ve günahları sebebiyle denizde boğularak helak olmuşlardır. Atalarımız “etme bulma dünyası” demişler. Aynen Firavunda erkek çocuklarını öldürtüyor. Ben-i İsrail’lere zulüm yapıyor. Musa (a.s)’ın yaptığı tebliğe hakaretle karşılık veriyor.

Sonuçta kaderin adalet etmesiyle Firavun ve ordusu helak oluyor, Ben-i İsrail zulümden kurtuluyor.

ÖNCEDEN VERİLEN MÜJDELER KADERİN ADALAT ETMESİYLE GERÇEKLEŞMİŞTİR

RUMLARIN İRANLILARA GALİP GELECFEĞİ VE MÜMİNLERİN FERAHLIYACAĞI MÜJDESİ

Rum suresinde; Hıristiyan olan Rumların, o zaman putperest bir toplum olan İranlılara karşı galip geleceklerini önceden haber verdiği gibi müminlerin de ferahlayacaklarını müjdelemektedir.

“Rumlar yenildi. (Arapların bulunduğu bölgeye) en yakın bir yerde onlar, bu yenilgilerinin ardından mutlaka galip geleceklerdir. (Bu da) birkaç yıl içinde (olacaktır). Onların bu yenilgilerinden önce de sonra da emir Allah'ındır ve o gün mü'minler, ferahlayacaklardır. (Bu da) Allah'ın yardımıyladır. Allah dilediğine yardım eder, galip kılar. O çok güçlüdür, çok merhamet edicidir. Allah'ın vaadi

budur. Allah, vaadinden caymaz. Fakat insanların çoğu bilmezler.” (Rum, 30/2-6).

Bu ayetin açıklamasında, ayet indikten sonra üç ila dokuz yıl arasında, Hıristiyan olan Rumların, putperest bir toplum olan ve o zaman tarihte Persler diye geçen İranlılara karşı galip geleceğini ve müminlerin de ferahlayacaklarını haber vermiştir.

“Rumlar yenildi. Peygamberimizin gönderildiği sıralarda doğu Roma ile İran, dünyanın en büyük iki devletiydiler. Hintli Süleyman Nedevî efendinin Asr-ı Saadet tarihinde ifade ettiği üzere peygamberliğin beşinci, yani Milâdın 613. yıllarında bu iki komşu ve rakip devlet, birbirleriyle kanlı bir savaşa girişmişlerdi.

İran, İkinci Hüsrev'in, Rum Hirakl'in hükmü altındaydı, sınırları Dicle ve Fırat nehirleri üzerinde birbiriyle birleşiyordu. Filistin, Suriye, Mısır ile Irak'ın bir bölümü ve küçük Asya (Anadolu) Rumlara tabi idi. İranlı'lar, Rumlara iki taraftan saldırdılar. Dicle ve Fırat üzerinde (ezreât ve Busrâ) mevkilerinden Suriye'ye, Azerbaycan ve Ermenistan tarafından küçük Asya'ya saldırdılar.

İran orduları, Rum kuvvetlerini her iki cepheden geri atarak denize dökünceye kadar takip etmiş, Suriye'deki bütün mukaddes şehirleri zabtetmiş, Milâdın 614. yılında bütün Filistin'i ve Kudüs'ü ele geçirmişti. Bu istilâ sırasında bütün kiliseler yıkılmış, bütün dini binalar tahrip edilip kirletilmişti. İranlılara katılan yirmi altı bin yahudi, altmış binden fazla Hristiyan'ı kılıçtan geçirmişlerdi. İran kisrasının sarayı, öldürülen otuz bin kişinin kafatası ile donatılmıştı.

Bu istilâ tufanı, burada durmayarak Mısır'ı da basmış, Milâdın 616. yılında İranlı'lar bir taraftan Nil vadisini işgal ederek İskenderiye'ye ulaşmışlar, diğer taraftan bütün Anadolu'yu ele geçirerek İstanbul'un boğaz içi sahillerine kadar gelmişler, doğu Roma İmparatorluğu'nun başkenti olan Kostantıniye (İstanbul) şehrinin karşısında görünmüşler, saltanatlarını Irak, Suriye, Filistin, Mısır ve Anadolu'ya yaymışlardı. İranlılar, girdikleri her yerde ateşgedeler (Ateşe tapanların, ateş yaktıkları tapınaklar) meydana getiriyorlar ve böylece Hıristiyanlığın çıktığı yerlerde ateşperestliği yayıyorlardı. Doğu Roma İmparatorluğu'nun bu yenilgisi karşısında kendisine tabi bulunan birçok vilâyetler isyan etmiş, Afrika'daki ülkeler, Avrupa tarafındaki vilâyetler, hatta İstanbul'a komşu şehirler, bu devletin egemenliğinden çıkmak istemişler ve çıkmışlardı. Kısaca doğu Roma İmparatorluğu darmadağın olmuş, helâk olup yerlere serilmişti.

Romalıların bu yenilgi haberi Mekke'ye ulaştığı zaman müşrikler sevinmiş ve müslümanlara karşı onların yenilgisinden duydukları sevinci açığa vurmuşlar: "Siz ve hıristiyanlar kitap ehlisiniz, biz ve Fâris (İranlılar) ümmiyiz; bizim kardeşlerimiz, sizin kardeşlerinizi tepelediler. Biz de sizi tepeleriz" demişlerdi.

Bunun üzerine Hz. Muhammed'in bir mucizesi olmak üzere bu âyet inip buyuruldu ki: Gerçi Rumlar yenildi yerin en yakınında, Mekke toprağının, yani Arabistan'ın en yakınında; Şam'da yahut Rum başkentinin pek yakınında, yani Anadolu'da İstanbul civarında demek olabilir ki, ikisi de doğrudur. O sırada Rum İmparatorluğu öyle perişan olmuştu ki, iç

isyanlarla devlet ihtilâle uğramış, ordusu dağılmış, hazinesi boşalmış, imparator Hirakl, İstanbul'u terk ederek Kartaca'ya kaçmayı bile kurmuştu. İranlıların galip kumandanları, zaferin verdiği sarhoşlukla şu barışı teklif etmişler: İmparator, İranlılar tarafından istenecek her şeyi verecektir. Bu cümleden olarak bin yük altın, bin yük gümüş, bin yük ipek, bin at, bin kadın teslim edecektir. Rum İmparatorluğu, bütün bu aşağılayıcı şartları kabul etmiş, bu esaslar üzerinde barışı imzalayacak delegeler göndermişlerdi.

Bu delegeler, İranlıların yanına vardıkları zaman Hüsrev, şu sözleri de söylemiş: ‘Bu yeterli değildir. Bizzat imparator Hirakl, karşıma zincirler içinde gelerek asılıp çarmıha gerilmiş olan ilâhına karşılık ateşe ve güneşe tapmalıdır.’ İşte o yenilgi, böyle bir yenilgiydi. Böyle bir çöküş içinde Romalıların birkaç yıl zarfında canlanıp yeniden galip geleceklerine kesinlikle hüküm vermek şöyle dursun, ihtimal vermek bile normal olarak akılların havsalasına sığacak bir şey değildi.

Fakat böyle bir zamanda Allah Teâlâ, Resulüne gaybdan şu haberi bildiriyordu: Bununla birlikte onlar, bu yenilgilerinin ardından kesinlikle galip gelecekler. Hem uzak değil. Birkaç yıl içinde ki, ‘bıd’ kelimesi üçten dokuza kadar olan bir sayıyı ifade eder, nitekim bu âyet inince Hz. Ebu Bekir (r.a), o sevinen müşriklere şöyle demişti: ‘Allah, sizin gözlerinizi aydınlatmayacak, peygamberimiz haber verdi. Yemin ederim ki, Rumlar birkaç yıl içinde İranlılara mutlaka galip geleceklerdir.’ Buna karşı Übeyy b. Halef: ‘Yalan söylüyorsun, haydi aramızda bir müddet tayin et, seninle bahse girelim.’ dedi ve her iki taraf ta on deve üzerine bahse girişip, üç yıl

müddet tayin ettiler. Ebu Bekir, durumu Resulullah'a haber verdi.

Resûlullah (s.a.v.) ‘Bıd’, ‘üçten dokuza kadardır, miktarı artır, müddeti uzat.’ buyurdu. Bunun üzerine Ebu Bekir çıktı, Übeyy'e rast gelince o: ‘galiba pişman oldun’ dedi. Ebu Bekir de: ‘Hayır’ dedi, ‘gel seninle bahsi artıralım, müddeti de uzatalım, haydi dokuz seneye kadar yüz deve yap.’ O da: ‘Haydi yaptım’ dedi. Tirmizî' nin Sahih'inde rivayet ettiği üzere ‘Bedir’ günü Rumlar, İranlılara galip geldiler, Ebu Bekir de sonra onu Übeyy'in vârislerinden aldı, peygambere götürdü. Peygamber (s.a.v.) de ona: "Bunu tasadduk et" buyurdu.

Önünde de sonunda da emir Allah'ın, yani Rumlar galip gelecekler diye ondan sonra emir ve irade, hüküm ve kumanda Rumların olacak zannedilmesin; onlar galip gelmezden önce emir, ne onların, ne İranlıların olmayıp Allah'ın olduğu gibi, onların galip gelmesinden sonra, yine emir Allah'ındır. O, önce onları mağlup ettiği gibi, sonra da mağlup eder. Hem de o gün, yani Rumların, İranlılara galip geleceği gün müminler sevinecek Allah'ın yardımıyla, yani ötede Rumlar, İranlılara galip gelirken aynı zamanda beriden müslümanlar da Allah'ın yardımıyla müşriklere karşı zafer elde edecekler, yalnız Rumların galip gelmesiyle değil, Allah'ın özellikle kendilerini galip kılan yardımıyla sevinecekler. Müminlere bu şekilde vaad edilen bu yardım, bu sevinç, "Bedir" zaferidir. Nitekim Teberi Tefsirinde ‘O Bedir'de müminlerin, müşriklere galip gelmesidir.’ demiştir.

Gerçekten Tirmizî' nin rivayetine göre Rumların, İranlılara galip gelmesi "Bedir" günü olmuştur. Fakat

galibiyetin geniş bir şekilde açıklanması, Hudeybiye sıralarında bilinebildiği ve Hz. Ebu Bekir de develeri Übeyy'in kendisinden değil, sonra vârislerinden aldığı için bazıları bu ferah gününü, Hudeybiye günü sanmışlardır. Hintli Süleyman Nedevî Efendi, Asrı Saadet tarihinde bunu şöyle tesbit etmiştir: "Resul-i Ekrem'in işareti gereğince dokuz yıl sonra peygamberin bu haberi gerçekleşmiş ve onun gerçekleşmesi "Bedir" zaferinin elde edilmesine rastlamıştır." Bazılarına göre bu haber, hicretin altıncı yılında Hudeybiye antlaşması esnasında gerçekleşmiştir. Fakat bu doğru değildir.

Bu anlayış hatasının sebebi şudur: Sahihi Buhari'nin açıkladığına göre Hz. Peygamber'in Hirakl'e gönderdiği mektubu taşıyan elçi, Suriye'ye ulaştığı zaman Hirakl, zaferini kutluyordu. Bu elçi, Hudeybiye antlaşması sıralarında gönderildiği için birçokları Hirakl'in o sıralarda zafer kazandığını zannetmişlerdir. Halbuki, Hirakl, zaferi çoktan kazanmış ve onu kutlamak için Suriye'ye gelmiş bulunuyordu.

Roma takvimine göre Hz. Muhammed'in peygamberliği, 609 yılında meydana gelmiş, doğu Roma ile İran arasındaki düşmanlık, 610'da başlamış, 613-614 yılları savaş içinde geçmiş, 616'da, Romalılar yenilmişler, 622'de karşı harekete geçmişler, 623'de galibiyete başlayarak 625'te kesin zaferi elde etmişlerdir. Yenilginin başlangıcıyla galibiyetin başlangıcı arasında dokuz yıl geçmiş olduğu gibi, kesin yenilgi ile kesin galibiyet arasındaki müddet de dokuz yıldan ibaret bulunuyor.

Dördüncü âyette geçen ve meâlde ‘birkaç’ anlamı verilen ‘bıd’ kelimesi Arap dilinde onu

aşmayan azlığı ve daha çok üç-dokuz arasındaki sayıları ifade etmek üzere kullanılır. Bu kelimenin kullanımı bir yönüyle Bizanslılar' ın üstün gelmelerinin tek bir savaşın kazanılması biçiminde değil, muayyen bir süreye yayılacak galibiyetler olarak belireceğine de işaret ediyordu. O sıralarda iç isyanlardan ve iktisadî krizden ötürü perişan hale gelmiş olan Bizans İmparatorluğu'nun birkaç yıl içinde toparlanıp galibiyet elde etmesi kimsenin hatırından bile geçiremeyeceği bir sonuç idi. Fakat Kur'an'ın gelecekle ilgili bu mûcizevî haberi aynen gerçekleşti.

5 Nisan 622'de yapılan büyük bir dinî törenden sonra başşehirden ayrılan Herakliyus, önce Anadolu toprakları ile İrmîniye bölgesini Sâsânî işgalinden kurtardı. Daha sonra Dvin'i ve birçok şehri zaptetti, ardından Sâsânîler'in kutsal şehri Gence'yi ele geçirdi. Bu arada Herakliyus'un kardeşi Thedoros, Şahin denilen bir kumandanın idaresindeki başka bir Sâsânî ordusunu bozguna uğrattı. Sâsânîler'in ana ordusunu 627 yılı sonunda Ninevâ'da (Ninova) kesin yenilgiye uğratan Herakliyus, Ocak 628'de II. Hüsrev'in sığındığı Destgird'e girdi. Kısa bir süre sonra II. Hüsrev tahtından indirilip öldürüldü (bilgi için bk. Esko Naskali, "İran", DİA, XXII, 394-395; Işın Demirkent, "Herakleios", DİA, XVII, 210-212). Müslümanlar da bir taraftan kendi kutsal kitaplarının verdiği bu haberin gerçekleşmesinin ve kitap ehli komşularının galip gelmesinin, diğer taraftan da Allah'ın kendilerine lutfettiği başka başarıların sevincini yaşadılar (Taberî, XXI, 17).

Tefsirlerde ayetteki vaadin gerçekleşmesi izah edilirken, Bizans galibiyetinin Bedir Savaşı'nın kazanıldığı veya Hudeybiye Antlaşması'nın yapıldığı

tarihlere denk geldiği yönünde rivayetlere yer verilmesini de (Taberî, XXI, 17, 19-21; Zemahşerî, III, 197) bu açıdan değerlendirmek uygun olur. Zaten âyette sevinçle ilgili ifade sadece Bizanslılar' ın galibiyet haberine bağlanmaksızın "o gün müminler sevinecekler" şeklinde mutlak biçimde yer almıştır.

Râzî, Bedir Savaşı günü İranlılar' ın yenildiği haberinin henüz müslümanlara ulaşmamış olduğu gerekçesiyle âyette kastedilen sevincin müslümanların müşriklere galip gelmesiyle ilgili olduğu yorumunu tercih ederse de (XXV, 96), Arap dilinde böyle bir bağlamda 'gün' kelimesinin tek bir gün değil 'zaman' anlamında kullanıldığı göz önüne alındığında, yukarıda belirtildiği üzere bu sevincin değişik sebeplere bağlanmasına bir engel bulunmamaktadır.

Bununla birlikte Kur'an'ın verdiği haberin gerçekleşmesinin Hudeybiye Antlaşması'na tesadüf ettiğine ilişkin bilgiyi şöyle izah edenler de olmuştur: Hz. Peygamber Hudeybiye Antlaşması'nı takiben muhtelif devlet başkanlarına İslâm'a davet mektupları göndermişti. Herakliyus'a yolladığı elçi, mektubu imparatora Suriye'de takdim ederken o burada zaferini kutlamaktaydı. Bu sebeple birçokları zaferin o sıralarda kazanıldığını zannetti. Oysa Herakliyus zaferi çoktan kazanmış ve onu kutlamak için Suriye'ye gelmiş bulunuyordu." [149]

Kur'an-ı Kerim'in istikbâlden haber veren ve Rasûlullah Efendimizin bir mucizesi sayılan bu

[149] Elmalılı; Hak Dini Kur'an Dili, c-6, s-235, 238.

haberinin ortaya çıkması üzerine Mekkeli müşriklerden bazıları müslüman oldular. [150]

İşte Kur'an-ı Kerimin gelecekten verdiği bu müjdeli haber, önceden yazılmış ve belirlenmiş bir kadere işaret etmekle birlikte, kaderin adalet etmesiyle yenilgiye uğrayarak mahvolup gidiyorlar.

HZ. MUSA'IN KORUMA ALTINA ALINMA MÜJDESİ

Musa (a.s)'ın koruma altına alınacağı önceden bildirilmiş olup, Tâhâ suresinde de Cenab-ı Hakk şöyle buyuruyor:

Hani o vakit annene şu ilhamı vermiştik: "Onu sandığın içine koy, denize bırak, deniz de onu sahile bıraksın, onu hem Bana düşman, hem ona düşman biri alsın!" Ve senin üzerine, gözetimim altında yetiştirilesin diye, katımdan bir sevgi koydum. O zaman kız kardeşin gidiyor ve: "size, ona iyi bakacak birini bulayım mı?" diyordu. Böylece, gözü aydın olsun ve üzülmesin diye seni tekrar annene iade ettik. "Hem bir adam öldürdün de, seni gamdan kurtardık, seni birçok denemelerden geçirdik; bu sebeple yıllarca Medyen halkı arasında kaldın, sonra da ey Musa, bir kader üstüne geldin. Ben, seni kendim için yetiştirdim" (Tâhâ, 38-41).

Kasas suresindeki ayet-i kerimelerde de aynı kıssa daha kapsamlı olarak söyle anlatılmaktadır.

Sana Musa ile Firavun kıssasından bir kısmını iman edecek bir topluluğa ibret olsun diye, bütün gerçeği ile okuyacağız.

---

[150] Taberî; Tarihu'l-Ümem ve'l Mulûk, c. 2, s. 141-142.

Çünkü Firavun, o yerde başkaldırmış ve halkını fırka fırka edip arkasına takmıştı; onlardan bir grubu ezmek istiyor; oğullarını boğazlatıyor, kadınlarını hayata atıyordu. O kesinlikle bozgunculardandı.

Biz de o yerde ezilmekte olanlara lütufta bulunmak, onları öncül rehberler yapmak ve onları varisler kılmak istiyorduk.

Ve onlara arzda (yeryüzünde) hâkimiyet verip Firavun, Haman ve ordularına korktukları şeyi, onların vasıtasıyla gösterelim.

0 sırada Musa'nın annesine: "Onu emzir; ona zarar gelmesinden bir korku hissettiğinde, kendisini denize bırakıver ve artık korkup üzülme! Biz, muhakkak onu sana iade edeceğiz ve kendisini peygamberlerden biri yapacağız." diye vahyettik.

Bunun üzerine Firavun hanedanı onu yitik olarak aldılar, çünkü o, ileride kendilerine bir düşman, bir tasa olacaktı. Doğrusu Firavun da Haman da askerleri de hep canilerdi.

Firavun'un karısı: "Bana da sana da bir göz bebeği, bunu öldürmeyin, belki bize yarar, ya da evlat ediniriz." dedi ve onlar farkında değillerdi.

Musa'nın annesinin yüreği ise bomboş sabah etti. Şayet inananlardan olması için kalbine kuvvet vermeseydik, az daha onu açığa vuracaktı.

Musa'nın ablasına "Onun izini takip et." demişti annesi. 0 da onlar farkına varmadan uzaktan gözetledi.

Önceden ona emzikçileri (sütanneleri) yasaklamıştık. Ablası varıp: "Sizin hesabınıza bunun

bakımını üstlenecek ve ona iyi davranacak bir aile buluvereyim mi?" dedi.

Böylece Biz, Musa'yı annesine geri verdik ki, annesinin gözü aydın olsun, üzülmesin ve Allah'ın vadinin kesinlikle gerçek olduğunu bilsin diye; fakat çokları bilmezler.

Musa kıvamına erip dengini bulduğunda ona bir hâkimiyet ve bir kim verdik. İşte Biz ile davrananları böyle mükâfatlandırırız. (Kasas, 28/3-14).

Musa (a.s)'ın koruma altına alınacağı, Musa (a.s)'ın annesine ilham edilmiş. Musa (a.s) korunmasıydı, hem Musa (a.s)'a hem de annesine haksızlık edilmiş olurdu. Haşa! Allah sözünde durmamış durumuna düşerdi. Böyle bir şey de Allah için söz konusu olamaz. İşte; Musa (a.s)'ın koruma altına alınması kaderin adalet etmesiyle olmuştur.

HZ.YUSUF'A VERİLN MÜJDE

Yusuf (a.s); kuyuya atıldığı zaman kardeşlerine bir gün, bu yaptıklarını haber vereceksin" diye vahyedilerek müjde verilmişti.

" Sen kardeşlerine bir gün, bu yaptıklarını haber vereceksin" diye vahyettik. (Yusuf, 12/15).

Mısır'da kıtlık baş gösterince kıtlık yılları yaşanır. Bu kıtlık yıllarında Yusuf (a.s)'ın kardeşleri Mısır'a ihtiyaçlarını karşılamak üzere gelirler. İşte bu kıtlık ve diğer sıkıntıların akabinde, ayetin müjdesine şöyle nail olur.

Bir gün Yusuf'un kardeşleri de çıkıp geldiler. Yusuf'un yanına girdiler, onları tanıdı, onlar ise Yusuf'u tanıyamadılar. (Yusuf, 12/58).

Yusuf: “Siz cahillik zamanınızda Yusuf ve kardeşine neler yaptığınızı biliyor musunuz?” dedi. “Yoksa sen gerçekten Yusuf musun?” dediler.

Aziz’de: “Evet” dedi. “Ben Yusuf’um, bu da kardeşim (Bünyamin). (Yusuf, 12/89-90).

Yusuf (a.s); kuyuya atıldığı zaman ayetle müjdelenmişti: İşte Yusuf (a.s)’ın; bu ayetin müjdesine nail olması kaderin adalet etmesiyle olmuştur.

Yine Yusuf suresinde; Cenab-ı Hakk şöyle buyuruyor. (Yûsuf) şöyle dedi: “Kendisiyle rızıklanacağınız hiçbir yemek size gelmez ki, daha (o) gelmeden onun te’vîlini (mâhiyetini) size haber vermiş olmayayım. Bunlar, Rabbimin bana öğrettiklerindendir.” (Yusuf, 12/37).

Bu ayetin rüyalarının te’vili ilmi verilmesinden bahsetmektedir. İşte bu tevil ilmi; bize bir kadere göre olduğunu ispatlamaktadır.

Yine bir başka ayette Yusuf (a.s); iki zindan arkadaşının hadisesi olmazdan önce, rüyalarının te’vilini yapmıştır.

Ey benim zindan arkadaşlarım! “Rüyanızın tabirine gelince biriniz efendinize yine şarap sunacak, diğeri ise idam edilerek kuşlar başından yiyecek, işte öğrenmek istediğiniz mesele budur.” (Yusuf, 12/41).

Ayetinde belirtilen durum aynen vuku buluyor. Ayette belirtilen durumun aynen vuku bulması bize bir kaderin adalet etmesinden bahsetmektedir.

Her an ölmesi muteber olan insan, ruhen ebedî bir hayatı ister. Kur’an’ın insanın ölümünden sonra

ileride yaşayacağı ahiret hayatıyla ilgili birçok müjdeler vermesi de önemli bir haberdir.

Kıyamet koptuktan sonra “Ahiret Âlemi” başlayacak. Kur’an’ın birçok ayeti, âhiret âlemi olan cennet ve cehennemden bize haber vermektedir.

(Hesap görülüp) İş bitince şeytan da der ki:" Allah size gerçek olanı vadetti; ben de bir va'd yaptım, size karşı yalancı çıktım! Zaten benim size karşı bir gücüm yoktu; ancak sizi çağırdım, siz de bana uydunuz; o halde beni kınamayınız, kendinizi kınayınız! Ben sizi kurtaramam, siz de beni kurtaramazsınız. Bundan önce de ben, sizin beni Allah'a ortak koşmanızı tanımamıştım; muhakkak ki, zalimlerin hakkı acı bir azaptır!" İman edip iyi ve yaralı işler işleyenler ise, altından ırmaklar akan cennetlere konulmuşlardır. Rablerinin izniyle orada ebedi olarak kalacaklardır; orada sağlık temennileri "Selam!" dır. (İbrahim, 14/22-23).

Yine Zümer suresinde gelecekle ilgili şöyle bahsediyor. “İnkâr edenler bölük bölük cehenneme sevk edilmektedir. Nihayet oraya vardıklarında kapıları açılır ve bekçileri onlara: "İçinizden size Rabbinizin âyetlerini okuyan, bu gününüzle karşılaşacağınıza dair sizi uyaran peygamberler gelmedi mi?" derler.

Onlar da: "Evet geldi" derler. Fakat kâfirler üzerine azab kelimesi hak oldu. (Onlara): "Ebedî olarak içinde kalmak üzere girin cehennemin kapılarından" denir. Bak, büyüklük taslayanların yeri ne kötüdür!”

“Rablerinden korkanlar da bölük bölük cennete sevk edilmektedir. Nihayet oraya vardıkları zaman

kapıları açılır ve bekçileri onlara: "Selâm sizlere, ne hoşsunuz! Ebedî olarak içinde kalmak üzere haydi girin cennete!" derler.

Onlar da: "Hamdolsun o Allah'a ki, bize vaadini doğru çıkardı ve bizi cennet arzına varis kıldı. Cennette istediğimiz yerde oturuyoruz" derler. Bak ne güzeldir mükâfatı o iyi amel işleyenlerin!" (Zümer, 37/71-74).

Dünyada imtihana tabi tutulan ve birçok sıkıntılarla yoğrulan insan için, ahirette gelecekteki durumlarının belirtilmesi, ona göre muamele görmesi ve o nimetlere kavuşması kaderin adalet edeceğinin müjdesidir.

KADER AHİRETTE ADALET EEDECEKTİR

Kaderin adalet etmesi meselesinin, genellikle dünyaya bakan yönündeki adaletini anlatmaya çalıştık. Kaderin adalet etmesi esas ahirette olacaktır. Ahiretteki adalet etmesi ileriki safhalarda olacağı için, o zamanı beklemek gerekiyor.

Aşağıdaki ayetler gibi birçok ayet, buna işaret etmektedir. “Her nefis kazandığına karşılık bir rehindir.” Müddessir: 74/38). “Herkesin kazancı kendine rehin olacak.” (Tûr: 52/21).

Kaderin adalet etmesiyle ilgili olarak, insanın aklına şöyle bir soru gelebilir. Verilen misallerde de olduğu gibi; kader hep fakir ve gariplere mi adalet ediyor? Nemrutlar, firavunlar zalimler hep zulüm yapmışlar yâda hala yapıyorlar, kader bunlara niye adalet etmiyor? Gerçekten etmiyor mu? Kısaca izah etmeye çalışalım.

Firavun için derler ki: Ahirette hesap gününde Cenab-ı Hakk’ka karşı bahana edecek bir şeyi

olmasın diye, bir dişinin dahi ağrımadığı söylenmektedir. Bu hususta ne dersiniz?

Bu gibi söylentiler büyük ihtimalle ya yakıştırmadır, yâda İsrailiyat kaynaklarına dayanmaktadır. Bu kaynaklara göre Ebu'ş- Şeyh'in bildirdiğine göre, İbrahim b. Muksim el-Huzelî şöyle demiştir:

Firavun dört yüz yıl boyunca asla baş ağrısını görmemişti. Bir başka rivayette: Firavun üç yüz sene yaşadı. İki yüz yirmi yıl boyunca gözünde çapak bile oluşmamıştır." [151]

Böyle yakıştırmalar ve rivayetler dünyada şatafat ve ihtişam içerisinde yaşayanlara uymaktadır. Muhakkak onlarda sıkıntı çekerler rahatsız olurlar, biz onların yanlarına yaklaşamadığımız için, onların o sıkıntılı durumlarına vakıf olamıyoruz.

Fakir ve garip tedavisi için hastaneye gider, hastanenin imkân ve şartlarına göre tedavi görür şifa bulur. Muktedir kişiler için ise; doktor ve hastane imkânları ayağına gelir, öyle tedavi görürler.

Aradaki fark birisi zor şartlarda ve ağrı sancı içerisinde hizmet görür. Diğeri kolay şartlarda pek ağrı sızı çekmeden hizmet görür. Zaten muktedir kişilere musibet isabet etmezse, Cenab-ı Hakk'kın tekvini emirlerine ters olur, böyle bir durum da bu dünyada söz konusu olamaz.

Dünya imtihan diyarıdır. Herkes ektiğini biçecek. Ameline göre kaderin adalet etmesiyle mükâfat veya ceza görecektir.

---

[151] Suyûtî; Dürrü'l-mensûr fi't-tefsîri bi'l-me'sûr, c-3, s-219,222.

ŞEHÎTLİK MERTEBESİ KADERİN ADELET ETMESİDİR

ŞEHÎD VE ŞEHÎTLİK NEDİR?

Şehîd kelimesi: Arapça “ş-h-d” fiil kökünden türetilmiş bir sıfattır. Bir yerde hazır bulunmak, bir olaya şahit olmak, bilmek, doğru bilgi vermek, şahitlik yapmak, onaylamak ve yemin etmek gibi çeşitli anlamlara gelen “ş-h-d” fiilinin ism-i fâili “şâhid”, mübalağalı ism-i fâili veya sıfat-ı müşebbehesi “şehîd”, mastarı da “şehâdet”tir. Genellikle şâhid kelimesinin çoğulu “şuhûd” veya “şâhidûn”, şehîd’in çoğulu ise “şühedâ” veya “eşhâd”, şehâdetin de “şehâdât” şeklinde kullanılır. Aynı fiilin mimli mastarı olan “meşhed” kelimesi, hazır bulunuş veya şehîd olunan yer, ism-i mefülü olan “meşhûd” kelimesi de müşahede edilen, şahitler önünde gerçekleşen olay anlamındadır. İşte “ş-h-d” fiil kökünden türetilen bu kelimelerin hemen hemen hepsi hazır bulunma ve şahitlik etme anlamlarında birleşmektedir. [152]

Buna göre mübalağa ifade eden “şehîd” kelimesi, çok iyi bilip şahitlik eden, çok iyi görüp hazır bulanan manalarına gelmektedir. Aynı kelime Türkçede şahit şeklinde kullanılmaktadır. Sözlükte şahit “kesin olarak bilen, bildiğini haber verme konusunda güvenilen kimse” demektir.

Şehit ve şahit kelimesi Allah’a nispet edildiğinde “her şeyi gözetlemiş gibi bilen, hiçbir şey ilminden gizli kalmayan” manasına gelmekte olup, Allah’ın (c.c.) güzel isimlerindendir. “Allah, kendisinden

---

[152] Zemahşerî; Ebu’l-Kâsım Mahmûd b.Ömer, Esâsü’l-Belâga, c. I, s. 527. Tehânevî; Allâme Muhammed Ali, Mevsûatü keşşâfi ıstılâhâti’l-funûn ve’l-ulûm, c-I, s-1043.

başka tanrı olmadığına şahittir. Melekler ve ilim sahipleri de adaletle şahittir, azizdir, hâkimdir.” (Âl-i İmrân; 94/18).

Şehadet; olayı görenin veya orada bulunanın olay hakkında bildiğini söylemesidir. Gerçeği bilen ve söyleyene şahit, şehit, çoğulu şüheda denilir. Allah yolunda öldürülen insan da bu mertebeye yükseldiği için şehit sıfatını kazanır.

Şehit, dinî bir terim olarak Allah yolunda öldürülen kimseyi ifade eder. Şehitler nereye giderse gitsin herkes onları tanırlar. Mahşer halkı da; şehitlerin kanından ve misk gibi yayılan kan kokusundan tanırlar ve şehitlere şahitlik ederler. İşte bu sebepten dolayı islam âlimleri şehitlerin kanı ve cenazesi yıkanmaz demişlerdir. Yani: "Şehidin şehit olduğuna şahidi vardır; o da kanıdır" denilmiştir. Şehide şehit denilmesinin bir başka sebebi de, ayette de işaret buyrulduğu gibi diri olarak cennete girmeleri ve cennette gördükleri nimetler içindir.

İslam âlimleri tarafından Allah yolunda öldürülen kişiye şehit denmesinin sebeplerini de, Ezherî şöyle açıklanmaktadır.

Birincisi: Rahmet melekleri şehidin, yıkanmasına ve ruhunun cennete gitmesine şahit oldukları için şehit denmiştir.

İkincisi: Cennete gireceğine dair hem Yüce Allah hem de melekler kendisi hakkında şahitlik yapacağı için, şehit denmiştir.

Üçüncüsü: Kıyamet gününde Peygamberle (s.a.v)’le birlikte, geçmiş ümmetler hakkında şahitlik etmesi isteneceği için şehit denmiştir.

Dördüncüsü: Şehit olarak düştüğü toprak da kendisi lehine şahitlik yapacağı için şehit denilmiştir.

Beşincisi: Ölmeyip Allah'ın huzurunda bir şahit gibi diri ve yaşıyor olduğu için şehit denmiştir.

Altıncısı: Ölünceye kadar Allah'ın emrine göre doğruluk üzerinde olduğuna dair şahitlik edildiği için şehit denmiştir.

Yedincisi: Allah'ın, öldürülmesine karşılık kendisine hazırlamış olduğu ikramları görüp şahit olduğu için şehit denilmiştir. [153]

İslam' da şehitlik mertebesi en yüksek mertebelerden birisidir. Şehitlikle ilgili birçok ayet-i kerime ve hadis-i şerif bulunmaktadır.

Resûlullah Efendimiz, bir hadis-i şerifte şöyle buyurmuştur: "Ümmetime ağır gelmeyecek olsaydı, hiçbir seriyyeden geri kalmaz, hepsine katılırdım. Allah yolunda şehit olmak, sonra diriltilip tekrar şehit olmak yine diriltilip tekrar şehit olmak isterdim." [154] Bir diğer hadis-i şerifte de: "Şehit, kendini öldüren darbenin açısını, ancak birinizin kendisine dokunan iki parmak acısını hissettiği kadar duyacaktır." [155]

Bu hadis-i şerif'in beyanına göre, şehidin ölüm açsı hissetmediği bildirilmektedir. Âlimler; acı hissetmemesine sebep: Ayet-i kerime'lerde ve hadis-i

[153] Ezherî; Ebu Mansûr Muhammed b. Ahmed, Tehzîbü'l-Luga, c-6, s-73,74. Zebîdî; Seyyid Muhammed Murtazâ, Tâcü'l-arûs min cevâhiri'l-kâmûs, c. 8, s-254.
[154] Buhârî, Îman 26; Müslim, İmâre, 103-107.
[155] Tirmizî; Sünen, Fedâil'ul-Cihad 26; Ahmed b. Hanbel, Müsned, Hadis No: 7612; İbn-i Mâce; Sünen, Cihad 16; Nesâî; Sünen, Cihad 35; Kenz'ul-Ummal, Hadis No: 11103; Kenz'ül-İrfan, Hadis No: 301.

şerif'lerde ölüm anında çok güzel mertebelere ulaşmasını ve birçok nimetlere kavuşmasını delil olarak göstermişlerdir.

Şehit olmanın mükâfatı hakkında da Resûlullah (s.a.s) buyurmuştur:

"Şehidin Allah katında altı özelliği vardır. Kanının ilk damlası ile günahları bağışlanır. Cennetteki yeri kendisine gösterilir. Kabir azabından korunur. En büyük korkudan (Cehennem korkusundan) emin olur. Îmân elbisesi kendisine giydirilir. İki huri ile evlendirilir ve akrabalarından yetmiş (Müslüman) kişi hakkında şefaat etmesi kabul edilir." [156]

Üstad Bediüzzaman; beş hayat mertebesinde biriside şüheda hayatı olduğunu söyleyerek şöyle izah etmiştir.

Nass-ı Kur'an'la şühedanın, ehl-i kuburun fevkinde bir tabaka-i hayatları vardır. Evet, şüheda; hayat-ı dünyevîlerini tarik-ı hakta feda ettikleri için, Cenab-ı Hak kemal-i kereminden onlara hayat-ı dünyeviyeye benzer, fakat kedersiz, zahmetsiz bir hayatı Âlem-i Berzahta onlara ihsan eder. Onlar kendilerini ölmüş bilmiyorlar. Yalnız kendilerinin daha iyi bir âleme gittiklerini biliyorlar. Kemal-i saadetle mütelezziz oluyorlar. Ölümdeki firak acılığını hissetmiyorlar. Ehl-i kuburun çendan ruhları bâkidir, fakat kendilerini ölmüş biliyorlar. Berzahta aldıkları lezzet ve saadet, şühedanın lezzetine yetişmez. Nasılki iki adam bir rü'yada Cennet gibi bir güzel saraya girerler. Birisi rü'yada olduğunu bilir. Aldığı keyf ve lezzet pek noksandır. "Ben uyansam şu

[156] İbn-i Mâce; Sünen, Cihad 16.

lezzet kaçacak" diye düşünür. Diğeri rü'yada olduğunu bilmiyor. Hakikî lezzet ile hakikî saadete mazhar olur.

İşte Âlem-i Berzahtaki emvat ve şühedanın hayat-ı berzahiyeden istifadeleri, öyle farklıdır. Hadsiz vakıatla ve rivayatla şühedanın bu tarz-ı hayata mazhariyetleri ve kendilerini sağ bildikleri sabit ve kat'îdir. Hattâ Seyyid-üş şüheda olan Hazret-i Hamza Radıyallahü Anh, mükerrer vakıatla kendine iltica eden adamları muhafaza etmesi ve dünyevî işlerini görmesi ve gördürmesi gibi çok vakıatla, bu tabaka-i hayat tenvir ve isbat edilmiş. Hattâ! Ben kendim, Ubeyd isminde bir yeğenim ve talebem vardı. Benim yanımda ve benim yerime şehîd olduktan sonra, üç aylık mesafede esarette bulunduğum zaman, mahall-i defnini bilmediğim halde, bence bir rü'ya-yı sadıkada, taht-el Arz bir menzil suretindeki kabrine girmişim. Onu şüheda tabaka-i hayatında gördüm. O, beni ölmüş biliyormuş. Benim için çok ağladığını söyledi. Kendisini hayatta biliyor; fakat Rus'un istilasından çekindiği için, yer altında kendine güzel bir menzil yapmış. İşte bu cüz'i rü'ya, bazı şerait ve emaratla, geçen hakikata, bana şuhud derecesinde bir kanaat vermiştir. [157]

ALLAH YOLUNDA ÖLDÜRÜLENLERE NİÇİN ÖLÜLER DENMEZ?

Aşağıdaki ayet-i kerimelerde: “Allah yolunda öldürülenlere ölüler demeyin. Bilakis onlar diridirler, fakat siz hissedemezsiniz.” (Bakara; 2/154). Bir başka ayet-i kerimede de
“Allah yolunda öldürülenleri sakın ölüler sanma.

[157] Bediüzzaman; Mektubat; Birinci Mektup, s-7.

Bilakis onlar diridirler, Rab'leri katında rızıklanmaktadırlar” buyrulmaktadır. (Al-i İmran; 169).

Şu ayet-i kerimelerde ise “Her nefis ölümü tadacaktır.” Buyrulmaktadır. (Al-i İmran; 3/185); Enbiya; 21/35; Ankebût; 29/57. (Ey Muhammed!) Şüphesiz sende öleceksin ve şüphesiz onlar da öleceklerdir. Zümer, 39/30) ve “Kaçtığınız ölüm mutlaka sizi yakalayacaktır.” (Cum‘a 62/8). Ayetleri de ölümden kimsenin kaçamayacağını ve muhakkak herkesin öleceğini söylemektedir.

Bir başka ayette: “Andolsun, eğer Allah yolunda öldürülür veya ölürseniz, Allah’ın bağışlaması ve rahmeti onların topladıklarından (dünyalıklarından) daha hayırlıdır” buyrulmuştur. (Al-i İmran; 3/185). Allah yolunda öldürülenlere “ölüler” demeyin. Bilakis onlar diridirler denmesine rağmen, bu ayette de; Allah yolunda öldürülme veya Allah yolunda ölmekten bahsetmektedir.

Yine bir başka ayette: “O halde, dünya hayatını verip ahireti almak isteyenler Allah yolunda savaşsınlar. Kim Allah yolunda savaşır da öldürülür veya galip gelirse biz ona yakında büyük bir mükâfat vereceğiz” buyruluyor. (Nisa; 4/74). Bu ayette yine Allah yolunda savaşanlara diriler diye hitap etmiyor, öldürülmelerinden söz etmektedir.

Şu ayet-i kerimede de: “O hâlde kim Allah'a ve Resul’e itaat ederse, işte onlar; Allah'ın kendilerine nimet verdiği peygamberler, sıddıklar, şehitler ve sâlih kimselerle beraberdirler. Hem işte onlar, ne güzel arkadaştırlar. (Nisa; 4/69).

Bu ayet-i kerimenin beyanına göre, Allah'ın kendilerine nimet verdikleri sıra ile peygamberler, sıddıklar, şehitler ve sâlih kimselerdir. Görüyoruz ki şehitler; peygamberler ve sıddıklardan sonra gelmektedir. Peygamberler ve sıddıklara ölüm vaki oluyor da, şehitlere ölüm vaki olmuyor mu? Sorusunu akla getirmektedir.

İnsanlar arasında hiçbir ayrım yapılmadan ister peygamber olsun ister şehit olun isterse sıradan insanlar olsun, yukarıdaki ayetlerde de belirtildiği gibi; her nefis sahibinin ölümü tadacağı ve kaçtığınız ölümün mutlaka sizi yakalayacağı da bir hakikat olduğuna göre şehitlere niye ölüler demeyiniz? Buyrulmuştur.

Demek ki! (Bakara; 2/154) ve (Al-i İmran; 169) ayet-i kerimelerde bahsedilen, “Allah yolunda öldürülenlere ölüler demeyiniz” de; anlatılmak istenilen önemli bir husus vardır.

Bu hakikatin anlaşılması için mevt (ölüm), şehitlik ve rızıklandırılma konusunun anlatılması gerekmektedir.

Birinci olarak mevti (ölümü) anlatalım: İnsanlar için ölüm kaçınılmaz bir gerçektir, bütün insanlar hayat sahibi olurlar ve ölürler.

Allah Teâla ölümü ve hayatı insanları imtihan etmek için yaratmıştır. "O, hanginizin daha güzel amel yapacağınızı denemek için ölümü de hayatı da takdir edip yaratandır." (Mülk; 67/2). “Hiçbir kimsenin ölümden kaçıp kurtulma imkânı yoktur. "Nerede olursanız olun ölüm size ulaşır; burçlarda, sarp ve sağlam kalelerde olsanız bile!” Buyrulmaktadır. (Nisâ; 4/78).

Allah Teâla; ruhundan üfleyip halk ettiği ve şuurla bezediği Âdem'in nesline aslında ebedî hayat vermiştir. Ancak hayat iki devreye ayrılmış olup; ilk devre geçici olup, bir tür eğitim ve sınav devresi, ikincisi ilk devrede elde edilen sonuçların değerlendirileceği ebediyet sürecidir. İşte ölüm; hayatın bu iki döneminin birincisinden ikincisine geçiren bir durumdan ibarettir. Biliyoruz ki; genellikle bu dünyada işler bir sebebe bağlı olarak meydana geliyor. Nasıl dünyaya gelişimiz doğum hadisesiyle oluyor. Berzah ve ahiret âlemi tarafına geçmemiz de ölüm hadisesiyle olmaktadır. İşte ölüm yok olup gitmek değil, başka âlemlere geçiş demektir. Ölüm; bir yok olup gitme hadisesi değildir. Çünkü dağılıp giden çürüyen cesettir, ruh bâkî olduğu için yok olmaz. Detaylı bilgi için, "Allah'ın sırrı kader" kitabında "Ruh" bahsine bakabilirsiniz.

Gerçekte ölüm geçici bir ayrılıktır. Kendinden önce ölüp gidenlerin diyarına sevk edilmedir. Kendinden sonraya kalanlarda o diyara sevk edilecekler ve o diyarda buluşacaklardır. Yani ölüm; fani dünyadan, berzah âlemine oradan da baki olan ahiret âlemi tarafına geçme hadisesidir. Tüm insanların bir araya toplanılacağı ve herkesin işlediği amelin karşılığını alacağı alana sevkiyattır.

Ölüm hakikatini en iyi anlatanlardan biriside Mevlânâ'dır. Mevlânâ ölümün; insanın iradesi dışında gerçekleştiğini ve ruhun bedenden ayrılıp özgürlüğünü kazanması olarak nitelemektedir.

Mevlânâ; "Ölürsem ben, öldü demeyin. Çünkü ölüydüm, dirildim; dost aldı götürdü beni" şeklinde ifade etmektedir. Bu yüzden, Mevlânâ'nın bu

dünyadan ayrıldığı geceye, şeb-i arûs (düğün gecesi) denilmiştir.

Yine Mevlânâ ölümü; ölümsüz bir hayatın başlangıcı, ölmeyi; batan güneşin yeniden doğmak için hazırlığına, kabri ruhun kurtuluş yeri olarak görmektedir.

Ölüm ile uyku arasında da benzerlik kuran Mevlânâ: "Uyku ölümün kardeşidir. O kardeş bu kardeşten belli olur" [158] demektedir.

Bir başka beyitte de; "uyuyup uyanmamız, ölüm ile ölümden sonra dirilmeye tanıklık etmekte" [159] olduğunu söylüyor.

Yine Mevlânâ bir başka beytinde: İnsanın sabahleyin uykudan uyanmasını mahşerde dirilmesinin bir örneğini teşkil ettiğini söylüyor. "Sabah uyanınca aklımız nasıl bedenimize geliyorsa, herkesin ruhu da bedenine öyle girer" [160] diyor.

İşte Mevlânâ; bu anlatılanlardan ders alıp ölümü karşılamaya hazırlıklı olmamızı tavsiye etmektedir. "Ölüm herkesin kendi rengindedir." Ölüm; dosta karşı dosttur." "Ölüm; düşmana karşı düşmandır" [161] diyor.

İyi bir insan olmakta kötü bir insan olmakta insanın kendisinden kaynaklandığını vurgular ve ölümden korkmak yerine, kişinin yaşadığı hayatı Allah'ın emir ve yasaklarına göre tanzim etmesini, ölümün ise bunun bir sonucu olduğuna işaret etmiştir.

---

[158] Mevlânâ, Mesnevî, beyit: 3062.

[159] Mevlânâ, Mesnevî, beyit: 1787.

[160] Mevlânâ, Mesnevî, beyit: 1774.

[161] Mevlânâ, Mesnevî, beyit: 3439-3440.

İkinci olarak “Şehitliği” anlatmaya çalışalım.

Peygamber efendimiz ne söylediyse, tereddütsüz tasdik edip sadakat göstermesinden dolayı Ebu Bekir’i Sıddık'a nasıl Ebu Bekir’i Sıddık denmiş, sıddıkıyet mertebesini ulaşmış. Şehitlerde; Allah yolunda öldürülmelerin dolayı şehadet mertebesine ulaşmışlar ve şehit denilmişlerdir.

Nisa suresi atmış dokuzuncu ayet-i kerimesine göre, sıra ile Allah'ın kendilerine nimet verdikleri peygamberler, sıddıklar, şehitler ve sâlih kimselerdir. Şehadet mertebesi, peygamberlik ve sıddıkıyet mertebesinden sonra, gelmektedir. Bundan dolayı şehitliğin de bir mertebe olduğunu görmekteyiz.

Üçüncü olarak “Rızk” meselesine gelince:

Allah’ın yaratılanların istifadesine sunduğu şeylerdir. Rızk; maddi ve manevi olduğu gibi; dünyevi ve uhrevîde olabilir.

“Allah yolunda hicret edip, sonra öldürülenler veya ölenler ise, mutlaka Allah onları güzel bir rızkla rızıklandırılacaktır. Muhakkak ki Allah, elbette rızk verenlerin en hayırlısıdır.” (Hac, 22/58).

Bu ayetin bildirildiğine göre, sadece Allah yolunda hicret edipte şehit olanlar rızıklandırılmıyor, Allah yolunda hicret edipte eceliyle ölenlerde rızıklandırılıyorlar.

Yine bir başka ayet-i kerime’de: “Îmân edip hicret edenler ve Allah yolunda cihat edenler (Muhacirler) ve (onları) barındırıp yardım edenler (Ensârlar) var ya, işte gerçek mü'minler onlardır. Onlar için (Rablerinden) mağfiret ve daimî bir rızık vardır.” (Enfâl, 8/74).

Bu ayetin işaretiyle de, îmân edip hicret edenler ve Allah yolunda cihat edenler rızıklanacağı gibi; bunlara yardım edenlerde rızıklanacak. Rızk meselesiyle ilgili tafsilatlı bilgi için Kur’an-ı Kerim ve Hadis-i Şerifler ışığında “Kader” kitabına bakabilirsiniz.

Şimdi de; yukarıda verilen bilgiler ışığında “Allah yolunda öldürülenlere ölüler demeyin. Bilakis onlar diridirler ve Rab'leri katında rızıklanmaktadırları açıklamaya çalışalım.

Başta Bakara suresi yüz elli dört ayette belirtilen, “Allah yolunda öldürülenlere ölüler demeyin. Bilakis onlar diridirler” ayeti; Bedir’de şehit düşenler hakkında indiği nakledilmiştir. Bedir’de şehit düşenlerin sayısı on dört kişi olup sekizi ensardan, altısı muhacirlerden idi. Bazı insanların; Allah yolunda öldürülen kimse hakkında: “Filan kişi öldü ve dünya nimet ve lezzetlerinden artık mahrum kaldılar.” Demeleri üzerine bu ayetin nazil olduğunu aktarmışlardır.

İşte kâfirler ölüler için; hayatı bitmiş, duyuları yok olmuş, bu sebeple de hiçbir şekilde hiçbir şeyden istifade edemezler düşüncesinde oldukları için, bu ayet ölümün yok oluş olmadığını, Allah yolunda öldürülen kişilerin diriliğinin devam ettiğini vurgulamaktadır. Yukarıda da bahsettiğimiz gibi dağılıp çürüyen yok olan cesettir, ruh ise bakidir.

Birçok ayette de; inanan ve inanmayan herkes için, ölümün bir yok oluş olmadığını, herkesin diri olacağını ve işlediği ameline göre hesaba çekileceğini, mükâfat yâda ceza göreceklerinden bahsetmektedir.

Aşağıdaki ayetlerde de işaret edileceğine göre, diri olan sadece şehitler değil, bütün insanların diri olacaklarını haber vermektedir. Yûnus suresinde de şöyle anlatılmaktadır.

Kâfirler için: “Şüphesiz ki bize kavuşmayı beklemeyenler, dünya hayatına razı olup onunla tatmin olanlar ve ayetlerimizden gafil olanlar var ya, işte onların kazanmakta oldukları (günahlar) sebebiyle varacakları yer ateştir.” (Yûnus; 10/7-8). Kâfirlerin diri olacaklarını ve cehennemde hayatlarını sürdüreceklerini söylemektedir.

İnanıp salih amel işleyenler için de: “Yine İman edip dünya ve ahiret için yararlı işler yapanlara gelince, rableri onlara, inanmaları sebebiyle yol gösterir; nimetlerle dolu cennetlerde onların bulundukları yerin altından ırmaklar akar.” Onların oradaki duası: “Allah’ım! Seni noksan sıfatlardan tenzih ederiz!” (sözleridir). Orada birbirleriyle karşılaştıkça söyledikleri ise “selam”dır. Onların dualarının sonu da şudur: “Hamd, âlemlerin Rabbi Allah’a mahsustur.” (Yûnus; 10/9-10). Bu ayet-i kerime’de de; inananların diri olacaklarını ve cennette hayatlarını sürdüreceklerini söylemektedir.

Peygamber efendimiz bir hadis-i şerifinde ölüm meselesini şöyle anlatmaktadır.

“Allah’a kavuşmayı arzu eden kimseye, Allah da buluşmayı murat eder. Allah’a kavuşmayı arzu etmeyen kimseyle, buluşmayı ise kerih görür” buyurmuştur.

Bu sözleri duyan Hz. Âişe validemiz: Hiç kimsenin ölümü hoş görmediğini söylemesi üzerine:

Resûlullah şöyle demiştir: “Ölüm, senin zannettiğin gibi değildir. Bir mümine ölüm hali gelince ilâhî rıza ve lütufla müjdelenir. Artık onun için hiçbir şey ahiret yolculuğu kadar sevimli değildir. Kâfire ölüm hali gelince karşılaşacağı azap kendisine bildirilir. Artık onun için de hiçbir şey ölüm kadar sevimsiz olmaz. Kâfir, Allah’ın huzuruna çıkmaktan hoşlanmadığı gibi Allah da onunla mülâki olmayı murat etmez” [162] buyurmuştur.

Yukarıda da bahsettiğimiz gibi; Resûlullah Efendimiz, yine bir hadis-i şerifinde de şehitlerin ölürken acı hissetmediklerini söylemiştir.

“Şehit; kendini öldüren darbenin açısını, ancak birinizin kendisine dokunan iki parmak acısını hissettiği kadar duyacaktır.” [163] Buyrulmuştur.

Allah’u a’lem; şehitlerin ölürken acı hissetmemesine sebep: Ölüm anında çok güzel mertebelere ulaşması ve birçok nimetlere kavuşmasıdır. Zaten ayetlerde şehitlerin; şehitlik mertebesine ulaşacaklarını ve rızıklarına kavuşacakları müjdelemektedir. İşte şehitler bu müjdelere kavuşmalarından dolayı ölüm acısı hissetmiyorlar.

Bu hususa bir misal verecek olursak, Yusuf suresinde şöyle buyrulmaktadır: “Azizin zevcesi, kadınların bu sözlerini işitince, onlara haber gönderip çağırdı. Ve onlar için yaslanacakları bir yer ve bıçakla kesilecek bir şeyler hazırladı. Geldiklerinde de her birine bir bıçak verdi. Onlar

---

[162] Buhârî; Riḳāḳ, s-41; Müslim, Ẕikir, s,14-18.
[163] Tirmizî; Sünen, Fedâil’ul-Cihad, s-26; Ahmed b. Hanbel, Müsned, Hadis No: 7612; İbn-i Mâce; Sünen, Cihad, s-16; Nesâî; Sünen, Cihad, s-35

kendileri için hazırlanan şeyleri (meyveleri) bıçakla keserlerken, Azizin zevcesi Yusuf'a, yanlarına çık! Diye emretti. Yusuf çıktı. Şehrin kadınları onu yüce bir varlık olarak gördüler ve onun güzelliğinden kendi ellerini kestiler de haberleri olmadı. Allah'ı tenzih ederiz, bu bir insan değil, ancak kerim (güzel) bir melektir, dediler." (Yusuf, 12/31).

Bu ayet-i kerime'de Hz. Yusuf'un güzelliği karşısında; ehl-i dünya kadınları; ellerindeki bıçakla kendi parmaklarını kesip, kan revan içerisinde kalmalarına rağmen, hiçbir acı hissetmedikleri bildirilmektedir. İşte şehitlerde yukarıda bahsettiğimiz müjdelere kavuştukları için hiçbir ölüm acısı hissetmezler.

İşte yukarıda bahsettiğimiz ayet-i kerime'ler ve hadis-i şerif'lerin işaretiyle; şehitler ölü değildir, bilakis diridirler. "Allah yolunda öldürülenleri sakın ölüler sanma. Bilakis onlar diridirler, Rab'leri katında rızıklanmaktadırlar." "Allah'ın lütfundan verdiği nimetle sevinçlidirler. Arkalarından kendilerine ulaşamayan kimselere de hiç bir korku olmayacağını ve üzülmeyeceklerini müjdelemek isterler." "Onlar, Allah'ın nimetini, keremini ve Allah'ın, müminlerin ecrini zayi etmeyeceğini müjdelerler." (Al-i İmran; 169-171). Aynı zamanda; ayet-i kerime'lerde de belirtildiği gibi: Arkalarından gelecek ve henüz kendilerine katılmamış olan şehit kardeşlerine ve Allah'ın, müminlerin ecrini zayi etmeyeceğini müjdelemektedirler.

Taberî ve Râzî gibi, ekseri müfessirler de: Bu diri (canlı) kalma ayetlerini ruhun ölümsüzlüğü inancıyla açıklamışlardır.

Şöyle izah etmişlerdir. “Esasında ölüm olayı, ruhun bedenden ayrılmasından ibaret olup ölen ruh değil bedendir. Ölümle ruh bedeni terk eder, beden canlılık fonksiyonunu tamamen kaybeder ve zamanla çürür gider. Zaten, (Âl-i İmrân 3/185)’inci ayetinde her canlının ölümü tadacağını bildirmektedir. Ama ruh ise; varlığını sürdürür. Ölümden sonra iyilerin ruhları ahiretteki güzel makamlarını görürler ve onunla mutlu olurlar; kötülerin ruhları da; cehennemdeki yerlerini görerek bundan elem duyarlar. Şehitler ise; yalnız yüksek makamlarını görmekle kalmayıp cennet nimetlerinden de faydalandırılırlar.” [164]

Yine; şehitlerin ölü olmadıklarını, bilakis diri oldukları hakikatini şu hadis-i şerifin işaretiyle de izah etmeye çalışalım.

Ebû Hureyre’den (r.a) rivâyet edilen hadis-i şerife göre Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: “İnsan ölünce, şu üç ameli dışında bütün amellerinin sevâbı kesilir: Sadaka-i câriye, kendisinden istifade edilen ilim, arkasından duâ eden hayırlı evlât.” [165]

Bu hadis-i şerife daha kapsamlı bir şekilde izahat getirmeye çalışırsak, şehitlere bu derece nimetler ve müjdeler verilmesinin hikmetini de anlamış oluruz.

Ayet-i kerimede: “Ey iman edenler! Allah'tan korkun ve herkes, yarına ne hazırladığına baksın. Allah'tan korkun, çünkü Allah, yaptıklarınızdan haberdardır.” (Haşr; 59/18). Şehit; ayet-i kerimede

---

[164] Taberî; Tefsir, c-2, s,39-40; Râzî; c-4, s-145.
[165] Müslim; Vasiyye, s-14; Ebû Dâvud; Vasâyâ, s-14; Tirmizî; Ahkâm, s-36.

belirtildiği gibi gelecek için canını feda ediyor ve gelecek için önemli bir çığır açıyor.

Bir hadis-i şerifte de : “İslâm’da iyi bir çığır açan kimseye, bunun sevabı vardır. O çığırda yürüyenlerin sevabından da kendisine verilir. Fakat onların sevabından hiçbir şey noksanlaşmaz. Her kim de İslâm’da kötü bir çığır açarsa, o kişiye onun günahı vardır. O kötü çığırda yürüyenlerin günahından da ona pay ayırılır. Fakat onların günahından da hiçbir şey noksanlaşmaz.” [166]

Mevzuyu biraz daha açacak olursak: Şehit; tek sermayesi olan canını Allah için veriyor ve O’nun yolunda şehit oluyor. Allah; insanlara islam dinini yaşamak, yaşatmak ve korumak için vazetmiştir. İslam dinini yaşamak, yaşatmak ve korumak ne ile olur? İslam dinini yaşayacak vatan toprağıyla olur. İslam dinini yaşayacak vatan toprağı nasıl idame eder? O vatanda islamı yaşayacak, yaşatacak ve koruyacak nesillerin devamıyla olur.

Şair Mithat Cemal Kuntay bu hakikati şu dizelerle dile getirmiştir.

“Bayrakları bayrak yapan üstündeki kandır.

Toprak, eğer uğrunda ölen varsa vatandır.” Demiştir.

Yine şair Orhan Şaik Gökyay’da: Bu vatanın kimin olduğunu, şiirinde şu dizelerle cevaplamıştır.

“Bu vatan toprağın kara bağrında,

Sıradağlar gibi duranlarındır.

Bir tarih boyunca onun uğrunda,

[166] Müslim, Zekât 69. Ayrıca bk. Nesâî, Zekât 64.

Kendini tarihe verenlerindir.”

Dolayısıyla vatan olmadan usulünce din yaşanmaz. Cum’a nın önde gelen vücubunun şartlarına baktığımız zaman, hürriyet ve ikamet olduğunu görürüz. Vatanın esas sahipleri şehitlerdir. Bizler bu vatanın emanetçileriz. Emanetçi emaneti korumakla görevlidir. Bundan öte tasarrufta bulunamaz. Emanetçilikten öte tasarrufta bulunmaya kalkarsa, emanete hıyanet etmiş olur. Eninde sonunda hak ve hakikat önünde hesabını verir.

Nasıl Cenab-ı Hakk; Beytullah’ı insanlığa vakfetmiş, hiçbir kimsede onun yerini değiştirme tasarrufu yoktur. Bir kişi cami yaptırıp vakfetse, o cami’de Kur’an’ı Kerim’in hükümleri dışında, kimsenin tasarruf hakkı yoktur. Öylede; vatanın esas sahipleri olan şehitlerin bizlere bıraktığı vatan toprağı da, bir vakıf malı gibi olup, emanet edilen vatan toprağında emanetçilerin tasarruf hakkı olmaz.

İşte; şehitlere bu açıdan bakıldığı zaman, şehitler bu hadis-i şerifte belirtilen bütün vasıfları taşırlar. Herkes Sadaka-i câriyesini malından verirken, şehitler bu koca vatanın sahipleri olduğu için bu vatandan elde edilen ne kadar mal varsa, o mallardan verilen zekât ve sadakalar hanesine yazılıyor.

Herkes kendisinden istifade edilen ilmi eserleri miras bırakırken, şehit; kendisinden istifade edilen ilim olarak, Peygamber Efendimiz (s.a.v)’in buyurduğu “Bütün zevkleri kökünden yok eden ölümü çokça hatırlayınız!” [167] Hadis-i Şerifinde belirtilen hakikat dersi ve ilmini, daha taze fidan iken şehit düşerek veriyor.

[167] Tirmizî; Kıyâmet, s-26.

Herkes hayırlı evlât bırakırken, şehit; kanıyla suladığı toprakta yetişen nesiller bırakıyor. Durum böyle olunca da; şehitlerin amel defterleri kapanmıyor, bu denli nimetler ve müjdelere kavuşuyorlar.

Allah'u a'lem "şehitlere ölüler demeyin onlar diridirler" bu bakış açısından bakıldığı zaman amel defterleri kapanmıyor. Amel defterinin kapanmaması da, hem diri olduğunu, hem de rızıklandığını göstermektedir. Şayet ölüm; kâfirlerin dediği gibi yok olup gitmek olsaydı, o zaman amel defterinin açık kalıp devam etmesinin bir anlamı kalmazdı.

Sonuç olarak; Kur'an-ı Kerim'deki, "şehitler için ölüler demeyiniz" ifadesini toparlayacak olursak. Kısaca şehitler; kendilerinin öldüğünün farkında değiller, kendilerinin diri olduklarını biliyorlar ve o şekilde hayatlarını sürdürüyorlar.

Şunları belirtmekte yarar vardır. Şehitler de bu âlemden berzah âlemine ölüm sonucu geçerler. Onların da ruhları bedenlerinden çıkar ve gözlerimizle şahit olduğumuz gibi cesetleri toprağa verilir.

Şehitlerle, salih amel işleyip te normal şartlarda ölenlerin arasında da söyle bir fark vardır. Bu farkı şöyle izah edebiliriz

Eşin dostun ve tüm sevdiklerinle birlikte, istenilen her şeyin içerisinde bulunduğu iki ada düşünelim. Bu adalar iki kişiye ayrı ayrı tahsis edilse, birisi adanın kendine ait olduğunu düşünüyor ve öyle biliyor. Diğeri de adanın kendine ait olmadığını ve her an elinden alınacağını biliyor ve öyle düşünüyor.

Şimdi düşünelim! Bu iki kişinin kaldıkları adalarda aldıkları tat ve sevinç nasıl olur?

Muhakkak ki farklı farklıdır. Birisi adanın kendine ait olduğunu düşünüp ve bildiği için, hep sevinç içerisinde sürurlu bir hayat sürer. İkincisi geçici olduğunu bildiği için, her an elinden alınacak endişesiyle ona göre tat alır ve hayat sürer.

İşte; şehitlerle salih amel işleyip normal şartlarda ölenlerin arasında böyle farklar vardır. Biri; kendinde önemli bir değişiklik görmez, hatta daha çok nimetlere kavuşur, diri olduğunu düşünür ve öyle bilir. Diğeri; diriliğinin bu hayat mertebesinde bittiğini ve diğer hayat mertebesine geçtiğinin bilinci içerisindedir.

Daha açıkçası şehitler; öldüklerinin ve bu âlemden berzah âlemine geçtiklerini farkında olmazlar ve bilmezler. Normal şartlarda ölenler ise; bu âlemden berzah âlemine geçtiklerinin farkında olurlar ve bilirler.

Şehitliği mevzunun başında zikrettiğimiz gibi; müşriklerin “filan kişiler öldüler ve dünya nimet ve lezzetlerinden artık mahrum kaldılar” anlamında düşünülürse; kimse Allah yolunda çarpışıp şehit olmaz. Vatanını da savunmaz, hatta mücadele etmemek için kaçmanın yollarını arar. Aksine şehitler diridirler ve rızıklanmaktadırlar. İşte şehitler yukarda bahsettiğimiz mertebelere çıkarak ve nimetlere kavuşarak kederden kurtulurlar. Kaderimde şehitlik mertebesine çıkmak ta varmış der, ölümü sevinçle karşılar ve kederle işi olmaz.

İşte şehitlik böyle ulvi bir makamdır. Böyle ulvi bir makam olmasa Kur’an-ı Kerim şehitliği bu kadar

yüceltir mi? Başta Rasûlullah efendimiz ve aşağıda zikredeceğimiz sahabeler savaşa katılırlar mıydı?

Şehit ve şehitlikle ilgili bu bilgileri verdikten sonra, şehit denilince seyyidü'ş-şüheda Hz. Hamza'yı ve savaşlarda büyük kahramanlık gösteren kumandanlardan, irşat için gidip şehit olan sahabelerden bahsetmeden geçmek olmaz. Sıra ile bu kahraman sahabeler hakkında bilgi vermeye çalışalım.

SEYYİDÜ'Ş-ŞÜHEDA HZ. HAMZA

Hz. Hamza'nın soyu; Abdülmuttalib b. Abdümenaf el-Kureşi el-Haşimi'dir. Hz. Hamza, Peygamber Efendimizin amcası olmaktadır. Hz. Hamza, Peygamber Efendimizden iki sene önce dünyaya gelmiş olup, aynı zamanda onunla sütkardeştir. Çünkü her ikisi de Ebu Leheb' in cariyesi Süveybe'den süt emmişlerdir. Hz. Hamza'nın eşlerinden birisi de Selma bint Umeys olup, bu hanımın kız kardeşi Esma bint Umeys, Cafer b. Ebi Tâlib'in eşidir. Hz. Hamza ile Cafer b. Ebi Tâlib bacanak oluyordu. Peygamber Efendimizin, Hz. Hamza'nın yetim kalan kızı Umame'nin bakımını bu sebeple Cafer b. Ebi Tâlib'e tevdi etmiştir.

Hz. Hamza Mekke'de emsalleri arasında pehlivanlığı, yiğitliği, iyi ahlakı ve cesareti ile tanınırdı. Yetişkin bir genç haline geldiğinde orta boylu, irice başlı, gür sakallı ve heybetli bir görünüşü vardı. Savaşlarda gösterdiği yararlılıklardan dolayı Peygamber Efendimiz onu "Esedullah" Allah'ın arslanı olarak nitelemiştir. Şehadetinden sonra da onun hakkında "Seyyidü'ş-şüheda" şehitlerin efendisi buyurduğu için bu unvanlarla yâd olunmaktadır.

İslam'la şereflenmesi ise; Peygamber Efendimizle aynı soydan olması, sütkardeş olmaları arkadaşlıkları ve dostlukları da iyi olduğu bilinmekteydi. İslam'a girişinin Peygamber Efendimizin Darü'l-Erkam'a girişini müteakip Peygamberliğinin altıncı yılında müslüman olduğu ifade edilmektedir. Ebu Cehil'in Kâbe önünde Peygamber Efendimize yaptığı hakaretten sonra girdiği rivayet edilmektedir.

Olay şöyle cereyan etmiştir. Bir gün Ebu Cehil Peygamber Efendimize Kâbe önünde hakaret eder. Bu hakaretlere şahit olan Abdullah b. Cüd'an'ın cariyesi, avdan dönen ve geleneğe göre Kâbe'yi tavaf etme itiyadında olan Hz. Hamza'ya anlatır. Hamza hiddetlenerek Ebu Cehil'e gider ve onu döver. Ebu Cehil her ne kadar Hamza'yı kaybetmemek için sineye çekmek istese de, Allah'ın hidayetiyle Hz. Hamza Müslüman olur.

Peygamber Efendimiz; hicretten sonra Medine'ye sığınan Müslümanları tehdit eden Kureyşlileri ticaret yollarında sıkıştırarak, onları caydırmak maksadıyla seriyyeler düzenlemiştir. Hicretin yedinci ayında, Peygamber Efendimiz gönderdiği ilk seriyye Hz. Hamza kumandasındaki Sifülbahr seriyyesidir. Buna göre İslam tarihinde ilk bayrak, bu seferde Hz. Hamza'ya verilmiştir.

İşte bu seriyyelerden sonra Müslümanlarla müşrikler arasında savaşlar başlamıştır. Bu savaşlardan ilk savaş Bedir savaşıdır. Hz. Hamza, Bedir Savaşı hicretin ikinci yılında yapılmış olup müşrikler yetmiş ölü vermişlerdir. Bunlardan yirmi beş tanesi Kureyş müşriklerinin ileri gelenlerindendi. Bu gruba dâhil olanların mühim bir kısmını Hz.

Hamza öldürmüştü. Bedir'de teke tek vuruşmak için ortaya çıkanlardan Şeybe b. Rebîa'yı öldürmüştü. Hind'in babası olan Utbe b. Rabia'nın da öldürülmesine yardımcı olmuştu. Savaş esnasında Cübeyr b. Mut'im'in amcası olan Tuayme b. Adiyy'i de o öldürmüştü. Bu sebeple müşrikler bir intikam savaşına hazırlanırken aynı zamanda Hz. Hamza'dan hususi olarak intikam almaya çalışıyorlardı.

Ebu Deşme Vahşi b. Harb; Habeş asıllı olup, Cübeyr b. Mut'im'in kölesi idi. Şayet Uhud harbinde Hz. Hamza'yı öldürürse azat edileceği müjdelendi. Hind de ziynetlerini vadettiği gibi ayrıca 10 dinar altın ile mükâfatlandıracağını söyledi. Buna karşı da, Hamza'nın ciğerinin çıkarılmasını ve organlarının kesilmesini şart koştu. Hind, Hz. Hamza'nın ciğerlerini çiğnemeyi ve organlarından gerdanlık yapıp boğazına takarak, Mekke'ye o şekilde dönmeyi adar.

Uhud Savaşı öncesinde İslam ordusunun şehirde kalıp savunma mı yapacak, yoksa düşmanı dışarıda mı karşılayacağı konusu tartışıldığı esnada, Hz. Hamza'nın, Peygamber Efendimize hitaben; "Sana Kitabı indirmiş olan Allah'a yemin ederim ki, bu kılıcımla Medine dışında Kureyş müşrikleriyle çarpışmadıkça yemek yemeyeceğim" diye ant içtiği söylenir. Hicretin üçüncü yılında, Uhud Savaşı yapılır. Savaşta Hz. Hamza, düşmana karşı aslanlar gibi saldırır, iki elinde iki kılıç önüne arkasına döne döne savaşıyordu. Şehit oluncaya kadar düşman saflarından yirmi sekiz kişiyi öldürmüştür.

Peygamber Efendimiz okçuların yerlerini terk etmemelerini söylemesine rağmen okçuların yerlerini terk etmeleri sonucu müslümanlar bozguna

uğrarlar. Hz. Hamza savaşmaya devam eder. Bu esnada uygun zaman gözetleyen Vahşi, azat olma özlemiyle Hz. Hamza'yı adım adım izliyordu. Büyükçe bir taşın altına saklanmış, müşriklerden birisiyle vuruşmasını seyrediyordu. Ve Hz. Hamza o müşriki öldürdü. Vahşi' nin mızrak atım mesafesine girmiş olan Hz. Hamza'ya mızrağını fırlatır ve şehit eder. Daha sonra ciğerini çıkarıp Hind'e teslim eder, o da ona ziynetlerini ve on dinarını verir. Hind; Hz. Hamza'nın ciğerinden bir parça kapıp çiğnediyse de yutamadı.

Peygamber Efendimiz; Hz. Hamza ve şehitlerin çeşitli organları kesilmiş, göğsü yarılıp ciğeri çıkarılmış vaziyette görünce çok üzüldü, ağladı ve Hz. Hamza için: "Hiçbir zaman hiçbir kimse senin kadar musibete uğramamıştır ve uğramayacaktır. Ben, bunun kadar beni hiddetlendirilen bir yerde de durmamışımdır. Ey Resûlullah'ın amcası, ey Allah ve Resulünün Arslanı Hamza! Ey hayırlar işleyen, ey üzüntüleri gideren, ey Resulullah'a koruyucu olan Hamza! Allah sana rahmet etsin! İyi bilirim ki, sen hısım ve akrabalık haklarını gözetir, daima hayırlı işler yapardın. Eğer senden sonra yas tutmak gerekseydi, sevinmeyi bırakıp sana yas tutardım." dedi.

Peygamber Efendimiz; teessüründen ağlayıp, hislerini böyle dile getirirken, şayet bir imkân bulursa buna karşılık yetmiş müşriki katledip, onların yaptıklarının aynısını yapacağını vadetti. Nahl Suresi yüz yirmi altıncı ayeti nazil olunca, Peygamber Efendimiz bu sözlerinden vazgeçti. Bu ayette Cenab-ı Hakk şöyle buyurur: "Eğer ceza verecekseniz, size yapılan işkencenin misliyle ceza

verin. Ama sabrederseniz elbette o, sabredenler için daha hayırlıdır."

Bu sırada Hz. Hamza'nın kız kardeşi Peygamber Efendimizin halası Safiyye (r.anha) Hz. Hamza'yı görmek istiyordu. Safiyye (r.anha): Hz. Ali'nin de halası ve Hz. Zübeyir b. Avvam'ın da annesi idi. Peygamber Efendimizin; Hz. Ali ve Hz. Zübeyir'den engel olmalarını ister ama engel olamazlar. Safiyye (r.anha): "O, musibete Allah yolunda uğramış bulunuyor, biz Allah yolunda bundan daha beter olanlara da razıyız. Sevabı Allah'tan bekleyeceğiz. İnşallah, sabredeceğiz." diye metanet gösterdi.

Safiyye (r.anha): Peygamber Efendimiz'den Hz. Hamza'nın cenazesini sordu. Resûlullah gösterdi. Oturup ağladılar. "inna lillahi ve inna ileyhi raciun" ayetini okudular. Bu sırada Hz. Peygamber Hz. Safiyye ile kızı Hz. Fatıma'ya bana Cebrail gelip, “Hamza'nın göktekiler katında Allah'ın ve Resulünün arslanıdır” diye yazıldığını haber verdi diyerek müjdeledi ve "Allah katında Hamza b. Abdülmuttalib'in “Seyyidü’ş-şüheda” Şehitlerin Efendisi" olduğunu da belirtti.

Peygamber Efendimiz; Hz. Hamza'nın cenaze namazını kıldırdı, sonra diğer şehitler sıra ile onun cesedinin yanına getirildiler, her bin için cenaze namazı kılındı, böylece yetmiş şehit için ayrı ayrı cenaze namazı kılındıktan sonra şehitler yıkanmadan kanlı elbiseleriyle, ikişer üçer toprağa verildiler. Üzerlerindeki kıyafetler alt kısımlarına sarıldı, göğüs ve baş kısımlarına ise kokulu izhir otları sarılıp kefen yapıldı. Hz. Hamza'nın cenaze namazı kılındıktan sonra diğer şehitler dokuzar adet getirilerek

namazlarını kıldırdı. Hz. Hamza, kız kardeşinin oğlu Abdullah ile aynı kabre konuldu.

Mekke fethinden sonra Vahşi, Taife kaçıp oraya yerleşti. Mekke fethi akabinde etraftaki kabileler heyetler halinde İslam'a girdiklerini belirtmek üzere Medine'ye gelirler. Vahşi de tereddüt içirişinde Medine'ye gelir ve Peygamber Efendimizin huzuruna girer. Peygamber Efendimiz; amcasının ölümünü ondan bir kere daha dinledikten sonra eski teessürü tekrar canlandı ve Vahşi'ye kendisini gizlemesini ister. Vahşi bir daha Peygamber Efendimize kendini göstermemiştir. Kendisi daha sonra; "Efendimiz her vaaz verişinde direğin arkasında durur, acaba, bana, artık görünebilirsin" diyeceği günleri bekler. Ne zaman ki: “MüseyIeme’yi, Hz. Hamza'yı öldürdüğüm mızrakla öldürdüm, artık O'nun huzuruna bu hizmetimden sonra çıkabilirim" diyerek hep bir teselliyle yaşamını sürdürür.

MÛTE SAVAŞI

Mûte, Lût gölünün güneyinde, Kudüs’e elli km uzaklıkta geniş tarım arazilerine sahip bir yerdir. Resûlullah Efendimiz Mûte’de yapılacak savaş için orduya üç kumandan tayin etmiştir. Üç kumandan tayin etmesinden dolayı da “ceyşü’l-ümerâ” (ba‘sü’l-ümerâ) diye adlandırıldığı bildirilmektedir. Bizans

Resûlullah Efendimiz etrafındaki devletlere islam dinini tanımaları için davet mektupları göndermişti. Bu davet mektuplarından birisini de Gassani hükümdarına göndermişti.
Gassani; Bizans'ı, güney ve İran tarafından gelebilecek tehdidine karşı korumak için Bizans’ın izniyle ve Bizans’ın güdümünde tampon bir devlet

olarak kurulmuştur. Gassani'liler arabça ve arami dilini kullanıyorlardı. Gassani hükümdarına gönderilen Hâris b. Umeyr, Mûte'ye geldiğinde Gassânî emîrlerinden Şürahbîl b. Amr ona nereye gittiğini sordu. O da Suriye'ye gittiğini ve kendisinin Resûlullah'ın elçisi olduğunu söyledi. Bunun üzerine Şürahbîl, onun bağlanmasını emretti. Bir süre sonra da boynunu vurdurdu.

Bu hadise üzerine Resûlullah Efendimiz üç bin kişilik bir ordu hazırlattı. Ordunun başına da Zeyd b. Hârise'yi getirdi. "Zeyd b. Hârise insanların emîridir. Zeyd ölürse yerine Cafer b. Ebî Tâlip, Cafer de ölürse yerine Abdullah b. Revâhâ'nın geçmesini emrediyorum. Abdullah da ölürse aranızdan Müslümanların hoşnut olduğu birini seçip onu emîr tayin etmenizi istiyorum" buyurdu.

Resûlullah Efendimiz; ordunun elçinin öldürüldüğü yere kadar ilerlemesini, oradakileri İslâmiyet'e davet etmelerini, kabul ettikleri takdirde savaşmamalarını emretti. Bu arada çocukları, kadınları, yaşlıları, manastırlara çekilmiş insanları öldürmemelerini, hurmalıklara zarar vermemelerini, ağaçları kesmemelerini, binaları yıkmamalarını söyledi. [168]

Ordu Medine'den ayrıldıktan sonra kuzeye doğru ilerleyip Vâdilkurâ'ya ulaştı. Şürahbîl b. Amr, müslümanların gelmekte olduğunu öğrenince kardeşini bir ordunun başında müslümanlara karşı gönderdi. Kardeşi yapılan savaşta öldürüldü. Bunun üzerine Şürahbîl kaleye sığınarak Bizans'tan yardım istedi. Bizans'tan yardım istemesinin sebebide, Bizans İmparatoru Herakleios, Sâsânîler'e karşı

[168] Vâkıdî; Megazi, c-2, s-758; İbn Sa'd; Tabakat, c-2, s-128.

zaferle sonuçlanan Ninevâ (Ninova) savaşının ardından İstanbul'a dönmüştü. Sâsânîler'in; daha önce Kudüs'ü işgal ettiklerinde alıp götürdükleri büyük haçı yerine koymak üzere Allah'a adak adamış. Bu adağı yerine getirmek için tekrar Filistin'e gelmişti. Bizans İmparatoru Herakleios ve orgu kumandanı Theodoros, ordusuyla birlikte Filistin'de bulunmaktaydı.

Müslümanlar Maan'a vardılar. Orada ordugâh kurup konakladıkları sırada Bizans İmparatoru Herakleios'un kumandanı Theodoros'un ordusuyla karşılaştılar. Şürahbîl kumandasında hıristiyan Arap kabilelerinin de katıldığı bu ordunun iki yüz bin kişiden oluştuğu rivayet edilmektedir.

Bizans ordusuyla karşı karşıya gelen müslümanlar Maan'da kaldıkları iki gün içinde vaziyeti müzakere ettiler. Bu sırada Abdullah b. Revâha savaş için at, silâh ve sayı üstünlüğünün önemi olmadığını ifade ettikten sonra düşmanla savaşmak gerektiğini belirtti. Bunun üzerine savaşa karar verildi ve Maan'dan ayrılan İslâm ordusu Meşârif'te Bizans ordusuyla karşılaştı. İki ordu Mûte'de savaş düzenine geçti.

Birinci kumandan sıfatıyla sancağı taşıyan Zeyd b. Hârise daha savaşın başında şehid düştü. Kumandanlık ve sancak Ca'fer b. Ebû Tâlib'e geçti. Sağ eli kesilen Ca'fer sancağı sol eline aldı, sol eli de kesilince iki koluyla göğsü arasında tuttu, fakat bir mızrak darbesiyle şehid oldu. Onun ardından kumandanlığı ve sancağı Abdullah b. Revâha aldı. Bir süre sonra o da şehid düştü.

Kâ'b b. Umeyr sancağı alıp Sâbit b. Erkam'a verdi. Sâbit. Erkam; Resûlullah Efendimiz'in talimatı

gereği bir kumandanın seçilmesini istedi. Sabit b. Erkam yüksek sesle “Ey Müslümanlar, içinizden birini kendinize kumandan seçin” diyordu. Müminler “Seni seçtik” diyorlardı. Sabit b. Erkam; Halid bin Velid'e bakarak: “Ey Halid! Al şu sancağı” dedi. Halid bin Velid: “Ben bu sancağı alamam, sen buna benden daha layıksın. Çünkü sen hem daha yaşlısın hem de Bedir Savaşı'nda bulunanlardansın” dedi. Sabit b. Erkam: “Al sancağı ey Halid! Vallahi ben onu sana vermek için aldım” dedi. Sabit b. Erkam kumandanlığı kabul etmeyince, sancak Hâlid b. Velîd’e teslim edildi.

Bu sırada Resûlullah Efendimiz Mescid-i Nebevî’de savaş alanında cereyan eden gelişmeleri, kumandanların birer birer şehid oluşunu nakletmiştir. “En sonunda sancağı Allah’ın kılıçlarından bir kılıç aldı. Nihayet Allah mücahitlere fethi müyesser kıldı” demiştir. [169]

Resûlullah Efendimiz Mescid-i Nebevi‘de, savaş meydanında olup bitenleri gözyaşlarıyla izliyor ve sahabelerine durumu söyle anlatmaya başlamıştır. “Arkadaşlarınız düşmanla muharebeye tutuştular. Zeyd bin Harise şehit oldu.” Sonra Efendimiz “Allah'ım! Zeyd'i bağışla, günahlarını affeyle.” diye dua etti. Ashab-ı kirama döndü: “Siz de onun için bağışlanma talebinde bulunun” buyurdu.

Mescid-i Nebevi'de bulunan sahabe-i kiram pür dikkat Resûlullah Efendimizi takip ediyordu. Resûlullah Efendimiz: “Şimdi sancağı Ca‘fer b. Ebû Tâlib aldı, düşmana şiddetle saldırdı. Sancağı tutan eline bir darbe aldı, eli bedeninden ayrıldı, sonra sancağı diğer eline aldı ama o eline de şiddetli bir

[169] Aynî;

darbe aldı ve eli bedeninden koptu. Sancağı göğsü ile tutmaya çalışırken yere yıkıldı ve Cafer şehit oldu” buyurdu. “Allah'ım! Caferi bağışla, Allah'ım Cafer'in günahlarını affeyle” diye dua etti. Sahabelere Cafer için bağışlanması için duada bulunmalarını istedi. Resûlullah Efendimiz Hz. Cafer'i anlatırken cennet-i âlâda ona kanatlar ihsan edildiğini ve bir o yana bir bu yana uçtuğunu beyan buyuruyordu.

Resûlullah Efendimiz daha sonra Abdullah bin Revâhâ'nın da şehit olduğunu, sancağı Halid bin Velid'in aldığını anlatıyor: “Allah'ım! O senin kılıçlarından biridir, sen ona yardımcı ol.” diyordu ve gözleriyle savaş meydanını tarıyor gibiydi: “İşte şimdi tandır iyice kızıştı.” buyurdu. Bu mübarek sözleriyle savaşın en çetin devresinin başladığını anlatıyordu.

Resûlullah Efendimiz, Mescid-i Nebevi'den gözleri yaşlı olarak ayrıldı ve Ca‘fer b. Ebû Talip'in evine gitti. Ca‘fer b. Ebû Tâlib’in eşi Esma binti Ümeys Resûlullah Efendimizi saygıyla karşıladı. Efendimiz çok üzüntülüydü. Esma Hatun: "Ya Resûlullah! Anam babam sana feda olsun, seni üzüntülü görüyorum. Ne oldu?” diye sordu. Efendimiz, Ca‘fer b. Ebû Talip'in çocuklarını istedi.

Çocukları koşarak geldiler. Âlemlere rahmet olan Efendimiz, çocukları bağrına basıyor, seviyor, öpüyor ve başlarını okşuyordu. Bir yandan da içinden ağlıyordu. Gözyaşlarına engel olamıyordu.

Esma Hatun şaşırıyordu: “Anam babam sana feda olsun ey Allah'ın Resûlü, seni son derece üzüntülü görüyorum yoksa sana kötü bir haber mi ulaştı?” deyince Resûlullah: “Cafer bugün şehit

oldu.” Esma Hatun çığlık atıyor ve hıçkıra hıçkıra ağlıyordu. Komşu kadınlar da koşarak geliyor, Esma Hatun'un acısına ortak oluyorlardı.

Ca‘fer b. Ebû Talip'in büyük oğlu Abdullah: “Resûlullah Efendimiz, benim ve kardeşimin yüzünü okşarken ben onun yüzüne bakıyordum. Gözlerinden süzülen yaşlar sakalından akıyor üzerime damlıyordu.”

Resûlullah Efendimiz daha sonra kendi hane-i saadetine gidiyordu. Annelerimize ve kızı Fatıma'ya Ca‘fer b. Ebû Talip'in ailesi için yemek hazırlamalarını, onları yalnız bırakmamalarını söyledi.

Resûlullah Efendimiz şehitlerin ardından ağlamış, ancak ağıt yakıp feryat etmeyi yasaklamış, yakınlarının ve komşularının şehit ailelerine üç gün süre ile yemek götürmesini ve işlerine yardımcı olmasını tavsiye etmiştir. Bizzat kendisi Ca‘fer’in ev halkına üç gün yemek göndermiş, daha sonra oğullarını yanına alarak bakımlarını üstlenmiştir. [170]

Halid bin Velid; kumandanlığı ve sancağı almıştı O Bir askerî deha idi. Müslimanlar bu denli az iken bir zafer elde etmeleri mümkün değildi. Onun hedefi İslâm ordusunu zaafa uğratmamaktı, büyük kayıplar verdirmemekti. Bunu başardığında aslında bir zafer elde etmiş olurdu. Bizans ordusu İslâm ordusundan altmışaltı kat daha fazlaydı.

Halid bin Velid; akşama kadar ordusundan zayiat verdirmeden savaşıyordu. Akşam olunca iki ordu da istirahate çekiliyordu. Her gün yeni bir

[170] Vâkıdî; Megazi,c-2, s-766; İbn Hişâm; Sîret ü’n-nebeviyye, c-4, s-22; İbn Sa‘d; Tabakat, c-8, s-282.

taktik geliştiriyor, sağ cephedeki askerlerini sol cepheye alıyordu. Sol cephedekileri de sağ cepheye alıyordu. Önde savaşan askerlerini arkaya, arkada savaşan askerlerini de ön safa getiriyordu. Böyle bir taktikle sabah iki ordu tekrar taarruza başlıyordu.

Bizans ordusu yeni yüzlerle karşı karşıya gelince Müslümanlara takviye güçlerin geldiği zannına kapıldılar. Müslümanlar ise ardı ardına saldırı gerçekleştiriyordu. Düşman ordusunda bir zafiyet başlayarak, dağılmaya başladılar.

Halid bin Velid saldırıları yavaşlatıyor ve yavaş yavaş ordusunu geri çekiyordu. İslâm ordusu ciddi kayıplar vermeden geri çekilmeyi başarıyordu. Geri çekilirken zaman zaman düşmana zayiat verdirdiler ve bir miktar ganimet ele geçirdiler. İslâm ordusu on beş şehit vererek Medine'ye ulaştı.

Esasında islam ordusunun, sayıca kendisinden çok üstün olan düşmanla planlı şekilde vuruşarak Medine'ye ulaşması bir zafer sayılmasına rağmen, Medine bazı müslümanlar arasında İslâm ordusunun bu şekilde dönmesini doğru bulmayanlar olmuştur.

Resûl-i Ekrem bunun bir firar değil toparlanıp düşmanla tekrar karşılaşmayı amaçlayan bir hareket olduğunu bildirmiş ve böylece dedikodulara son verdirmiştir. [171]

Mûte Savaşı'nda İslâm askerleri sayıca kendilerinden çok üstün olan düşman ordusuna karşı metanetle savaştılar. Savaşa katılanlardan Abdullah b. Ömer, Ca'fer b. Ebû Tâlib'in göğsünde elli kadar kılıç ve ok yarası olduğunu söyler.

---

[171] Vâkıdî; Megazi, c-2, s-765; İbn Hişâm; Sîret ü'n-nebeviyye, c-4, s-24; İbn Sa'd; Tabakat, c-3, s-129.

Resûlullah Efendimizin, kesilen iki eline karşılık iki kanatla müjdelediği Ca‘fer b. Ebû Tâlib; daha sonra Ca‘fer-i Tayyâr diye anılmıştır.

Hâlid b. Velîd’in, “Mûte Savaşı’nda elimde dokuz kılıç parçalandı, yalnız ağzı enli Yemânî bir kılıcım vardı, elimde o dayanabildi” dediği kaydedilmektedir. [172]

Mûte savaşında bu kadar kahramanlık gösteren Zeyd b. Hârise, Cafer b. Ebî Tâlip, Abdullah b. Revâhâ’yı ve orduya büyük bir zayiyat verdirmeden selametle Medine’ye döndüren, askeri deha Hâlid b. Velîd’in geçmişinden bahsetmeden geçmek olmaz. Bir nebzede olsa bu şehit kumandanların hayatlarına bir göz atalım.

ZEYD B. HÂRİSE

Aslen Yemen’li olup Kelb kabilesindendir. Resûlullah efendimizden on yaş küçük olmasına rağmen evlâtlık olarak almış ve Zeyd b. Muhammed diye anılmıştır. Ancak evlâtlıkların öz babalarının adıyla anılmasını emreden ayet (Ahzâb 33/5) indikten sonra, babası Hârise’nin adıyla anılmaya başlamıştır. [173]

Cahiliye döneminde daha henüz çocukken, annesi ile birlikte akrabalarını ziyarete giderken kaçırılır. Ukâz panayırında köle olarak Hz. Hatice’nin yeğeni Hakîm b. Hizâm’a satılır. Hakîm onu Mekke’ye götürdü ve halası Hatice’ye verdi. Hz. Hatice’de Resûlullah efendimize hediye etti. Zeyd b. Hârise’nin kaçırılma ve köle olarak satılması hususunda değişik rivayetlerde bulunmaktadır.

---

[172] İbn Sa‘d; Tabakat, c-4, s-38.
[173] Müslim; Feżâ’ilü’ṣ-ṣaḥâbe, s-62.

Zeyd’in kabilesinden hac için Mekke’ye gelenler kendisini görüp tanıdılar ve dönüşte durumu ailesine bildirdiler. Babası Hârise; Zeyd’in fidyesini de alarak Mekke’ye gelir ve Resûlullah efendimizden onu geri almak ister. Resûlullah efendimiz, Zeyd’i ailesiyle görüştürdü ve dilerse kendileriyle gidebileceğini söyledi. Fakat Zeyd, Resûlullah efendimizin yanında kalmayı tercih etti. Bu olaydan sonra Resûlullah efendimiz, Zeyd’i Kâbe’nin bitişiğindeki Hicr mevkiine götürüp, “şahit olun, Zeyd benim oğlumdur, o benim mirasçım, ben de onun mirasçısıyım!” dedi ve ardından onu azat etti.

Bu olaydan sonra Zeyd; Resûlullah efendimizin yanından hiç ayrılmadı ve Resûlullah efendimizin Risâlet’ini ilk tasdik edenlerden oldu. Resûlullah efendimiz; Tâif yolculuğuna Zeyd’le beraber gittiler.

Tâifliler, Resûlullah efendimizi dinlemeyip şehirden çıkarmak için taşladıkları sırada, atılan taşlar Resûlullah efendimize isabet etmemesi için, Zeyd kendi vücudunu ona siper etti ve yaralandı. [174]

İslâm’ın ilk yıllarında Mekke’de Resûlullah efendimiz tarafından Hz. Hamza ile kardeş ilân edildi. Hz. Hamza savaşa gitmeden önce öldüğü takdirde ne yapacağını Zeyd’e vasiyet ederdi; şehid olacağı Uhud günü de ona vasiyette bulunmuştu.

Zeyd b. Hârise Bedir, Uhud, Hendek gazvelerine, Hudeybiye seferine ve Hayber’in fethine katıldı. Hendek gazvesinde muhacirlerin sancaktarı idi. Birçok seriyyede kumandanlık yapmıştır.

Kur’ân-ı Kerîm’de adı geçen tek sahâbe olan Zeyd (Ahzâb; 33/37) birkaç defa evlendi.

---

[174] İbn Sa'd, et-Tabakâtü'l-Kübrâ, c-1, s,212.

Resûlullah'ın dadısı Habeşî Ümmü Eymen'le Mekke'de gerçekleşen ilk evliliğinden oğlu Üsâme doğmuştur.

Bedir Gazvesi'nden sonra da Resûlullah efendimizin halası Ümeyme'nin kızı Zeynep bint Cahş ile evlendi. Ancak bu evlilik geçimsizlik yüzünden sürdürülemedi.

Evlenmelerine bizzat aracı olan Resûlullah efendimiz, onların ayrılmasını arzu etmese de Zeyneb'in sırf Resûlullah efendimizin tavsiyesiyle yaptığı bu evlilik boşanma ile sonuçlandı.

""Resûlullah efendimiz bu duruma çok üzüldü. Daha sonra cahiliye döneminden kalma, evlâtlıkların boşanmış eşleriyle evlenme yasağı âdeti (Ahzâb 33/37) indirilmesiyle, evlâtlıkların boşanmış eşleriyle evlenme yasağı âdeti kaldırıldı ve Resûlullah efendimiz bu âdetin uygulamasını Zeyd'in boşadığı Zeynep ile evlenerek gerçekleştirdi.

Bu evlilik her ne kadar tenkit konusu olmuş ise de, Resûlullah efendimizin Zeynep ile evlenmesinin asıl amacı, sözü geçen katı Arap âdetinin bizzat onun uygulamasıyla ortadan kaldırılmasıdır.

Resûlullah efendimiz, Mûte Savaşı için orduyu yola çıkarırken sancağı Zeyd'e vermiştir. "Eğer Zeyd şehid olursa sancağı Ca'fer alsın, o da şehid düşerse Abdullah b. Revâha alsın" demişti. Üç sahâbe de bu sıraya göre şehid oldular.

Resûlullah efendimiz şehadet haberini televizyonda canlı program anlatır gibi Medine'de ashabına gözyaşları içinde anlattı ve şöyle dua etti: "Allah'ım, Zeyd'e mağfiret et! Allah'ım, Zeyd'e mağfiret et! Allah'ım, Zeyd'e mağfiret et! Allah'ım,

Cafer'e mağfiret et! Allah'ım, Abdullah'a mağfiret et!" [175] Diye dua etti. Zeyd b. Hârise'nin elli beş yaşında şehid düştüğü kaydedilmiştir.

CA'FER B. EBÎ TALİB

Resûlullah efendimizden yirmi yaş kadar küçüktür. Hz. Ali'nin öz kardeşi olup ondan on yaş büyüktü. Ebû Tâlib'in çocuklarının fazla oluşu sebebiyle, geçim sıkıntısı çektiği sırada yükünü hafifletmek üzere Resûlullah efendimiz Ali'yi; amcası Abbas da, Ca'fer'i yanına almıştı. Bu sebeple Ca'fer'in gençlik yılları amcası Abbas'ın yanında geçti.

Ca'fer b. Ebû Tâlib; Resûlullah efendimize ilk iman edenler arasında yer aldı. Mekkeli müşriklerin müslümanlara eziyet ve işkenceleri artınca Ca'fer hanımı Esmâ bint Umeys ile birlikte Habeşistan'a hicret eden ikinci kafileye katıldı.

Resûlullah efendimiz tarafından bu kafileye başkan tayin edildi. Oğlu Abdullah Habeşistan'da dünyaya geldi ve orada doğan ilk müslüman olarak anıldı.

Hudeybiye Antlaşması'ndan sonra Resûlullah efendimiz komşu devlet hükümdarlarına İslâm'a davet mektupları göndermişti. Bu mektuplardan biride Habeş Hükümdarı Necâşî'ye gönderdi. Mektubunda Necâşî'yi islama davet ettiği gibi ayrıca ülkesinde bulunan müslümanların Medine'ye göndermesini istedi. Necâşî'nin müslümanlara tahsis ettiği gemiyle Ca'fer de Arabistan'a döndü.

Yanındaki Habeş muhacirleriyle doğruca Hayber'de bulunan Resûlullah efendimizin yanına

[175] İbn Sa'd, et-Tabakâtü'l-Kübrâ, c-3, s,45.

gitti. Hayber'in fethinden hemen sonra Ca'fer'i karşısında gören Resûlullah efendimiz, "Hangisine sevineceğimi bilmiyorum. Hayber'in fethine mi, yoksa Ca'fer'in gelişine mi?" diyerek onu kucaklayıp alnından öptü. Hayber'de elde edilen ganimetten Habeşistan'dan dönen on altı arkadaşıyla birlikte hepsine pay verdi.

Ca'fer b. Ebû Tâlib hicretin yedinci yılında Hayber'in fethiyle geldi ve hicretin sekizinci yılında da Resûlullah efendimiz, Mûte'ye gönderilen orduya Zeyd b. Hârise'yi kumandan tayin etti. Eğer o şehid edilirse Ca'fer b. Ebû Tâlib'in, o da şehid düşerse Abdullah b. Revâhâ'nın orduya kumanda etmesini istemiştir.

Zeyd b. Hârise'yi anlatırken bahsettiğimiz gibi; Mûte'de düşmanla karşılaşan islam ordusu şiddetli muharebeden sonra üç kumandanını da kaybetti. Zeyd b. Hârise'nin şehid düşmesinden sonra idareyi alan Ca'fer b. Ebû Tâlib düşman üzerine kahramanca hücum ederek şehid oldu. Bu arada iki kolu da kesildi.

Abdullah b. Ömer, defnedilmeden önce onun vücudunun ön tarafında birçok yara gördüklerini söylemişlerdir. Peygamber efendimiz; yüce Allah'ın Ca'fer'in kesilen iki koluna karşılık iki kanat ihsan ettiğini ve onlarla cennette uçtuğunu haber vermiştir. Bu sebeple kendisine "tayyâr" (uçan) ve "zü'l-cenâhayn" (iki kanatlı) lakapları verilmiştir.

Ca'fer b. Ebû Tâlib, kırk yaşında şehid olmuştur.

ABDULLAH BİN REVÂHA

Resûlullah efendimiz; Medine'ye hicret etmezden önce islamiyet başka yerlerde de

yayılmaya başladı. Bunlardan biriside Medine idi. Cahiliye döneminde de o zamanki adetlere göre, Mekke' ye hac yapmak için gidilirdi.

İşte Medine'den bir heyet, hem hac yapmak hem de yayılmakta olan islamı daha yakından tanımak maksadıyla, ikisi kadın yetmiş beş kişiyle Resûlullah efendimizi ziyaret etmek maksadıyla Mekke'ye geldiler. Bu kişiler arasında Abdullah bin Revâha 'da bulunmaktaydı.

Resûlullah efendimiz, Medine'den gelen heyetle Akabe mevkiinde görüştü. Aralarında çeşitli konularda konuşmalar oldu. Bu konuşmalardan sonra birbirlerini söz verdiler ve Abdullah bin Revâha: "Biz, Allah'tan ve Allah'ın Resul'ünden geleni kabul ettik" dedi. Bunun üzerine Medineli Müslümanlar teker teker Resûlullah efendimize biat ettiler.

Abdullah bin Revâha, aynı zamanda okuryazar ve şair de olduğu için, Medine'de İslam'ın yayılması hususunda büyük hizmetlerde bulundu. Abdullah bin Revâha, Resûlullah efendimiz bütün emirlerini hiç tereddüt etmeden hemen yerine getirirdi. Bu, onun en önemli vasıflarından biriydi. Her fırsatta Resûlullah efendimizden öğrendiklerini çevresine ulaştırır, insanlara hakkı ve hakikati anlatmaya çalışırdı. Allah'tan çok korkan, takva ehli ve ibadete çok düşkün, islamiyeti harfiyen yaşamaya çalıştı.

Abdullah bin Revâha, Bedir, Uhud, Hendek ve Hayber Savaşlarına katılmış, Hudeybiye ve Umre seferlerinde de bulunmuştur. Hayber fethedildikten sonra Resûlullah efendimiz, Hayber Yahudilerinin mahsullerini taksim etmekle görevlendirdi. Hayber

Yahudileri, mahsullerinin yarısını vermek şartıyla yerlerinde bırakılmışlardı.

Yahudiler, kendilerine daha fazla mahsul kalması için Abdullah bin Revâha' ya rüşvet vermek istediler. Abdullah bin Revâha şöyle dedi: "Ey Yahudi cemaati! Vallahi siz bana göre Allah'ın yaratıklarından en sevimsizi ve en iğrencisiniz! Sizin bana teklif ettiğiniz ücret, bir rüşvettir. Rüşvet ise haramdır. Biz onu ağzımıza koymayız" demiştir.

Abdullah bin Revâha, Hicret'in sekizinci senesinde vuku bulan Mûte Savaşı'na, Zeyd bin Hârise ve Ca'fer bin Ebî Talip'te de anlattığımız gibi üçüncü sıradaki kumandandı.

Nihayet iki ordu Mûte'de karşılaştı ve birbirleriyle kıyasıya çarpışmaya başladılar. Zeyd şehit oldu, sancağı hemen Ca'fer aldı. Ca'fer şehit oldu, sancağı Abdullah bin Revâha aldı. Abdullah bin Revâha; düşmanla çarpışmaya girdi. Parmağının birinden yara almıştı, yaralanan parmağı kılıç sallamasına engel oluyordu. Atından yere indi, yaralı parmağını ayağının altına aldı ve: "Sen sadece kanayan bir parmak değil misin? Bu kazaya da Allah yanında uğramış bulunuyorsun" diyerek çekip kopardı. Bütün gücüyle savaşmaya başlayan Abdullah bin Revâha, mızrakla yaralandı, yere yıkıldı. Çok geçmeden, kaldırıldığı yerde oda önceki kumandanlar gibi şehit düştü.

HÂLİD BİN VELÎD

Hicretten otuz beş kırk yıl kadar önce Mekke'de doğdu. Soyu yedinci göbekten dedesi Mürre'de Resûl-i Ekrem'in soyu ile birleşir. Babası Velîd b. Mugīre Kureyş kabilesi arasında seçkin bir kişiydi.

Annesi Lübâbe es-Suğrâ Esmâ bint Hâris, Hz. Abbas'ın karısı Ümmü'l-Fazl Lübâbe el-Kübrâ bint Hâris ile Hz. Peygamber'in hanımlarından Meymûne bint Hâris'in baba bir kız kardeşidir.

Hâlid doğumundan sonra, Mekke'deki geleneğe uyularak temiz ve sağlıklı bir iklimde yetiştirilmek üzere çöldeki bir ailenin yanına verildi. Beş altı yaşına ulaşınca Mekke'ye ailesinin yanına döndü. Oğlunun yetişmesine büyük önem veren babası ona bütün Araplar'ın sahip olmak istedikleri kahramanlık, cesaret ve cömertlik gibi iyi hasletleri telkin etmeye, Mugīre soyundan gelen bir Mahzûmlu olduğunu ve bu soyla övünmesi gerektiğini zihnine yerleştirmeye başladı.

Kabilesinin yürüttüğü e'inne vazifesinin bir gereği olarak ata binmeyi, ok, yay, mızrak, kalkan ve kılıç kullanmayı, süvari birliklerini sevk ve idare etmeyi öğrendi. Spor yaparak güçlü bir fiziğe sahip oldu. Çocukluğunda akranı olan Hz. Ömer ile güreş tuttuğu, onu yendiği ve bacağının kırılmasına sebep olduğu rivayet edilir.

Hâlid b. Velîd; Kureyş'in süvari birliği komutanı olup, aynı zamanda diğer Kureyş kabileleri gibi ticaretle uğraştığı ve ticaret için, Suriye, Irak, Medâin, Mısır ve Yemen'e gittiği rivayet edilmektedir.

İslâm davetini cahiliye devrinin âdet ve geleneklerini yıkan, kabile gurur ve asabiyetini ortadan kaldıran bir hareket olarak değerlendiren Hâlid b. Velîd; babası, diğer kabile mensupları ve Kureyş ileri gelenleri gibi, islâm dinine karşı düşmandı. Peygamber efendimize ve ona inananlara karşı nefretle bakıyor ve öyle hareket ediyordu.

Kabilesi düşmanlıkta ve mücadelede ön saflarda yarışıyordu.

Hâlid b. Velîd'in, hicretten on dokuz ay sonra yapılan Bedir savasına iştirak edip etmediği kesin olarak bilinmemektedir. İbn Sa'd onun Bedir'e katıldığını rivayet etmektedir. [176] Bedir'de müslümanlara esir düşen kardeşi Velîd b. Velîd'i kurtarmak için savaştan sonra diğer kardeşi Hişâm ile Medine'ye gider, fidyesini ödeyerek kardeşinin serbest bırakılmasını sağlar. Kardeşler Mekke'ye dönmek üzere yola çıkarlar. Müslüman olmaya karar veren Velîd yolda kardeşlerini bırakıp Medine'ye kaçar. Bu olaya çok sinirlenen Hâlid b. Velîd tekrar Medine'ye döner, Velîd'i zorla Mekke'ye götürür ve hapseder.

Halid bin Velid (r.a) islamla şereflenmesini şöyle anlatır.

"Allah, benim hakkımda hayır murat edince kalbime İslâm'ı yerleştirdi ve aklımı başıma getirdi.

Resûlullah (s.a.v) Hudeybiye' ye gelince ben de bir müşrik süvari bölüğünün kumandanı olarak yola çıktım. Uhud savaşında da müşriklerin süvari birliği komutanıydı. Usfân'da Resûlullah (s.a.v) ile ashabına yetiştim. O'na yaklaşıp gözüktüm. Resûlullah (s.a.v) önümüzde ashabına öğle namazını kıldırdı. Onlara hücum etmenin tam zamanı diye düşündüm. Sonra nasıl olduysa vazgeçtik. Bu da hayırlı oldu.

Resûlullah (s.a.v) kalbimden geçenlere muttali' oldular ki ashabına ikindi namazını "salât-ı havf" olarak kıldırdı. Bu, bize çok tesir etti. "Bu, Allah tarafından korunuyor" dedim. Sonra oradan ayrılıp

[176] İbn Sa'd; Tabakat, c-4, s-394

yolunu değiştirerek sağ tarafa yöneldiler. Kureyşliler ile Hudeybiye'de anlaşma yapıldıktan ve Kureyşliler, O'nu geriye (Medine'ye) çevirdikten sonra kendi kendime: Artık geriye ne kaldı? Nereye gideyim? Necâşî'ye mi? O da Muhammed (s.a.v) uydu. Muhammed (s.a.v)'in ashabı O'nun yanında emniyet içinde yaşıyorlar. Yoksa Herakl'in yanına gideyim de, bu dini bırakıp Hristiyan yahut Yahudi mi olayım? İran'da mı ikamet edeyim?

Yahut geriye kalanlarla evimde mi ikamet edeyim?" işte ben böyle kararsızlık içinde bocalarken Resûlullah (s.a.v) geçen senenin umresini kaza' etmek için Mekke'ye geldiler. Ben ise O'nun görmemesi için gizlendim. Kardeşim Velid bin Velid (r.a), Resûlullah (s.a.v) ile umrey-i kaza' için gelmiş. Beni aramış ve bulamayınca şu mektubu yazıp bırakmış:

"Bismillahirrahmanirrahîm. Bu kadar akıllı olduğun hâlde İslâm'a girmekten kaçınman kadar acaib bir şey görmedim. İslâm gibi bir dinden kim uzak kalabilir? Resûlullah (s.a.v) bana seni sordular ve: Halid nerede? Dediler. Ben de: Allah, onu getirir dedim. Resûlullah (s.a.v): Onun gibiler İslâm'a uzak kalabilir mi? Mücadele ve gayretlerini müslümanlar için yapsaydı, onun için daha iyi olurdu. Onu diğerlerinden üstün tutardık diye buyurdular. Kardeşim, çabuk ulaş fırsatı kaçırma! Kardeşimin bu mektubundan sonra ortaya çıkmakta acele ettim ve İslâm'a olan rağbetim de çok arttı. [177]

Kardeşinin mektubunu okuyunca müslüman olmaya karar veren Hâlid b. Velîd, Osman b. Talha ve Amr b. Âs ile birlikte Medine'ye gitti. Mescid-i

[177] Kandehlevî; Hayâtü's-Sahâbe c-1, s-160,161.

Nebevî'de Peygamber efendimizin huzurunda kelime-i şehâdet getirerek müslüman oldu. Bunun üzerine Resûlullah, "Seni doğru yola ulaştıran Allah'a hamdolsun! Seni yalnızca hayra ulaştıracağını umduğum bir aklın olduğunu biliyorum" dedi. Hâlid, günahlarını bağışlaması için Allah'a dua etmesini kendisinden isteyince Peygamber efendimiz, "İslâmiyet daha önceki günahları siler" cevabını verdi. Hâlid öyle de olsa dua etmesini isteyince Resûl-i Ekrem aynı cevabı tekrarladı. Bu cevaba rağmen, "Öyle de olsa yâ Resûlullah dua buyursanız" deyince Peygamber efendimiz, "Allah'ım! Daha önce yaptıklarından dolayı Hâlid'i bağışla!" diye dua etti.

Resûl-i Ekrem, ensarın ileri gelenlerinden Hârise b. Nu'mân'ın kendisine bağışladığı Mescid-i Nebevî civarındaki evlerden birini Hâlid'e verdi. Evin darlığından şikâyet edince de, "Binayı yukarıya doğru yükselt; Allah'tan da genişlik iste" dedi. Hâlid müslüman olduktan sonra üç yıl kadar Peygamber efendimizin emrinde ve sohbetinde bulundu. Müslüman olarak katıldığı yukarıda bahsettiğimiz ilk savaş Mûte Savaşı'dır

Peygamber efendimizin kâtipleri arasında yer aldığı bilinmekle birlikte, vefatından sonra birçok savaşta komutanlık yapmış olup, Hâlid b. Velîd Allah'ın kılıcı olarak nam salmıştır.

RECİ VAKASI

Uhud Harbinden sonra Müslümanların harpteki mağlubiyetleriyle zaafa uğradıkları zannına kapılan etraftaki bazı Arap kabilelerinde, İslam'ın merkezi Medine'ye karşı bazı kıpırdanma ve hareketlenmeler görüldü. Harekete hazırlananlardan biri de Huzeyl

Kabilesinden Halid bin Süfyân idi. Medine üzerine yürümek için hazırlıklarını tamamlar. Peygamber Efendimiz durumdan haberdar olur.

Ashab-ı Suffadan Abdullah bin Üneys'i haberin doğruluğunu tahkik etmek için gönderir. Yayılan haberin doğru olduğunu ve bizzat hareketi planlayanın Halid bin Süfyan'dan öğrenen Abdullah bin Üneys bir fırsatını bulup, kılıcıyla onu öldürür. [178]

Bu hâdise, civar kabilelerde bir müddet sessizlik yaratır. Sinsi düşmanlar müslümanlara karşı intikam duygusu besliyorlardı. Sinsi düşmanlar, açıktan açığa müslümanlara karşı çıkamayacağını anlayınca, bu intikam duygusunu almak için başka yollar aradı. Hileli yollarla Adal ve Kare kabilesine mensup altı kişilik heyeti Medine'ye gönderirler. Müslüman olduklarını söyleyerek huzuruna çıkarlar ve şöyle derler.

"Ya Resûlullah! Kabilemiz arasında İslâmiyet yayılmış durumda. Sahabelerinden bir kaçını İslâm hükümlerini tebliğ etmek, Kur'ân okuyup öğretmek üzere bizimle beraber gönder!" [179]

Peygamber Efendimizde onlara islamı öğretmek için Mersed bin Ebî Mersed başkanlığında on sahabeyi gelenlerle birlikte gönderdi.

İrşat vazifesi ile yola çıkan on sahabeden isimleri tesbit edilen yedi kişi şunlardır: Mersed bin Ebî Mersed, Hâlid bin Ebî Bukeyr, Abdullah bin Târık,

---

[178] İbn Sa‘d; Tabakat, c-2, s-51.
[179] İbn Sa‘d; Tabakat, c-2, s-55.

Âsım bin Sâbit, Hubeyb bin Adiyy, Zeyd bin Desinne ve Muattib bin Ubeyd. [180]

İrşat heyeti, Huzeylilere âit Reci' adındaki subaşına geldiklerinde suikasta karşılaşıp, bir anda Benî Lihyan'dan yüz kadar okçunun hücumuna uğrarlar. "Biz Müslüman olduk, bize irşat heyeti gönder." diye yalvaran bu adamlar, muallim heyetini Lihyanlıların okçularına teslim ederler. Müslümanlar kılıçlarını sıyırarak bir dağa iltica ederler. Kendilerini kılıçlarıyla korumaya çalışsalar da koruyamaz hale gelirler.

Hainler, Müslümanların sığındıkları tepenin etrafını sardılar: "Eğer yanımıza inip teslim olursanız sizi öldürmeyiz!" diye seslendiler. İrşat heyeti müşriklerin bu sözlerine güvenmeyip teslim olmayı reddettiler.

İçlerinden Âsım bin Sâbit: Ben, müşriklerin himâyesini ömrüm boyunca kabul etmemek üzere yeminliyim. Vallahi, ben bu kâfirlere asla teslim olmam!" dedi. Sonra da, "Allah'ım! Resulünü durumumuzdan haberdar et!" diye dua etti. Bir taraftan da müşriklere ok yağdırıyordu.

Ok atarken de: "Ben ne diye çarpışmayayım ki, gücüm, kuvvetim yerinde, oklarım yanımda, yayımın kirişi kalın, enli temrünler sebebiyle kayıp gitmekte, ölüm hak, dünya boş ve geçicidir. Takdir edilen elbette başa gelecektir. İnsanlar er geç Allah'a dönecektir. Eğer, ben sizinle çarpışmazsam annem evlatsız kalsın." diyordu. [181]

---

[180] Vâkıdî; Megazi,c-10, s-13; Ebû Dâvûd, Cihâd, s-105.
[181] İbn Hişâm; Sîret ü’n-nebeviyye, c-3, s-179.

Bu kahraman sahabe, oku bitince, mızrağını kullanmaya başladı. O da kırılınca kılıcına sarıldı. Böylece birçok müşriki yere serdikten sonra son duası şu oldu: "Allah'ım! Ben, Senin dinini korumaya çalıştım. Sen de cesedimi müşriklerden koru!" [182] diye dua etti.

Âsım bin Sâbit, Uhud Muharebesinde Sülâfe adındaki azılı bir müşrik kadının iki oğlunu öldürmüştü. Bu şerir kadın, Âsım'ın başını eline geçirdiği takdirde, onunla şarap içeceğine dair yemin etmişti. Lihyanoğulları bunu biliyorlardı. Bu sebeple hunharca şehit ettikleri Âsım bin Sâbit'in başını alıp Mekke'deki bu kadına götürmek istiyorlardı. Ancak Allah kendilerine bu fırsatı vermedi.

Âsım bin Sâbit şehit olmadan az önce: Allah'ım! Müslüman olduğum günden beri Senin yüce dinini müdafaa ve himâye etmek için nefsimi feda ettim. Bugün son günümdür. Sen de benim cesedimi müşriklerin dokunmasından muhafaza eyle" diye ettiği duasını Cenâb-ı Hak kabul etti.

Müşrikler cesedinin başına yaklaşmak istediği sırada, cesedin başında birden bir arı sürüsü peyda oldu ve onları cesede yaklaştırmadı. Bunun üzerine cesedi sabahleyin gelip almak üzere ayrıldılar.

Ancak sabahleyin geldiklerinde ceset ortada yoktu. Şaşırdılar. Çünkü Cenâb-ı Hak, gece bir yağmur yağdırmış ve bu büyük sahabenin cesedini necis müşriklerin ellerinin dokunmasına fırsat vermeden sellere sürükletip götürmüştü.

---

[182] İbn Sa‘d; Tabakat, c-3, s-463.

Diğer sahabeler de kahramanca çarpıştılar. Ancak, yüz kişiye karşı on kişi ne yapabilirdi. Sonunda Âsım bin Sâbit'le birlikte yedi sahabe müşrik oklarıyla şehit oldular. Geri kalan üç sahabe ise, müşriklerden kendilerini öldürmeyeceklerine dair kesin söz alınca teslim oldular.

Sonra Mekke'nin yolunu tuttular. Maksatları, onları götürüp Müslümanlara karşı kalpleri kin ve nefretle dolu Kureyş müşriklerine satmaktı. Yolda Abdullah bin Tarık, bir fırsatını kollayıp kaçtı.. Müşriklerin attıkları taşlarla o da şehit oldu. Geriye Zeyd bin Desinne ve Hubeyb bin Adiyy kaldı. Bunları da götürüp Mekke'de sattılar.

Lihyanoğulları tarafından Mekke'ye götürülen Hz. Hubeyb bin Adiyy ile Zeyd bin Desinne Bedir'de yakınları öldürülenler tarafından satın alınmış ve hapsedilmişlerdi.

HUBEYB b. ADÎ

Hz. Hubeyb'i Hâris bin Âmir'in çocuklarına yüz deve karşılığında sattılar. Hâris'in üvey kardeşi Huceyr de, Hz. Hubeyb'i, cariyesi Mâviye'nin evine hapsetti. Gayeleri, bir müddet işkence yapıp eziyet çektirdikten sonra öldürmekti.

Dünyayı kucaklayacak güçlü bir imana sahip olan Hz. Hubeyb, İlahî takdire boyun eğerek, derin bir sabır ve tam bir tevekkül içinde Rabbine kavuşacağı günü bekliyordu. Çünkü o, Resûlullah tarafından yüce bir gaye için vazifelendirilmişti. Yeni Müslüman olanlara Allah'ın kelamını öğretmek, İslam'ın güzelliklerini anlatmak için yola çıkmıştı. Bu uğurda başına gelecek her şeyi tam bir rıza ile karşılaması gerekirdi. Hayatta kalıp vazifesini yapsa

da kârdaydı, bir ihanete kurban gitse de kazançlıydı. Çünkü şehadet mertebesini kazanacaktı.

Hz. Hubeyb'i aç susuz bir şekilde yalnızlığa terk etmişlerdi. Kaçmaması için de zincire vurmuşlardı. Fakat Hubeyb'i, Rahim olan Rabbi aç bırakmadı. Ev sahibi Mâviye bir gün Hz. Hubeyb'in yattığı hücrenin kapısını aralayınca şaşkına döndü. Hubeyb'in elinde, dünyada benzeri görülmeyen koca bir üzüm salkımı vardı. Sakin bir şekilde tane tane yiyordu. Daha sonra Müslüman olan Mâviye, bu durumu şöyle anlatıyordu:

"Ben Hubeyb'den daha hayırlı bir esir görmedim... O mevsimde değil Mekke'de, dünyada dahi bir üzüm tanesi bulunmazdı. Kendisi zincire vurulmuş olduğu hâlde, elinde bir insan başı büyüklüğünde üzüm salkımı vardı. Herhâlde bunu ona rızık olarak Allah veriyordu." Mâviye bir defasında gelerek, gizliden Hz. Hubeyb'e ihtiyacı olup olmadığını sordu. Hubeyb asla nefsini düşünmüyordu. İmanına bir zarar gelebileceği endişesini taşıyordu: "Bana tatlı su içirip, putlar adına kesilmeyen hayvanların etinden yedirmenden ve bir de, beni öldürecekleri günü önceden haber vermenden başka senden bir şey istemiyorum."

Mâviye anlatıyor: "Hubeyb'in öldürüleceği gün kararlaştırılmıştı. Vallahi ölüm haberini duyunca onun yüzünde zerre kadar bir üzüntü, durumunda en küçük bir endişe görmedim. Sadece ölmeden önce vücut temizliğini yapmak üzere benden emanet olarak bir ustura istedi. İsteğini yerine getirdim."

Bütün Mekke halkı toplanarak Hz. Hubeyb'i öldüreceklerdi. İntikamlarını vahşi bir şekilde bu masumdan alacaklardı.

Gün aydınlanmış, sabah olmuştu. Menfur emellerine kavuşmak isteyen bir grup Kureyş putperesti, Hz. Hubeyb'in zincire vurulduğu eve geldiler. İntikam ateşi bürümüş gözlerini Hz. Hubeyb'in üzerine diktiler. İman çağlayanı büyük sahabe, bir melek masumiyeti içinde bekliyordu. Gayet rahat ve sakindi. Üzerinde en ufak bir telaş eserini görmek mümkün değildi. Müşrikler bağlı olduğu prangadan çözerek onu hücresinden çıkardılar. Mekke'ye iki fersah uzaklıkta bulunan Ten'im mevkiine götürüp idam etmek üzere yola çıktılar.

Müşrikler, avını ele geçirmiş aç canavar hâletiyle menhus bir sevinçle ilerlerken, Hz. Hubeyb de, mazlum bir eda, fakat metin ve vakur adımlarla Allah'a kavuşacağı mekâna gidiyordu.

Kureyş'in kararı bu iki sahabeyi şehit etmekti. Bir müddet hapiste işkence ve eziyetlere maruz bıraktıktan sonra, bir gün alıp ikisini birlikte Ten'im mevkiine götürdüler. İki kahraman sahabe son olarak kucaklaşıp birbirlerine sabır tavsiyesinde bulundular.

Ten'im denilen yer, sanki bayram yeriymiş gibi, çoluk çocuk, genç ihtiyar, kadın erkekle dolmuştu. Bu iki masum sahabenin maruz kalacakları gaddar hareketi seyre gelmişlerdi. Hürriyet ve insanlığı ayaklar altına alan canileri alkışlamaya koşmuşlardı. Yarım kalan Uhud muvaffakiyetleriyle, Bedir mağlubiyetinin acısını çıkaramadıklarını biliyor ve o acıyı, hıncı ve intikamı, bu iki masum, müdafaasız ve silâhsız sahabeyi darağacında sallandırmakla almaya çalışıyorlardı.

Derince bir çukur kazdılar. Kurumuş koca bir ağaç bedenini getirerek diktiler. Bu bir idam sehpasıydı. Hz. Hubeyb'i idam sehpasının yanına götürdüler. Hz. Hubeyb bir müddet durdu. Müşriklerden hiçbir talepte bulunmamıştı. Fakat son olarak Rabbinin huzuruna çıkmak istiyordu, "Müsaade ederseniz, bırakın da iki rekât namaz kılayım." dedi. Müsaade edildi.

Çukur kazılmış, direk dikilmişti. Hz. Hubeyb'i direğe doğru götürdüler. Gönlü Allah ve Resulünün muhabbetiyle dopdolu Hz. Hubeyb, telâşsız, tereddütsüzdü. Dini uğrunda şehit olmayı en büyük şeref biliyordu. İki rekât namaz kılmak için müsaade istedi. İzin verilince bütün samimiyeti ile Yüce Mevla'sının huzuruna yöneldi. İki rekât namazını kıldıktan sonra müşriklere dönerek,

"Vallahi," dedi, "eğer Hubeyb ölümden korktu da namazı uzattı demeyecek olsaydınız, namazı uzatır ve çoğaltırdım." [183]Bu hâldeyken bile imanla bağdaşmayan korkaklık eserini kabul etmiyordu.

Hz. Hubeyb bu hareketiyle, idamdan önce, iki rekât namaz kılma âdetini de başlatan ilk insan oluyordu.

Müşrikler ona, "Muhammed'in dinini terk eder ve ecdadının dinine dönersen sana eman veririz!" dediler.

Kahraman Sahabe, "Vallahi hayır! İslâm'dan asla dönmem. Hattâ dünya, içindekilerle beraber bana verilse yine de dönmem!" diye cevap verdi.

---

[183] İbn Sa'd; Tabakat, c-3, s-463. Buharî; Sahih, c-3, s-28.

Bu sefer müşrikler, "Doğru söyle, şimdi senin yerinde Muhammed olsa ve sana bedel o öldürülse memnun olurdun, değil mi?" diye sordular.

Gönlü Resûlullah'a muhabbetle yanıp tutuşan sahabeden gelen cevap müşrik canileri şaşırttı, tüylerini ürpertti.

"Allah'a yemin ederek söylüyorum ki, Peygamberimin ayağına bir diken batmaktansa, evimden, hayatımdan, çoluk çocuğumdan olmaya razıyım."

Daha sonra şöyle devam etti:

"Allah yolunda olunca, hayatımın hiçbir ehemmiyeti yoktur. Vallahi ben imanımdan dolayı öldürülecek olduktan sonra, vurulup hangi yanım üzerine düşersem düşeyim, gam yemem. Çünkü bunların hepsi Allah uğrunadır. O dilerse, parça parça olan vücudumu feyze eriştirir."

Müşrikler fedakârlığın böylesini görmemiş, Allah ve Resûlüne bağlılığın tatlı saadetini yaşamamış oldukları için, Hubeyb Hazretlerinin bu cevaplarına gülüp geçiyorlardı.

Haksız yere canına kıyacakları için Hz. Hubeyb, onlara içten gelen bir beddua etti: "Allah'ım, Kureyş müşriklerini mahvet! Topluluklarını darmadağın et! Birer birer canlarını al, hiçbirisini sağ bırakma!" Bu beddua Ten'im mevkiinde yankılanınca müşriklerin kimisi kulağını tıkadı, kimisi yere kapaklandı. Daha sonra günlerce müşrikler arasında bu beddua çalkalandı durdu.

Etrafına bakan büyük insan hiç bir nurani yüz göremiyordu. Bütün suratlar abustu, şirkin çirkinliği yüzlerine aksetmişti sanki. Resûlullah'a selâmını

iletecek kimseler yoktu o kocaman kalabalıkta. Bizzat kendi ağzıyla, hayatını uğruna feda ettiği Resûlullah'a darağacında selâm yollamaktan başka çaresi yoktu. Şöyle niyazda bulundu:

"Allah'ım, şu anda düşman yüzlerden başka yüz göremiyorum. Allah'ım, şurada selâmımı Resûlüne ulaştıracak hiç kimse yok. Ne olur, ona selâmımı Sen ulaştır. Allah'ım! Sen, bize Resulünün peygamberliğini bildirdin. Bize reva görülenleri de ona sabahleyin bildir." [184]

Bu hazin dua yapılırken, Resûl-i Ekrem Efendimiz de Medine'de Hubeyb'in selamını, "Aleykesselâm" diyerek aldı. Sonra ashabına dönerek, "Kureyş, Hubeyb'i şehit etti" buyurdu.

Hz. Hubeyb ise şehit edilmeden önce, eli kolu ağaçtan direğe bağlı bekletiliyordu. Karşılarında, babaları öldürülmüş kırk genç ellerinde mızraklarla duruyorlardı. Emir alınca dört bir taraftan mızrakları bu aziz sahabenin vücuduna batırmaya başladılar. Hubeyb'in işkenceler altında ruhunu teslim etmesini istiyorlardı. Bir ara Hz. Hubeyb'in yüzü Kâbe'ye döndü.

Allah'a bundan dolayı hamdetti: "Hamdolsun O Allah'a ki, yüzümü, kendisinin, Resulünün ve müminlerin razı oldukları kıbleye çevirdi." dedi.

Kureyş müşrikleri buna da tahammül edemediler ve onun yüzünü Kâbe'den çevirdiler. Fakat fedakâr sahabe yüzü Kâbe'ye doğru şehadet makamına erişmek istiyordu. Rabbine karşı, "Allah'ım! Eğer ben Senin katında hayırlı bir kul isem, yüzümü kıblene çevir." diye yalvardı. Kıbleye

[184] İbn Hişâm; Sîret ü'n-nebeviyye, c-3, s-182.

çevrilen Hubeyb Hazretlerinin yüzünü müşrikler bir daha başka tarafa çeviremediler.

Hz. Hubeyb'in ruhuyla yüce âlemlere yükselme zamanına kısa bir süre kalmıştı. Ruhunu teslim etmeden önce kendisine, Allah ve Resûlüne îmân ve muhabbetten dolayı bu zulmü, bu eziyeti reva görenlere şöyle beddua etti:

"Allah'ım! Kureyş müşriklerini mahvet! Topluluklarını tarumar et! Onların birer birer canlarını al! Hiçbirini sağ bırakma Allah'ım!" [185]

Yüksek sesle yapılan bu beddua, Ten'im mevkiinde yankılandı. İmansız kalplere müthiş bir korku verdi. Kimisi yüzükoyun yere uzandı, kimi kulağını tıkadı. Bu korku Hubeyb Hazretlerinin şehadetinden çok sonraya kadar da devam etti.

Mızraklar göğsüne saplı Hz. Hubeyb o ibret verici manzara içinde bir müddet Allah'ın varlık ve birliğini, Resûlullah'ın Hak Peygamberliğini şirk ehlinin suratlarına haykırdı. En sonunda Hâris bin Âmir'in oğlu Ukbe gidip mızrağını Hz. Hubeyd'in göğsüne sapladı, mızrağın ucu arkasından çıktı. Hz. Hubeyb, Şehadet Kelimesi getirerek hayatını şehadet mertebesiyle noktaladı. Böylece Allah yolunda darağacında ruhunu teslim eden ilk şehit oldu.

Müşrikler, gelen geçen görsün, her tarafa yaysın diye, Hz. Hubeyb'in cesedini darağacından indirmediler. Bu vaziyeti haber alan Peygamberimiz, Hubeyb'in cesedini indirmek için Hz. Amr bin Umeyye'yi (r.a.) vazifelendirdi ve kendisine cenneti müjdeledi.

---

[185] İbn Hişâm; Sîret ü'n-nebeviyye, c-3, s-182.

Cesedin yanında bekçiler vardı. Bir gece gizlice yaklaşan Hz. Amr, cesedi çözdü, indirdi, sırtına alarak uzaklaşmak istedi. Durumu fark eden bekçiler, Hz. Amr'ın peşine düştüler. Hz. Amr, Hz. Hubeyb'in cesedini yere bıraktı. Ceset yere düşünce, ne bekçiler gördü, ne Hz. Amr… Cenâb-ı Hak, tekrar müşriklerin eline geçmemesi için, büyük şehidin cesedini gizlemişti!

Hz. Hubeyb'i "şehitlerin ulusu" olarak vasıflandıran Peygamberimiz, "O benim cennette komşumdur" buyurmuştur. [186]

ZEYD B. DESİNE

Hz. Hubeyb'in şehadetini, Hz. Zeyd'in şehadeti takip etti. Zeyd b. Desine ile Hubeyb b. Adî'yi esir alıp Mekke'ye götürdüler ve Bedir'de öldürülen yakınlarının intikamını almak isteyen Mekkelilere köle olarak sattılar.

Zeyd b. Desine'yi Safvân b. Ümeyye elli deve karşılığında satın aldı ve onu zincire vurarak hapsetti. Müşriklerin ileri gelenlerinden olup Bedir'de öldürülen babası Ümeyye b. Halef'in intikamını ondan almaya karar verdi.

Zeyd hapiste kaldığı sürece geceleri namaz kılıp gündüzleri oruç tuttu. Putlar adına kesilen hayvanların etinden yemeyeceğini söyledi. Safvân, onun bu davranışını şaşkınlıkla izler. Arkadaşı Hubeyb gibi Zeyd de kendisine yapılan çeşitli eziyetlere katlandı ve dinini terk etmedi. Her ikisi de haram aylardan sonra öldürülmek üzere Harem sınırları dışındaki Ten'îm mevkiine götürüldü.

---

[186] İbn Hişâm; Sîret ü'n-nebeviyye, c-3, s-178. İbn Sa'd; Tabakat, c-2, s-55.

Zeyd öldürülmeden önce iki rekât namaz kılmak istediğini söyledi. Namazdan sonra müşriklerin dininden vazgeçmesi halinde serbest bırakılacağı yönündeki sözlere iltifat etmedi. Bu sırada yanına gelen Ebû Süfyân, “Ey Zeyd, Allah aşkına doğru söyle! Şimdi senin yerine Muhammed’in öldürülmesini, böylece evine dönmeyi istemez miydin?” deyince Zeyd şu cevabı verdi:

“Yemin ederim ki şu anda ailemin yanına dönmek bir yana Muhammed’in ayağına bir diken batıp onu incitse gönlüm ona bile razı olmaz.” Bu cevap karşısında Ebû Süfyân şaşkınlık içinde şu sözleri söyledi: “Doğrusu Muhammed’e inananların onu sevdiği gibi bir başkasını seven kimseyi görmedim.” [187]

Tekliflerinden netice alamayan müşrikler, Hz. Zeyd'i oklarına hedef aldılar ve onu en son Safvân b. Ümeyye’nin âzatlısı Nistâs tarafından atılan okla şehit oldu.

Her iki sahabe de imanlarında, Allah ve Resulüne sadakatte zerre kadar tereddüde düşmeden işte böylesine imrenilebilecek güzel bir surette hayat defterlerini kapadılar.

Peygamber Efendimizin gönderdiği irşat heyetinin hunharca öldürülüşünü fırsat bilen münafıklar, bu hadiseyi istismar ederek ortalığı karıştırmak istediler.

Medineliler arasında dolaşarak fesatlığa başladılar: “İşkenceye uğratılarak öldürülen zavallılara yazık oldu! Onlar ne çoluk çocuklarının içinde rahatça oturabildiler, ne de adamlarının

[187] İbn Hişâm; Sîret ü’n-nebeviyye, c-3, s-181.

elçiliğini yerine getirebildiler.” gibi sözlerle merhamet tellallığı yapmaya uğraştılar.

Münafıkların bu yaygarası üzerine Cenâb-ı Hakk şu ayeti indirdi. “Yine insanlardan öyleleri vardır ki, karşılığında Allah’ın rızasını kazanmak için kendisini feda eder. Allah ise kullarına pek şefkatlidir.” (Bakara; 2/207). Diye buyurdu.

Seyyidü'ş-şüheda” Hz. Hamza, Mûte Savaşı ve Rici vakasında şehit olan irşat heyeti sahabelerinden bahsederek şehitliği anlatmaya çalıştık. Bedir, Uhut, Hendek, Çanakkale ve Kurtuluş Savaşlarında nice şehitler verilmiştir. Bu şehitlerin bir tek gayesi vardı, Allah’ın dinini ve vatan toprağını korumak için şehit olmuşlardır. Allah'ın vaz ettiği islam dini yaşasın, Müslümanların canları, malları, ırzları, toprakları ve haysiyetleri tarımar olmasın diye kendilerini feda etmişlerdir. İşte esas ölümsüzlük budur. Cenab-ı Hakk’ın ikram edeceği en güzel nimetlere ve müjdelere layık olan onlardır ve onların hakkıdır.

Cenab-ı Hakk’ın adaleti de bunu gerektirir. Mademki! Vadetmiş muhakkak yerine getirecektir. Şehit canını ortaya koyacak, birileri de mesnetsiz mazeret sunarak cihadı terk edecek ve aynı kefeye konulacak adil bir şey olamaz. Tarihte böyle şeyler yaşanmış, şehitlerin çoluk çocuğu sıkıntılar içerisin de hayatını idame ettirirken, bahaneler öne sürerek savaştan kaçanlar refah içerinde yaşamlarını sürdürmüşlerdir. Böyle devam edeceğini düşünenler büyük bir yanılgı içerisindedirler. Mahşerde mizan kurulacak kader adalet edecek ve herkes hakkını alacak. Böyle olunca da insan ümitsizliğe düşmez. İnsanlarda şehitlik arzusunu artırır ve yeri zamanı geldiği zaman şehit edilmekten kaçınmaz seve seve

canını feda eder. Kaderin adalet edecek olması şehit olan aileye de metanet verir ve keder duymalarının önüne geçer.

Yani; mahşerde mizan kurulduğu zaman kader adalet eder. Herkes hak ettiğinin karşılığını alır. Kaderin adalet etmesiyle de; insanlar kederden kurtulur ve müjdelenen makamlara ulaşır.

KAYNAKLAR

Abdullah eş-Şebrâvî, Şerhü’s-sadr bi-ahbâri Gazveti Bedr, Kahire, 2010.

Ahmed b. Hanbel; Müsned, c,1-15, Mısır,1954.

Ahmet Cevdet Paşa; Kısas-ı Enbiya ve Tevarih-i Hûlafa, Haz. Mahir İz, Ankara, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 1985

Ahmet Nâim-Kâmil Miras, Sahîh-i Buhârî MuhtasarıTecrîd-i SarîhTercemesi ve Şerhi, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınevi, Ankara 1984.

Âlûsî; Ebussena; Ruhu’l-Meani fi Tefsiri’l-Kur’ani’l- Azim ves’sebu’l- Mesani, c,1-30, Beyrut, 1854.

Aynî; Bedrüddîn Ebû Muhammed Mahmûd b. Ahmed. Umdetü’l-kârî şerhi Sahîhi’l-Buhârî. Beyrut-Lübnan: Dârü’l-kütübü’l-ilmiyye, 2001.

Bediüzzaman; Said Nursi; İşaretü’l-İ’caz, Söz Basım, İstanbul, 2006.

Bediüzzaman; Said Nursi; Mektubat, Işık Yayınları, İzmir, 2001.

Belazûrî, Ensabüleşraf, c-I, Mısır, 1959.

Beyhakī; Ahmed b. Hüseyin el-Beyhakī, es-Sünenü’l-kübrâ, Haydarâbâd, 1956.

Buharî; Es-sahih, c,1-8, İstanbul, H,1329.

194

Ebû Davud; Süleyman b. el-Eş'as, Sünen'ü Ebi Davud, İstanbul, 1981.

Ebu Dâvûd, Süleyman b. el-Eş'as, Sünen, 1-5, Çağrı. İstanbul 1992.

Elmalılı; Muhammed Hamdi Yazır, Hak Dini Kur'an Dili, c,1-10, Azim Dağıtım, İstanbul, 1992.

El-Müttakî; Alâeddin Ali, Muntahabu Kenzu'l-Ummal, c,1-8, Beyrut, 2010.

Ezherî, Ebu Mansûr Muhammed b. Ahmed, Tehzîbü'l-Luga, tahk.: Abdülhalîm en-Neccâr, ed-Dârü'l-Mısriyye, Mısır 1964.

Fahreddin er-Râzî, Mefâtîḥu'l-gayb,c,1-25 Kahire 1938.

Filibeli Ahmet Hilmi; İslam Tarihi, Yay. Ziya Nur, İstanbul, 1982.

Gazali; Ebu Hamid, Muhammed b. Muhammed, İhya-u Ulûmi'd-dîn, c,1-5, Dâru'r-Reşad el-hadîse, el-Mağrib, Tarihsiz.

Gazzâlî; Maḳṣadü'l-esnâ, Neş. Ebû Bekir İbnü'l-Arabî, Cezayir, Tarihsiz.

Heysemi; Nurettin Ali b. Ebi Bekir, Mecmeu'z-Zevaid, c,1-10, Kahire, 1352h.

İbn Arabî, el-Fütûhâtu'l-Mekkiyye, Dâru Sâdır, I-IV, Beyrut, ts.

İbnü'l-Cevzî; Ebü'l-Ferec Cemâlüddîn Abdurrahmân b. Alî b. Muhammed el-Bağdâdî, Sîratü

Ömer b. Hattab Evvelü Hakim Dîmukrâtî Fi'l-İslâm; Beyrut, 1965.

195

İbnü'l-Cevzî; Ebü'l-Ferec, Cemâlüddîn Abdurrahmân b. Alî b. Muhammed el-Bağdâdî, Muhammed Emîn el-Hancı tarafından, Târîẖu Ömer İbni'l-Ḫaṭṭâb evvelü hâkim Dîmukrâtî fi'l-İslâm, adıyla neşredilmiştir, Kahire, 1924.

İbn-i Ebî Şeybe; Ebû Bekr Abdullah b. Muhammed, Musannef fi'l-Ehâdîs ve'l-Âsâr, nşr. Saîd Muhammed el-Lahhâm, Dâru'l-Fikr, Beyrut 1994.

İbn-i Esir; Usdü'l-Gabe, Beyrut 1965.

İbn Hacer el-Heytemî, Ebü'l-Abbas Şehabettin Ahmed İbn Hacer el-Heytemî, el-Fetava'l-hadisiyye, 3. bs. Mektebetü Mustafa el-Bâbî el-Halebi, Kahire, 1989.

İbnü Hacer el-Heytemî, Ebü'l-Abbas Şehabettin Ahmed İbn Hacer el-Heytemî; Fethu'l-Bari, Kahire, 1959.

İbn Hacer; el-Askalânî, el-İsâbe fî temyîzi'ṣ-ṣaḥâbe, Çev. Şâkir Mahmûd Abdülmün'im, Beyrut, 1997.

İbn Hacer; el-Askalânî, dirâsetü muṣannefâtihî ve menhecihî ve mevâridihî fî kitâbihi'l-İṣâbe, Beyrut, 1997.

İbn-i Hıbban; es-Sahih, Beyrut, 1987.

İbn-i Hişam; Ebu Muhammed Abdulmelik, Siretü’n-Nebeviyye, Thk: Ömer Abdusselam Tedmuri, I-IV, Beyrut, 1990.

İbn İshak, es-Sîre, Nşr. Süheyl Zekkâr, Dımaşk, 1976.

196

İbn-i Kesir; Ebu’l-Fida İsmail, Tefsirû'l Kur'an'il Azim, c,1-4, Dâr-u Tîbe, Beyrut, 1999.

İbn-i Mâce; Muhammed b. Yezid el-Kazvini Sünen, c,1-2, Çağrı Yayınları, İstanbul, 1992.

İbn-i Manzûr; Cemalüddin Muhammed b.Mukrim, Lisânü'l–Arab, Mısır, Trs.

İbn Receb el-Hanbelî, Ebü’l-Ferec Zeynüddin Abdurrahman b. Ahmed. Camiu'l-ulûm ve’l-hikem fi şerhi hamsine hadisen min cevâmii’l-kilem, thk. Şuayb el-Arnaût ve İbrahim el-Bâcis. Müessesetü’r-Risâle, Beyrut, 2001.

İbn Sa‘d, Ṭabaḳāt Nşr. İhsan Abbas, Beyrut, 1968,

İbn Sa'd, et-Tabakâtü'l-Kübrâ, Beyrut 1960

İmam Mâlik, Muvatta, Nşr. Takıyyüddin en-Nedvî, Dımaşk-Beyrut, 1991.

Kandehlevî; Muhammed Yûsuf Kandehlevî, Ḥayâtü’ṣ-ṣaḥâbe, Haydarâbâd-Dekken 1965.

Kurtubî; Muhammed b. Ahmed, el-Câmi‘li-aḥkâmi’l-Ḳur’ân, nşr. Abdullah b. Abdül Muhsin et-Türkî, Beyrut, 2006.

Mevdudi; Abû“l-A’lâ, Tefimu’l Kur’an, Lahore, 1970.

Münavî; Feyzu’l-Kadir, Daru’l-Fikr, Beyrut tsz.

Müslim; Ebu’l-Hüseyn Müslim b el-Haccac, Es-sahih, c,1-5, Mısır, 1956.

Nesâî; Sünen, trc. A. Muhtar Büyükçınar, Kalem Yayıncılık, İstanbul: 1981.

197

Salebi; Ahmed b. Muhammed Ebû İshâk, Keşf-ü ve’l-Beyân an Tefsiri'l-Kur’ân, Ihyai't-Türasi’l-Arabî, 2002.

Süyûtî; Celâleddîn, ed-Dürrü’l-mensûr fi’t-tefsîri bi’l-me’sûr, Nşr. Abdullah b. Abdul Muhsin et-Türkî, Kahire: Merkezu Hicr Li’l-Buhûs, 2004.

Süyûtî, Celalüddin Abdürrahman b. Ebibekir, Târîhu’l-Hulefâ; Thk: Muhammed Muhyiddîn Abdülhamid, Beyrut, 1995.

Taberî; Muhammed b Cerîr et-Taberî, Camiu'l-Beyan an Te'vili Ayi'l-Kur'an, c,1-30, Mısır 1954.

Taberî; Muhammed b Cerîr et-Taberî, Tarihu'l-Ümem ve'l Mulûk, 1-13, Beyrut 1987,

Tehânevî, Allâme Muhammed Ali, Mevsûatü keşşâfi ıstılâhâti’l-funûn ve’l-ulûm, thk.: Ali Dahrûc vd., Mektebetü Lübnan, Beyrut 1996.

Tirmizî; Câmiu’s Sahih (sünen) c,1-4, A.M. Şâkir, Kahire, 1962.

Vâkıdî; Megazi, Mısır, 1948.

Zebidi, Seyyid Muhammed Murtazâ, Tâcü'l-arûs min cevâhiri'l-kâmûs, tahk.: Abdülalîm et-Tahâvî, Matbaatü Hükümeti'l-Kuveyt, Kuveyt 1984.

Zebidi; Ahmed b. Ahmed ez-Zebidi, et-Tecrîdü'ṣ-ṣarîḥ li-eḥâdîṯi'l-Câmiʿi'ṣ-ṣaḥîḥ nşr. İbrâhim Bereke, Beyrut 1992.

Zemahşerî; Ebu'l-Kâsım Mahmûd b.Ömer, Esâsü'l-Belâga, thk: Muhammed Basil Uyûnussûd, Dârü'l-Kütübü'l-İlmiyye, Beyrut 1998.

Zührî; Meġāzi'n-nebeviyye Nşr. Süheyl Zekkâr, Dımaşk, 1981.